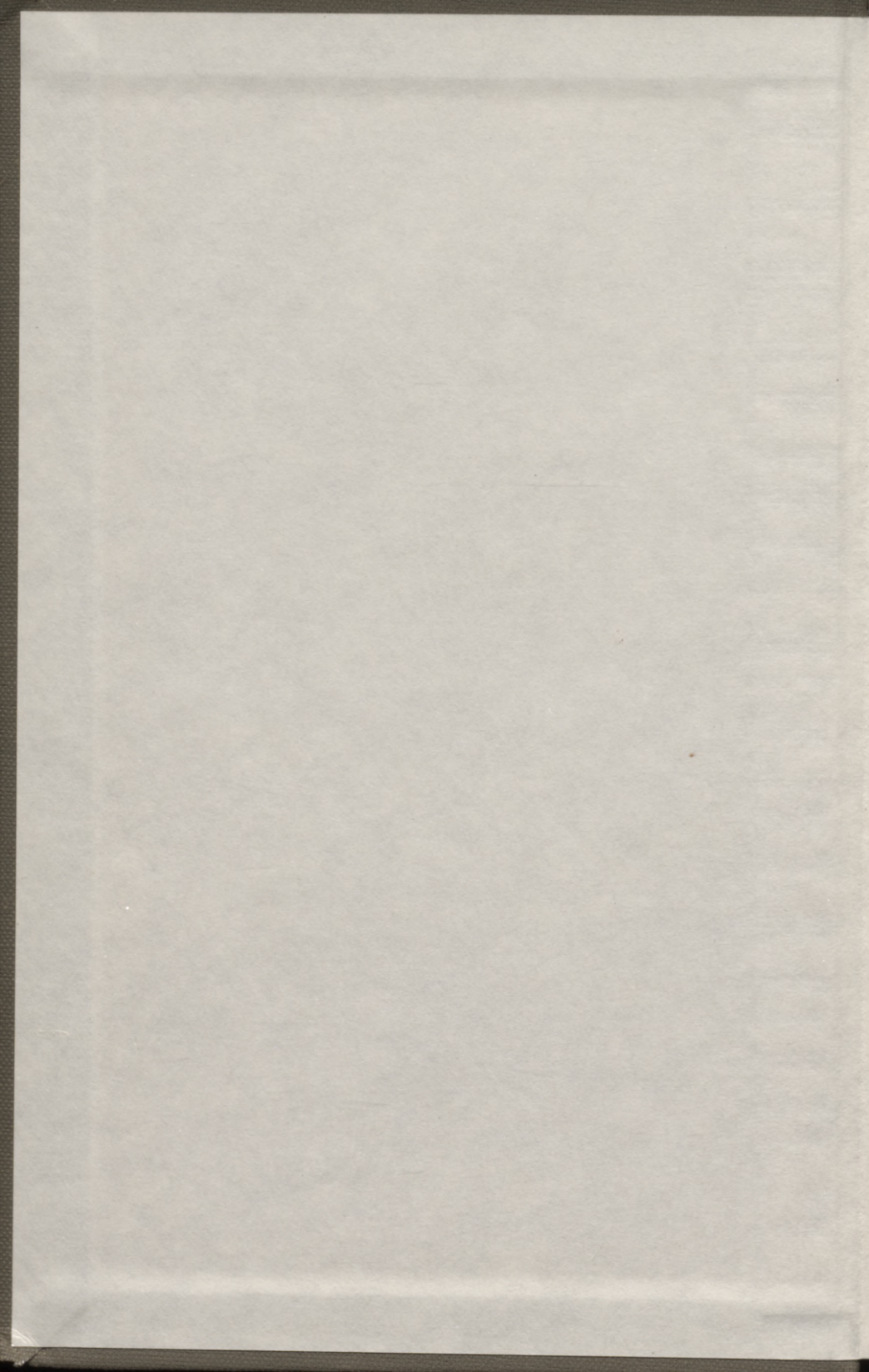

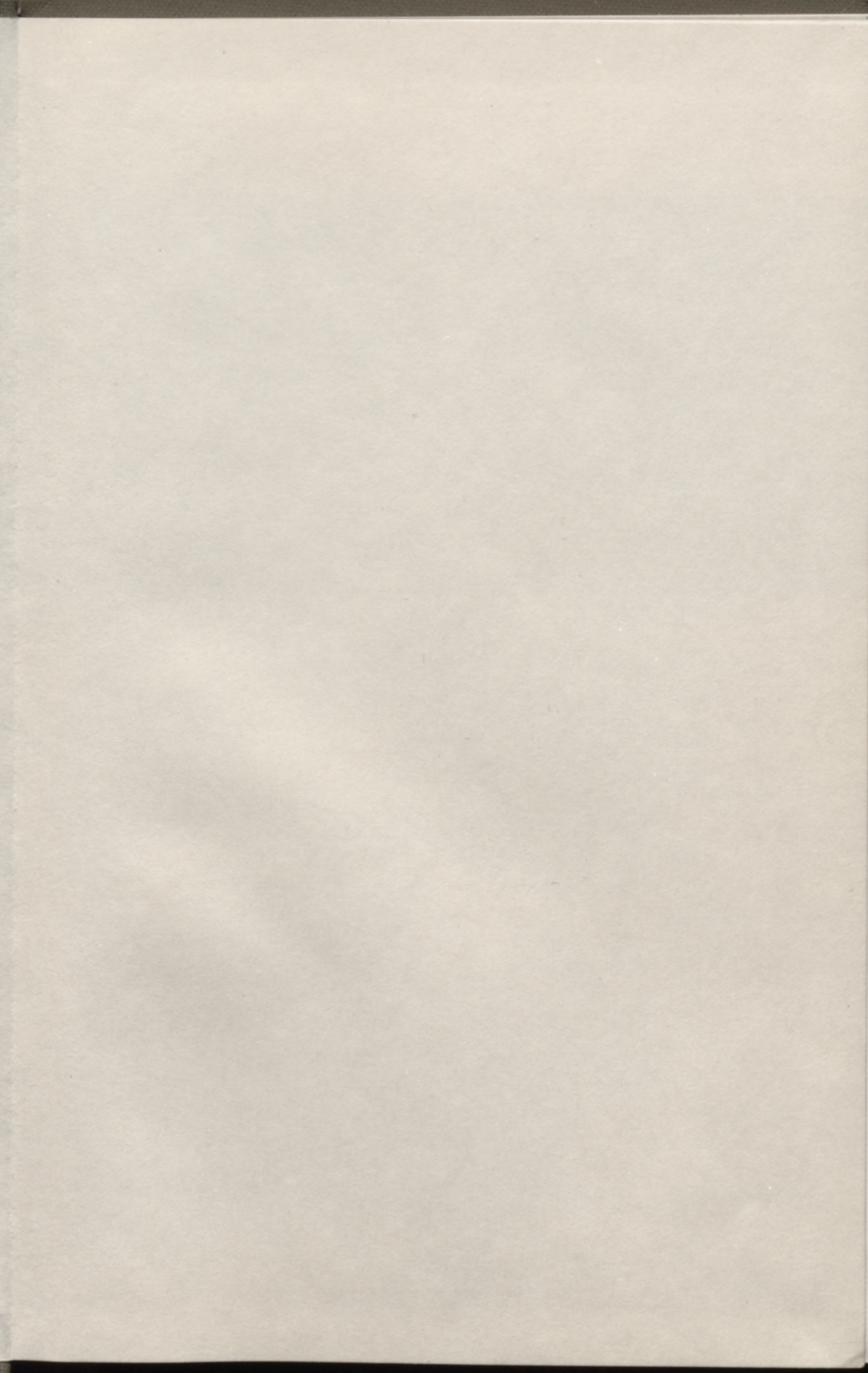
90-4

L 620

ARCHIVS

DIVDESMIT CETURTAIS SĒJUMS
MCMLXXXIV

B, L

Augusts Annus

LATVIEŠI, TAUTA PIE BALTIJAS JŪRAS

90-4

620

dupl.

g(n)

ARCHĪVS

RAKSTI PAR LATVISKĀM PROBLĒMĀM

REDAKTORS EDGARS DUNSDORFS

**XXIV
TRIMDA**

Izdevēji: Pasaules brīvo latviešu apvienība
un Kārļa Zariņa fonds
MELBURNĀ 1984

KF

©

Copyright: Archīvs, 1984

3 Dickens St., Elwood, Vic. 3184

Australia

National Library of Australia card number and ISBN

0 959 589 12 0

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

4

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

91-

~~19.9.55~~
0303018640

Printed by IMPRESS PRINTING PTY. LTD. Keysborough, Vic. 3173

PRIEKŠVĀRDI

Kaut izaugusi jauna latviešu paaudze, kam trimdas jēdziens ir svešs, šo sējumu veltījam piespiestai dzīvei svešumā, jo visā brīvajā pasaulē mūsu galvenie politiskie centieni ir atjaunot Latvijas neatkarību. Šais centienos apvienojas kā vecā, tā jaunā paaudze.

Šo sējumu ievada mūsu lielo trimdinieku domugraudi, Valdemāra Ozoliņa komponētais Edmunda Zirniša dzejolis un literātes Lūcijas Bērziņas apcerējums par izglītību un paaudžu plaisu. *Archīva* aptaujā par trimdas problēmām atsaucās mūsu sabiedrības vadītāji: archibīskaps Arnolds Lūsis, PBLA priekšsēdis Oļģerts Pavlovskis, DV priekšnieks Jānis Frišvalds, LAAJ valdes priekšsēdis Jānis Ritenis un mūsu trimdas dzejnieks Andrejs Eglītis.

Turpinājumā seko jurista Viļa Eglītes runas atreferējums, Līvijas Džonsonas pētījums par motīviem, kāpēc esam svešzemēs, redaktrises Lonijas Kukurās izmeklētie daļprōzas citāti par mūsu problēmām un pedagoga Eduarda Silkalna uzruna Draudzīgā aicinājuma aktā.

Nodaļā par akadēmiskajām baltu valodu un latviešu valodas studijām uz redakcijas aptauju atbildēja profesore Velta Rūķe-Draviņa, lektori: Austris Grasis un Ojārs Rozītis (sen.), docenti: Trevors Fenels un Lalita Muižniece (dati papildināti ar Valža Kārkla informāciju) un pulkvedis Vilmārs Kukainis.

Indulis Kažociņš apstrādājis redakcijas organizēto jaunatnes aptauju. Ievietojam arī PBLA KF vadītāja Ludviga Reitera nozīmīgo aicinājumu.

Mūsu rosībai trimdā veltīts redaktora un datorzinātņu speciālistes Brigitas Liepiņas kopīgais pārskats par brīvās pasaules latviešiem, kas beiguši universitāti. Tam seko Melburnas un Flindersa universitātes semināru dalībnieku darbi latviešu kultūras vēsturē. Autores: Zenta Dunse, Guna Kūlniece un Inta Brože. Uz Birutas Fladas un Antras Kūlnieces savāktajiem materiāliem dibinās pārskats par latviešu sarīkojumiem 1982/1983. gadā.

Sēru zīmē ievietoti nekrologi par Kārļa Zariņa fonda valdes locekli Oļģertu Rozīti, par LAMZA priekšsēdi profesoru Viktoru Līni un par mirušajiem *Archīva* līdzstrādniekiem, pirmajā vietā par profesoru Paulu Kundziņu.

Pateicamies tēlniecei Elvīrai Brūverei, kā arī māksliniekiem Augustam Annum, Andrim Pavašaram, Jurim Soikanam, Kārlim Veinbergam, Reinim Zusteram un Ērikam Žilinskim par šim sējumam piemērotu darbu attēliem. Diagrammas un kartogrammas zīmēja redaktors. Mūsu fotografi šai sējumā ir Arturs Balodis, Pičs Lešinskis un Bruno Rozītis.

Redaktors

Diriģentam VALDIŅAM un ROTAS korim

TRIMDAS DIEVNAMS

EDMUNDS ZIRNĪTIS

VALDEMĀRS OZOLIŅŠ

SVINĪGI

mf I. DIEVA NĀMS, TU DEBĒS KĀ- PES, BĒGĀ PATVĒ- - RU- MA TELTS,

p APLIE CĪNOT DVĒSĒS SLĀPĒS, MŪ- - SU RŪ- - PEM GĀ- DĀTS, CĒĻS. *pp*

cresc.

f ŠĒ LAI CĪE- - VĀNĀS UN SĀ- PES APNĪROZ DIE- - VA SĀU- LES, ZELTS. *ff*

mf

ŠĒ LAI CĪESĀNAS

Alti sāk stāstot solo ar mazajām notīm reljefi

2. NĀ- DA VA- - RAS NĀRTS IR BĀR- GA, TĀ- LES KĻ- DI- - - NĀ- TIĻ MĒS. *mf*

Vīsi:

f DIEVA NĀMA SIENAS SĀRGA MĪE- - RU MŪ- - SU DVE- - SE- LES

Tutti

p KĀ NO DZELMĒS) AT- TUR NĀR- GA, TĀ NO NĀI- - - DA GĪEVNĀMS SPĒS.

Bērnu koris vienbalsīgi un divbalsīgi

mf
3. KLAUSĪES, ĒR-ĢE--- LES KAD SPĒ--LĒ, PA-ZE--MO-TAIS TRIM-DI-NIEK!

KLAUSDAMĪES LATVJU MĒ-LE, BĒRNS LAI RO-KAS LŪG-SNAI LIEK, *f*

Visi:
f
LŪG-DAMS IL-ĢU SVĒTĀ KVĒ-LĒI LAT-VI--JA LAI BRĪ-VA TIEK!

Sieviešu koris un bērni
p
4. SPĪD LAI DIE-VA HA-NA SIE--NĀS ŽĒ-LAS-TI-BAS PIRMAIS STARS,

Plus vīru balsis un bērni (Tutti)
mf
CE-RĪ-BĀS UN SĀ-PĒS VIE-NĀS VĪ--SUS VĪE--NO-TU VĒNS GARS,

f SVĒ-TĪ-DAMS, LĪDZ TĀLĀS DIENĀS MĀS UZ MĀ--JĀM BĒR-ZU ZARS.

SVĒTĪDAMS

mf S. TUR, KUR ZA-RU VAINAGS KLĀJA PA-DE--BE-ŠUS, PA-DE-BE-ŠUS

S. TUR, KUR ZA-RU VAI-NAGS KLĀ-JA, PA--DE--BE--ŠUS

f GLĀS-TĪ-DAMS--I

GLĀSTOT, PA-DE-BE-ŠUS GLĀS-TĪ--DAMS, TUR, KUR SKAIDRĪ--BAS ALKT

ff

GLĀS-TĪ-DAMS GLĀS-----TOT

mf MĀ-JA BĒR--ZU BIRZS-DIĒS DIE--VA NAMS, *mf* LAT--VUS KO--PĀ

LATVJUS KOPĀ

f PUL-CI-NĀ--JA DIE--VA DE--VUMS SLA--VĒ--JAMS

KO PAR TRIMDU SAKA LIELIE TRIMDINIEKI

„— Kāpēc, ar ko tas izskaidrojams, jautāja Kārlis Dziļleja, ka kursenieki, atrazdamies gadsimtiem ilgos pārvācināšanas spaidos, līdz pat pēdējam laikam blakus vācu valodai spēja paglābt Kuršu kāpās arī savu valodu, bet no Vācijas [Zviedrijā] iebraucis latviešu zēns pēc trim gadiem vairs latviski neprot?”

Jānis Rudzītis, *Tālos ceļos, savos ļaudīs* (1973), 179. lpp.

„Latvieši ar savu uzņēmību, darba spējām un izglītību vairs nav tukšā skaņa, vismaz Toronto pilsētā ne. Protams, cits jautājums: cik ilgi vēl? Visu izšķirs augošā paaudze. Par to pašai dziedzīgi rūpējas skolotāji, kas māca latviešu sestdienas un svētdienas skolās gan Toronto, gan citos latviešu centros. Bet vislielākā nozīme un atbildība, vai trimdinieku bērni izaugs par latviešiem, ir mājai — īpaši vecākiem.”

Angelika Gailīte, *Ceļiniece* (1962), 297. lpp.

„Visā visumā es esmu par dzimteni tādās domās, ka tā nav vairs mana. Jā, taisni tagad, kad padomju dzejniekiem dots mājiens viņu augsti teikt un slavēt. Man viņa ir vairs tikai vecu ļaužu mītne, un tie paši sveši, sveši.

Un tomēr [. . .] ”

Jānis Jaunsudrabiņš, *Mana dzīve* (1957), 202. lpp.

„Pirmajā laikā labai daļai latviešu iebrucēju šai zemē [ASV] šķita, ka uzticība Latvijai prasa acu aizvēšanu pret visu, kas jaunā pagaidu dzīves vietā varētu likties vērtīgs vai pat vērtīgāks par dārgo latviskās kultūras mantojumu, ko nesām savās sirdīs. Arī eiropiskais aizspriedums pret Ameriku kā bezkultūras zemi dažam bija ērts iemesls nemaz nemēģināt šīs zemes garīgajā sejā ieskatīties un izveidot pašam savu, uz pieredzes dibinātu spriedumu par to.”

Paula Jēgere-Freimane, *Cilvēks domā, Dievs dara* (1963), 273. lpp.

„[. . .] ir vismaz viena lieta, ko katrs var darīt un kas tam jādara [aizkavējot latvju tautas brīvības iznīcināšanu uz visiem laikiem], — tas ir, vispirms, neļaut izzust pašai netaisnības novēršanas idejai, neļaut izdzist domai par Latvijas atjaunošanu, — un tad — neļaut izzust ļaudīm, kas par to domā un kas to liek sev par mērķi. Kā teikts, tas ir galvenais, ko īsti grib mūsu

ienaidnieki, jo, kamēr mūsos pašos nav izdzisusi šī ideja par Latvijas atjaunošanu, kamēr ir vēl cilvēki, kas to grib par visu vairāk, – tik ilgi mūsu lieta nav zaudēta.”

Pauls Jurevičs, *Kultūras sejas* (1960), 140. lpp.

„Beidzot vēl gribu pieminēt jūs, daudzus bērnu tūkstošus, lielākos un mazākos, kas reiz esat bijuši un baudījuši mīlestību un aprūpi kādā no daudzajām iestādēm Latvijā un trimdā. Dariet tāpat, kā darīja jūsu mātes un vecmāmiņas – rūpējieties par mūsu tautas jauno audzi, lai tā aug veselīga, spēcīga un, kad pienāks laiks un Latvija būs atkal brīva, celiet to no jauna, vēl skaistāku un stiprāku, nekā tā bija manās dienās!”

Elza Klaustiņa, *To nevar aizmirst* (1968), 219. lpp.

„Arvien vairāk svešās zemēs izklīstot, svešā vide un svešā gara dzīve būs pārsvarā, un tas ir bīstami, lai sevi pasargātu. Tur jābūt stipram, kādi bijuši tie stiprie latvieši, kas vecākā paaudzē nav ļāvuši svešām skolām [. . .] sevi satricināt un aptumšot, bet ieguvuši vēl skaidrāku skatu savas tautas gara vērtībās.”

Zinaīda Lazda [rakstīts 1949. g. 20. martā], *Ogle* (1960), 278. lpp.

„Vismaz es te esmu juties tāpat, kā kad vecos laikos limbažnieks iebrauca Rīgā. Ja viņš vēlējās tur palikt un iejusties, viņam nācās atzīt, ka ar limbažnieka domāšanu vairs nepietiek. Arī es vairs nevaru būt tikai limbažnieks vai agrāko laiku rīdzinieks.”

Jānis Mediņš, *Toņi un pustoņi* (1964), 205. lpp.

„Trimdas dzīve retam ir ļāvusi strādāt viņa iemīļotā speciālitātē, bet gan daudzkārt un bieži pazemo mūs darba izvēlē, kas tad smagi gulstas uz mūsu psīchi un bieži mūs garīgi nomāc un daudzus pat salauž [. . .] Tāpēc trimdā mums nepieciešami vairāk kā nekad meklēt un rast ārpus ikdienas darba tos tīrās mākslas avotus, kur mēs varam smelties sev gara stiprumu un spēku.”

Jānis Rudzītis (red.), *Teodors Reiters un viņa koņi* (1961), 61. lpp.

„Ja negribam bojā iet, mums jāturas latviešu valodas un gara dzīvā, plūstošā straumē. Lai mums arvienu tuvumā būtu kāds draugs, ar kuŗu varam runāt latviski, un pie rokas latviešu grāmata. Bet tautas dziesmas lai iet no mutes uz muti: tās mums jānācās dziedot.”

Kārlis Skalbe, „Mazās piezīmes”, *Raksti* [IV] (1953), 399. lpp.

IZGLĪTĪBA UN PAAUDŽU PLAISA

Lūcija Bērziņa

Atšķirību starp ieceļotāju paaudzēm, viņu raksturiem, attīstību un uzskatiem nosaka dažādi faktori: ieceļošanas laiks, dzimšanas vieta, pagātnes pieredze, izglītība, sociālais stāvoklis un citi.

Katra paaudze izvirza savus vadoņus, kas nosprauž ieceļotāju grupas mērķus un ir atbildīgi par virzienu, kuŗā grupa attīstās. Tā tas ir arī latviešu trimdinieku grupās, vienalga, kuŗā zemē tās atrastos. Vadītājiem var rasties domstarpības — uzskatu dažādība starp vecāko un jaunāko paaudzi. Kā mēs redzam, šādas domstarpības jau rodas latviešu trimdas grupās, pie kam jaunākās grupas uzskati kādreiz radikāli atšķiras no vecākās grupas paustajiem uzskatiem.

Daudzo faktoru starpā, kas rada uzskatu dažādību starp ieceļotāju paaudzēm, viens no nozīmīgākajiem, šķiet, ir izglītība, pie kam (latviešiem) nevis izglītības trūkums vienā vai otrā paaudzē, bet gan jaunākās paaudzes iekļaušanās citas izglītības sistēmas ietekmju sfairā.

Latviešu literātūra par trimdu un trimdinieku problēmām manuprāt līdz šim ir pārāk maz vēribas pievērsusi tam, cik ļoti atšķirīgas ir trimdas zemju izglītības sistēmas (it īpaši tās, kas balstās anglosakšu tradīcijās un kuŗu ietekmei pakļauti jaunākās paaudzes latvieši) no Latvijas patstāvības gadu izglītības sistēmas, kas ietekmēja mūsu vecāko paaudzi. Izglītības nozīme trimdinieku dzīvē vēl ir visai maz pētīta.

Šai rakstā, kas nebūt nav sistematisks pētījums šai laukā, bet gan domāts tikai ierosmei un pārdomām, ir mēģināts norādīt uz to, kā dažādās izglītības sistēmas izaudzina ļaudis ar atšķirīgiem uzskatiem un rada konfliktus starp vecākās un jaunākās paaudzes vadītājiem.

Latviešu trimdinieki, kas Otrā pasaules kaŗa beigu posma chaotiskajos apstākļos atstāja Latviju, bija politiski bēgļi, kuŗu vidū bija liels procents pilsētnieku, vidusšķiras piederīgo ar vidējo vai augstāko izglītību. Šim apstāklim bija vairāki rezultāti. No vienas puses šie labi izglītotie ļaudis (liels procents no viņiem prata vairākas valodas, un jaunās mītnes zemes valodas iemācīšanās viņiem nesagādāja pārāk lielas grūtības) varēja vieglāk iekļauties svešajos apstākļos, vieglāk orientēties, nosīprināties saimnieciski. No otras puses ilgstoša pakļautība Latvijas (t. i., Eiropas) izglītības sistēmai darīja

viņus neiecietīgus pret citām izglītības idejām, neļāva viņiem tās pieņemt un veicināja, lai cik ķecerīgi tas izklausītos, zināmu arogantu nostāju pret tām.

Varētu gandrīz likties, ka jaunās paaudzes attālināšanās no vecākās paaudzes idejām, ideāliem, dzīvesziņas ir izskaidrojama arī ar to, ka mūsu trimdinieku vidū bija tik liels procents individu ar vidējo un augstāko izglītību. Tagad ir grūti precīzi konstatēt, cik liels bija izglītoto trimdinieku procents mūsu emigrācijas sākuma gados. Turpmākie citējumi ņemti no E. Dunsdorfa grāmatas *Trešā Latvija*, kur 84. lappusē autors raksta: „Procentuāli no kopējā latviešu skaita visvairāk trimdā devās gara darbinieki, viņiem sekoja augsti kvalificēti tehniskie darbinieki, bet procentuāli vismazāk amatnieki, lauksaimnieki, strādnieki”. Tālāk, 86. lpp. lasām: „No kultūras un izglītības darbiniekiem trimdā devās trīs ceturtdaļas visu attiecīgās nozares latviešu, puse no visiem latviešu māksliniekiem, vairāk nekā puse ārstu un zobārstu. Tāpat par šo soli izšķīrās gandrīz puse no pārvaldes un kanceleju darbiniekiem, inženieri, veterinārārsti un apmēram trešdaļa juristu un kuģniecības augstāko posteņu personāla.” Noteikti skaitļi ir par bijušajiem Latvijas laika mācībspēkiem (86. lpp.): „No augstāko mācības iestāžu (Latvijas universitātes un Jelgavas lauksaimniecības akadēmijas) kopskaitā 556 mācībspēkiem trimdā atradās 360”.

Kā šiem labi izglītotajiem un kvalificētajiem latviešiem izdevās iekārtoties svešās zemēs, uz to norāda divi pētījumi, kas atkal ir ņemti no E. Dunsdorfa grāmatas *Trešā Latvija*. Juŗa Veidemaņa savāktie dati (publicēti *LHZA rakstu krājumā* II, 188. lpp.: „Latviešu sadzīves vērtības Amerikas lielpilsētā”) par latviešu nodarbošanos Milvōki pilsētā ir atrodami 87. lpp. Mūs varētu interesēt dati par to, kāds procents no Milvōki latviešiem Latvijā bija nodarbināts profesionālos un kvalificētos arodos un kāds bija šis procents vēlāk trimdā Milvōkī. Pēc J. Veidemaņa savāktajiem datiem, Latvijā profesionālajos un daļēji profesionālajos arodos bija nodarbināts 43,1 % no vēlāk Milvōkī dzīvojošajiem latviešiem, Milvōkī 4,3 %; biroja darbinieki un tirdzniecības arodos: Latvijā 11,4 %, Milvōkī 8,4 %.

Mazliet atšķirīgi ir rezultāti, kādus iegūst Belizars Radziņš (sk. rakstu „Vašingtonas štata latviešu aptauja”, kas 1961. gadā parādījās rotētajā krājumā *Latvieši Vašingtonas štātā*). Šie dati minēti grāmatas *Trešā Latvija* 88. lappusē. Radziņa iegūtie rezultāti par latviešu nodarbošanos ir šādi: no iztaujātajiem latviešiem profesionālajos arodos Latvijā bija nodarbināti 26,8 %, trimdā Vašingtonas štātā 13,1 % (iztaujātas 153 ģimenes); biroja un veikalu darbinieki: Latvijā 17,6 %, Vašingtonas štātā 11,1 %. Radziņš min, ka skolnieku un pensionāru Latvijā bija 11,1 %, bet Vašingtonas štātā, pēc aptaujas datiem, 11,8 %.

Datus par izglītību vēlākā laikā (1972. gadā) ir savācis E. Dunsdorfs, izda-rot aptauju Austrālijā. Rezultāti ir atrodami rakstā „Austrālijas latviešu tautas grupas anatomija”, *Archīvs XIV* (1974). Par rezultātiem izglītībā ir teikts 74. lpp. Aptaujā izglītību klasificēja trijās grupās — pamatizglītība, vidusskolas izglītība un augstākā (universitātes) izglītība. Datus par izglītību ievāca no 159 personām, bet tā kā aptauja izdarīta pēc nejausās izlases metodes, iznākumu var vispārināt. Personas ar pabeigtu un nepabeigtu izglītību skaitīja kopā vienā grupā. Tā tos, kas studēja vai bija studējuši universitātē, skaitīja par universitātes izglītību ieguvušiem. Pamatskolas izglītība bija $15,73 \pm 5,97\%$ iztaujāto, vidusskolas $56,60 \pm 8,01\%$ un augstākā izglītība $27,67 \pm 7,26\%$.

Lai arī šie izdarītie pētījumi dod atšķirīgus rezultātus, viens tomēr ir skaidrs — liela daļa izglītoto latviešu stipri noslīdēja sociālās hierarchijas skālā, t.i., viņiem bija jāsamierinās ar mazāk kvalificētu darbu un zemāku stāvokli mītnes zemes sabiedrībā. Tas tomēr nenozīmē, ka latviešu trimdas sabiedrībā šie labi izglītotie ļaudis nevarēja ieņemt vadītāju stāvokli, ietekmēt trimdinieku sabiedriskās un politiskās dzīves mērķus un noteikt trimdinieku grupas darbības virzienu.

Par latviešu trimdas dzīvē vadošajām personām vēl pētījumi nav izdarīti, un nav noskaidrots, cik daudzi no viņiem bija ar augstāko izglītību (*Archīva XII* sējuma 76—100. lpp. publicētās centrālo organizāciju darbinieku biogrāfijas no šī viedokļa vēl nav statistiski apstrādātas).

Lai nu kā — runājot par latviešu trimdinieku paaudzēm, varam konstatēt, ka vecākajā paaudzē bija ļoti liels procents tādu, kam bija Latvijā vai dažos gadījumos vēl agrāk iegūta vidējā un arī augstākā izglītība. Lielais izglīto- totu ļaužu procents ir raksturīgs mūsu trimdas dzīvei.

Cita parādība, kas raksturo mūsu trimdas dzīves sākuma gadus, bija tā, ka mūsu trimda bija „pakāpeniska”. Četri vai pieci gadi, pavadīti Vācijas bēgļu nometnēs, deva iespēju pierast pie svešās zemes ārējiem apstākļiem, bet kul- tūras dzīvē mēs iespēju robežās turpinājām dzimtenē pasākto ceļu — izglīto- jām bērnus nometnes skolās, izdevām latviešu grāmatas, rikojām mūsu skaņu- mākslinieku koncertus un mūsu gleznotāju izstādes. Tālākajā emigrācijā radās trimdinieku trešā paaudze, kas jau bija dzimusi ārpus Latvijas robežām, sāka pamatskolas gaitas trimdas zemēs un ieguva izglītību, Latvijas izglītības sis- tēmas neietekmēta.

Šīs trīs trimdas paaudzes arī izvirzīja vadītājus savās grupās. Pirmās trimdas paaudzes vadītāji patlaban jau zaudē savas noteicēju vietas, un viņu nozīme trimdas dzīvē samazinās. Līdz ar to arī mazāk jūtams gars, kas bija

ieaudzināts Latvijas skolās un kuņu vecākā paaudze ar ideālismu un ticību nacionālām vērtībām centās pārnest uz nākamām paaudzēm.

Latviešu sabiedrībā vadītāju vietas šodien ieņem ļaudis, kas ir izglītojušies „starpperiodā”, kad mūsu trimdinieki vēl atradās Vācijas un Austrijas nometnēs. Dzimuši Latvijā, ieguvuši pamatzglītību vai pat vidējo izglītību Vācijas nometņu skolās, šie darbinieki un darbinieces savā nacionālajā stājā vēl diezgan stingri pauž Latvijas skolās iegūtās pamatatziņas. Šīs paaudzes ļaudis augstāko izglītību lielāko tiesu ieguvuši ārpus Eiropas, universitātēs, ko ietekmē anglosakšu universitāšu paraugs. Ar visu to nometņu ģimnazijās un pat pamatskolās liktie nacionālie pamati ir stipri, un vēlākie iespaidi tos nav varējuši satricināt.

Jaunākā trimdinieku paaudze, trešā paaudze, ir dzimusi ārpus Latvijas un savu izglītību ieguvusi citās zemēs, vairumā tādās, kur izglītības sistēmai par pamatu ņemta anglosakšu sistēma. No jaunākās trimdinieku paaudzes patlaban nāk jaunie trimdas vadītāji, kas drīz pārņems latviešu trimdinieku dzīves vadīšanu savās rokās. Latvijas skolās paustās idejas viņiem ir svešas, latviešu vecākās paaudzes mentālītāte viņiem ir nesaprotama. Viņu audzinātājus ir vadījušas citas idejas, citi ideāli nekā skolotājus un mācībspēkus Latvijā. Liekas, ka tieši lielā atšķirība izglītības sistēmā, kam bijusi pakļauta šī paaudze, arī varētu izskaidrot plaisu, kas sāk rasties starp vecāko un jaunāko trimdas paaudzi. Vidējā paaudze, „starpperioda” paaudze, varētu saprasties kā ar vienu, tā ar otru pusi. Neatbildēts jautājums, protams, ir, cik plaša būs jaunās paaudzes darbošanās līdz mūsu trimdas dzīvē un cik enerģiskus vadītājus viņi varēs izvirzīt no sava vidus.

Lai izprastu parādības, kas pēdējā laikā ir novērojamas mūsu sabiedrībā, būtu jāzina, kā vispārējos vilcienos atšķiras šīs izglītības sistēmas un kādi ir šīs atšķirības rezultāti.

Kādi ir vienas un otras izglītības sistēmas mērķi? Ko vēlējās panākt Latvijas (un vispār Eiropas) izglītības iestādes šī gadsimteņa divdesmitajos un trīsdesmitajos gados?

Latvijas (Eiropas) skolu un arī augstāko izglītības iestāžu mērķis bija dot audzēkņiem zināšanas, padarīt viņus par „zinīgiem” individiem un līdz ar to attīstīt viņu garīgo potenciālu. Zināšanām vajadzēja būt iespējami plašām, vispusīgām, audzēkņi bija jāiepazīstina ar humānitārajiem priekšmetiem. Arī praktiskā tipa skolās mācības bija daļēji humānisma ideju ietekmētas. Svešvalodām piešķīra nozīmīgu vietu. Mācīja vēsturi, ģeografiju, latviešu un arī citu tautu literātūru.

Mūsu mācībiestāžu mērķis bija arī izaudzināt „labus” cilvēkus, ētiski augstvērtīgus individuus, pie kam jēdziens „labs” daļēji saistījās ar Plātona uzskatu par „labo” kā kaut ko absolūtu, daļēji ar kristīgās ticības mācībām. Šī ticība „labajam” bija mūsu audzināšanas pamatā.

Mūsu valsts patstāvības gados nāca klāt jauns mērķis — izaudzināt labu valsts pilsoni, lojālu savai valstij, ar ticību savas valsts pastāvēšanai nākotnē, nacionāli ievirzītu pilsoni. Nacionālisms, kas sakņojās 19. gadsimtenī paustajās idejās, bija emociju piesātināts un izpaudās mīlestībā uz savu mazo zemi, dzimtenes dabu un ar to saistītajiem kultūras dzīves izpaudumiem (mūsu tautdziesmām, mūsu literātūru, mākslu utt.).

Anglosakšu tipa skolās, kā vecajā, tā jaunajos kontinentos, audzināšanas mērķi ir stipri atšķirīgi. Zināšanu apgūšana, garīgu vērtību pārņemšana no iepriekšējās paaudzes nav galvenais anglosakšu izglītības mērķis (šeit nevarētu runāt par augstākā tipa izglītības iestādēm). Pārmērīga individa „pārlādēšana” ar zināšanām nav vēlama. Zināšanas jādod ar mēru. Skolas gados nebūtu jādod tādas zināšanas, ko skolnieks vēlākā dzīvē nevarēs praktiski izmantot.

Anglosakšu tipa zemākās un vidējās pakāpes skolās galvenais mērķis ir izaudzināt individu, kas attiecīgajā sabiedrībā var sev viegli atrast vietu, kam garīgie un fiziskie spēki būtu vienādi labi attīstīti, kas būtu, kā angļi saka, „a good all-rounder”. No mazatnes cilvēkā jāattīsta spējas būt patstāvīgam, drošam, neatkarīgam, tādām, kas spēj patstāvīgi domāt un spriest, būt par demokrātiskas valsts pilsoni.

Jāizaudzina pilsonis, kas ir lojāls pret savu valsti, pret tās vadoņiem. Nacionālās jūtas anglosakšu audzināšanā nemēģina attīstīt. Lielajās zemēs ārpus Eiropas nacionālisms ir svešs jēdziens — Kanādā, Austrālijā, pat Savienotajās valstīs par vienu nāciju nevarētu runāt, pat Anglijas Apvienotajā karaļvalstī vienas nācijas nav, Velsas nacionālismu oficiālās aprindas nekādi neveicina.

Latvijas skolās, tāpat arī citās Eiropas skolās 20. gadsimteņa divdesmitajos un trīsdesmitajos gados noteicēja loma audzināšanā bija skolotājam. Šī skolotāja noteicēja loma bija mantojums no 19. gadsimteņa audzināšanas teorijām, un mūsu lauku skolās jau, sākot ar 19. gadsimteni, skolotājs bija galvenais noteicējs par mācībām. Arī apkārtējā sabiedrībā skolotājs ieņēma redzamu vietu, bieži būdams arī koŗa diriģents vai teātra izrāŗu režisors.

Piešķirŗot skolotājam šādu noteicēja lomu audzināšanas darbā, no viņa arī sagaidŗja, ka viņš audzinās skolniekus ar savu personŗbu. Nozŗmŗga tāpēc bija viņa personiskā stāŗja, viņa ticŗba ētiskajām normām, viņa uzveŗšanās, viņa prasme ietekmēt citus. Latvijas patstāvŗbas gados, skolu skaitam pieaugot,

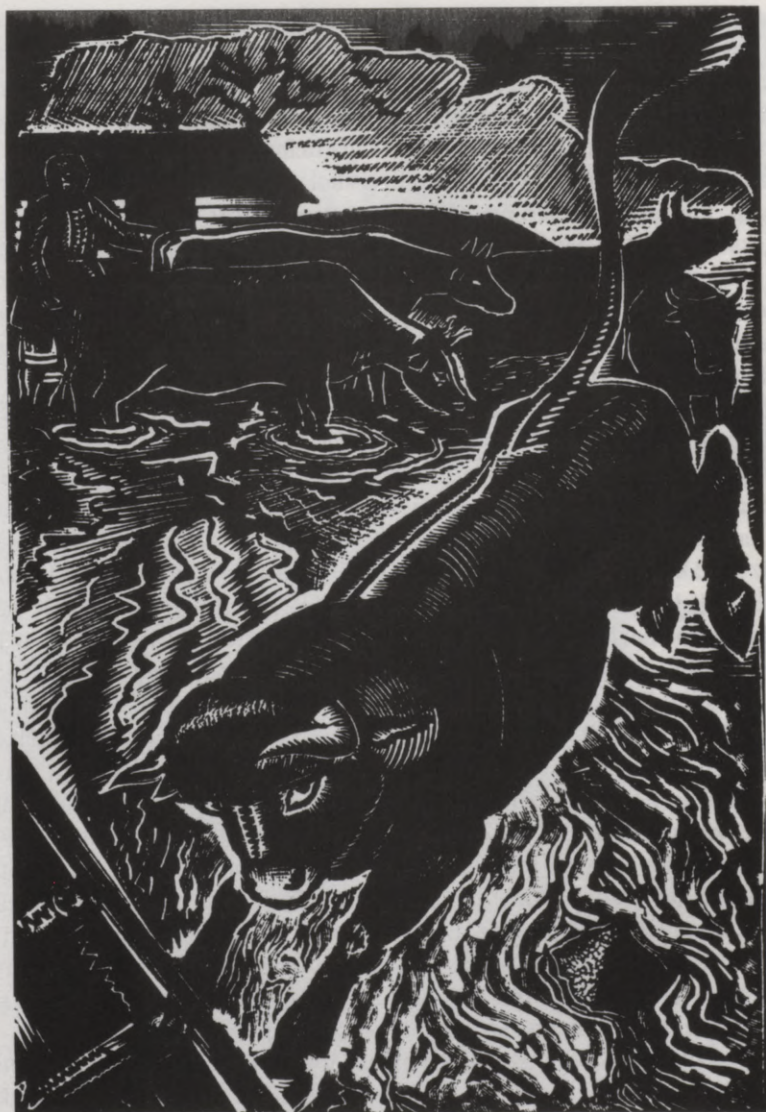
skolotāji sāka zaudēt savu noteicēju lomu audzināšanas darbā, bet viņu nozīme vēl arvien bija ļoti liela. To varētu arī sacīt par mūsu augstāko mācībiestāžu mācībspēkiem, no kuriem daudzi ietekmēja savus studentus ne tikai ar savām zināšanām un mācīšanas metodēm, bet arī ar savu stāju, saviem dzīves uzskatiem, savu prasmi nākt saskarē ar saviem klausītājiem.

Viena no mūsu izglītības sistēmā lietotajām metodēm bija saskares nodibināšana starp mācībspēkiem un audzēkņiem. Attieksmes starp skolniekiem un skolotājiem bija visumā draudzīgas. Latvijas patstāvības laikos daudzi vidusskolnieki nāca no laukiem. Mācoties ģimnazijās pilsētās, viņi mitinājās īrētās istabās vai pie radiem, ar kuriem viņiem bija maz kopēja. Šādiem vientuļiem skolniekiem kāds no skolas skolotājiem bieži bija vienīgais padomdevējs un ceļa rādītājs, darot darbu, ko vecāki nevarēja veikt. Klasēs atmosfaira parasti bija draudzīga un silta. Skolotāji un bieži arī mācībspēki savā darbā ielika emocijas, veicot savu audzināšanas darbu ar mīlestību un nesavtīgu nodrošināšanu tam. Klasē radīto garu pārnesa uz visu skolu. Skola kļuva par vienību, kurā skolnieku mēģināja iesaistīt, modinot viņā pārliecību, ka viņš ir daļa no plašākas vienības — tautas, un tā modinot viņā nacionālas jūtas.

Skolnieku un arī studentu zināšanu pārbaudē mūsu metodes bija pilnīgi atšķirīgas no tām, ko lieto anglosakšu zemēs. Mūsu skolās — pamatskolās, kā arī vidusskolās — eksāmeniem, pat galapārbaudījumiem bija vairāk formāls raksturs. Pārbaudījumi lielāko tiesu bija mutvārdiem, un pārbaudījumu rezultātus noteica skolotāja novērojumi, ko viņš bija ieguvis gada laikā. Eksāmeniem pienākot, skolotājs jau zināja katra skolnieka spējas, viņa prasmi strādāt garīgu darbu un, par cik viņš bija gatavs tam nodoties. Gada laikā skolotājs visādos veidos, gan „izsaucot” skolnieku klases priekšā, gan dodot rakstveida klasesdarbus, bija pārliecinājies, vai skolnieks darbu var veikt, vai ne. Eksāmenu rezultātus tāpēc noteica subjektīvi (kādreiz pat pārāk subjektīvi) skolotāja spriedumi. Rezultāti bieži bija iepriekš izlemti. Arī universitātē dažās fakultātēs bija mutvārdu eksāmeni; tie norisinājās, mācībspēkam iztaujājot studentu bez lieciniekiem. Arī šeit rezultāti varēja būt ļoti subjektīvi un pakļauti nejausībām.

Latvijas patstāvības laika skolas audzēkni pārcēla uz nākamo klasi tikai tad, ja viņa zināšanas bija pietiekamas un varēja pieņemt, ka viņš nākamā klasē varēs tikt līdz pārējiem skolniekiem.

Anglosakšu tipa skolās metodes ir pilnīgi citādas. Skolotājs šeit ir tikai „instruments”, kam jāiemāca skolniekiem vajadzīgās zināšanas un jāuztur disciplīna. Sporta skolotāji mēģina skolniekos attīstīt interesi par sportu un

Aleksandrs Junkers

KOKGREBUMS VIRZAS STRAUMĒNIEM

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

91-

19.955

veicināt fizisko spēku pieaugumu un ķermenisku veiklību. No skolotāja, kas ir tikai instruments, nesagaida, lai viņš ar savu personību ietekmētu savus audzēkņus (neapzinīgi viņš to, protams, dara). Savai stājai, savai ārienei skolotājs var nepievērst nekādas uzmanības — viņš var ģērbties nevižīgi, staigāt ar gažu, nekoptu bārdu un nesukātiem matiem. Viņa ticību vai ticības trūkumu kādām ētiskām normām neņem vērā. Austrālijas skolās par skolotājiem strādā homoseksuāļi, kas savu seksuālo nenormālību neslēpj un par kuņģiem viņu audzēkņi zina, ka viņi tādi ir. Skolotāja pretvalstiskā politiskā pārliecība nav par šķērslī viņa pieņemšanai darbā. Ja, dzīvodams demokrātiskā valstī un baudīdams šīs demokrātijas labumus, viņš demokrātijai netic un sludina kādu citu, radikālāku valsts iekārtu, tad no skolotāja darba viņu nevar atlaist. Skolotāja pieņemšanu darbā nosaka tikai viņa kvalifikācija, viņa izglītība.

Šais skolās visnozīmīgākā vienība ir klase. Pamatskolās šais vienībās vienīgais noteicējs un rīkotājs ir skolotājs vai skolotāja. Audzinātājs necensās nodibināt pārāk ciešu kontaktu ar skolniekiem, bet ietur vajadzīgo distanci, jo pārmērīga tuvošanās skolniekiem apgrūtinātu disciplīnas uzturēšanu un padarītu darba slodzi smagāku (jāpiezīmē, ka anglosakšu tipa skolās skolotājs ir daudz vairāk noslogots nekā tas bija Latvijas apstākļos, mācību stundu skaits nedēļā ir lielāks, un citu pienākumu ir daudz). Skolotāji arī nemeklē kādu tuvāku, emocionālu saskari ar saviem skolniekiem vai ar klasi vispār, jo jebkāda emociju iesaistīšana varētu klasi nelabvēlīgi ietekmēt un sagraut disciplīnu. Par disciplīnas uzturēšanu klasē ir atbildīgs tikai skolotājs, un šāda „klases savaldīšana” savā ziņā kļūst par skolotāja pirmo mērķi. Tikai tad, kad skolotājs valda pār klasi, viņš var mācīt attiecīgo vielu. Šādā situācijā audzēkņi parasti jūtas barjēras vienā pusē un skolotājs, lai arī kāds viņš būtu, otrā. Parasti abas puses nekādu sevišķu saskari nenodibina, un skolotājs tādu arī nevēlas.

Vidusskolās tagad bieži valda it kā brīvāki apstākļi, skolnieki skolotāju sauc vārdā un runā ar viņu familjāri, bet familjāritāte nepāriet draudzībā. Skolnieki arī šais brīvajos, bieži chaotiskajos, apstākļos var justies pamesti un vientuļi, nevarēdami atrast starp skolotājiem neviena, kas par viņiem tuvāk interesētos un viņiem nāktu palīgā ar padomiem. Ar darbu viņiem jātiek galā pašiem — nekādu tuvāku palīdzību viņi no skolotājiem nevarētu sagaidīt.

Skolotājiem, darbā pārslogotiem, gada laikā arī nav iespējams kontrolēt savu audzēkņu zināšanas tā, kā tas būtu vēlams. Viņi nespēj izsekot visu skolnieku darbiem, pārliecināties par to, vai klase mācāmo vielu ir apguvusi, vai visi var tikt darbā līdz. Arī mājasdarbus nav iespējams kontrolēt. Spējīgākie skolnieki, kas prot iedalīt savu darbalaiku, iemācīti jau no mazatnes būt

Elvīra Brūvere

VIEŅĪBA

patstāvīgiem, arī bez skolotāja palīdzības mācāmo vielu apgūst. Vājākie skolnieki netiek kursam līdz, negatavo mājasdarbus un, skolotāja ignorēti, veģetē citu audzēkņu vidū.

Ja šai izglītības sistēmā vislielākā nozīme ir klasei kā vienībai, tad lielākajai vienībai – skolai pašai – tik lielas nozīmes nav, lai gan daudzās anglosakšu tipa skolās, sevišķi privātajās, mēģina attīstīt lojālās jūtas (arī emocijonāli) pret skolu pašu. Šādu lojālītāti mēģina attīstīt sporta grupās, kuŗās iedala skolniekus no dažādām klasēm, tā saucamās, „sports houses”. Lojālītāte pret savu sporta grupu ir jāpierāda ar uzvarām attiecīgajās sporta disciplīnās. Te nu vispilgtāk parādās anglosakšu audzināšanas sistēmas galvenais mērķis: pievērst uzmanību nevis atsevišķa individa audzināšanai, bet audzināt individu kā grupas locekli, attīstot viņā „grupas izjūtu” (team spirit). Individam jāiekļaujas citu sev sabiedriski radniecīgu individu grupā. Protams, ka šādi uzskati neveicina emocijonāli jūtīga rakstura attīstību. Izglītības iestādēm jāizaudzina stingri, noteikti, pret sentimentu nejutīgi raksturi, kas iekļaujas viņiem radniecīgā sabiedrībā, kuŗā viņi garīgi nedrīkst pārāk izcelties (nav pieļaujamas „tall poppies”).

Zināšanu pārbaudīšanas metodes nosaka tas, ka gada laikā skolotājam nav bijis iespējams pārbaudīt atsevišķu skolnieku zināšanas vai arī viņš tās pārbaudījis reti un nepilnīgi. Pārbaudījumi, vismaz galvenie, ir gada beigās, un tie ir rakstveida. Skolotāja subjektīvā pieeja pārbaudē rezultātus nevar ietekmēt. Eksāmeniem parasti ir pilnīgi bezpersonisks raksturs, un rezultātus nosaka arī tas, kā un cik lielā mērā skolnieks ir apguvis rakstveida eksāminēšanās tehniku. Šeit atkal liela nozīme ir viņa spējām ātri spriest, rīkoties neatkarīgi un droši.

Pamatskolās, tāpat arī ģimnazijās eksāmenu rezultāti gada beigās nav par šķērslī skolnieka pārcelšanai uz nākamo klasi. Pārcelšana ir automatiska, jo to nosaka skolnieka vecums, viņa dzimšanas datums, nevis zināšanas. Tā pamatskolās vēl arvienu gadās, ka skolnieks nonāk pēdējā klasē un nav iemācījies lasīt, jo viņš ir automatiski pārcelts no klases uz klasi, skolotājam nezīnot vai nerūpējoties par to, ka (laika trūkuma vai kādu citu iemeslu dēļ) klasē ir viens vai divi analfabēti. Tā gadās, ka mazāk izglītoti vecāki, sevišķi dažādu tautību imigranti, šo sistēmu nepārzinādami, neseko savu bērnu sekmēm skolā, bet priecājas, ka viņi iet uz priekšu, un pat sapņo par akadēmisku karjēru saviem bērniem. Pēdējā laikā gan visās zemēs ir pasākti eksperimenti ar „lēnajiem” skolniekiem, un, ja apstākļi to atļauj, viņiem iekārto speciālas klases.

Kādi ir šo atšķirīgo izglītības sistēmu ietekmes rezultāti? Pirmajā gadījumā – patstāvīgajā Latvijā, nometnes skolās, dažās citās Eiropas valstīs – skolas

vecuma jaunieši baudīja izglītību, ko mēs arvien vēl varētu apzīmēt par humānisma ideju aparātu. Audzināšanas mērķis ir pievērst uzmanību skolniekam pašam un izaudzināt viņu par „pilnvērtīgu” cilvēku. Šī audzināšanas sistēma vēl arvien lielu nozīmi piešķir humānisma idejām un filozofijai. „Vērtīgam” cilvēkam ir ticība mūsu patstāvības gados pieņemtajām ētiskajām normām. Šādi audzināts cilvēks ir ieguvis zināmas zināšanas humānitarajās zinātnēs, viņam ir vispārīgas zināšanas par Eiropas vēsturi (arvien vēl grieķu un romiešu laikmeta ideju caurstrāvotām), zināšanas par savas zemes vēsturi, dažreiz tikai minimālās zināšanas par Eiropas tautu literātūru, zināšanas par savas tautas literātūras vēsturi un par pasaules gara milžiem (kaut tikai vārda pēc). Viņš parasti prot arī vairākas svešvalodas. Šādā garā audzināti ļaudis bieži ir ideālisti, un viņu ideāli saistās ar savu tautu un valsti un izpaužas nacionālistiskā.

Anglosakšu izglītības sistēmā audzināšana ir daudz prāgmatiskāka. Humānisma idejas šo sistēmu ir skārušas maz, drīzāk varētu runāt par klasiskā (grieķu un romiešu) laika ietekmi. Audzināšanas mērķi ir daudz praktiskāki. Arī šī sistēma grib izaudzināt „vērtīgus” cilvēkus, bet vērtīgs šai nozīmē ir tas, kas var noderēt sabiedrībai, kuŗā viņš dzīvo. Ja viņš ir spējīgs indivīds, tad viņš savai sabiedrībai var noderēt kā speciālists kādā šaurā zinātnes vai darba nozarē, un tādai nākotnei viņu arī sagatavo augstākās mācībiestādēs, dodot viņam iespēju iegūt izglītību šaurā, specifisku zināšanu laukā. Šādi izaudzināti indivīdi vairāk rīkojas ar faktiem nekā ar abstraktām idejām. Bieži arī grūti runāt par kādiem ideāliem, katrā ziņā svešs ir nacionālistisms, kuŗu anglosakšu zemēs pat uzskata par kaut ko kaitīgu, apkaŗojamu. Ideālisti tomēr var izpausties loģilitātē pret savu valsti un tās vadoņiem (piemēram, Džonu Kenediju, ko ideālizēja plašās Savienoto valstu masas).

Ļaudis, kas izglītojušies šai izglītības sistēmā, ir daudz neatkarīgāki, daudz drošāki savos spriedumos nekā bija tie, kas izglītojās mūsu skolās. Viņi ir daudz gatavāki aizstāvēt savus uzskatus un spriest par lietām, kur viņiem bieži nav pietiekamu zināšanu. Viņi ir daudz kritiskāki pret apkārtni, bieži neatzīst nekādas autoritātes (jo arī skolotāji viņiem nekad nav bijuši „autoritātes” un nav gribējuši par tādām būt). Mūsu skolās un augstākās mācībiestādēs iesaistīja respektu pret autoritātēm, sevišķi garīgā laukā pret „gara milžiem”, kādi tie katreiz arī bija. Anglosakšu tipa skolu beidzēji daudz labāk tiek galā ar dzīves ikdienu, attieksmēs pret citiem cilvēkiem viņi ir daudz reālāki un nemeklē katrā cilvēkā kaut ko „labu”. Prasības no dzīves ir lielākas, materiālās labklājības dēļ ir vērts cīnīties. Garīgajām vērtībām caurmēra cilvēks, šīs izglītības sistēmas „produkts”, lielu vērtību neveltī. Šādā sabiedrībā arī garīgā

darba strādniekiem lielas nozīmes nav. Latvijas valsts patstāvības gados izglītības iestādes beigušos vēl vadīja humānisma ideju ietekme, un garīgo darbu un šī darba darītājus vērtēja augsti. Tāpēc liela nozīme mūsu sabiedrībā bija rakstniekiem, dzejniekiem, māksliniekiem, komponistiem, zinātniekiem.

Protams, arī mūsu trimdinieku jaunākā paaudze, kas izglītojusies anglosakšu izglītības sistēmā pamatotās skolās, ir neapzinīgi piesavinājusies šo mācībiestāžu paustos dzīves uzskatus un uzsūkusi to garu. Mūsu dienās viņiem jau ir grūti saprasties ar ļaudīm, kas izglītojušies cita tipa izglītības iestādēs. Tomēr ir jāizprot idejas, kas ieaudzinātas Latvijas patstāvības laika skolās, lai neizzustu doma par neatkarīgu Latviju nākotnē un brīvas Latvijas ideja nekļūtu vienaldzīga. Mūsu nacionālās jūtas pet nākotnes Latviju un atbrīvotu latviešu tautu jāuztur dzīvas. Kā jau redzējām, jaunajai paaudzei daudzas idejas ir svešas, un, jādomā, tādas arī paliks. Lai kautcik tuvinātu šīs atšķirīgās izglītības sistēmas, vēl lielāka vērība ir jāpievērš ārpuskolas latviešu jauniešu izglītības pasākumiem — vasaras skolām, vasaras kursiem, Divreizdivi un Trīsreiztrīs kursiem un tamlīdzīgiem. Šādi īslaicīgi pasākumi var dot tikai ļoti fragmentāras un paviršas zināšanas, bet audzēkņiem rodas zināms priekšstats par humānisma idejās pamatotu izglītību un zūd aizspriedumi pret nacionālām emocijām. Katrā ziņā, tie ir tilti, kas varētu tuvināt anglosakšu tipa skolu audzēkņus mūsu kādreizējo latviešu skolu mērķiem.

LITERĀTŪRA

Edgars Dunsdorfs, *Trešā Latvija* (1968).

— „Austrālijas latviešu tautas grupas anatomija”, *Archīvs* XIV (1974).

Aldis Putniņš, *Latvians in Australia*. Alienation and assimilation (Canberra 1981).

— „Hobartas latviešu pārtautošanās”, *Archīvs* XIV.

— „Latvian identification: a study among second generation youth in Australia and North America”, *Journal of Baltic Studies*, vol. X, no. 1 (1979).

J. J. Smolicz, „Education and diversity of cultures: the contribution of comparative education”, *Comparative Education Society of Europe*, 11th Conference, Würzburg (Adelaide 1983).

Oksana A. Pelech, „Differences in attitudes and orientation among first and second generation Ukrainian community leaders”, *Journal of Baltic Studies* X, 1.

R[ūdolfs] Ziedīņš, „Labā jēdziens mūsdienu filozofijā”, *Archīvs* II (Sidnejā 1961).

Solveiga Miezītis [Miezīte], „Motivational problems of ethnic supplementary schools: towards an alternative model”, *Journal of Baltic Studies* X, 1.

— „Divreizdivi: an experiment in cultural immersion”, *ibid*.

Līga Ruperte, „Trīsreiztrīs”, *Ierosmei* (1982).

Department of Education, New South Wales, *Teachers' Handbook*.

AR SKATU NĀKOTNĒ

Arnolds Lūsis

Gudra dzīvesziņa norāda, ka mūsu rītdiena sākas šodien. To atskārstot, mums jau tagad jādomā par jautājumiem, kas saistās ar mūsu tautas rītdienu. Katrai dienai ir sava divpadsmitā stunda, un mūsu tautai šis laiks ir tik liktenīgs, ka līdz šai divpadsmitajai stundai vairs atlikušās varbūt tikai piecas minūtes. Mūsu tauta tēvzemē dažu gadu laikā, pašreizējai kolonizācijas politikai turpinoties, kļūs par minoritāti. Un mēs tēvzemē palikušajiem latviešiem maz varam palīdzēt. Viss, ko mēs darām, ir tikai kā ūdens piliens, kas iekrīt tukšā spainī. Panākumi, ko svešumā esam sasnieguši politikas aprisēs, dažādās mums draudzīgo valstsvīru deklarācijas par latviešu tautas tiesībām uz brīvību – dzimtenē palikušo latviešu nastu vieglāku nepadara.

Apdraudēti esam arī mēs svešumā. Nekad es neticēju, ka asimilācija mūs tik ātri iemidzinās savos apkampienos. Nekad es neticēju, ka pienāks laiks, kad latvieši saviem bērniem nemācīs latviešu valodu, kad mūsu nacionālā pašapziņa noslīdēs līdz jostasvietai, kad pat daži mūsu garīgās dzīves vadītāji deklarēs, ka viņi nevar samierināties ar nacionālo gaisotni mūsu draudzēs un organizācijās, ka tur esot par daudz latviskuma un tas vedot uz tumsību un bojā eju!

Kas tad nu būtu jādara, lai mēs tomēr pastāvētu? – Vispirms manuprāt katram latviešu bērnam būtu jāiemāca latviešu valoda. Ja ir laba griba un mazliet nacionālas pašapziņas, tad, kaut vai tikai sarunājoties, to katra māte un katrs tēvs, arī „jaukto laulību” ģimenēs, var bez lielām grūtībām izdarīt. Jebkāda aizbildināšanās šai ziņā ir nevietā. Šai audzināšanai – īpaši svešumā – jāsākas mājās, ģimenē. Trimdā veidotās skolas latviešu valodas zināšanas var tikai papildināt, bet dažādu ieganstu dēļ daudzi latviešu bērni un jaunieši šais skolās neiet.

Valoda ir tautas dvēsele un tautas dzīvības pulss. Tāpēc – nākotnē raugoties – tā ir arī viens no priekšnoteikumiem tautas pastāvēšanai.

Otrkārt, mums jāvairo tautas garīgo spēku avoti, tautas garīgā pretestība šķietamās iznīcības draudiem. Kur – blakus nacionālai pašapziņai, ko tēvzemē cenšas iznīcināt komūnisma iedeoģija un svešumā Leiputrijas gaisotne – šie avoti būtu meklējami? Mana atbilde: kristīgā dzīvesziņā un tās glabātājā – draudzē un baznīcā. Pasaules baznīcu apvienības VI asamblejā,

kas 1983. gada vasarā notika Vankuverā, Kanādā, bija vērojama kāda zīmīga parādība — topošo nāciju pozitīvā nostāja, uzlūkojot baznīcu par savu brīvības tieksmju atbalstītāju un nacionālās vienības un pašapziņas sekmētāju. Uz to īpaši norādīja pārstāvji, kas nāca no Afrikas valstīm, atbrīvotām no koloniālisma jūga.

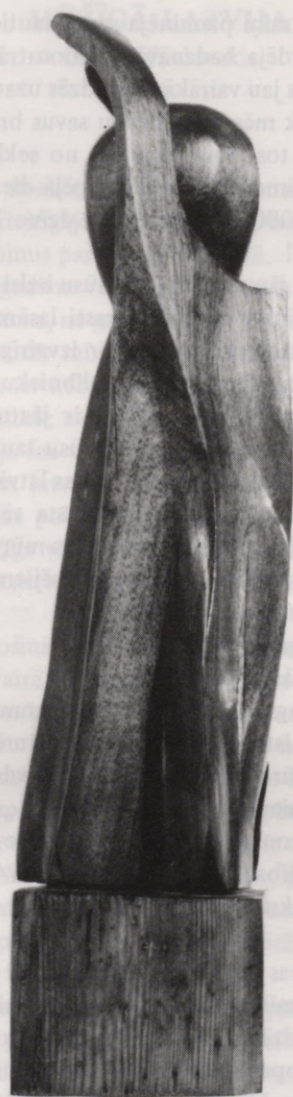
Domāju, ka visdzīvākais piemērs tomēr ir nesenie notikumi Polijā. Dievbijīgās poļu tautas sasliešanās pret komūnisma ideoloģiju un apspiedēju varu liecina par to, kāda neaizstājama vieta reliģijai ir tautas garīgās pretestības veicināšanā un saglabāšanā liktenīgu pārbaudījumu laikmetos. Pamazām, liekas, to sāk atskārst arī mūsu tauta tēvzemē. Ir dažas iepriecinošas zīmes, kas par to liecina. No tēvzemes puses, diemžēl, atskan arī sāpīga, kaut, liekas, taisnīga kritika par dzimtenes apmeklētājiem, latviešiem. Tie vairāk skrienot uz krogiem un teātriem, bet reti iegriežoties dievnamos un reti apmeklējot dievkalpojumus.

Sis vienaldzības grēks var kļūt par mūsu nelaimi svešumā un tēvzemē. Svešumā mūsu draudžu locekļu skaits varētu būt daudz lielāks nekā tas ir šodien. Arī draudzes locekļu skaita samazināšanos varētu novērst, ja mums nepazustu jaunieši, kas, draudzēs iesvētīti, tomēr nekļūst aktīvi draudzes locekļi (parasti gan tādēļ, ka, darbu meklējot, aiziet dzīvot uz citurieni).

Aicinājumi iestāties draudzēs, kuŗus baznīcas vadība vairākkārt publicējusi, liekas, vairs nebūtu jāatkārto. Atliek tikai cerēt, ka tautā nāks kāda garīga atmoda, ka mēs visi atcerēsimies, ka dievbijība ir tautas stiprums un bezdievība — katras tautas posta un morāles sairuma cēlonis.

Treškārt, ar nākotnē vērstu skatu būtu jādomā par trimdinieku aktīvāku iesaistīšanos dažādos sarīkojumos, kuŗu nolūks ir demonstrēt pret ilgstošo Latvijas okupāciju un genosidu, kam pakļauta latviešu tauta tēvzemē. Mums visiem jābūt skaidrībā par to, ka ar spalvaskātu vien tautas brīvība nav izkaŗojama. Mūsu nacionālās organizācijas veic lielu un pozitīvu darbu, tās jāatbalsta, tām jārod līdzekļi nacionālpolitiskam darbam. Bet — šo darbu veic tikai daži pašai ziedzīgi cilvēki. Aiz viņiem jānostājas sabiedrībai, masai. Lai šo domu ilustrētu, gribu minēt pāris piemērus, vērojumus.

Tā sauktās, Helsinku konferences laikā, kad parakstīja vienošanos par Eiropas pašreizējo robežu negrozāmību (un Kremļa izpratnē tātad atdeva Baltijas valstis Padomju savienībai), Torontō bija izsludināta „brīvības sardze” pilsētas valdes nama priekšā. Aizgājis sastapu tur tikai pāris pusaudžu, kas dalīja attiecīgu uzsaukumu, un tie paši bija — vienas ģimenes bērni! Neredzēju neviena cita latvieša (novakarē gan to skaits esot bijis lielāks).

Elvira Brüvere

SARGEŃELIS

Vasarā Torontō ukraiņi pieminēja savus tautiešus, ko pirms Otrā pasaules kaŗa Maskava nomērdēja badanāvē. Demonstrācijā piedalījās tūkstošiem ukraiņu, ieskaitot tos, kas jau vairākās paaudzēs uzauguši Kanādā!

Dažas nedēļas vēlāk mēs pieminējam savus brāļus un māsas, ko aizveda 1941. gada 14. jūnijā — tos, kuŗu kaulus, no sekļajiem kapiem izkašņātus, varbūt vēl tagad grauŗ trimdas vilki. Un kopējā dievkalpojuma visām Baltijas tautām no apmēram 10 000 latviešiem, kas dzīvo Torontō un apkārtnē, bija ieradusies tikai daŗi simti!

Vai gan jābrīnās un jāuztraucas, ka mūsu balsi nedzird! Mūsu laikrakstos par demonstrācijām dažādās pilsētās parasti lasām: „... piedalījās diezgan prāvs pulciņš latviešu”. Acīm redzot, tā ir izvairīga valoda. Rakstītājam ne-grības atzīties, ka atsaucība bijusi vāja un dalībnieku skaits mazs!

Mums, kas esam izkļuvuši brīvībā, ir jāatmostas, jāsaslēdzas lielākā kopībā tad, kad mēs gribam liecināt par mūsu tautai nodarītām pārestībām, kad mēs gribam protestēt un saukt pēc brīvības latviešu tautai tēvzemē Latvijā. Ja tas nenotiks, tad, kāda kanādiešu žurnālista vārdiem runājot, mēs būsīm tikai „kā kanārijputniņi, kas čirkstina pie Ķīnas mūŗa”. Šis nacionālās stājas ietekmētais moments mūsu brīvības karoga nesējiem daudzreiz ir vairāk vāja-dzīgs nekā mūsu nauda un ziedojumi.

Tāpēc: „Cel galvu augstāk, latvieti,
Un mācies cienīt sevi pašū!”

Beidzot — kā teologs un mācītājs esmu vienmēr mēģinājis saskatīt Dieva ceļus un Dieva nolikumu īstenošanos cilvēces vēsturē, tautu mūŗos un likteņos. Un šai sakarā nāk prātā vārdi, ko pirms gadiem divdesmit no Latvijas man rakstīja kāds, tagad Dieva mierā aizsaukts, mācītājs: „Arī mēs, latvieši, esam līdz atbildīgi pēdējo gadu desmitu notikumos. Pasaule būtu citādāka nekā tā ir, ja nebūtu latviešu līdzdalības 1917. gada norisēs.” Acīm redzot, rakstītājs bija domājis latviešu strēlnieku līdzdalību revolūcijas nostiprināšanā un uzvaras izcīnīšanā Krievijā.

No šīs līdzatbildības mūs var atbrīvot tikai Dievs. Un tādēļ mums ir jālūdz, lai Dievs nesoda mūsu tautu pārāk bargi, lai tēvu grēki netiek piemeklēti bērnos vairākās paaudzēs. Lai cik vecmodīgs daudziem šodien izliekas tāds uzskats — Dievs tomēr joprojām valda. Un svētīga ir tā tauta, kas staigā Viņa ceļos un savu stiprumu meklē Viņā. Darīsim to arī mēs, latvieši. Tēvzemē. Un svešumā.

Arhibīskaps Arnolds Lūsis.

MŪŽĪGĀ LATVIJA

Oļģerts Pavlovskis

Atzīmējot Latvijas neatkarības pasludināšanas 65 gadu atceri, ir vietā ne tikvien pieminēt savu priekšgājēju mantojumu, bet arī izvērtēt un no jauna apstiprināt mūsu pienākumus pašreizējā laikmetā.

Kā kādreiz pirms gadiem vēsturnieks Arveds Švābe teica: „1918. gada 18. novembris nav ne sākums, ne gals cīņai par latviešu tautu un Latvijas valsti. Tā nerimsies, kamēr nezudīs mūsu griba cīnīties un ticība Labā uzvarai pār Ļauno; tā nebeigsies, kamēr nebūs nomākts mūsu tautas dziesmu gars un aizbērti latviešu valodas skaidrie avoti. Šai nozīmē mēs runājam par mūžīgo Latviju.” Kopš Švābe rakstīja šos vārdus, gadugājumā daudz kas ir mainījies gan starptautiskā plāksnē, gan latviešu trimdas aprindās, bet ir arī vērtības, kas nemainās, kas nepakļaujas politiskiem manevriem un saimnieciskiem apsvērumiem. Viena tāda mūžīga vērtība ir Latvijas brīvības ideāls. Mūs visus vieno cīņa par latviešu tautas eksistenci un Latvijas valsts neatkarību, kas savā būtībā nav šķīrāmi jēdzieni.

Ja 1918. gada uzdrošināšanās prasīja no tautas smagus upuņus, tad šodien no mums trimdā nekas vairāk netiek prasīts kā uzticība savai tautai un tēvijai. Nedz mūsu dzīvība, nedz mūsu personiskā brīvība ar to nav apdraudēta. Tā tas nav ar mūsu tautas brāļiem un māsām, kas dzīvo nežēlīgajā padomju režīmā. Par spīti tam, tomēr katru gadu no jauna turpina ienākt ziņas, ka okupētajā Latvijā — asi definētu iespēju robežās — cīņa turpinās. Nacionālisma gars dažkārt uzliesmo atklātā pretestībā. Latviešu tauta ir apspiesta, bet tās gars nav salauzts. 1982. gada PBLA Tautas balvas laureāts, pulkvedis Aleksandrs Plensners trimdas sākuma gados dzejā ir izteicis, ka mums „Vajaga paturēt varēt Lielo dzīvajo spīti”, lai pastāvētu, un to lielā mērā esam arī darījuši kā okupētajā Latvijā, tā trimdā.

Apzinoties, ka mūsu nākotne svešumā ir pirmām kārtām atkarīga no mums pašiem — no mūsu garīgā stipruma un izveicības, no mūsu spējām iesaistīt jaunatni sabiedriskā darbā, no mūsu vienotības — pievērsisim uzmanību šiem latviešu trimdas uzdevumiem, kur pozitīva pieeja un atrisinājums ir absolūti nepieciešams, lai mēs pastāvētu.

Vienotības nepieciešamība ir katram skaidra. Tā ir svarīga, dzīvojot pašiem savā valstī, bet vēl jo svarīgāka svešumā, kur esam jau tā pakļauti svešām

straumēm un iespaidiem un kur mūsu mazā skaita dēļ darba un uzdevumu vienmēr ir vairāk nekā darba darītāju. Kaut gan mēs visi atzīstam vienotības nepieciešamību, tā ir grūti sasniedzama. Tā balstās uz savstarpēju cieņu, pašcieņu un pāri visam — tēvzemes mīlestību.

Nevar noliegt, ka pret mums tiek vērsti Padomju savienības provokācijas un nepatiesas informācijas aparāts. Dažkārt mēs paši, neizprazdami lietu patieso būtību, stiprinām sava ideoloģiskā pretinieka pozīcijas.

Reizēm mums ir tendence bez kritiskas izvērtēšanas pieņemt „jaunas” idejas un uzskatīt tās par pārākām. Brižiem aizraujamies ar svešiem saukļiem un noliedzam to sentēvu mantojumu, kas dod mūsu tautai dzīvības dzirksti. Kā atbildīgiem demokrātijas locekļiem mums nenoliedzami ir pienākums pret savu vidi un arī pret visu sabiedrību. Plašākā mērogā esam pakļauti dažādiem sava laikmeta uzskatu strāvojumiem, bet, kā jau atmodas laikmetā Kronvaldu Atis teica: „Gādāsim vispirms par to, lai mūsu sentēvu tikumi un brīvības gars mūsu sirdīs un galvās mīt. Nenodarbosimies, visu pasauli gribēdami pārļaut. Sāksim paši sevi no tiesas apkopt. Tad mēs būsim savai tautai krietni dēli.”

Ar vienotības saukli nav domāta nekritiska, dogmātiska esošo lēmumu un viedokļu atzīšana. Kur ir brīvība, tur ir arī uzskatu dažādība. Dzīvojot demokrātiskās zemēs, mums ir jāmeklē ceļš, kā kopējo darbu veikt, par spīti šādai uzskatu dažādībai. Diemžēl, pārāk bieži meklējam skabargu brāļa acī. Brīvi interpretējam faktus un notikumus, kas saduļķo patiesību. Polemikā presē, tendenciōzos rakstos izteikto kritiku bieži uzņēmam kā galīgu spriedumu. Savstarpējos strīdos piemirstam, ka katrs mūsu tautas loceklis pašreizējos apstākļos ir svarīgs. Līdz ar to paliek nedarīts kopējais darbs, kas mums visiem būtu jāveic, lai steidzinātu dienu, kad Latvija kļūs atkal brīva un neatkarīga.

Vienotības vārdā nedrīkstam iestigt sabiedriskās domas rutīnā un politiskā sastingumā. Mums ir plašs darbalauks, kur jāmeklē jauna pieeja. Mums jādomā, kā rosināt nacionālpolitisko darbību tajās zemēs, kur trūkst aktīvas latviešu grupas; kā rast jaunus politiskus forumus, kur runāt par Latvijas okupāciju; kā lietot videolentes, zinātniskas publikācijas un taml. informācijas izplatīšanai; kā mācīblīdzekļu sagatavošanā izmantot jaunāko tehnoloģiju un metodiku; kā veicināt kultūras jaunradi, utt. Šiem jautājumiem esam jau pievērsušies, un nākotnē tie tiks atrisināti, ja mūsu sabiedrība turpinās būt vitāla, gribīga strādāt.

Trimdā nodrošināt savas tautas nākotni varam tikai tad, ja izaudzinām tautisku, patriotisku jaunatni. Nepietiek tikai ar vienaldzīgu ieskatīšanos Latvijas vēsturē un tradīcijās. Patriotisms ir tas, kas padara tautisko apziņu par

dinamisku spēku — spēku, kas neļauj individam pazust no tautas. Tas ir liesma, kas mudina pretoties asimilācijai. Tas neļauj palikt vienaldzīgam pašlabuma meklētājam, bet iedvesmo pašizliedzību un tautas mīlestību.

Mums ir jāveltī visa uzmanība, lai iemācītu saviem jauniešiem tēvu valodu, ieinteresētu viņus mūsu vēsturē un garamantās, ievadītu latviešu dzīvesziņā. Tas ir nepieciešams, un tas ir iespējams. Katrs normāls bērns var iemācīties divas valodas, var iejusties divējādā kultūrā, bet, lai to panāktu, ir vajadzīga vecāku apņēmība un līdzdalība. Tikpat svarīgs ir atzinums, ka latviskai audzināšanai jābūt visas sabiedrības uzdevumam. Latviešu skolas ir neaizstājamas. Vecāku pienākums ir sūtīt bērnus latviešu skolās, un sabiedrības pienākums savukārt ir gādāt, lai šādas iespējas eksistētu.

Svešumā cīnīties pret pārtautošanu nenozīmē tikai saglabāt, pasargāt, tas nozīmē arī celt un radīt. Radīt tautisku apziņu. Veidot savu apziņu nozīmē ieaukt tautas centienos, vēsturē, kultūrā, tradīcijās. Latvietība ir vairāk nekā tikai latviešu valoda. Tādēļ mēs nevaram apmierināties tikai ar valodas apgūšanu. Bērni ir jāaudzina, lai latvietība viņiem pašiem kļūtu dārga, nevis, lai viņi censtos būt latvieši tikai aiz pienākuma apziņas, vecāku dēļ.

Tautiskā patriotiskā audzināšanā ir jāiesaista ģimene, latviešu skolas, vasaras nometnes, jaunatnes organizācijas. Jo dziļāka būs šī latviskā apziņa, jo stiprāka būs mūsu jaunatne.

Mūsu pastāvēšanas, eksistences stūrakmens ir mūsu garīgais stiprums, mūsu ideālisms. Ar katru gadu mums vairojas pesimisti un, tā saucami, „reālpolītiķi”, kuŗu mērķis vairs nav aktīvi strādāt, lai panāktu Latvijas brīvību un neatkarību. Šie ļaudis Latvijas brīvības sapni ir zaudējuši un tagad vēlas tikai mierīgu dzīvi (ar latvisku pieskaņu) kā pārtikuši amerikāņi, kanādieši vai taml. Šos latviskuma diletantus apmierina latviska vāzīte uz naktsgaldiņa, tautisks spilvens uz zvilņa. Parasti šie ļaudis gaudulīgi sludina mazvērtību. Latviešu sabiedrība, organizācijas, draudzes tiem nekā nevarot dot un līdz ar to neesot nekādas nozīmes tur piedalīties. Šie latvieši ir aizmirsuši, ka cilvēks nekad neko nevar vai reti kad ko var gūt, ja viņš pats neziedojas, pats nedod kaut ko no sevis. Malā stāvēdami, viņi sagaida brīnumus.

Ir arī citi, kas savukārt nesaskata neko vērtīgu trimdas darbā un kultūrā. Viss, kas šeit ir radīts, tiem liekas uz mākslinieciski zema līmeņa, amatierisks. Tie pārtraukuši apmeklēt koncertus, mākslas izstādes, kongresus un sanāksmes, par politiskām akcijām un demonstrācijām nemaz nerunājot. Nepiedaloties tie ne tikvien noliedz trimdas sabiedrības sasniegumus, bet liedz arī sev tautisku pārdzīvojumu.

Savu zemi atstājot, mēs, mūsu vecāki un vecvecāki nejutāmies kā labuma meklētāji, bet gan kā ļaunas varas vājāti. Mēs devāmies svešumā, lai uzturētu sevi latviešu tautai, līdz pienāks atkal brīvības rīts. Un, ja gadu tecējumā esam kaut ko no šī sapņa spožuma zaudējuši, gaišie Latvijas neatkarības gadi tomēr vēl nav izdzisuši no tautas apziņas. Ar tīru sirdsapziņu nevaram atteikties arī no pienākuma pret to savas tautas daļu, kas smok padomju verdzībā. Mūsu ideālisms nebūt nav aklums pret īstenību, bet gan ticība sev un savai tautai.

Pesismistu gaudas un rezignētie pareģojumi, ka trimdas sabiedrībai nav nākotnes, nav jauna parādība. Esam jau pārsnieguši trimdas sākuma gadu aplēsumus. Nav aplēšama mūsu tautas izturība un spīts. Bieži dzirdam vaimanas par līdzekļu trūkumu sabiedriskiem pasākumiem, bet saimnieciski mūsu sabiedrība kļūst arvien spēcīgāka. Latvijas brīvības fondā ir pāri par miljonu dolāru; mums ir studiju centri un citi īpašumi. Nav vairs jāgudro, vai tas atmaksāsies, vai tas ir to vērts — ir jādara. Savās patvēruma zemēs nepazudīsim bez pēdām. Ja ASV valdība pirms 30 gadiem teica, ka baltiešu „problēmai” ASV būs bioloģisks atrisinājums, tad šodien redzam, cik maldīgs bijis šāds ciniķu uzskats! Mūsu politiskais spēks kopš 1945. gada ir nepārtraukti audzis. Mūsu skaits ir sarucis, bet atbirums ir atšķīris graudus no pelavām. Latviešu tautas naidniekiem vēl ilgi būs mūs jāņem vērā!

PĀRDOMAS UN IETEIKUMI PAR PROBLĒMĀM MŪSU SABIEDRISKAJĀ DZĪVĒ

Jānis Frišvalds

Jaunatnes latviskā izglītība un audzināšana

Apritot drīz 40 gadiem kopš šīs politiskās trimdas sākuma un ņemot vērā, ka latvju tautas pašreizējais stāvoklis var turpināties, ir ļoti svarīgi, lai nākotnē būtu trimdas nacionāli politiskā darba turpinātāji. Tā panākšanu var ievērojami veicināt bērnu izglītošana specifiski latviskajās zinībās un latviskā audzināšanā vispār.

a) Jālieto latviešu valoda ģimenē „no pašām mazām dienām”, kas ir pamats un sākums visam tālākajam. Bērni jāsūta latviešu skolās, kā arī vasaras skolās, resp. nometnēs. Šais pasākumos lielāka vērība veltījama latviešu valodas iespējami vispusīgai apgūšanai, Latvijas vēsturei un citiem latviskajiem priekšmetiem. b) Jācenšas, lai jaunieši iestātos un beigtu Ministeres latviešu ģimnāziju vai citur daļēja laika latviskos vidējos un (vēlams) augstākos mācību institūtus, kas vispār varēs palīdzēt ievērojami nostiprināt valodu un latviskās zinības. c) Bērni un jaunieši pakāpeniski jāieved un jāiesaista latviešu sabiedrībā un tās daudzveidīgo uzdevumu veikšanā. d) Idejiski un materiāli jāatbalsta latviskās izglītības un audzināšanas centieni vispār un institūti jo sevišķi, lai nodrošinātu to sekmīgu darbību iespējami labākos apstākļos.

Kultūrāli sabiedriskais darbs

Kultūrāli sabiedriskā darba izpausmēm un rezultātiem jārada un jādod „garīgās mājas” un latviskā vide, kas ne vien nozīmīga mums kā kopībai un tās pastāvēšanai vispār, bet sevišķi jauno latviešu (siržu) ieinteresēšanai un iesaistīšanai.

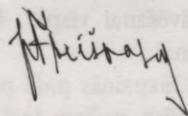
a) Jāapzinās pašā pamatā organizētās latviešu kopības (sabiedrības) nepieciešamība, pašiem tajā iesaistoties ar līdzdarbību un atbalstu. b) Jāievēro, ka šīs kopības veidošanā un uzturēšanā izcila un neaizstājama loma ir mūsu latviešu baznīcai un draudzēm, nešķirojot konfesijas. Tāpēc šo garīgās dzīves institūtu darbība visādi balstāma un veicināma, jo līdās kalpošanai Dievam tie izteikti kalpo arī savas tautas labākajām interesēm (arī tad, ja tas ārēji netiktu pasvītrots). c) Trimdas pārstāvībām un specifiskajiem institūtiem jāveicina latviskās kultūras jaunrade. d) Jāturpina izcilu un plašu kultūrāli sabiedrisku notikumu (piemēram, dziesmu svētku, dziesmu dienu un kultūras

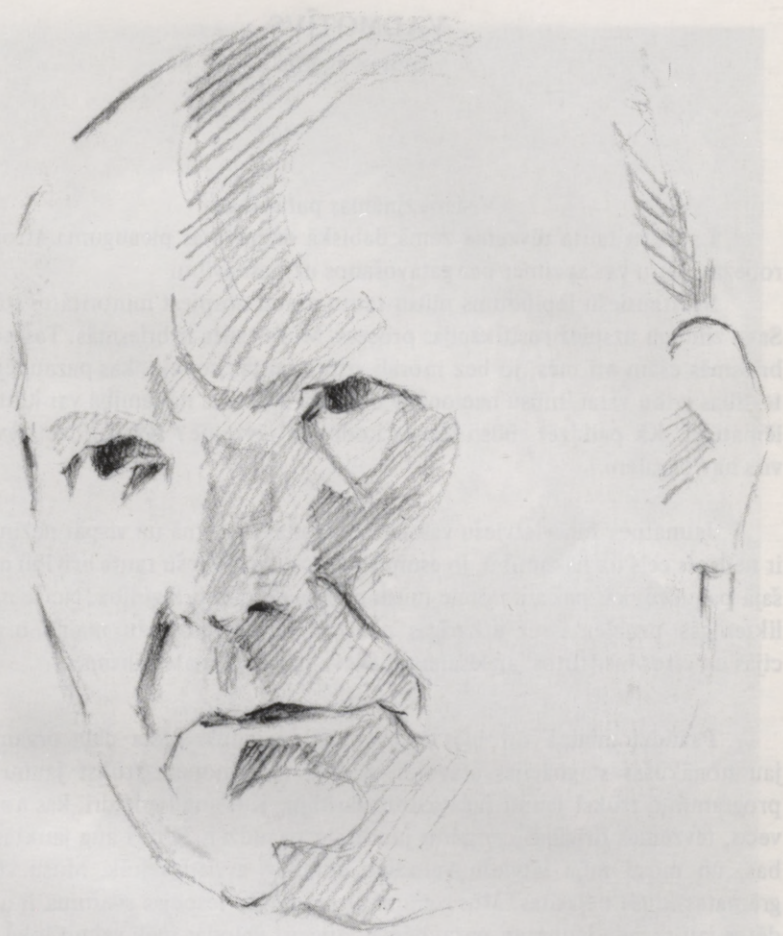
dienu) izkārtošana. Tie blakus visam citam labajam rada vēlamo iespaidu un dod pārdzīvojumu. e) Jāievēro latvju rakstītā vārda un preses izdevumu sevišķā nozīme. Pēdējie ir kopā saucēji un turētāji — bieži un rēgulāri! Jācenšas nodrošināt šo izdevumu gaitas arī tālākam laikam, ja nepieciešams, jau tagad dažus izdevumus apvienojot (piemēram, brīvajā Eiropā pietiek ar vienu latviešu laikrakstu). f) Kā liecības un dokumentācija jāvēc un jākrāj archīva materiāli par trimdas gaitām, notikumiem, pasākumiem, veikumiem. Jāapsver un jāisteno vēsturisku materiālu un apceņu sagatavošana un publicēšana.

Darbi Latvijas brīvības atjaunošanas labā

Trimdā devāties, palikām un atrodamies politisku iemeslu dēļ, jo Latviju okupēja un vēl arvien tur pakļautībā tautas dzīvības un brīvības interesēm naidīgā Padomju savienības okupācijas vara. Polītiskās trimdas kopības uzdevums ir ar iespējamo rīcību iestāties par Latvijas valsts brīvības atjaunošanu.

a) Jāturpina un, kur iespējams, jākāpina daudzveidīgais politiskais un politiskās informācijas darbs, ko Pasaules brīvo latviešu apvienības valdes vadībā vairāk vai mazāk sekmīgi veic kontinentu un zemju nacionālās pārstāvības, speciāli institūti (piemēram, Latviešu nacionālais fonds), Daugavas vanagu organizācija uc. b) Gan PBLA, gan lokāli jāveido un jārosina sadarbība politiskā laukā ar citu, sevišķi Austrumeiropas un Viduseiropas, apspiesto, pakļauto tautu trimdas kopības vadību, lai arī cik vietumis šis process būtu sarežģīts un gauss. Tādas kopdarbības ultimātīvais mērķis būtu „ciņas pārņemšana viņā pusē!” c) PBLA vadībā jāreģistrē un jādokumentē okupācijas varas pastrādātie noziegumi Latvijā un pret latvju tautu vispār, kā arī to īstenotāji. d) Gādājami, krājami un lietā liekami materiālie līdzekļi politiskās trimdas sūtības īstenošanai. Šai ziņā sevišķi jāatbalsta PBLA Latvijas brīvības fonds.

Ē.Ž.

JĀNIS FRIŠVALDS
(Ērika Žilinska zīmējums)

VADMOTĪVS

Andrejs Eglītis

Visiem zināmas patiesības

Latviešu tauta tēvzemē zemā dabiskā dzimstības pieaugumā atrodas uz robežas, kuŗu var apzīmēt par gatavošanos uz pašnāvību.

Sveštautiešu ieplūdums mūsu tautu draud nospiest minoritātes stāvoklī. Savu zīmogu uzspiež rusifikācijas process. Mūsu tauta ir briesmās. Tas nozīmē, briesmās esam arī mēs, jo bez morāli stipra tautas kodola, kas pazaudējis pretestības gribu varai, mūsu nacionālie centieni svešumā nākamībā var kļūt problēmatiski. Kā palīdzēt mūsu tautas kodolam tēvzemē? Kā palīdzēt sev? Vēl viss nav pagalam.

I

Jaunatnes vājās latviešu valodas zināšanas svešumā un vispār nezināšanas ir nedrošs ceļš uz nākamību, jo esmu ieskatos, ka latviešu tauta brīvību neatgūs šajā paaudzē, kas pašlaik noteic mūsu nacionālo darbu klaidībā. No še minētās liktenīgās problēmas ir atkarīgas nākošās divas: paaudžu maiņa organizācijās un citos institūtos; aiziešana no Dieva pārlieku materiālismā.

II

Paaudžu maiņa turpinās visus pēdējos gadus. Liela daļa organizāciju jau nonākušas stagnācijas stāvoklī, vadība nosirmojusi, trūkst jaunu darba programmu, trūkst jaunu sagatavotu darītāju. Kur aug tie kadri, kas nomainīs veco, tēvzemes brīvības centienu jundītāju paaudzi? Toties aug jauktās laulības, un mūsu mīļā latviešu valodiņa apraujas arvien vairāk. Mūsu vēstures grāmatas klusē nelasītas. Mūsu grāmatu izdošanas iespējas svešumā ir apdraudētas jau tagad. Jaunatne pazaudējusi latviešu valodas mēli vai arī loka to ļoti vāji, un tāpēc latviešu grāmata paliek nelasīta. Lielā vairumā. Nepietiekami apbruņota ar mūsu tautas vēstures zināšanām gan pagātnē, gan mūsdienu situācijā, jaunā maiņa pašlaik ir vāja vecās aizstājēja organizācijās, kas cīnās par okupētās Latvijas brīvības problēmām dažādos sektoros. Ar ziņu avotiem svešvalodās vien nepietiek. Protams, ir arī daži gaiši fragmenti paaudžu maiņā.

III

Jaunatnes aiziešana no Dieva. Ir nedaudz izņēmumu: katoļu draudzēs, arī vienā otrā luterāņu, baptistu. Bet draudzēs ir tikai neliela jaunatnes daļa.

ANDREJS EGLĪTIS
(Reiņa Zusterā glezna)

Draudzes kļūst vecas. Jauktās laulības pieteic sevi. Arvien vairāk satiekam tos, kas negrib dziedāt „Dievs, Kungs ir mūsu stiprā pils”. Pazaudētā latviešu mēle spiež mūsu priesterus draudzēs sprediķus sacīt arī svešās valodās. Ne tikai jaukto laulību piederīgajiem. Laikā, kad tēvzemē latviešu valoda izcīna nāves cīņu par savu pastāvēšanu, svešumā aiziešana no latviešu valodas ir kā spļāviens mūsu senču sejā.

Šajā tehnikas revolūcijas laikā jaunieši ieguvīši savu ticības izpausmi — gudrību un universa iekaņošanas spēku. Tas skāris arī latviešu jaunatni svešumā. Arī tēvzemē. Paļaušanās tikai uz saviem spēkiem un dziļa iestigšana materiālismā, noliedzot pārcilvēcīgas varas noteicēju lomu, ved uz cilvēces iznīcināšanas katastrofu. Mūsu baznīcas nākamība ir apdraudēta arī starptautiskos forumos. Baznīca maz pievelk jaunās dvēseles, un tas viss vājina mūsu nacionālo kopā turēšanos Kristus mācībās. Ir, kas saka, ka mūs vieno humānisms pāri robežām.

I-II-III. Tās visumā ir globālas problēmas, bet to atrisināšanai nebūs lietojamas globālas receptes. Tomēr vienu globālu atrisinājumu — formulu es varu dot: tautas brīvība svešumā un arī tēvzemē sākas latviešu valodas ģimenēs. Neaizstājamā stiprumā. Ikvienā patvēruma zemē svešumā latvieši pakļauti samērā atšķirīgiem dzīves apstākļiem, arī etnisko un politisko problēmu risināšanā. Kāpēc esam šādā stāvoklī nonākuši? Bērnus skolodami, aizmirsām dot pūrā pašu galveno — dzīvo saiti ar savu tautu, latviešu valodu. Uzkrājam miljonus bankās un fondos, bet pazaudējam galveno — jaunatni. Bez latviešu valodas jaunatnes mēs mirstam ar visiem saviem miljoniem — zūd tilts uz jaunu 18. novembra valsti.

Un visbeidzot mēs, lielais vairums, esam zaudējuši ticību mūsu tautas brīvības dienai. Ieroču varas to mums nevar dot, un Dievs mūs neuzklausa mūsu sekļajā ticībā un aiziešanā no tās pašas. Savus spriedumus es pamatoju uz tūkstošiem vēstuļu, kuņas esmu rakstījis un uz tām saņēmis atbildes no visiem kontinentiem, strādādams Latviešu nacionālajā fondā vairāk nekā 35 gadus.

MŪSU SABIEDRISKĀ DZĪVE

Jānis Ritenis

Uzskati par to, kādas ir trīs ievērojamākās latviešu sabiedriskās dzīves problēmas, ir atkarīgi vienīgi no mūsu individuālajiem pieņēmumiem par mūsu sabiedrības ideālo formu un tās mērķiem. Tādēļ tie var būt tikai subjektīvi.

Pēc manām domām, mūsu sabiedriskā dzīve nav tikai patapas laika nodarbība laika kavēklim. Tās īstenais uzdevums ir mūsu kopības saglabāšana un latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību restaurācija. Tā definējis latviešu sabiedrības trimdā uzdevumus, es atbildi uz redaktora jautājumiem meklēšu, analizējos, vai latvieši svešumā ir tā organizēti, lai mums pieejamās un tagad jau strauji dilstošās cilvēku un līdzekļu rezerves varētu tikt vislabāk izmantotas minēto pamatmērķu sasniegšanai.

Analīzi sāksū, ieskatoties mūsu sabiedrības organizātoriskajā struktūrā, turpināšu, apskatot darba plānošanas procesu, un noslēgšu ar konstatējumu, ka esam atstājuši novārtā pašanalīzi.

Svešā vidē izkļaidus dzīvojot, mūsu tīri latviskā dzīve noris dažādās organizācijās. Tās mūsu sabiedrību ne vien pulcina, bet arī tur kopā. Svešniecības sākuma gados organizācijas darbojās tikai kādas atsevišķas pilsētas vai apvidus mērogā. Bet tad radās organizāciju sadarbības centri un no tiem laika tecējumā izveidojās attiecīgās valsts vai pat kontinenta latviešu centrālās, jau otrās pakāpes, organizācijas. Šiem diviem ļoti atšķirīgajiem organizāciju paveidiem mēs drīz pievienojām vēl vienu jaunu — Pasaules brīvo latviešu apvienību, kuŗas biedri ir tikai piecas centrālās organizācijas un kas pati ir jau trešās pakāpes organizācija.

Viss tagadējo trīspakāpju latviešu trimdas organizāciju veidošanās process nebija iepriekš plānots un iezīmējās ar tīri prāgmatisku vēlēšanos pielaiķoties dotajiem apstākļiem un to radītajiem ierobežojumiem. Starplaiķā šis neplānoto organizāciju tīķls ir izveidojis institūtus, kam ir sava vēsture, tradīcijas un arī institūcionālīzēta pieeja lietu ķārtošanā.

Paradoksālā ķārtā šīe faktori gan stiprina atsevišķas organizācijas, bet ne visu mūsu sabiedrību. Nelaīme ir tā, ka šāds organizātorīķs ķīķārtojums apgrūķtina viena kopēķa saucēķa atrašanu un nepieļauj optimālo rīķību mūsu plašāķo mērķu sasnieķšanai. Tas arī grūķti paveīķams, kamēr valda neziņa par to, kas darāms ķatrā atsevišķā organizātorīķajā līmenī, ķā šīem atsevišķajīem

līmeņiem vienam ar otru jāstrādājas un kā sadalāmi līdzekļi starp lokālajām un centrālajām organizācijām. Šīm neskaidrībām turpinoties un mūsu sabiedriskajā sistēmā arvien dziļāk iesēžoties, bieži vien rodas pat ieskaits, ka pastāv zināma konkurences cīņa starp vietējām un centrālajām organizācijām. Šo nenokārtoto jautājumu es uzskatu par mūsu sabiedriskās dzīves ievērojamāko problēmu.

Problēma sākas jau ar to, ka lokālās organizācijas, kas pašas var noteikt savu darbības apjomu, aktivitātes līmeni un atkarā no to biedru intereses un ideoloģiskiem un saimnieciskiem apsvērumiem noteikt arī attiecīgās organizācijas līdzdalības pakāpi mūsu kopējos pasākumos, bieži vien šo piedalīšanos kopējā darbā vērtē ļoti zemu. Neatzīstot līdzdarbību kopējā darbā un centrālo organizāciju darba atbalstīšanu par svarīgu funkciju, lokālās organizācijas gan paveic nozīmīgo tautiešu pulcināšanas un kopā saturēšanas darbu, bet atstāj viņus zināmā izolācijā.

Tai pašā laikā šāda nostāja ļoti traucē centrālo organizāciju darbu, jo tām ir grūti koordinēt maz ieinteresētu atsevišķo organizāciju darbību. Šī koordinēšana ir centrālo organizāciju pamatfunkcija, lai varētu paveikt visu to, ko nevar veikt atsevišķās organizācijas. Bieži vien šie centrālo organizāciju uzdevumi ir veicami lielas valsts vai pat visa kontinenta mērogā — pie tiem pieder skolu un kultūras darba rosināšana, latviešu pārstāvēšana valdības iestādēs, kā arī latviešu nacionālpolītiskie uzdevumi. Tā paveikšanai nepieciešamas ātras un labas sazināšanās iespējas, un bieži neaizstājams ir personiskais kontakts. Jo labāk kāda centrālā organizācija grib savu darbu veikt, jo vairāk tai vajaga līdzekļu, sevišķi, ja vēlamies to darīt tiešām profesionālā līmenī, kā tas būtu vienmēr jādara. Līdzekļu trūkums sevišķas grūtības sagādā tām centrālajām organizācijām, kam nav savu individuālo biedru, kuŗi ieinteresēti organizācijas darbā un palīdz vajadzīgo līdzekļu sagādē. Tādas ir Latviešu pārstāvība Eiropā, Latviešu apvienība Austrālijā un Jaunzēlandē un Dienvidamerikas latviešu apvienība. Neviena no tām savā darbā nav varējusi iesaistīt profesionālus darbiniekus, un tādēļ tās savus uzdevumus ir varējušas veikt tikai daļēji. Šīs trīs no piecām Pasaules brīvo latviešu apvienībā ietilpstošām organizācijām, pašas ciešot pastāvīgu līdzekļu trūkumu, saprotams, nevar lielākus līdzekļus atlicināt arī PBLA darbam. Par laimi, PBLA nacionālpolītisko darbu tagad ar ievērojamiem līdzekļiem atbalsta Latvijas brīvības fonds.

Šis fonds ir labākais piemērs tam, ka mūsu sabiedrības problēmas var tikt atrisinātas. Arī nupat aprakstītā problēma nokārtotos pavam ātri, ja vairums lokālo organizāciju sāktu darboties kā kādas lielākas latviešu kopības

JĀNIS RITENIS
(Zīmējis Kārlis Veinbergs)

sastāvdaļa. To derētu allaž atgādināt visiem vietējo organizāciju biedriem, un te vislabāk līdzētu tas, ja organizācijas censtos atkārtoti un rēgulāri iegādāties Latvijas brīvības fonda dalībnieku kartes. Tāda rīcība ne tikai norādītu, ka mēs visi esam vienas cieši organizētas sabiedrības locekļi, bet tā iegūtie papildu līdzekļi dotu PBLA valdei iespēju risināt daudzas aktuālas problēmas. Ka šāda sadarbība dažādos organizatoriskajos līmeņos ir iespējama, rāda Amerikas latviešu apvienības piemērs. Savienoto valstu latviešu organizācijas ne tikai rūpējas par savu darbu un vajadzībām, bet arī aktīvi piedalās ALA darba plānošanā, kā arī biedru un mūžabiedru karšu izplatīšanā. Tā ALA ir kļuvusi par lielāko un stabilāko latviešu organizāciju, kas ar visu savu biedru organizāciju un turpat 9000 individuālo un 3000 mūžabiedru atbalstu ir varējusi veikt nozīmīgas lietas un izpildīt visas savas zemes centrālās organizācijas funkcijas.

Otrs iespējamais nokārtojums būtu, ja lokālās organizācijas centrālo organizāciju uzdevumā uzņemtos pamatīgi piestrādāt, pārdodot mūsu tautas kopības kartes. Tādas kartes īpašniekam vajadzētu būt ikvienam, kas sevi uzskata par piederīgu pie latviešu tautas un ir gatavs savu pārliecību apliecināt ar ikgadēju tautas kopības nodevas maksājumu. Kopības nodevās maksātos devumus varētu sadalīt starp lokālajām un centrālajām organizācijām, un šāds atrisinājums ļautu apmierinoši darboties abiem organizatoriskajiem līmeņiem. Atstājot lietas pašplūsmei un rīkojoties bez plānošanas, nepanāksim nedz šo, nedz kādu citu atrisinājumu.

Plānošanas trūkums jau tagad priekšlaicīgi apdraud mūsu sabiedrības tālāko eksistenci. Tādēļ to uzskatu par mūsu sabiedriskās dzīves otru ievērojamāko problēmu.

Runājot par saimnieciskiem pasākumiem, bieži tiek teikts, ka, ja kāds no tiem jau tagad nav izplānojis, ko tas darīs pēc pieciem vai desmit gadiem, tad var droši pieņemt, ka attiecīgais pasākums tik ilgi nemaz nepastāvēs. Mūsu organizētā sabiedrība, kam jādarbojas četros dažādos kontinentos, ir daudz vairāk komplicēta nekā kāds atsevišķs uzņēmums, kas darbojas tikai vienā zināmā laukā un zemē. Bet kas plāno mūsu sabiedrībai pēc desmit vai divdesmit gadiem darāmo? Laikam gan neviens. Pagājušie gadi savukārt rāda, ka nedrīkstam turpināt rīkoties bez plāna un sistēmiskas pieejas.

Piemēram, bez plāna rīkojoties, esam tikuši pie liela skaita sabiedrisku īpašumu. Tajos ieguldīti lieli līdzekļi, bet daudzos gadījumos tos izmantojam tikai pāris nedēļas gadā. Grūtības rada arī to apkopšana un turēšana kārtībā. Pie tam drīz vien tos izmantos vēl retāk. Kamēr šos īpašumus pirka un izmaksāja, mums nebija līdzekļu mūsu pašu pilna mācīblaika skolām, kas varbūt

būtu varējušas nodrošināt mūsu sabiedrības turpinājumu. Arī Jāņa Riekstiņa studiju centru, kur mūsu jaunatnes izlase var mācīties latviskās zināšanas universitātes līmenī, ieguvām tikai pirms gada.

Bez plānošanas neiet labāk arī nacionālpolītiskajā darbā. Te parasti gan runājam par cīņu, bet, kā Visvaldis Klīve saka, cīņa ir konkrēta rīcība un praktiski uzdevumi, ko veicam Latvijas labā, nevis runāšana par cīņu, ideoloģisku rezolūciju pieņemšana, stājas ieņemšana un deklarācijas par mūsu uzskatiem (*Laiks* 1983. g. 1. jūn.). Šai laukā darāmo skaidri nedefinējot, nenosakot prioritāti un darbu pašu neplānojot, mēs esam izlaiduši iniciatīvu no savām rokām un tā vienu otru lietu jau gandrīz nosebojuši. Piemēram, četrdesmit gadus mēs esam balstījušies uz viena vienīga starptautisko tiesību pamatprincipa: *ex iniuria ius non oritur* (no netaisnības nerodas tiesības) un, atsaucoties uz šo principu, panākuši Baltijas valstu *de jure* pastāvēšanas atzinuma turpinājumu. Tomēr mums ir jābūt skaidrībā, ka šādai tik ilgstošai citu valstu nostājai nav precedenta starptautisko tiesību jomā, jo minētā principa efektīvītāti tur parasti ierobežo otrs pamatprincips: *ex factis ius oritur* (tiesības rodas no faktiem). Pie tam starptautisko tiesību laukā parastā prakse ir tāda, ka, ja negrib, lai no faktiem rodas tiesības, tad šie fakti ir tīri formāli jāapstrīd tādos forumos kā, piemēram, Apvienotajās nācijās. Neatkarīgi no tur notikušo debašu rezultāta vai nobalsojuma iznākuma pat tiesu praksē bieži meklē, vai šādi strīdus jautājumi ir nonākuši AN, vai ne. Tādēļ apsveicams, ka no šīs inertās situācijas mūs tagad izrāvusi Eiropas parlamenta 1983. g. 13. janvārī pieņemtā rezolūcija, kas ierosina Baltijas valstu jautājuma nodošanu Apvienotajām nācijām. Šī vienkāršā rezolūcija ir pamācīga arī tai ziņā, ka tajā ir pieminēti visi tie apstākļi, kurus neuzsverot un neatkārtojot, nebūs iespējams ilgstoši noturēt Baltijas valstu *de jure* atzīšanu. Eiropas parlamenta rezolūcijas ierosmē šo rindu rakstīšanas laikā caur Savienoto valstu senātu un tautas vietnieku namu ar sekēm tiek virzīta līdzīga rezolūcija. Tā prasa, lai Savienoto valstu prezidents un izpildu vara rūpētos par to, lai Baltijas valstu pašnoteikšanās jautājumu apskatītu AN un arī citos piemērotos starptautiskos forumos.

Šai sakarā mēs bieži runājam par trešās pasaules valstīm, kas Apvienotajās nācijās veido vairākumu. To starpā ir tādas jaunas valstis kā Indonēzija, Malāzija un Singapūra. Tās visas radās tad, kad Latvija jau bija padomju varas okupēta. Tā kā toreiz starptautiskajos forumos un par visām lietām Apvienotajās nācijās padomju okupāciju Baltijas valstīs neviens nepieminēja, tad, uzsākot diplomātiskas attieksmes ar Padomju savienību, visas šīs valstis bez jebkādiem ierobežojumiem atzina Baltijas valstu inkorporāciju. Varbūt tas būtu

bijis citādāk, ja mūsu toreizējā rīcība būtu bijusi mazliet mērķtiecīgāka, bet tagad, kad viss tas ir noticis, mums būs ļoti grūti nodrošināt pat šo tik izteikti pretkomunistisko valstu balsis.

No teiktā kaut ko mācoties, mūsu nākotnes rīcībai vajadzētu būt daudz plānveidīgākai. Bet plānot nevar nedz atsevišķi cilvēki, nedz atsevišķas organizācijas. Plānošana nesekmētos arī tad, ja to mēģinātu darīt sešas, septiņas centrālās organizācijas. Tādēļ liekas, ka vislabāk būtu, ja šo problēmu nokārtotu PBLA, radot triju līdz četru cilvēku sabiedrisko zinātņu speciālistu kollēģiju. Tāda kollēģija, kurā būtu kāds sociologs, psihologs, politisko zinātņu speciālists un starptautisko attieksmju speciālists, varētu izstrādāt reālu plānu mūsu nākošo desmit vai divdesmit gadu rīcībai. Pēc tam plāna uzmetums, pirms to centrālās organizācijas apstiprina un ķeras pie tā īstenošanas, būtu plaši jāpārrunā kā mūsu presē, tā organizācijās, panākot, lai visus iespējamus uzskatus sadzirdētu un ietilpinātu plānā, kad pieņem tā galīgo versiju.

Rīcības plānā būtu jāparedz, kā novērst mūsu sabiedrības pārlieku straujo novecošanos un kā palīdzēt atsevišķām kolonijām, kam jau draud iznīcība. Tāpat būtu jādomā arī par mūsu kultūras darba saglabāšanu, jo jau tuvākajos gados pat grāmatu izdošana sāks prasīt ļoti mērķtiecīgu rīcību. Izlietojoties no dzimtenes līdz paņemtajam kultūras kapitālam, daudz pūļu prasīs kultūras dzīves provinciālizēšanās novēršana. Padomju okupācijai ietilgstot, grūtāk būs arī uzturēt Baltijas valstu starptautiskā stāvokļa atzišanu, un visam pāri stāv jautājums par to, kā cīnīties pret Baltijas tautu tīri fizisko iznīcināšanu un ļoti mazo tautas pieaugumu Latvijā.

Esmu pārliecināts, ka abas minētās problēmas — vājā sadarbība starp lokālajām un centrālajām organizācijām un plānošanas trūkums — būtu jau sen novērstas, ja mūsu sabiedrība vairāk interesētos par savām problēmām un nākotnes izredzēm. Tādēļ ļoti apsveicams *Archīva* redaktora nodoms šīs problēmas izvēdināt šai forumā. Rosinošas pārrunas par nākotnē veicamo darbu ir arī tas, kas vairāk nekā jebkas cits saliedē brīvās sabiedrības locekļus konstruktīvai un mērķtiecīgai rīcībai. Mūsu gadījumā, kad no darba būs aizgājusi paudze, kam latviskums ir tās vienīgais dabiskais reflekss, šāds dialogs varētu kļūt par pašas sabiedrības spēcīgāko saistāmvielu.

Tāpēc domāju, ka regulāru, nopietnu un analitisku pārrunu trūkums par mūsu sabiedrības mērķiem un iespējām ir trešā ievērojamākā trimdas sabiedrības problēma.

Teikto nebūt negribu attiecināt uz visām vietām un organizācijām, jo ir organizācijas (un te atkal ir jāmin Amerikas latviešu apvienība un arī Latviešu

nacionālā apvienība Kanādā), kas katru gadu dažas dienas pavada, ļoti parlamentāriski runājot par savu darbu un mērķiem. Bet ir arī tādas organizācijas, kas savu veikumu rūpīgi neanalizē, par nākotnes darbību nerunā un neinteresējas arī par to, vai no jauna ievēlamām amatpersonām ir kāda darba programma vai ne, un, kāda tā ir. Citas organizācijas un sabiedrība maz interesējas arī par PBLA veicamo un iecerēto, kā arī par to, cik tas viss mūs tuvinās mūsu galamērķim. Tas varbūt izskaidro arī, kādēļ PBLA par īsti darboties spējīgu organizāciju kļuva tikai septiņdesmito gadu sākumā.

Tai pašā laikā latviešu jaunatnes centrālo organizāciju saieti rāda, ka tieši par mūsu galamērķiem var debatēt ļoti daudz un ka par tiem var allaž pieņemt arī veselu rezolūciju birumu. Bet šai ziņā atkal nelaime ir tā, ka šīs labi domātās un bieži vien arī visai konstruktīvās rezolūcijas krīt neauglīgā smiltājā, jo nav kanāļu, pa kuriem šīs rezolūcijas un ieteikumi nonāktu vietās, kur tiek kaldināti plāni nākotnes rīcībai. Šis trūkums dara mūsu debates ļoti sterilas un rada šķītumumu, ka organizācijas gan mēģina visus sabiedrības locekļus atrast tad, kad ir vajadzīgs viņu materiālais atbalsts, bet ne tad, kad vajadzētu sadzirdēt atsevišķo sabiedrības locekļu domas un ieteikumus.

Diemžēl, saistīgas un ierosinošas pārrunas par mūsu sabiedrībai veicamo tikai paretam rodamas mūsu laikrakstos, kas mūsu dienās ir tilts vārda vispelnīgākā nozīmē starp mūsu sabiedrības atsevišķajiem locekļiem. Latviešu laikrakstus lasot, ļoti redzama vajadzība pacelt mūsu avižnieku profesionālisma līmeni. Daļa korespondentu, liekas, bieži nesaredz pašu lietas kodolu, kamēr citi rakstītāji nemaz nemēģina aprakstīt dzirdēto, bet piekopj paši savu „politiku”, pilnīgi aizmirstot, ka redakcijas pašas viedokļa izteikšanai ir ievadraksti. Gadās arī tā, ka kādā svarīgā notikumā latviešu prese nemaz nav pārstāvēta. Tā tas bija pēdējā PBLA valdes sēdē Karakasā, kur nebija neviena profesionāla korespondenta, un vēlāk radās pārpratumi, kad informācija bija jāiegūst no citu atstāstītā.

Mūsu sabiedrība būtu ievērojami spēcīgāka, ja mēs regulāri nodarbotos ar pašanalīzi, nodrošinoties, lai mums vēlāk nav jākaunās par saviem darbiem. Tā kā mēs visumā dzīvojam sabiedrībā, kur katrs sabiedrības loceklis var brīvi izvēlēties, vai viņš vēlas turpināt piederēt pie kādas specifiskas grupas vai ne, mūsu sabiedrības prestiža pieaugums paldzinātu arī tās pastāvēšanu. To pašu varētu panākt arī ar lielāku iecietību, allaž atceroties, ka mums ir tikai jāizkristalizē idejas savu mērķu īstenošanai, nevis jācīnās ar citiem cilvēkiem, kas pie tam ir pie mūsu pašu kopības piederīgie. Esmu pārliecināts, ka tieši šī neiecietība ir no mūsu sabiedrības aizbaidījusi daudz spējīgu jaunu ļaužu, un,

par šo problēmu domājot, man vienmēr jādoma arī par bēdīgi slaveno Berlīnes mūri. To cēla, lai Austrumvācijas sabiedrība varētu paturēt un izmantot labi kvalificētos jaunos cilvēkus, kas bija vajadzīgi zemes atjaunošanai, bet kas vēlējas to atstāt, jo tās sabiedrība viņiem nebija pieņemama. Esmu drošs, ka ar šādu dilemmu palaikam sastopas arī viens otrs no mūsu jauniešiem, un mēs šādu mūri ne gribam, ne varam uzcelt.

Problēmu, ka pietiekami nerunājam par mūsu sabiedrības mērķiem un iespējām, varētu atrisināt, ieviešot tādu kārtību, ka savu organizāciju saietos mēs rēgulāri debatētu par to, kā ikdienas aktuālie notikumi ietekmēs mūsu lielo mērķu īstenošanu. Šim kritērijam būtu pakārtojamas arī debātes mūsu centrālo organizāciju kongresos. Debātēs pie tam vajadzētu koncentrēties, vairāk runājot par dažādām idejām, to autoru atstājot vairāk pie malas. Šai procesā varētu būt liela loma arī mūsu preseī, cenšoties tiešām saklausīt tos, kas var debātes papildināt ar kādu jaunu pienesumu, un atreferēt viņu teikto. Vietā būtu arī speciālistu raksti par tīri organizātoriskām problēmām un nacionālpolitiku. Tādus vajadzētu publicēt arī lokālo organizāciju biļetenos, jo tie manuprāt mūsu nākotnei būtu nozīmīgāki nekā daudzās rindās, kas veltītas dažnedažādo pagātnes notikumu un svētku atzīmēšanai. Visur būtu meklējami nevis skaļi lozungi un tukšs sentiments, bet gan dziļa doma un vēl nedzirdētas svaigas idejas.

Ja latviešu trimdas sabiedrībai izdotos minētās problēmas atrisināt vai arī tikai samazināt, tad mūsu rīcībā būtu daudz labāka organizācija nākotnes sabiedriskā darba veikšanai, kas ļautu aizstāt jau esošos un vēl paredzamos dzīvāspēka un līdzekļu zaudējumus.

TAUTA ŠAI MALĀ

Vilis Eglīte

Mēs runājam par tautu Latvijā un par tautu trimdā jeb svešumā. Kādā dziesmā pat par „tautu tai malā” un tautu „šai malā” jeb šai pusē. Mums ir Tautas balva un līdzīgi apzīmējumi. Šos vārdus lietojam, lai uzsvērtu šī jēdziena svarīgumu. Tādā sakarā arī šī raksta nosaukums. Jautājums tomēr ir, vai šī vārda lietošana vairs atbilst reāliem apstākļiem. Mēģināšu apskatīt arī šo jautājumu.

Pirms 40 gadiem apmēram desmitā daļa latviešu tautas nokļuva svešumā, visvairāk Vācijā. Tikpat liela daļa jau 1941. un vēlākajos gados tika aizvesta uz Krieviju. Viņus pieminot, ar tautas vārdu tos nemēdzam apzīmēt. Šiem latviešiem izsūtījumā, kaut viņu skaits bija liels, nebija nekādas iespējas ne organizēties, ne arī citādi parādīt savu kopību. Citādi tas bija ar tautas daļu Vācijā, kas īsā laikā izveidoja organizāciju, kuŗa aptvēra gandrīz visus latviešus šai malā. Šo latviešu organizāciju Vācijā mēdz pat apzīmēt par mazo Latviju, jo tai laikā, kaut latvieši dzīvoja izklaidus, ap 200 nometnēs, viņu sabiedriskā un kultūrālā rosība, disciplīna un kopības sajūta bija ļoti liela. Šāda sabiedriska aktivitāte ir izskaidrojama arī ar šīs tautas daļas sastāvu, ar ko tā atšķīrās no tautas Latvijā. Pirmkārt, šo latviešu vidū bija proporcionāli lielāks kultūras, saimniecisko un profesionālo darbinieku skaits nekā to caurmērā vienā desmitdaļā varētu sagaidīt. Otrkārt — demografiskā ziņā šī latviešu tautas daļa atšķīrās no Latvijā palikušās tautas daļas ar mazu bērnu un veco ļaužu skaitu un ar lielu jauno ļaužu, pārsvarā vīriešu, skaitu.

Izceļojot uz aizjūras zemēm, viņu fiziskais sastāvs, veços, slimos un strādāt nespējīgos daļēji atstājot Vācijā, kļuva pat stiprāks. Šādā sastāvā ap 20 000 latviešu ieradāmies Austrālijā un ar lielākām vai mazākām atšķirībām arī citās zemēs. Piemēram, Anglija visvairāk uzņēma vieniniekus, Kanāda lietoja vairākas izlases metodes utt.

Kā Latviju atstājot, tā arī tālāk izceļojot, mūs vienoja mūsu dzimtenes liktenis. Mēs bijām politiski bēgļi ar ciešu apņemšanos cīnīties par Latvijas brīvību. Mūsu centrālā organizācija Vācijā mums pat deva līdz svinīgu solījumu par latvieša stāju svešumā. Šeit mazs izvilkums no tā: „No latviešu zemes cēlies un izaudzis, nesaraujamām saitēm ar Māti — Latviju siets, es ticu, ka nekur citur manas gaitas nebūs tik raženas, mans darbs tik svētīgs, nedz maize

tik sātīga kā manā tēvu zemē. Tikai tur — brīvā latviešu tautā un neatkarīgā Latvijas valstī — es apzinos savas dzīves piepildījumu, labklājību un laimi. Tādēļ mans pirmais pienākums svešumā ir cīnīties par latviešu tautas brīvību un Latvijas neatkarību.”

Atbraukuši Austrālijā, tāpat citur, mēs nekavējoties centāmies atjaunot Vācijā pārtraukto sabiedrisko dzīvi. Tā gandrīz visas mūsu svarīgākās organizācijas ir nodibinātas imigrācijas pirmajos gados. Līdz ar to tika atsākta arī mūsu kultūras dzīve — sestdienas skolas, kori, teātri, tautasdeju grupas uc. Varbūt taisni Austrālijā mūsu pirmo gadu panākumi, piemēram, ikgadīgās kultūras dienas un citi sarīkojumi, ieguva pat mītnes zemes iedzīvotāju apbrīnu un atzinību.

Blakus sabiedriskajiem sasniegumiem, it sevišķi Austrālijā, mums arī ir izdevies nodrošināt savu personisko stāvokli kā materiālā, tā darba un izglītības ziņā. Arī šai laukā mēs bieži esam apbrīnoti un pat apskausti. Tāpat mūsu sabiedriskajiem pasākumiem ir nodrošināta nepieciešamā materiālā bāze. Mums ir latviešu nami, baznīcas un citi sabiedriski īpašumi. Polītiskā ziņā un Latvijas tiesību laukā mēs neesam ļāvuši Latvijas vārdu aizmirst, atkal un atkal brīvajām tautām atgādinot, ka nebūs miera pasaulē, kamēr Baltijas valstis un citas Eiropas tautas nebūs brīvas. Šādu memorandu Pasaules brīvo latviešu apvienība iesniedza Eiropas drošības konferences delegātiem 1973. gadā Helsinkos, un to darām katrā svarīgā gadījumā visā pasaulē.

Kopš tā laika, kad solījāties paturēt latviešu stāju arī svešumā, ir pagājuši vairāk nekā 35 gadi. Es domāju, ka no šī solījuma nekad neesam atteikušies. Vēl vairāk, šis solījums ir ierakstīts gandrīz visu mūsu organizāciju mērķos un statūtos. Svētku dienās un svinīgos aktos to mēdzam atkārtot un tajā minēto stāju mēģinām ieaudzināt arī nākošajā paaudzē, kas dzimusi svešumā.

Tomēr, starp Mazo Latviju Eiropā un Trešo Latviju (prof. E. Dunsdorfa apzīmējums) trimdā ir starpība. Vācijā īpatnējās nometņu kārtības dēļ visi bez izņēmuma bijām reģistrēti vienā organizātoriskā vienībā, vispirms nometnes apmēros (komitejās), apgabalu komitejās un — vēl tālāk — vēlētā Latviešu centrālajā komitejā. Ierodoties jaunajās apmetnes zemēs, tikai neliela daļa pievienojās organizētai latviešu sabiedrībai.

Protams, daudzi arī no ārpus organizācijām palikušajiem tautiešiem, it sevišķi sākuma gados, turējās pie latviešiem, un daļa to dara vēl tagad, apmeklējot latviešu sarīkojumus, svētku aktus un personiskā dzīvē satiekoties ar latviešiem. Domāju, ka arī šie tautieši atbalsta tos pašus latviskos mērķus, ko

jau minēju agrāk. Bet ja mums vajadzētu viņus mobilizēt latviešu lietas aizstāvēšanai (piemēram, kā tas bija 1974/1975. gadā), tad tas būtu jau grūtāk.

Tāpat organizācijām nav izdevies arī vēlāk iesaistīt pietiekamā skaitā otrās paaudzes latviešus, kas stātos aizejošo un mūžībā aizsaukto vietā. Tādēļ ir pamats sūdzēties, ka organizēto latviešu skaits samazinās un, gadiem aizejot, viņu sastāvs novecojas.

Neizbēgami, ka, šādam stāvoklim turpinoties, mūsu sabiedriskā rosiņa un tāpat arī kultūras un politiskais darbs mazināsies. Jāpiecējas gan, ka pēdējos desmit gados ir sākusies jaunatnes apvienošanās, bet liekas, ka arī šīs organizācijas līdz šim spējušas apvienot tikai pašus aktīvākos un latviskākos jauniešus, lielāku skaitu gan pievelkot savos sarīkojumos, bet bez formālas iesaistīšanas organizācijā. Pašreizējos apstākļos arī tas ir labi.

Jautājums ir, vai ar šādu stāvokli jāsamierinās kā ar nenovēršamu parādību, kas varbūt radusies latviešu skaita samazināšanās dēļ. Izrādās, ka tas tā nav. Pēc tautas skaitīšanas un demografu pētījumiem, latviešu skaits kā Austrālijā, tā arī citās zemēs pieaug. Pēc prof. E. Dunsdorfa aplēsuma, latviešu skaits Austrālijā 1954. gadā bijis 22 300, 1961. gadā 24 000 un, pēc vēl tālākiem pētījumiem, 1971/1972. gadā viņu vidējais skaits jau bijis 33 000. Šie dati tomēr attiecas uz latviešu cilmes iedzīvotājiem, jo tajos ieskaitīti ne vien latviešu laulībās ar citas tautas partneriem dzimušie bērni, t.s., puslatvieši un ceturtdaļlatvieši, bet arī ieprecētie sveštautieši. Bet, arī atskaitot šos puslatviešus un nelatviešus, simtprocentīgo latviešu skaits minētajā periodā audzis no 19 000 uz 21 000 un 1971/1972. gadā uz 24 600 (Latvijā dzimušo skaits, protams, dabiski samazinās).

Ja nu latviešu skaits pieaug, kur tad ir šie latvieši? Atbilde daļēji mums jau ir zināma — tie mums ir zuduši pārtautojoties. Bet tā kā pārtautošanās process notiek pamazām, var domāt, ka daudzi no viņiem ir pusceļā starp latviešu un mītnes zemes sabiedrību, tādēļ tālākais jautājums būtu: vai daļu no tiem vēl nevarētu atgūt latviešu vidū?

Vēl tālākais jautājums ir — kā ir ar puslatviešiem? Vai tie jau no piedzimšanas būtu pilnīgi norakstāmi? Tāpat, vai ieprecētie latviešu laulību partneri, kas gan neprot latviski, latviešu sabiedrībai ir pilnīgi nevajadzīgi? Šim jautājumam latviešu organizācijas līdz šim veltījušas maz vērības. Un ne vien organizācijās, bet arī sabiedrībā par to ir dalīti uzskati. Ir, piemēram, dzirdēts, ka šo sveštautiešu ierašanās latviešu sarīkojumos spiežot pārējo sabiedrību runāt angļiski, un tādēļ no viņiem izvairās. Tā ir problēma, uz kuŗu nav vienkāršas atbildes.

Bet, ja nu daļa no šiem svešautiešiem vēlētos būt latviešu vidū (mums jāņem vērā, ka, precoties ar latvieti, viņi zināja, ka tiem būs zināma saskare ar otrās puses tautiešiem), vai mēs neko nevarētu darīt, lai šādu vēlēšanos atvieglotu vai pat stiprinātu? Kaut arī tie pilnīgi nevar saprast un izbaudīt visus mūsu kultūras devumus, viņi var būt klāt un baudīt latviešu mūzikas un koņu priekšnesumus, mākslas izstādes, tautasdeju uzvedumus uc. Kultūras radītājiem un tās izpaušmei vajadzīgi arī klausītāji un skatītāji. Vēl svarīgāka šādu svešautiešu līdzdalība var izrādīties politiskajā laukā, kas dažos gadījumos var pārsniegt pat mūsu pašu iespējas. Tādēļ domāju, ka mums būtu jāmēģina uz šo jautājumu atrast atbildi.

Līdz šim esam apskatījuši organizētos latviešus un viņu organizācijas. Rodas jautājums, vai latviešu organizēšanās ir tik nepieciešama? Uz to man gribētos atbildēt, ka tā tāda ir, ka tā ir latviešu būt vai nebūt. Tikai organizēti mēs varam pastāvēt un kā tautas daļa veikt pienākumus Latvijas labā, ko esam uzņēmušies un solījušies. Zinām kā no pieredzes, tā vēstures, ka tikai labi organizētā veidā jebkāda sabiedriska vai politiska kustība ir varējusi gūt panākumus. Tādēļ tālāk būs jārunā par latviešu organizācijām – kā tās stiprināt, lai latviešu pastāvēšanu paldzinātu.

Nākošais jautājums ir: vai mēs zinām, cik ir organizētu latviešu, vismaz Austrālijā? Noteiktas atbildes uz to nav. Zināmu ieskatu tomēr varam gūt no tām organizācijām, kas ietilpst Latviešu apvienībā Austrālijā un Jaunzēlandē (LAAJ). Šai mūsu centrālajā organizācijā ir ap 60 atsevišķu organizāciju, starp tām visas lielākās un svarīgākās. Kā zināms, tās piedalās LAAJ kopsanāsmēs ar delegātiem, un tādā kārtā no mandātu komisijas ziņojuma redzams, ka 1983. g. 1. janvāra kopsanāsmē Kanberā piedalījušās 24 sabiedriskas organizācijas ar kopā 3937 biedriem, kuņus pārstāvējuši 80 delegāti. Bez tam tur piedalījušās vēl 12 saimnieciskas organizācijas un draudzes, kas neatkarīgi no biedru skaita var sūtīt tikai vienu delegātu, un tās pārstāvējuši 12 delegāti. Tu vāk analizējot šo ziņojumu, redzam, ka Daugavas vanagu organizācijai kopā bijuši 1548 biedri un visām latviešu biedrībām kopā bijis 1241 biedrs. Bet daudzi latviešu biedrību biedri ir Daugavas vanagos, un daudzi Daugavas vanagi ir latviešu biedrībās, tā ka kopējais latviešu skaits šais organizācijās būs mazāks par šo organizāciju biedru kopskaitu. Pārējām biedrībām kopā bijuši 1148 biedri, to skaitā Sidnejas un Melburnas studentu un studenšu korporācijām 650, Virsnieku apvienībai 64, koņiem un teātriem 111, Preses biedrībai 77. Bet arī šo organizāciju locekļi ir lielā skaitā Daugavas vanagos vai latviešu biedrībās, vai pat abās organizācijās, tā tad liela daļa ietilpst jau minētos skaitļos.

Lielākās organizācijas, protams, ir draudzes, bet draudžu locekļu skaitā ietilpst arī ieprecētie cittautieši. Prof. Dunsdorfs arī šai jautājumā ir izdarījis aplēsumus, un, pēc viņa datiem, Viktorijas latviešu draudzēs 1971/1972. gadā bijis ap 3000 locekļu. To skaits, kas nav nevienā draudzē, pēc profesora aplēsuma, bijis starp 800–1500. Pēc šeit minētajiem skaitļiem spriežams, ka sabiedrības dalība laicīgās organizācijās ir maza. Tādēļ ir apsveicami, ka arī draudzes blakus saviem tiešajiem uzdevumiem piedalās kultūras un nacionālo mērķu veicināšanā. Mūsu centrālajā organizācijā (LAAJ) draudžu līdzdalība ir ierobežota, katrai draudzei neatkarīgi no tās locekļu skaita dodot tiesību būt pārstāvētai tikai ar vienu delegātu, kamēr sabiedriskās organizācijas var piedalīties ar vienu delegātu no katriem 50 biedriem.

Nav saprotams, kāpēc visām latviešu biedrībām kopā ir tikai 1240 biedru. Latviešu biedrību mērķi un uzdevumi ir tik plaši un svarīgi, ka tie būtu jāatbalsta katram latvietim. Gribētos pārfrazēt prezidenta Kārļa Ulmaņa vārdus – katrs savā darbā, visi valsts darbā, sakot: katrs savā biedrībā, visi latviešu biedrībā.

Bez mazā biedru skaita, vai arī varbūt taisni tādēļ, mūsu organizācijas ir arī nabadzīgas. Vissliktākā stāvoklī šai ziņā ir mūsu centrālā organizācija – Latviešu apvienība Austrālijā un Jaunzēlandē. Ir grūti iedomāties kādu citu sabiedrību, kas no savas galvenās organizācijas sagaida savu lielāko mērķu sasniegšanu, šiem mērķiem nedodot pienācīgos līdzekļus. Kaut arī par šo jautājumu ir daudz runāts un rakstīts, pēc mazās atsaucības jādodomā, ka sabiedrība šo stāvokli nav pienācīgi sapratusi. Tādēļ pie šī jautājuma pakavēšos tuvāk.

Vispirms par LAAJ uzdevumiem. Tie ir šādi. Polītiskajā laukā, ko veic Informācijas daļa: a) cīņa par latviešu tautas tiesībām, brīvību un valsts neatkarības atgūšanu; b) informācijas un propagandas darbs par Latvijas zemi, tautu un kultūru. Kultūras laukā, ko veic Kultūras daļa ar nozarēm un Kultūras fonds: kultūras pasākumu ierosināšana, dibināšana, izveidošana un darbības sekmēšana, kultūras vērtību apzināšana un saglabāšana. Šo mērķu veikšanai darbība sadalīta šādās nozarēs: skolu, izglītības un ārpusskolas izglītības, literatūras, skaņumākslas, teātra, tēlotājas mākslas, zinātnes, lietiskās mākslas un filmu nozarē un skolasgrāmatu apgādā. Jaunatnes laukā darbu veic Jaunatnes daļa, kas sekmē jaunatnes pulcēšanos latviešu jaunatnes organizācijās, rūpējas par jaunatnes vadītāju sagatavošanu, jaunatnes literatūru un saskaņo jaunatnes organizāciju, pulciņu un kopu darbību. Arī šis darbs ir iedalīts vairākās nozarēs – sporta, jaunatnes kursu, tautasdeju uc. Šie uzdevumi, kā redzam, aptver visu mūsu latvisko mērķu lauku. Tāpēc arī mūsu

sabiedrības pienākums būtu sagādāt šo uzdevumu veikšanai vajadzīgos līdzekļus. Kādi tad ir šie līdzekļi?

Sākot ar 1983. gadu, tie nāk no šādiem avotiem: a) prezidija administratīvajam darbam — 75 centi no katra organizācijas biedra, kuŗa ietilpst apvienībā; b) informācijas darbam — visvairāk no ziedojumiem; c) kultūras darbam — 3 % no sarīkojumu ieejas maksām, daļa no kultūras dienu atlikuma un no ziedojumiem.

Cik lieli ir šie līdzekļi? Kultūras fonda valde no šiem avotiem 1983. gada budžetā paredzējusi ienākumus no ieejas biļešu atskaitēm \$ 3600, no kultūras dienu atlikuma \$ 2500, no latviešu dalības maksām (ziedojumiem) \$ 4800, kopā \$ 10 900. Tā pašā budžeta izdevumu daļā uzrādīts, ka kultūras uzdevumu veikšanai 1983. gadā vajadzīgi \$ 21 000.

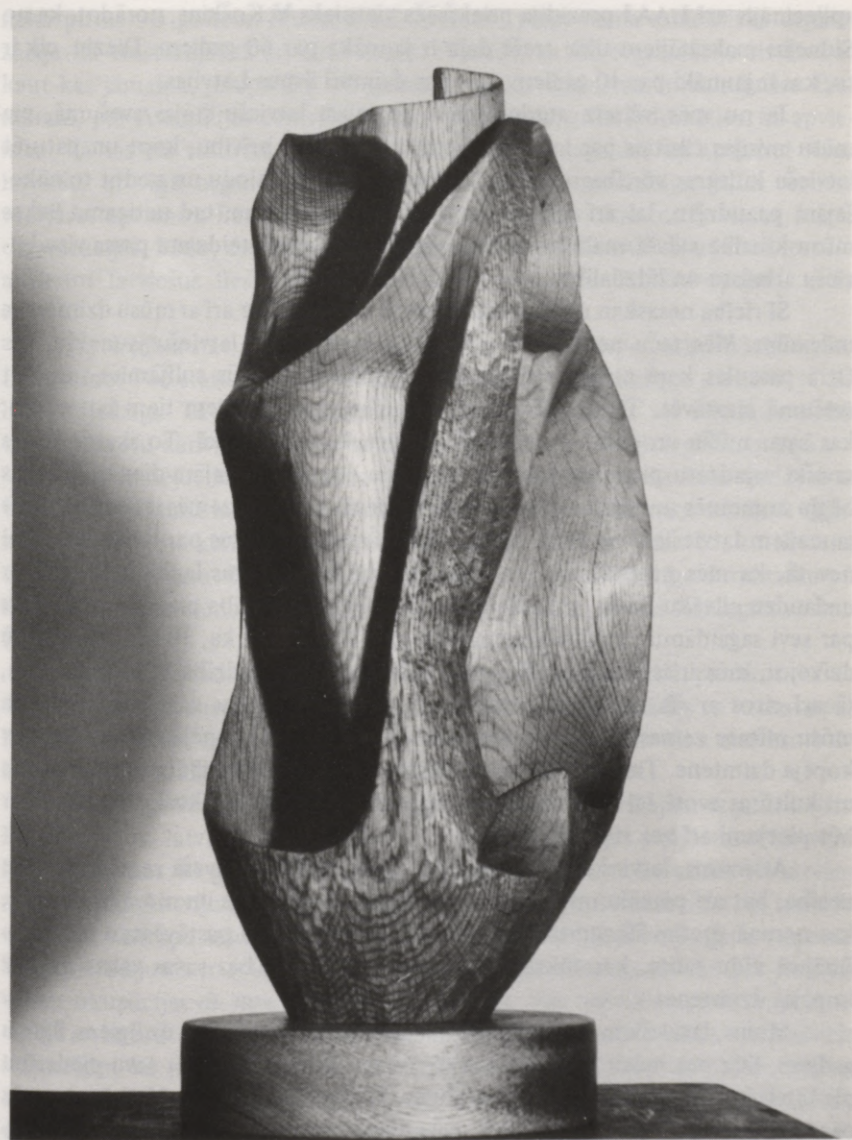
Visbēdīgākā aina ir latviešu dalības maksu ziņā. Pēc oficiāliem pārskatiem, 1982. gads kā maksātāju skaita, tā arī maksāto līdzekļu ziņā bijis labākais no visiem iepriekšējiem gadiem. Tādēļ apmierināsimies tikai ar šī 1982. gada pārskata analīzi.

Šie rekorda skaitļi bija: uz 3812 izsūtītiem aicinājumiem atsaukušies 1355 devēji, t. i., apmēram trešā daļa. Tātad no visiem Austrālijas latviešiem (atcerēsimies iepriekš minētos skaitļus par latviešu skaitu Austrālijā) latviešu vissvarīgākajiem mērķiem līdzekļus devušas 1355 ģimenes vai personas. Maksājumu summa bija kopā \$ 32 353 — par \$ 834 vairāk nekā iepriekšējā gadā.

Šie savāktie līdzekļi visi tomēr neaiziet LAAJ. Pēc maksājumu pārskata, tie sadalās šādi: latviešu biedrību lokālajām vajadzībām atskaitīti \$ 4003, Daugavas vanagu nodaļu lokālajām vajadzībām atskaitīti \$ 4924 un DV Austrālijas valdei palīdzības darbam atdalīti \$ 7248 jeb kopā Daugavas vanagiem \$ 12 172. Jaunatnes vajadzībām, ieskaitot Pasaules latviešu jaunatnes kongresu, nodoti \$ 6015, dažiem maksātāju speciāli norādītiem mērķiem \$ 821 un maksājumu vākšanas pasta un iespiedumdarbiem izdots \$ 2094. Pavisam kopā atskaitīti \$ 25 105.

LAAJ latviešu kultūras un Latvijas brīvības darbalaikam no šai rekorda maksājumu akcijā iegūtajiem \$ 32 353 pāri palicis \$ 7248, kas līdzīgās daļās (\$ 3624) sadalīts Kultūras fondam un Informācijas centram.

Nākošais ir jautājums, kas ir šie 3812 latvieši, kam aicinājumi sūtīti? Vai tie ir visi organizāciju vadītājiem zināmie latvieši, uz kuŗu atsaucību varēja cerēt? Kā redzam, maksājumu vācēju cerības šai ziņā nav piepildījušas, jo tikai trešā daļa no viņiem ir atsaukusies. Tālāk — kas ir šie 1355, kas ir atsaukušies? Atbilde: tie vēl arvienu vairumā nāk no Latvijā dzimušās vecākās paaudzes. To

Elvira Brūvere

VĚJŠ NO JŮRAS

apliecinājis arī LAAJ prezidija priekšsēža vietnieks V. Koškins, norādot, ka no Sidnejas maksātājiem tikai trešā daļa ir jaunāka par 60 gadiem. Diezin, cik ir to, kas ir jaunāki par 40 gadiem, t. i., kas dzimuši ārpus Latvijas.

Ja nu mēs vēlreiz atgriežamies pie mūsu latviešu stājas svešumā, pie mūsu misijas cīnīties par latviešu tautas un Latvijas brīvību, kopt un paturēt latviešu kultūras vērtības svešumā, saglabāt latviešu valodu un nodot to nākošajām paaudzēm, lai arī tās varētu palikt pie latviešiem, tad neticama liekas mūsu kūtrība stāvēt malā un nenākt palīgā darbā, kas steidzami prasa visu latviešu atbalstu un līdzdalību.

Šī rīcība nesaskan ne ar mūsu latvisko raksturu, ne arī ar mūsu dzimtenes mīlestību. Mēs taču nedrīkstam aizmirst tos tūkstošus latviešu jaunekļu, kas Otrā pasaules kaŗā atdeva dzīvību par dzimteni, ko mēs solījāties turpināt svešumā aizstāvēt. Tāpat mēs esam pateicību parādā visiem tiem latviešiem, kas savu mūžu un darbu ir atdevuši latviešu kultūras laukā. To skaitā mums sevišķi vajadzētu pieminēt latviešu skolotāju, kas no pirmajām dienām Vācijas bēgļu nometnēs un tāpat arī no pirmajām dienām mītnes zemēs ir centies mācīt jaunajiem latviešiem ne vien valodu, bet arī audzināt viņus par latviešiem. Vai nav tā, ka mēs neapņēvam, ka mūsu sasniegumi kultūras laukā lielā mērā ir nedaudzu cilvēku darbs, viņu ziedotais mūžs, ko sabiedrība pieņēmusi kā pašu par sevi sagaidāmu, to pilnībā nenovērtējot? Vai nav tā, ka, 30 gadus šai zemē dzīvojot, mūs ir ietekmējusi šīs zemes iedzīvotāju vienaldzība kā nacionālajos, tā arī citos ar šīs tautas dzīvi saistītajos jautājumos? Tas varbūt ir tādēļ, ka mūsu mītnes zemes tauta nav viengabalaina. Tai gan ir kopēja valoda, bet nav kopēja dzimtene. Tiem nav arī nepieciešami par šīm lietām jādodomā, viņu tautas un kultūras avoti, lai arī no kurienes viņi šai zemē būtu ienākuši, tiem vienmēr būs pieejami arī bez viņu līdzdalības.

Ar mums, latviešiem, tas tomēr ir citādi. Mums arī svešā zemē ir ne vien tiesība, bet arī pienākums paturēt savas tautas nacionālās un morālās normas, kas nerunā pretim šīs zemes likumiem. Tā dzīvo un savu pastāvēšanu ir nodrošinājusi žīdu tauta, kas tūkstošiem gadu ir dzīvojusi bez savas valsts un bez kopējas dzimtenes.

Mums, latviešiem, arī tādēļ ir iespējams un ir pienākums uz ilgiem, ilgiem gadiem, līdz pat mūsu dzimtenes atbrīvošanas laikam, paturēt savu piederību pie latviešu tautas un arī visas tās vērtības, ko šī piederība dod. Varbūt, ka mēs pārdzīvojam zināmu krīzi, ko rada paaudžu maiņa, bet, ja mēs to laikus diagnosticējam un attiecīgi rīkojamies, mēs varam kļūt vēl stiprāki nekā līdz šim. Viens iemesls šādam pieņēmumam ir, ka mēs materiāli esam daudz stiprāki

nekā pirms 30 gadiem. Mums ir arī izveidota pieņemama sabiedriska organizācija kā Austrālijā, tā arī citās zemēs. Varbūt, ka šai organizāciju sistēmā ir kaut kas jāmaina, jo apstākļi 30 gados, kopš tās dibinātas, ir mainījušies. Piemēram, par Austrālijas centrālo apvienību runājot, grūti iedomāties, ka apvienība, kā tas tās statūtos noteikts un kā to tās sagaida, var apvienot visus latviešus ar viņu organizāciju starpniecību, ja šīs organizācijas pašas tos nav varējušas apvienot. Patiesība ir tā, ka LAAJ apvieno tikai tos latviešus, kas ir organizācijās, kādu, diemžēl, ir mazākumā. Tādēļ arī LAAJ būtu jādod iespēja apvienot latviešus tieši, kā tas centrālajām organizācijām ir iespējams citās zemēs.

Apvienībai nav arī nekādas varas, ne noteikšanas par organizācijām, ko tā apvieno. Pēc statūtiem, tā var vienīgi koordinēt organizāciju darbību, ja tas būtu vajadzīgs. Tā nevar organizācijām dot norādījumus vai ieteikumus, ko tām vajadzētu darīt, lai darbību veicinātu, piemēram, biedru iegūšanas ziņā.

Jau minēju, ka apvienības līdzekļi ir par maziem tās lielo uzdevumu veikšanai. Tai pašā laikā pēc statūtiem tai ir noteikts pienākums atbalstīt organizāciju darbību kultūras laukā un, vēl vairāk, darīt arī visu to, ko neviena organizācija nedara. Par spīti tam, apvienība ar savu brīvprātīgo darbinieku un nozaļu vadītāju ziedošanos ir veikusi lielus darbus un devusi sasniegumus kultūras laukā.

Vēl vairāk sasniegumu apvienībai bijis politiskajā darbā, panākot, ka ne vien latviešu un austrāliešu sabiedrība, bet arī valdības iestādes to uzskata par latviešu izcelsmes ieceļotāju interešu pārstāvību, pie tam ne vien attieksmē uz latviešiem Austrālijā, bet arī uz latviešiem dzimtenē.

Tāpat apvienībai kopā ar citu zemju latviešu centrālajām organizācijām Pasaules brīvo latviešu apvienībā ir izdevies gūt nozīmīgus panākumus Latvijas labā. Ja turpat 40 gadus pēc Latvijas okupācijas rietumu lielvalstis vēl aizvien turpina atzīt Latviju un abas pārējās Baltijas valstis, tad varam teikt, ka latviešu un mūsu kaimiņu tautu organizētai sabiedrībai šeit bijuši ievērojami nopelni. Tam pierādījums ir mums visiem zināmais panākums Austrālijā par Baltijas valstu okupācijas *de jure* atzīšanas atsaukšanu. Var noteikti apgalvot, ja Austrālijā nebūtu šo 30 000 latviešu, kuŗu skaitā mēs toreiz bez kādas vilcināšanās ieskaitījām kā puslatviešus, tā ceturtdaļlatviešus un arī ieprecētos un aizpēcētos latviešus, un ja nebūtu mūsu centrālo organizāciju un to kopējās Baltiešu apvienības, šī atsaukšana nebūtu notikusi.

Tādēļ ir grūti iedomāties, ka kāda sabiedrība, kas savai centrālajai organizācijai ir uzticējusi savu vislielāko mērķu un uzdevumu veikšanu, prasītu, lai

ši organizācija to dara bez pienācīgiem līdzekļiem. Ziedojumi ir laba lieta, un tos mums vajadzētu turpināt mūsu vietējo organizāciju vajadzībām. Lokālo organizāciju vajadzības sabiedrībai ir labāk saskatāmas, tā tās var labāk novērtēt un būt arī atsaucīgāka.

Domāju, ka ir pienācis laiks mūsu centrālo institūtu financēšanai iedzīvīnāt jau agrāk pieņemto lēmumu, ka katram latvietim, kas grib sevi par tādu uzskatīt, ir jāmaksā kopības nodeva. Domāju arī, ka ikvienam latvietim, no Latvijas ciņaslauka aizejot, savā testamentā vajadzētu atstāt kādu novēlējumu šīs ciņas turpināšanai. It sevišķi tautiešiem, kam nav tuvu piederīgo un kam bez testamenta viņu iekrātā manta aizietu mītnes zemes valdībai, vajadzētu rūpēties, lai viņu dzīveslaikā iekrātais paliktu latviešu sabiedrībai. Protams, ir katra tautieša paša ziņā, kuŗai organizācijai viņš to gribētu uzticēt. Mums ir Latvijas brīvības fonds, pēc reģistrācijas novēlėjumus varēs izdarīt arī Latviešu apvienībai. Tos var novēlēt reģistrētai Daugavas vanagu organizācijai, tāpat latviešu biedrībām un gandrīz ikvienai citai biedrībai vai draudzei.

Ja mūsu sabiedriskās organizācijas būs materiālā ziņā stiprākas, tām būs iespējams darbību paplašināt arī citos virzienos un tā ieinteresēt arī tautiešus, kas organizācijām nav pievienojušies.

Liekas, ka mums nav pietiekama priekšstata par to, cik stipru mēs latviešu sabiedrību brīvajā pasaulē varam izveidot. Patiesībā mēs to jau esam izveidojuši, tā pastāv un praktiski arī darbojas. Mēs varētu to bez kvalifikācijas saukt par Trešo Latviju, vēl labāk — par Brīvo Latviju, ja vien šīs puses latvieši būtu ar mieru kļūt par tautu šai pusē. Viss, kā mums trūkst, ir organizācija, kas atsevišķus īpatņus saista tautiskā kopībā.

Jau tagad pastāvošie Brīvās Latvijas institūti ir šādi:

1) Brīvajai Latvijai pamatā ir fakts, ka Latvijas valsts vēl vienmēr pastāv. Tā nav tikai mūsu vēlmēs, sapņos vai jūtās. Tā pastāv starptautisko tiesību sistēmā. Tās pastāvēšanu atzīst un formālās deklarācijās apstiprina demokratiskās lielvalstis, ar Amerikas savienotajām valstīm, Angliju, Austrāliju un Kanādu priekšgalā.

2) No fakta, ka Latvija juridiski pastāv, izriet nākošā institūta atzīšana, kas starptautisko tiesību sfairā ir Latvijas valsts galvas tiesību atzīšana — iecelt ārvalstīs diplomātiskos pārstāvjus. Šādas tiesības ir atzītas Latvijas vecākajam diplomātiskajam pārstāvim, lietvedim Dr. A. Dinbergam. Saskaņā ar šīm tiesībām un saskaņā ar diplomātiskām un konsulārām konvencijām Dr. Dinbergs ir iecēlis diplomātiskos pārstāvjus un konsulus Kanādā, Austrālijā, ASV un citur. Šie institūti pierāda, ka mūsu Brīvā Latvija juridiski pastāv.

Elvīra Brūvere

ABSTRAKTS VEIDOJUMS

3) Kaut arī mums nav formālas Latvijas valdības (un varbūt tas mūsu apstākļos ir labākais izkārtojums), mums ir *de facto* latviešu vadība, kam esam devuši pilnvaras runāt latviešu vārdā. Šī latviešu vadība ir PBLA. Līdzīgā kārtā PBLA tiesību runāt un pārstāvēt latviešu intereses ir atzinušas visas rietumu valstis, kas piedalās Eiropas drošības konferencē. PBLA, tāpat igauņu un lietuvju pasaules organizācija ir atzītas šo tautību interešu pārstāves arī zemēs, kur tās atrodas.

4) Līdzīgi apgabalu pārvaldēm un pašvaldībām, kādas pastāvēja Latvijā, mums šai pusē ir atsevišķo zemju centrālās organizācijas. Arī šīs organizācijas ir savās zemēs atzītas kā attiecīgo tautību interešu pārstāves, un tādā situācijā ir arī LAAJ.

Vienīgais, kas šai pastāvošajā struktūrā ir vajadzīgs, ir mūsu pašu vienotais atbalsts šīm organizācijām. Ja mēs to būtu gatavi darīt, mēs būtu radījuši autoritatīvu vadību, kas stiprinātu mūsu sabiedrību. Pieredze rāda, ka stipras sabiedrības locekļi neizklīst. Tie turas kopā. Stipra latviešu sabiedrība būtu kā magnēts, kas ne vien pievilktu aizgājušos, bet paturētu arī jaunus latviešus mūsu vidū. Stipra sabiedrība ir spējīga uzņemties arī nepieciešamās materiālās nastas, kas mijiedarbē sabiedrību vēl tālāk nostiprina.

Latvieši šai pusē kā tautas daļa varēs pastāvēt tikai tik ilgi, kamēr tie paliks organizēti. Tikai organizētā kopībā mums būs iespējams kalpot Latvijai un palikt arī daļai no tautas dzimtenē. Mērķis kalpot savas tautas brīvībai ir augstākais, kam cilvēks var kalpot. Kāds dzejnieks par to saka: „Par tevi, tēvu-zeme, neviens nav miris par daudz”.

LATVIEŠI TRIMDĀ: LATVIEŠU BĒĢĻU MOTĪVI

Līvijs Džonsona (Johnson)

Līvijs Džonsonas darbs politisko zinātņu maģistra grada iegūšanai (1980. gadā), ko autore šeit sniedz kopsavilkumā, pamatojas uz brīvprātīgām anonīmām aptaujām – vienu, kam veidlapas izdalītas un daļēji ievāktas ar mācītāju palīdzību no ASV draudzēm, otru, kam dati ievākti no Baltijas pētniecības veicināšanas savienības, arī brīvprātīgi un anonīmi. Tā kā tās nebija nejaušas izlases (random sample) aptaujas, iegūtos skaitļus nevar vispārināt, un darbā aplēstie procenti attiecas tikai uz tiem, kas uz aptauju atbildēja. Techniski jau būtu grūti par pētījuma tematu izdarīt nejaušas izlases aptauju starp draudzes locekļiem, bet to varēja viegli izdarīt starp AABS latviešu biedriem un tad vispārināt par šīs organizācijas visiem latviešu biedriem, attiecīgi aplēšot svārstību robežas (confidence limits).

Kaut aptaujas rezultāti nav vispārināmi, tos publicējam kā pirmo mēģinājumu problēmu pētīšanai par bēgļu gaitu motīviem.

Redaktors

Ievads

Šis raksts ir mana maģistra darba kopsavilkums. Mēģināju analizēt bēgļus, kas atstāja Latviju četrdesmitajos gados, kā kopēju grupu un saprast iemeslus, kas piespieda viņus bēgt. Cerēju arī gūt labāku izpratni par atsevišķu individu motīviem un iemesliem, kas politiski atsvešina no dzimtenes.

Raksts pirmām kārtām analizē cēloņus, kas lika latviešiem atstāt savas mājas. Protams, tā ir grūta izšķiršanās, jo saites, kas katru saista pie savas zemes, ir ciešas un ļoti sarežģītas. Ļaudis mēģina apmierināt savas sociālās un kultūrālās prasības tajā vidē, kuŗā viņi uzauguši. Tikai tad, kad šī vide viņus vairs neapmierina, kad dzīvē pierastās paražas un pieeju vairs nevar lietot, viņi sāk domāt par bēgšanu. Pat tad, kad pazīstamās kultūrālās saites sāk irt, daudzi nelabprāt grib atstāt to sabiedrību un kultūru, ar kuŗu viņi jūt kopību. Pat tad, kad noteiktas briesmas apdraud viņu dzīvību, daudzi nevar izprast, kā varētu atstāt vienīgo vietu, ko viņi pazīst kā savas mājas. Šis bija varbūt galvenais iemesls, kādēļ daudzi nacionāli domājošie latvieši nolēma palikt savā zemē.

Ne vien pozitīvi iemesli, kas individu saista ar viņa zemi, nosaka lēmumu palikt dzimtenē. Arī svešajā zemē gaidāmie politiskie un ekonomiskie šķēršļi daudzos gadījumos ir svarīgi, kā arī paredzamās valodas un darba grūtības, ko imigranti tur sastop. Atstājot pazīstamu vidi, ir gaidāmas sāpīgas un grūtas dzīvesveida pārmaiņas. Dažiem trimdiniekiem aizbraukšana nāca par labu viņu

dzīves veidošanā, bet citiem tā tomēr nāca par sliktu. Visumā imigranti parasti sāk savu jauno dzīvi sabiedrības zemākajā slānī. Tas, vai viņi var pārvarēt šo sākumu un sasniegt savu iepriekšējo stāvokli, atkarājas ne tikai no bēgļiem pašiem, bet arī no ārējiem iemesliem. Tādēļ izšķiršanās atstāt dzimteni bieži vien nav viegla, nedz arī vēlāk viegli izskaidrojama.

Problēma

Domāju, ka ir noteikts sakars starp bēgļu skaitu, kuņi atstāja savu zemi kādā zināmā gadā, un šīs zemes iekšējo stāvokli, kā arī kaimiņu zemju starptautisko rīcību. Savā darbā parādu dažādos notikumus un pieredzi, kuņus iztaujātie latviešu bēgļi minēja par galveniem iemesliem savam lēmumam atstāt Latviju. Mans galvenais mērķis tātad bija noskaidrot, kas šie bēgļi bija un kādēļ viņi atstāja Latviju. Mani sevišķi interesēja noskaidrot, par cik lēmumu doties trimdā ietekmēja 1940/1941. gada boļševiku okupācija.

Savā pētījumā mēģināju atrast atbildes uz dažādiem jautājumiem. Kā individa uzskats par savas dzimtenes iekšpolitiku un kaimiņu zemju reakciju ietekmē viņa lēmumu atstāt dzimteni? Kuņā brīdī šis cilvēks izvēlas trimdu?

Mēģinot atbildēt uz šiem jautājumiem attieksmē uz latviešu bēgļiem, man padomā bija divas notikumu grupas: 1) ārējie jeb vēsturiskie notikumi, par cik tie bija svarīgi, lai nolemtu doties trimdā, un 2) notikumi iekšzemē — kā bēgļi personiski vēroja notiekošo un kā tas ietekmēja viņu lēmumu atstāt Latviju. Savā pētījumā plānoju koncentrēties uz individu pašu domām un izšķiršanos bēgt. Tā kā darbs bija domāts svešautiešu lasītājam, latviešiem šādi jautājumi varētu likties pārāk vispārēji un vienkārši, bet šo problēmu zinātniskajā analizē līdz šim ir darīts ļoti maz.

Pētījums

Lai gan ir maz apcerējumu, kur politiskais solis atstāt savu dzimteni būtu aprakstīts, man noderēja vairākas publikācijas. Visvairāk izlietojamu materiālu man deva Ričarda Fāgena, Ričarda Brodija un Tomasa Olerija grāmata.¹ Mana aptaujas lapa ir sastādīta līdzīgi tām, ar kuņām sešdesmitajos gados ievāca informāciju no kubiešu bēgļiem Maiami pilsētā, Florīdas stātā.²

Izsūtīju 1176 aptaujas lapas latviešu valodā luterāņu draudzēm un individuālām personām.³ Lielākais skaits, ko izsūtīju vienai draudzei, bija 350. Tā bija kāda draudze Pensilvānijā. Mazākais skaits (20) bija izsūtīts kādai draudzei Delavērā. Dažreiz mācītāji savāca lapas ar atbildēm no draudzes un atsūtīja man tās visas kopā, citreiz katrs atbildētājs pats atsūtīja savu aptaujas lapu man tieši. Aptaujas lapas izsūtīju ap 1977. gada 16. maiju un lūdzu tās sūtīt

Andris Pavasars

BĒĢĻI PĒC ĒDIENA

atpakaļ līdz tā pašā gada 1. jūlijam. No draudžu locekļiem saņēmu atpakaļ pavisam 285 aptaujas lapas. Lielākais skaits atpakaļ atsūtīto lapu bija no ASV austrumiem (56,9 %) un no vidējiem rietumiem (27,9 %), kur dzīvo visvairāk latviešu. Sūtījumu no rietumiem un dienvidiem bija daudz mazāk (15,1 %).

Biju brīdināta, ka latvieši labprāt nevēlas dot atbildes šādās aptauju lapās, sevišķi politiskās. Man bija arī teikts, lai negaidu lielāku atsaucību nekā no 1–5 procentiem. Tādēļ mani iepriecināja vispārējā atsaucība – no draudzēm 24,2 %. Šis procents manuprāt ir pietiekami augsts, lai varētu atbildes vismaz daļēji analizēt. Ir svarīgi atcerēties, ka šis temats ir ļoti kontroverss un Latvija ir joprojām pakļauta komunistu varai. Tas varētu būt par iemeslu, kādēļ daudzi nemaz neatbildēja un ka citi savās atbildēs bija ļoti izvairīgi. Ticamība aptaujas rezultātiem atkarājas no tā, cik patiesi un pilnīgi uz jautājumiem tika atbildēti. Jāpatur prātā arī tas, ka ir pagājuši vairāk nekā 35 gadi kopš izbēgšanas.

Vēlējos jautājumus izteikt, cik vien iespējams, neemōcionāli un tā, lai uz tiem nevarētu atbildēt tikai ar nedaudziem vārdiem. Tāpēc daži manus jautājumus kritizēja kā nesimpatiskus un bez izpratnes par vēsturisko notikumu īsto norisi, kuŗas sekas bija latviešu izceļošana (bēgšana). Pat ar visu šo piesardzību (un faktu, ka aptaujas lapas bija anonimas) kāda persona nevēlējās uz jautājumiem atbildēt, baidoties, ka viņu varētu pazīt. Par spīti šīm problēmām un grūti iegūstamiem pētījumu materiāliem, esmu pārliecināta, ka atbildēja pietiekami liels skaits un bieži deva pilnīgu aprakstu par saviem personiskajiem piedzīvojumiem, tā dodot man pietiekami daudz informācijas.

Aptaujas lapas izsūtīja arī citai ļaužu grupai – daļai Baltijas pētniecības veicināšanas savienības (Association for the Advancement of Baltic Studies: AABS) latviešu biedru. Vēlējos salīdzināt šīs izglītotās latviešu grupas atbildes, (sevišķi jautājumos par Ulmaņa diktatūras laiku, vēlēšanos atgriezties uz Latviju un par latviešu tautas nākotni). Pareizi paredzēju, ka no šīs grupas saņemšu lielāku atbilžu procentu nekā no draudžu grupas. AABS biedriem bija izsūtītas 136 aptaujas lapas. Trīspadsmit no tām saņēmu tūlīn atpakaļ, jo pasta iestādes adresātu nevarēja atrast. Kopskaitā 94 aptaujas lapas jeb 69,1 % saņēmu ar atbildēm no AABS biedriem.

No visām izsūtītajām 1312 aptaujām (draudzēm 1176, AABS 136) saņemtas atpakaļ 379 (285 no draudzēm, 94 no AABS) jeb kopā 28,9 %.

Demografiskie dati

Daži dati par atbildētājiem no draudžu grupas. Lielākais skaits atbildētāju bija 60–69 gadu vecumā, vairāk nekā puse (62 %) vīriešu, un 74 % bija precēti, 22 % atraitņi vai šķirtni un tikai 4 % neprecēti. No AABS biedriem

72 % bija vīriešu, 78 % precētu, 10 % atraitņu vai šķirteņu un 12 % neprecētu. Lielākā atbildētāju grupa (32 %) bija 50—59 gadu vecumā. Kā jau sagaidāms, vairākums atbilžu devēju bija luterāņu — no draudžu grupas 96,4 %, no AABS grupas 90,0 %.

Pēc agrākās nodarbošanās šīs grupas sadalās šādi: lielākā grupa starp draudžu piederīgajiem Latvijā bija dažādās profesijās un izglītības iestādēs nodarbināto (34,1 %). Nākamā lielākā grupa (26,2 %) bija nodarbināti lauksaimniecībā. No AABS grupas arī lielākais atbildētāju procents bija dažādās profesijās un izglītības iestādēs nodarbināto (55,9 %). Sekoja 20,6 %, kas bija nodarbināti valdības iestādēs un valsts darbos, bet tikai 2,9 % lauksaimniecībā.

Pārsteidza rezultāti par dzīvesvietu Latvijā. Lielākais bēgļu skaits nāca no Rīgas vai citām lielām pilsētām. 58 % no draudžu locekļiem Latvijā dzīvoja pilsētās, salīdzinot ar 32 %, kas dzīvoja uz laukiem (par 10 % nav datu). Vēl lielāks kontrasts bija starp AABS biedriem — 86 % nāca no pilsētām un 9 % no laukiem (par 5 % nav datu). Ir liela starpība, ja šos datus salīdzinām ar toreizējo Latvijas iedzīvotāju sadalījumu. Atkarā no tā, ko skaita par pilsētu, 1935. gadā 34,6 % dzīvoja pilsētās, kamēr 65,4 % bija laucinieki.⁴

Lēmums atstāt Latviju

Savā darbā samērā plaši iztirzāju šo divi bēgļu grupu atbildes uz vairākiem jautājumiem. Iegūtā informācija deva izpratni, kāpēc bēgļi bija atstājuši savu zemi, kādi piedzīvojumi, notikumi un grūtības viņiem bija likušies neizturami. Kā atsevišķo individu dzīvē izpaudās sajūtas un nodomi, kuŗu iznākums bija bēgļu dzīves izvēle.

Ļaudis, kas paši izlemj doties bēgļu gaitās, to dara tikai tad, kad saimnieciskie apstākļi, politiskais stāvoklis un sociālā iekārta tos apdraud personiski un negatīvi. Brutālā padomju okupācija 1940/1941. gadā (ko nosauca par „baigo gadu”), vāciešu okupācija un notikumi, kas noveda pie tagadējās Padomju savienības okupācijas, izraisīja kā personiski, tā arī vispārīgi ļoti negatīvus apstākļus. Lai konkrēti noskaidrotu šos apstākļus, prasīju šādus divus jautājumus:⁵ 1) „Lūdzu pastāstiet sīkāk, kāpēc jūs sākat domāt, ka dzimtene būs jāatstāj. Vai bija kāda sadursme, konflikti, kas kā galvenais iemesls pamudināja bēgt? Ja tā, tad lūdzu pastāstiet tuvāk par to. Vai būtu bijuši vēl citi iemesli?” 2) „Lūdzu pastāstiet sīkāk, kāpēc izlēmāt bēgt. Vai bija kāds centrāls notikums, incidents, konflikts, kas pamudināja jūs izšķirties atstāt mājas? Ja tāds bija, pastāstiet tuvāk par to.”

Katram ir savs stāsts, ko stāstīt, bet bija pietiekami daudz līdzības un atkārtotānās, lai atbildes varētu sagrupēt 13 atsevišķās grupās.

1) Apcietināšana — paša, ģimenes vai draugu. Astoņi atbildētāji no draudžu grupas rakstīja, ka reiz vai vairākkārt paši vai ģimenes locekļi ir bijuši padomju varas ieslodzījumā. Viņiem bija bažas par savu nākotni. Kāds bijušais ierēdnis no Rīgas rakstīja: „Arī pats tiku apcietināts, un tikai vācu kaņaspēka ienākšana pasargāja arī mani no iznīcības”. Kāds cits, bijušais augsts valstsiēdnis armijas intendantūrā, stāstīja, ka viņa māsasvīrs, kas bija kapteinis robežsargos, tika arestēts un tad pazuda kopā ar citiem cietumniekiem un deportētiem. Trešā stāstīja par mocīšanu, ko viņas tēvs cietis čekā. Apcietināšana tādēļ nenozīmēja tikai brīvības zaudēšanu, bet arī gandrīz drošu mocīšanu, deportāciju un nāvi. Divi AABS locekļi pieminēja tuvus radus, kas bija apcietināti un vēlāk nonāvēti — tēvu, ko nošāva NKVD, un divus brālēnus, kas nomira spīdzināšanā.

2) Draudi tikt apcietinātam vai bailes no apcietināšanas. Dzīvot apcietināšanas draudos un bailēs no tās nozīmēja izjust ko līdzīgu patiesai ieslodzīšanai. Daudzi apzinājās, ka viņu politiskā pārliecība, dzīves pieeja un pagātnes darbība, kā arī piederība pie nacionālām organizācijām darīja viņus komunistu acīs aizdomīgus. Vairums apzinājās, ka viņi nav neko darījuši, lai viņus apcietinātu, bet tomēr paredzēja, ka tas tā, droši vien, notiks. „Kriminālie” noziegumi, kas apdraudēja viņu drošību un pat viņu dzīvību, bija piederība pie agrākajām politiskajām partijām, aktivitāte dažādās lokālās un valsts organizācijās vai pat tāds iemesls kā tēva piederība pie Latvijas skautu organizācijas!

3) Ģimenes locekļu deportācija. Deportācija, ko padomju vara izdarīja it sevišķi naktī no 1941. gada 13. uz 14. jūniju, sasniedza abus komunistu mērķus: iznīcināt viņu ienaidniekus un iebiedēt pārējos iedzīvotājus. Tas varētu mazināt vai paralizēt viņu gribu pretoties. Spriežot pēc atsūtītajām atbildēm, noteikti jākonstatē, ka deportācija atstāja dziļu un paliekamu iespaidu bēgļu mentalitātē. Aleksandrs Vilks *Laikā* (1979. g. 13. jūnijā) izteica savas domas šādi:

„Kad akmeņi kliedz”

„Sēru dienas rūgtās atziņas. — Tā vairs nebija Latvijas vasara — ar ziedu smaržām, saules gaviļiem un briedinātām druvām. Tās bija stundas un dienas, melnākas par vismēlno rudeni, pilnas asiņu, nāves un posta tumsas. Vēl tagad, kad jau tik tālu stāvam no šīs baigās nakts, asinis sastingst dzīslās, sirds nevar savaldīties, atceroties notikumus priekš vairāk nekā trim gadu desmitiem. Akmeņi kliedz vēl šodien, un, kamēr vien latviešu mēle skanēs šinī saulē, kamēr vien staigās vēl kāds ar latviešu asinīm, no mūsu domām un sirdīm nezudīs šis briesmu laiks, šī briesmu nakts. [. . .]”

Starp tiem, kas atbildēja uz vienu vai abiem jautājumiem no draudžu grupas, 20,1 % minēja padomju deportācijas kā pirmo ierosinātāju domai par izceļošanu, un 20 % tā bija beidzamā, lai izšķirtos (AABS grupā 21,2 % teica, ka tādēļ viņi pirmo reizi domāja par izceļošanu, un 18 % tā bija beidzamā izšķiroties). Vissāpīgāk bija skarti tie, kuŗu ģimenes locekļi bija deportēti vai aizvesti uz slepenpolīciju (čeku). Apmēram 4,3 % atbildētāju minēja, ka viņu ģimenes locekļu deportācija ierosināja viņu pirmo domu atstāt Latviju (5,3 % no AABS), kamēr 4,6 % atbildētāju tā bija pēdējā, lai izšķirtos (4,8 % AABS).

4) Deportācijas — ģimenes vārds deportējamo sarakstā. Pēc tam, kad Padomju savienība okupēja visas trīs Baltijas zemes, komūnisti sastādīja sarakstus par baltiešiem, kas būtu deportējami uz Padomju savienību. Pirmā lielā deportācija bija nolikta 1941. g. 13/14. jūnijā, un viss noritēja kā plānots. Visi iedzīvotāji tomēr neatradās savās mājās un tā izvairījās no deportācijas. Kāda dzimavniece, māte ar trim meitām, rakstīja par savu izšķiršanos atstāt Latviju:

„Visi mani īpašumi bija man atņēmti. Vīrs apcietināts. Arī dzīvojamā māja bija jāatstāj, jo tur komūnisti gribēja ierīkot bērnu siles, un man bija jāapmetas pie radiem. Mani meklēja 14. jūnija naktī, lai vestu uz Sibīriju līdz ar bērniem, bet viņi mani neatrada, un tā es paliku.”

Otrai masu deportācijai bija jānotiek kaut kad jūlijā tai pašā gadā, un sarakstā bija aptuveni 100 000 latviešu. Tomēr vācu ienākšana Baltijas zemēs aizkavēja vēl tālāku ļaužu nonāvēšanu vai deportēšanu. Atbildot uz jautājumu par pirmo domu atstāt savu zemi, kāda bijusī sekretāre teica, ka 13/14. jūnija deportācijas viņu visvairāk ietekmējušas. Viņa arī izteicās:

„Ja vācu armija nebūtu piespiedusi komūnistus atstāt Latviju, arī mūsu ģimene būtu deportēta, jo atradām sarakstus ar mūsu vārdiem otrai izsūtīšanai jūnija pēdējās dienās. Saraksti bija palikuši izpildu komitejas darbatelpās. Kad 1944. gadā vācu armija atkāpās un komūnistu vara atkal iebruka Latvijā, mēs izlēmām atstāt dzimteni.”

No atbildētājiem uz jautājumiem aptaujas lapā 5,0 % minēja deportāciju par galveno iemeslu domām atstāt Latviju, jo viņu vārdi bija deportējamo sarakstā. Beigās, izšķiroties par savas zemes atstāšanu, deportācijas faktors vairs nebija tik svarīgs, tas bija nokrities uz 3,5 %. AABS grupā šis procents bija lielāks (8,3 %, domu ierosinot, un 6,0 %, eventuāli izšķiroties).

5) Bailes no deportācijas. Daudzi atbildētāji neminēja, ka viņu vārds bijis izsūtāmo sarakstā vai ka viņu ģimenes locekļi būtu izsūtīti. Viņi stāstīja gan par vispārīgām bailēm, ko izjutuši deportāciju laikā. Šīs bailes radās sakarā ar viņu apcietināšanu, iepriekšējo darbu, viņu vecāku vai viņu pašu nacionālo

stāju, piederību pie dažādām nacionālām organizācijām vai to, ka tūkstošiem nevainīgu cilvēku jau bija deportēti.

Bija zināms, ka dažas organizācijas pakļautas sevišķam riskam. Katrs, kas bija saistīts ar valsts aizsardzību, ar armijas vai policijas spēkiem, kā arī agrāko politisko partiju locekļi, juristi un nacionālo strādnieku arodbiedrību biedri bija apdraudēti pirmie, jo komunisti viņus uzskatīja par saviem ienaidniekiem. Bijušie tiesneši, juristi, policisti un leģionāri, kas atbildēja uz manu aptauju, visi zināja, kas viņiem draud, ja padomju vara otrreiz okupē Latviju. Kāds ārsts un agrākais latviešu leģionārs raksta:

„Nebēgu — tiku pārcelts uz Vācijā esošajām Latviešu leģiona daļām. Ja netiktu pārcelts, būtu kopā ar pārējiem 19. divīzijas leģionāriem Sibīrijā iznīcināts — tāpat kā mani kollēgas, kas bija leģionā un palika Kurzemē. Dažus manus skolasbiedrus komunisti bija jau nogalinājuši „baigajā gadā” — tikai tāpēc, ka mācījās kaņškolā vai bija nacionāli domājošu vecāku bērni.”

Tie nebija tikai inteliģenti latvieši, ko komunistu laikā vajāja. Arī daudziem strādniekiem gāja grūti. Zemnieki uztraucās par padomju okupāciju, par komunistu likumiem attieksmē uz, tā sauktajiem, „kulakiem”. Kāds no atbildētājiem, latviešu zemnieks, atstāja Latviju 1944. gadā tāpēc, ka viņš būtu ieskaitīts kulakos, un paredzēja, ka viņa īpašumu atņems un ģimeni deportēs. Viņš bija arī dzirdējis par padomju lauksaimniecības plāniem, kuŗu rezultāti atstāja tūkstošiem zemnieku badā.

6) Ģimene vai draugi nonāvēti. Lai gan tikai 1,1 % no visiem atbildētājiem paskaidroja, ka kāds viņa ģimenes loceklis vai draugs bijis komunistu nonāvēts, procentuāli šis skaits būtu daudz lielāks, ja visi deportētie un tie, kas mira deportācijā, būtu ieskaitīti. Atmiņas par notikumiem tomēr pastāv.

7) Dzīvības un savas ģimenes glābšana. Samērā liels skaits no atbildētājiem bēga no Latvijas, lai glābtu ģimeni (un sevi) no eventuālas iznīcināšanas. Tomēr daudzi arī rakstīja, ka viņi atstāja Latviju bērnu dēļ, lai tie nepiedzīvotu morālu un garīgu apspiestību un viņiem nebūtu jādzīvo vienā zemē ar „melotājiem un zagļiem”.

8) Darba, mantas un profesijas ienākumu zaudēšana. Tā kā pirmajā okupācijā padomju vara pārņēma kā lielus, tā mazus uzņēmumus, bankas, zemesīpašumus un pat privātas mājas, liktos, ka jau šo notikumu dēļ daudzi izšķīrtos doties bēgļu gaitās. Šī aptauja tomēr rāda ko citu. Tikai 2,2 % atbildētāju (starp AABS biedriem 2,1 %) teica, ka tas būtu bijis viņu galvenais iemesls pirmajai domai atstāt dzimteni, un 3,2 %, ka tas bijis pēdējais izšķiršanās iemesls. Vairākums to, kas pieskārs saimnieciskajām grūtībām vai īpašumu zaudējumam,

domāja, ka tas izriet no kaŗadarbības un padomju armijas tuvošanās. Pēdējā izšķiršanās brīdī, kad kārtēja dzīve vairs nebija iespējama, kad padomju fronte tuvojās un vācieši atkāpās, pēdējie mēģināja pārliecināt un dažos gadījumos piespieda zemniekus atstāt savu zemi un saimniecības.⁶ Pilsētās bumbu nopostītās mājas un izpostītie dzīvokļi, kā arī pārtikas trūkums spieda iedzīvotājus doties rietumu virzienā.

Kopš viņi atstāja savas mājas, bēgļu pēdējā izšķiršanās atstāt Latviju bija lielāko tiesu motīvēta ar vienu domu: bez darba un pārtikas kartītēm, ko vācieši deva, viņiem nebija iespējams uzturēt ģimeni un sevi. Kāds agrākais skolotājs rakstīja par savu ģimeni:

„Kad 1944. gada vasarā komūnisti iebruka Bauskas apriņķī, kur es dzīvoju, un to ieņēma, es ar ģimeni aizbēgu uz Kurzemi pie radiem. Kurzemē vāciešu militārā pārvalde neļāva palikt, ja tur nebija iepriekš dzīvojis, nedeva pārtikas kartītes un atļāuju tur palikt un pavēlēja 24 stundu laikā Kurzemi atstāt. Vienīgā vieta, kur tālāk bēgt, bija Vācija.”

Kā atbildes rāda, visiem bēgļiem saimnieciski klājās grūti agrāko gadu padomju okupācijas laikā, kā arī pēdējo gadu kaŗa laikā. Mazā bēgļu daļa, kas minēja īpašumu konfiskāciju vai ienākumu izbeigšanos kā bēgšanas iemeslus, tāpēc ir ļoti raksturīga. Aptaujas atbildes rāda, ka saimnieciskie apsvērumi nebija galvenais iemesls latviešiem atstāt Latviju. Pēc Fāgana uzskatiem,⁷ ne-labvēlīgie ekonomiskie apstākļi vien nenosaka individa politisko stāju. Viss ir jāņem kopskatā, lai redzētu politisko nozīmi. Mūsu bēgļiem komūnisms deva šādu kopskatu.

9) Komūnisms — ideoloģija un brutālitate. Bēgļi bieži neminēja atsevišķus notikumus vai piedzīvojumus sakarā ar lēmumu atstāt dzimteni. Izšķirējs faktors bija uzspiestā sociālā un politiskā nebrīvība, kas bija pretēja tautas dvēselei, un līdz ar to nebija iespējams turpināt ierasto dzīvesveidu. Latvija bija ne vien svešas okupācijas pārņemta, bet ļaunākais bija faktors, ka tā bija komūnistu okupēta. No bēgļu atsauksmēm redzams, ka komūnisms viņiem nebija pieņemams. Vairums atbildētāju rakstīja, ka viņi ir pret komūnisma ideoloģiju, jo uzskata sevi par latviešu patriotiem, ticēdami „brīvai un patstāvīgai Latvijai”. Viņi nevēlējās, ka bērni uzaugtu režīmā, kas balstās uz „meļu un zagļu” teorijām, lojālītāti pret komūnistu partiju, un piekopj dzīvesveidu, kas neatbilst viņu (vai viņu vecāku) idejām. Viņi protestēja pret krievu okupāciju, jo tā neatzina cilvēka tiesības un brīvību. No tiem, kas specifiski minēja komūnismu, 26,5 % minēja ideoloģiju. Lielāks skaits (73,3 %) minēja, ka atstāja Latviju, baidīdamies no komūnisma un terrora. Daļa atbildētāju

baidījās par savu ģimeņu drošību. Kāda sieviete, ārste un māte, savas pirmās domas par dzimtenes atstāšanu izskaidrodama, izteicās:

„1944. gada pavasarī jau bija skaidri redzams, ka Vācija kaŗu zaudēs un „sarkanā vara” atgriezīsies. Kas tadā gadījumā vairs bija gaidāms? Slepkaŗības, deportācijas! Tad, krieviem tuvojoties 1944. gada vasarā Latvijas robeŗai, klīda visādas baumas par krievu kaŗavīru zvēŗībām.”

Viņai bija meita divdesmitajos gados, un bailes par meitas dzīvu līka viņai bēgt. Vīrs palīka Latvijā. „Viņš tagad miris. Ģimene bija šķirta. Sirds sāp.”

No tiem, kas minēja komūnismu par bēgšanas iemeslu, 40,7 % norāda uz komūnistu brutālītāti un necīlvēcību kā galveno un svarīgāko bēgšanas iemeslu. Vispārējā katēgorijā „Komūnisms” 44,1 % (AABS grupā 35,4 %) min to kā pirmās domas ierosinātāju par bēgšanu, un 36,1 % (AABS grupā 26,5 %) tas bija beigu lēmuma iemesls.

10) Vecāku lēmums. No draudžu piederīgajiem apmēram 3,2 % atbildētāju bija par jauniem, lai izņemtu atstāt Latviju, no AABS locekļiem 6,4 % bija tai pašā katēgorijā.⁸

11) Frontes tuvošanās vai kaŗadarbība. Kā vēsture stāsta par pagātnes kaŗiem, tā arī Latvijā frontes tuvošanās radīja bēgļu kustību. Lai gan daļa atbildētāju minēja „kaŗu” un „kaŗadarbību” par bēgšanas iemesliem, vairums norādīja uz vāciešu atkāpšanos, komūnistu otrās frontes tuvošanos un eventuālu okupāciju.

Kā redzam pievienotajos statistiskajos datos, draudžu piederīgajiem frontes tuvošanās un kaŗadarbība kā bēgšanas iemesls neko daudz neatšķīrās, salīdzinot pirmās bēgšanas domas rašanos ar galīgo lēmumu. Pieaugums AABS grupā bija nesalīdzināmi lielāks (no 8,5 % uz 18,7 %). Daļējs izskaidrojums ir tas, ka AABS grupa reprezentēja Latvijas inteliģenci, kas apzinājās krievu okupācijas nenovēršamību. Vienīgais ceļš tad bija atstāt Latviju.

12) Vācu valdības izdarītā evakuācija – piespiesta un militāra. Daļa atbildētāju teica, ka viņiem nebija iespēja izšķirties par palikšanu Latvijā. Latviešu leģionārus, piemēram, pārcēla uz Vāciju kopā ar viņu kaŗaspēka vienībām. Civīlistus daudzreiz ar varu ievietoja kuģos vai arī nedeva uzturu un nepiešķīra atļauju apmesties. Tā viņiem nebija citas izvēles, kā atstāt dzimteni. Nevienš latvietis, kas šos iemeslus bija minējis, negribēja palikt padomju varas ieņemtajā Latvijā, bet viņi būtu vēlējušies palikt un cīnīties pret komūnistiem līdz pēdējam brīdim. Citi vēl nebija izšķīrušies atstāt dzimteni. Dažiem izšķiršanās nāca lodes veidā. Agrākais leģionārs un skolotājs rakstīja; „Nesmu bēdzis, biju ievainots, atstāju Latviju pret savu gribu, jo biju nolēmis cīnīties un

Andris Pavasars

BĒĢĻI BARAKĀ

atstāt Latviju tikai pašā pēdējā brīdī". Kāds cits leģionārs, kas tika pārcelts uz Vāciju ar savu kaņaspēka daļu 1944. gada septembrī, izteicās, kādēļ viņš nevēlējās atstāt savu tēvzemi:

„Es jau par bēgšanu kā tādu nedomāju, jo neticēju, ka Padomju savienība atkal iekaros Latviju. Faktiski netiku jau arī bēdzis. Vienīgā brīvā izšķiršanās bija neatgriezties mājās pēc Otrā pasaules kara beigām, kad atrados Rietumvācijā.”

Arī civilistiem bija jāatstāj Latvija pret savu gribu. Vācu policija gūstīja jaunus cilvēkus un deportēja uz Vāciju kā darbaspēku. Daži atbildētāji teica, ka vācieši evakuējuši jaunos ļaudis uz Vāciju: „Gribēja mūs likt darbā”.

Ne tikvien atsevišķus strādniekus, bet arī veselās fabrikas ar visiem strādniekiem izsūtīja uz Vāciju. Kāda sieviete stāstīja:

„Tēva dzīvību apdraudēja vietējie komunisti. Nejauši noklausīta saruna atklāja, ka tēvs ir otrais nošaujamo listē. Pirmais nodoms bija doties uz Kurzemi, bet tā kā tēvs strādāja valsts dienestā – uz dzelzceļa – vācieši mūsu vagonus (tajos bija dzelzceļa darbinieki un viņu ģimenes) aizkomandēja uz Vāciju.”

Daudzus izveda no Latvijas, nejaudājot, vai viņi to grib, bet kāda sieviete noteikti pateica: „Kad krievu komunisti tuvojās Rīgai, vācieši mani evakuēja. Neko neiebildu, jo man ir pāniskas bailes no komunistu režīma.”

13) Cita personiskā vai ģimenes pieredze. Neliela daļa atbildētāju minēja pieredzi, ko nevarēja ietilpināt iepriekšējās 12 kategorijās, lai gan dažreiz tā bija sakarā ar krievu invāziju. Kāds agrākais Latvijas laika skolotājs atzīmēja vairākus iemeslus, kas nebija citur minēti. Bez norādījuma uz bailēm tikt deportētam (tuvi radnieki jau bija aizvesti, un arī viņa ģimenes vārds bija sarakstā) un gaisa uzbrukumu intensitātes pieaugšanu viņš stāstīja, ka dēls kā latviešu leģionārs bijis evakuēts uz Vāciju. „Bija cerības, ka pēc kapitulācijas būs vieglāk viņu satikt Vācijā”. Vācu armija arī brīdināja, ka pārtrauks civiliedzīvotāju evakuāciju uz Vāciju.

Divas sievietes no draudžu grupas atstāja Latviju, jo viņas domāja par turpmākajām studiju gaitām. Pirmā no viņām, māksliniece, atbildēja, ka viņai bijušas darba saistības, un tādēļ izceļojusi 1944. gada janvārī. Tuvāks izskaidrojums nebija pievienots. Otrā, ar doktora gradu valodās, bija ceļojumā, kad krievi iebruka Latvijā.

Noslēgums

Pievienotie statistiskie dati rāda, ka ļoti mazs procents bija to, kas atstāja Latviju citādu iemeslu nekā krievu okupācijas un komūnisma dēļ. Kā iepriekš

minēts, daži atstāja Latviju studiju turpināšanas vai darbalīgumu dēļ, vai arī tādēļ, ka frontes tuvums neatļāva palikt dzimtajā vietā. Vislielākais skaits par iemeslu minēja agrākos piedzīvojumus, dzīvojot krievu okupācijas laikā Latvijā. Katēgorijai, kas par iemeslu atzīmēja vecāku lēmumu, un dažiem retiēm 11. un 13. katēgorijā bija citi iemesli. No aptaujas rezultātiem izriet, ka komūnisms bija tas, kuŗa dēļ latvieši atstāja savu dzimteni.

VĒRES

¹ Richard R. Fagen, Richard A. Brody, and Thomas J. O'Leary, *Cubans in Exile: Disaffection and the Revolution* (Stanford 1968), 7. lpp.

² Cik vien tas bija iespējams, mēģināju jautājumus savā aptaujā tieši pielīdzināt Fāgena uc. grāmatā minētajiem, ņemot vērā abu grupu atšķirības. Galvenais iemesls šādu pielāgošanai bija cerība nākotnē rezultātus salīdzināt.

³ Projekta sākumā aizrakstīju 78 latviešu luterāņu mācītājiem. Dabūju atbildi no 28 (36 %). 78 procenti no viņiem bija ar mieru izdalīt aptaujas anketas draudzes locekļiem.

⁴ George B. Carson (ed.), *Latvia: An Area Study*. University of Chicago S-4 195 RB4 Latvia RB4 (Chicago 1956), 101. lpp.

Redaktora piezīme: Saskaņā ar oficiāliem datiem, pēc 1935. gada tautas skaitīšanas, Latvijā pilsētās dzīvoja 36,4 % un laukos 63,6 % iedzīvotāju. Sk.: Valsts statistiskā pārvalde, *Latvijas statistikas gada grāmata 1939* (Rīgā 1939), 8–9. lpp.

⁵ Šie divi jautājumi ir mazliet atšķirīgi angļu un latviešu valodā. Angliski bija prasīts: „Lūdzu pastāstiet sīkāk, kāpēc jūs izlēmāt dzimteni atstāt. . .”, bet latviskā versijā: „Lūdzu pastāstiet sīkāk, kāpēc jūs izlēmāt bēgt. . .”. Vairāki trimdinieki, it sevišķi bijušie leģionāri, uzsvēra, ka viņi nebēga, bet tika pārcelti uz Vāciju kā karavīri ar leģiona vienībām. Biju vēlējusies lietot neitrālo jēdzienu „atstāt”, lai gan vārds „bēgt” labāk atbilst vairuma civilistu darbības apzīmējumam.

⁶ Vācieši lietoja „sadedzinātās zemes” principu, atkāpjoties nodedzinot saimniecību ēkas un iznīcinot lauku ražu.

⁷ *Cubans in Exile*, 85. lpp.

⁸ Pēc atbildēm aptaujā un, zinot padomju okupācijas vēsturi, varētu teikt, ka vecāku lēmuma iemesli bija līdzīgi tiem, ko minēja atbildētāji aptaujā.

PIELIKUMS

Aptaujā minētie iemesli, kas ierosināja domu atstāt Latviju vai arī noteica galīgo lēmumu

Iemesli	Ierosināja pirmo domu		Noteica galīgo lēmumu	
	Atbildētāji		Atbildētāji	
	draudzēs (skaits: 279)	AABS (skaits: 94)	draudzēs (skaits: 285)	AABS (skaits: 83)
	%	%	%	%
1) Apcietināšana – paša, ģimenes vai draugu	3,2	2,1	2,1	–
2) Apcietināšanas draudi vai bailes par to	3,6	–	4,9	–
3) Ģimenes locekļu deportācija	4,3	5,3	4,6	4,8
4) Ģimenes vai paša vārds deportējamo sarakstā	5,0	8,5	3,5	6,0
5) Bailes no deportācijas	10,8	7,4	11,9	7,2
6) Ģimene vai draugi nonāvēti	1,1	3,2	1,4	1,2
7) Dzīvības un savas ģimenes glābšana	5,4	8,5	8,4	12,0
8) Darba, mantas un profesijas ienākumu zaudēšana	2,2	2,1	3,2	–
9) Komūnisms – ideoloģija un brutālitate	44,1	35,4	36,1	26,5
10) Vecāku lēmums	3,2	6,4	2,0	7,2
11) Frontes tuvošanās vai karadarbība	10,0	8,5	12,3	18,7
12) Vācu valdības izdarītā evakuācija – privātpersonu un karavīru	4,7	10,6	8,8	15,7
13) Cita personiskā vai ģimenes pieredze	2,5	1,1	1,4	1,2

Noapaļošanas dēļ kopsumma var nelīdzināties 100 procentiem.

KĀ MŪSU PROBLĒMAS ATSPOGUĻOJAS RIETUMU PASAULES LATVIEŠU DAIĻPRŌZĀ

Lonija Kukura

„Saņēmu redaktora vēstuli: ‘Uzraksti par mūsu ļaužu noskaņām [. . .] cik mūsu runu un rakstu vārdi segti ar patiesām, godīgām jūtām un darbiem [. . .].’ Tas bija tāds uzdevums, kuŗa veikšanai Amerikā parasti atvēl vismaz 100.000 dolāru [. . .] pie tā strādā vismaz pusducis psihologu un sociologu [. . .]”, tā sākas Klīdzēja stāsts „Reportāža”.¹

Tāds pats apmēram šī raksta sākums: Problēmas trimdas literātūrā. — Ašā atbilde: Neciešu vārdu „trimda”, nezinu nevienas problēmas. Redaktors labvēlīgs: Varētu teikt — brīvās pasaules un . . . vai tiešām dzīvojam Leiputrijā, ka vairs nav problēmu? Pēc četrām profesora vēstulēm un diviem mēnešiem sāku domāt: problēmas, problēmas, problēmas! Sanāca pāri par 20. Bet literātūrā? kādā? kur? cik? — Gandrīz kā Klīdzēja stāstā — skaitļi ar daudzām nullēm. Nē! Katrā emigrācijas zemē tikai pāris romānu un vēl kaut ko, kas pa ceļam pienāks klāt.

Kas ir problēma? Angļu vārdnīcā teikts: „Something thrown or put forward for discussion”.² Latviešu valodā definīcijas nesameklēju. Problēmas, droši vien, ir visiem 180 000 rietumu pasaules latviešiem.³ Bet kādas problēmas saredzējuši un tēlojuši latviešu daiļprōzas rakstnieki, kas aprakstījuši savas tautas locekļu dzīvi viņu pašu emigrācijas zemēs? Sākuma gados izceļošana jau pati par sevi bija problēma — kurp braukt? kur būtu labāk? vai tiks tur, kur gribētu? Visur sveša zeme, rūpes par darbu, jauna dzīvesvieta, ļaudis, valoda.

Svešums

Elza Ābele Austrālijā raksta: „Zeme bija sarkanbrūna [. . .] un zāle, kas no tās spraucās laukā, savādāka nekā manā dzimtenē. [. . . zemei] bija sveši vaibsti [. . .] es pētīju arī debesis. Zvaigznes bija sagrupētas savādāk nekā ziemeļu puslodē, bet vai tas bija svarīgi? [. . .] Doktors Ozols nepiekrītrot grozīja galvu, bet Oldridžas kundze teica: ‘Man prieks, ka Jūs tā jūtaties — tas Jums palīdzēs šai zemē iedzīvoties’. [. . .] Rūta sāka iet darbā augļu pārstrādāšanas fabrikā. [. . .] Darbs, kas likās viegls, tomēr nepieradušam tāds nebija. [. . .] — gleznotāja bija sameklējusi sev trauku mazgāšanas darbu.”⁴

Tāpat iet Tāivaldīm Dangavam Paragvajā: „[. . .] šī zeme visādā nozīnē izrādījās sveša māte. Tāpēc priecājos [. . .] ka varēju sameklēt vismaz nakts-sarga vietu.”⁵

Elza Ābele raksta: „[. . .] mūžam tā pati ainava ar eukalptiem un sakal-tušo zāli. Ak, tikt ātrāk tai gaŗām! braucējā dega nepacietība. [. . .] Viņš ne-piederēja pie augiem, ko varēja pārdēstīt. Svešā zemē viņš nespēja iesakņoties. [. . .] Svešs, briesmīgs spēks viņu atrāva no stūres, svieda cauri stikliem [. . .] Tad iestājās tumsa. . .”⁶

Arnolds Rasa stāsta par Brazīliju: „Viņi lūkojās zvaigzņu telpā un acīm meklēja pazīstamos zvaigzņņājus, bet kaut kas bija mainījies [. . .] — [. . .] ‘te gan būs grūti’. — ‘Jā, valodas dēļ’, Zalts teica, ‘un nezina, vai viņi atzīs ārzemju diplomus’ [. . .] ‘Ir tiešām grūti svešā zemē’ [. . .] — ‘Un ar svešiem dzīves no-teikumiem’ [. . .] — ‘iesniedzu anketas trīs darba vietās. . .’ — ‘Jā, bet kad viņi dos atbildi?’ [. . .] Zalts jau bija mācījies saprast, ka brazīliešu teiciens ‘aman-ha’ (rītā) nenozīmēja neko vairāk kā tukšu pieklājības frazi [. . .] viņš tiem bija nepazīstams ārzemnieks [. . .] Neviens negribēja riskēt [. . .]”⁷

Klīdzēja Andrejs Amerikā dzird pamācību: „Paklausies tu, polak: Ne-skrien citiem pa priekšu. Strādā lēnāk, dari tikai savu normu, ne vairāk. [. . .] Ja tu bosiem līdīsi bez ziepēm, mēs tev uzliksim karsto. [. . .] — Andrej, vajag domāt organizēti [. . .] Lai šie runā [. . .] Lai šie nievā. Vajag paciest. [. . .] Polack, sonofabitch. [. . .] Nevajag padoties. [. . .] Viņš bija latvietis un zināja, ka īstam, kārtīgam latvietim nevajadzētu būties it ne no kā visā pasaulē.”⁸

Darba atrašanu Anglijā attēlo Janovskis: „Strādnieks viņiem bija vāja-dzīgs, to es biju uzzinājis laikus. [. . .] esmu pieņēmts. Par palīgstrādnieku. [. . .] mana ierašanās šai salā gan būtu varējusi radīt zināmu ievēribu [. . .] Bet īsti angļiskā garā, kas katru izbrīna vai — pasargi mūs! satraukuma izrādī-šanu uzskata par neaudzinātības pazīmi, neviens par mani nelikās zinīs. [. . . Vēlāk] mans kaimiņš — zivju vīrs, kā gaŗāmejojot, ieteicās: ‘[. . .] Vai tu esi no Polijas?’ — ‘Nē. No Baltijas valstīm’. — ‘Ou!’ [Vēl vēlāk:] ‘Tu te nebūsi vienī-gais latvietis’. [. . .] Goddien, pēc latvieša viņš neizskatījās. [. . .] ‘Skaties, igaunis!’ — es izsaucos. [. . .] — ‘Vai tad šie ko saprot’.”⁹

Materiālisms

Kad darba meklēšana un dienīškā peļņa vairs nav problēmas, latviešos parādās mantrausības pazīmes. To konstatē Elza Ābele: „Tā bija zeme, kur uzņēmiģs cilvēks varēja kļūt bagāts [. . .] Rūta [. . .] vēlēja arhitektam labu izdoģanos, bet viņai bija svešā viņa materiālistiskā pieeja.”¹⁰ To novēroģusi arī Irma Grebзде Kanādā: „Sveģumā [. . .] tēvs dzģvoja tikai man. Krģja naudu.

Naudai viņa acīs ir liela vērtība. Bez naudas katrs ir muļķis, tā tēvs mēdza teikt. [...] Desmit raibu lupatu vietā sievas var vasaru izskriet ar vienu! Un kas vainas zirņu virai, kas vārīta ar speķi un ēdama nedēļā trīs dienas? Ne kāds būs plīks, ne neēdis. Bet kabata tūks.”¹¹

Kuŗš nepazīst Anšlava Eglīša Loču pāri Kalifornijā? – „Iekrāts?!’ ievaidējās Locis. ‘Ko tad no prastā, melnā darba var iekrāt? Cilvēks ir laimīgs, ja vispār stāv dzīvs.’ [...] – ‘Nebaidies, Mārtiņ, Omartija kundze ir bagāta, viņai tavas naudas nevajag’. [...] ‘Mums ir divdesmit pieci tūkstoši’, teica Loča kundze. [...] ‘Kas kaiŗ nagle rūpnīcai, kantoŗu tīrīšanai, trauku mazgāšanai, dzīvokļu uzkopšanai?’ [...] Ja katru ķekiņu, ko saņem, aiznes uz banku, tad naudiņa vairojas. [...] Mēs likāmieŗ uz krāšanu’.”¹²

Šī „problēma”, ja to tā vispār var saukt, apskatīta viena otra latvieŗu rakstnieka grāmatā. Bet arī materiālistu var „pasviest apsprieŗšanai” saskaņā ar definīciju, tāpat kā citas problēmas. Jaunsudrabiņam problēmas sākuŗš tieŗi ŗis latvieŗu ierauŗanas kāres dēļ, jau atstājot mājas Ropaŗos. Uz Vidzemes ŗoseŗas rakstnieks piedzīvo to, ko U. Ģermanis nosauc par „materiālistiski ievirzītu praktiska aprēķinātāja tipu”, „bez solidaritātes un loŗalitātes pret saviem kārtas brāļiem, jo ‘katrs rauj, cik var un kur var’ [...] ja pašam kas atlec”.¹³

Palikuŗi bez jebkāda „zircaspēka”, Jaunsudrabiņi paŗi velk un stumj savus ratus, kad gaŗāmbraucēŗs uzsauc: „Velc, vecais, – kam nebaroŗi zirgu!” Zircus pūtinot, ar Jaunsudrabiņiem saticies, tas pats vīrs smeŗas: „Es vēl nekad nebiju redzēŗis, ka tamborratus velk cilvēks”. [...] – „Tāduŗ es sen esmu vēlēŗies sev”. Rakstnieks ar ŗo cilvēku pat runāt negribētu, tomēr saka, ka par mantu nogādāŗšanu Rīgā atdos viņam ratus pilnīgi par brīvu. Bet kā dabūt mantas līdz ostai? Sētnieks prasa 6 pudeles valsts degvīna un, ko pīpēt. Beidzot godīgs ormanis aizved saiņus līdz kuŗim par 50 markām naudā, 2 kilo gaļas, pudeli degvīna.¹⁴

Mirdza Čuibe atceras pirmāŗ dienas Zviedrijā: „Flēnas karantēnas noŗmetnē [...] mūs ieŗēŗba drēbēs, jaunāŗ un vecāŗ, no galvas līdz papēŗiem. Mēs tās aizgūtnēm arī ŗēmām [...] Kas labāks par uti, bāz azotē. – Daŗi nadzībā pat saplēŗsāŗ.”¹⁵

ŗķeŗšanās

Teodors Zeltiņŗ novēroŗis, ka „Ķikāgā esot ielas, kur visi runāŗot lietuŗiski. [...] Amerikā vienkopus turēŗjāŗ arī cita[s] mazākuma tautību grupas [...] Kāpēc gan mēs, latvieŗi, nemēŗģināŗjām savilkties kopā kādā lielākā pudurī? [...] Bet mēs rāvāmieŗ katrs uz savu pusi.”¹⁶

Arturs Voitkus raksta par Kanādu: „Kingsitijā, tētiņ, ir pietiekami daudz latviešu, lai uzceltu [. . .] dižu ēku, kur būtu vieta visam — ir baznīcai ar labām ērģelēm, ir biedrības zālei, kur rīkot koncertus un teātra izrādes, ir kredītsabiedrībai, ir bibliotēkai, ir grāmatnīcai. [. . .] Bet Kingsitijas latvieši sašķēlušies, un zem viena jumta tos nedabūt.” Sakarā ar to „Vakara saulē” bija nodibinājušās divas partijas: viena, kas šādu izkārtojumu atbalstīja, otra, kas tam bija noteikti pretim.¹⁷

Alfrēds Dziļums labi atspoguļo savas emigrācijas zemes sadzīvi: „Plēšas kā suni [. . .] Kāda tēvuzeme mums te jādala — trakums!” [. . .] Andrejs Eglītis bija patiesi sašutis, ‘Man jācinās vairāk ar pašu ļaudīm nekā ar ienaidnieku. Te saradušies cilvēki ar milzīgām pretenzijām. [. . .] Neviena Maskavas aģents mūs nesašķeltu labāk!’ [. . .] izkāpa Stokholmas latviešu politiķi un organizāciju pārstāvji. Un strīdējās. Toreiz tautieši nevarēja vienoties, kas trimdā pārstāvēs strēlnieku izkaŗoto un leģionāru aizstāvēto valsti, kam jārunā Maskavas sagūstītās tautas vārdā. Kādas vēlēšanas ir pareizas, kādas viltotas.”¹⁸

Ka Anglijā neiet labāk, pastāsta Janovskis: „[. . .] te bija veclaicīgs Dieva vārda kalps, kas negribēja atļaut, ka viņa baznīcā dzied laicīgu dziesmu. Un kauču arī tā būtu — Dievs, svētī Latviju. [. . .] Un beidzot nodibināja otru draudzi, ar citu mācītāju. [. . .] vecā šķelšanās un vecais naidis vēl vienmēr dziļi gruzdēja abu draudžu locekļu sirdīs un prātos. [. . .] ‘mūsu baznīcā tu tiksi tikai pār manu līķi. . .’ ‘. . . ja jau naidis, tad naidis līdz galam. . .’ [. . .] Varbūt tas bija dabiskais vītuma un sairuma process, ko pārdzīvo katrs stāds, ko nesaudzīgas un nežēlīgas rokas ir pārstādījušas svešā un nemīlamā zemē?”¹⁹

Mirdza Čuibe saka: „Arī manai tautai nav labās īpašības vien. Žīds, izkļuvis no bedres, raugot arī savus biedrus izvilkēt. Izrāpušos latvieti — citi likteņbrāļi ieraujot bedrē atpakaļ.”²⁰

Identitāte

Nākošajai latviešu paaudzei jaunas dzīves sākšanas problēmu vairs nav, bet radušās citas — identitātes noskaidrošana, jauktas laulības, latviešu valodas mācīšanās. Lūcija Bērziņa ļoti skaisti parāda Austrālijā piedzimušu jaunu cilvēku, kuŗš grib uztiept citiem sevi par to, kas viņš nav. „— ‘Latvietis? — Andris apmuls. Vai viņa latvisko izcelsmi varēja nolasīt no viņa sejas? Nameja gredzena viņam nebija. [. . .] — ‘Kā tu to zināji? [. . .] Patiesībā [. . .] es nemaz neesmu latvietis. Mani vecāki ir latvieši. Esmu dzimis latviešu ģimenē. Bet es sevi uzskatu par kosmopolītu, par pasaules pilsoni. Esmu cilvēks bez tautības. Man istu māju nav nekur. [. . .] Esmu brīvs no nastas, ko uzliek tautība.’”

Elvīra Brūvere

PAZAUDĒTĀ PARADĪZE: KAĻŠ

Liekas, ka tautības noliegšanu Andrim radījušas ciešanas skolā, kur turienes zēni Andri sit, grūž, spārda kājām un lamā par „asiņaino imigrantu”. Andri kaitina jautājumi par viņa tautību: „[. . .] es neesmu ne polis, ne vācietis, ne austrālietis, ne arī jaunastrālietis. [. . .] No kuņas pasaules malas. . . — Dusmas žņaudza rikli, radot fiziskas sāpes. [. . .] Savāda sajūta pārņēma Andri. Viņam likās, ka kāds viņu novēro. [. . .] ‘Vai kāds nesēž pie galdiņa man aiz muguras?’ — [. . .] ‘te neviena nav’. — ‘Man šķita [. . .] Varbūt es pārskatījos.’” Andri sāk vajāt viņa „līdzinieks”. „Viņam šķita, ka aiz muguras tiem kāds sekoja. [. . .] Vai kāds griezās ap stūri? — ‘Kas tev ir? Kāds tu izskaties!’ — ‘Nezinu, kāds tu izskatītos, ja tev būtu jāsastopas pašam ar sevi’, — murmināja Andris un nelaimīgs skatījās uz jauno cilvēku, kas [. . .] izniris no dīvainā pusdienas laika apgaismojuma. Andris [. . .] novērsa acis no līdzinieka. Kad viņš atkal paskatījās [. . .] tās vairs nebija redzams. [. . .] ‘Latviskas acis? Mulķīgs sentiments. [. . .] Piedēvēt kāda cilvēka acīm nacionālas īpašības. . .’ — ‘Jūs maldāties, Andri. Acis var nodot cilvēku. [. . .] arī jūsu kustības, jūsu runas veids jūs nodod. No savas tautības ir ļoti grūti izbēgt.’”²¹

Latviskums

Dzejnieks Edvarts Virza kaut kur ir uzrakstījis tā: „Kas tad nu ir latvietis? Tas, kuŗš apzinās, ka viņu ir veidojušas neskaitāmas paaudzes, kas pirms viņa dzīvojušas latviešu zemē.” Latviskuma problēma apskatīta vairākkārt. Irmas Grebzdzes darbā jaunieši Ieva un Klāvs to pārrunā Kanādā: „[. . .] ‘vecāki izšķīrās. [. . .] Mātei ir Reidārs. Tu būsi viņu redzējis sariņojumos un dzirdējis viņa kliezošo balsi. Viņš esot latvisks un tēvs ne. Māte tā saka. Kas tas ir latvisks? Vai tu to zini, Klāv?’ [. . .] — ‘Ir jādōmā latviski un ir jāturas pie savas tautas locekļiem. Ir jāapzinās, ka mums pieder zeme, kuŗu mēs, jaunie, nepazīstam.’ [. . .] — ‘Vai tu jūties latvietis, Klāv?’ — ‘Es jūtos’. — ‘Reidārs mani padarīja par nelatvieti’. [. . .] ‘Tad — tava māte vainīga.’”²²

Klīdzējs kādā stāstā tēlo neparastu gadījumu Berklejas universitātē: „[. . .] ieklausos, ka [. . .] kāds jautri svilpo meldiju, kas ir tik pazīstama: ‘Tās balsis, tās balsis. . .’ Nopriecājos [. . .] ka tas ir ‘mūsējais’. [. . .] Redzu, ka tā ir meitene. [. . .] ‘Sveika!’ es gandrīz iekliezdos. [. . .] — ‘Vai jūs kaut ko teicāt man?’ viņa vaicā angļiski [. . .] — ‘Tā dziesma. . . Tā meldija, ko jūs svilpojāt. . .’, es pāreju uz angļu valodu. ‘Tā ir latviešu’. [. . .] — ‘Esmu alžīriete’. [. . .] ‘Mans tēvs bija franču kaŗavīrs’. [. . .] ‘Jūs domājat, ka mans tēvs nebūs bijis francis, bet latvietis’. [. . .] — ‘Dziesmas meldija un tie daži vārdi [. . .] liek domāt, ka jūsu tēvs ir latvietis’ [. . .] — ‘[. . .] vai latviešiem ir pašiem sava zeme kaut kur?’ [. . .] ‘Man ir tēva acis. Viņam bija vēl zilākas.’”²³

Richards Rīdzenieks Zviedrijā runā par citu dziesmu: — „Und das heisst — Erika! [. . .] Viņš notvīka, šoreiz karstas kauna tirpas pārgāja pāri: viņš bija dziedājis Ēriku. [. . .] viņš kaut ko bija apraipījis, sidraba birzī nolauzis zariņu. [. . .] Tu iedomājies, ka vari aizbēgt no sevis? Naivais! [. . .] tava tauta ir stipra, tās spēks ir miljonu reizes stiprāks par tavējo, un, pat ja tu valodu būtu aizmirsis, tu nevarētu aizbēgt, paslēpties, ielīst cita ādā, tev būtu jāakceptē sevi, jāakceptē tavas tautas sāpju un pacēluma brīži. [. . .] Tu dzirdēji dziesmas? [. . .] Dzirdēji savas tautas balsi? [. . .] Kādēļ dziedāju vācu dziesmas?”²⁴

Klīdzējam kāds saka: „[. . .] ‘paklausies un paskaties, kas īsti ar tiem taviem ideālizētiem latviešiem notiek! [. . .] arī tavi pušķotie latvieši ir ziepēs līdz kaklam. Drīzi vajadzēs piešķirt Kultūras fonda godalgas tiem mūsu bērniem, kas iemācīsies lasīt tavus pušķojumus.’ — ‘Ja viņi cik necik būs latviešu bērni, gan jau vēl kādu laiku lasīs. Varbūt.’ [. . .] — ‘Mani bērni saka, lai es lieku tos mierā ar latvietošanu. Mēs neesam nekādi latviešu bērni. Mēs esam — globālie’.”²⁵

Un Zeltiņš saka: „Jaunajiem ļoti nepatīk veču aizrādījumi un padomi. Viņi pasaulē sākuši skatīties pašī savām, citādām acīm.”²⁶ — „Uldis saka, ka miesai daudz nevajagot, bet dvēsele paēdot no latviskā vārda!” — ‘Tad viņš ir tāds brīnumputns mūsu paaudzē’, Urdze teica [. . .] ‘es pati tāda neesmu. [. . .] Tēvam] šais gados nekas nav pielīpis no šīs zemes ieražām. Viņš pats saka, ka esot tīrs. Tīram būt — tas nozīmē būt latvietim’.”²⁷ — „Draugs, nomazgā tos putekļus, kas lipuši pie kājām, Lai vari tīrs un acināts nu atgriezties uz mājām”.²⁸

Jauktās laulības

Irma Grebзде jau 1963. gadā izdotajā romānā raksta par jauktajām laulībām Kanādā: „Gan jau acis atvērsies arī Klāvam. Nometa savu dzīvi vecas sievas duru priekšā.’ [. . .] kad apaļā Dona Randoza jauno puisī ieskatīja sev, viņš paklausīja un aizgāja uz lielo balto māju. Dona Randoza bija Raimondas bagātākā iedzīvotāja [. . .] Viņa bija šķirtene, ap četrdesmit gadu veca [. . .] Klāvam [. . .] bija divdesmit seši gadi. [. . .]”

‘Bet Uldis jau mums ir tas senlatvietis. Viņš nekad neprecēs nelatvieti. Tādi viņa uzskati, ka no jauktoņu laulībām nekas labs nevar iznākt. [. . .] Pliks, bet labs puisis’.”²⁹

Kā Grebzdes Uldis, tā arī Gubiņas Rita Kanādā apliecina: „Lielajās pilsētās ir daudz latviešu, te to nav, un ar sveštautieti es nekad nevarētu apprecēties un dzīvot, tas būtu nedabiski, vismaz man!”³⁰

Grebzdes 1971. gada romānā Ieva pamet Klāvu un aiziet pie Daga. — „[. . .] ‘es gribu sev izbūvēt istabu Mintai kaimiņos. Man un Ievai. Mazu stūrīti tikai mums.’ — ‘Bet —’ — ‘Nebaidies. Toreiz, tajās piecās dienās, mēs visu nokārtojām. Esam salaulāti.[. . .] ‘Jūs’, Klāvs norij siekalas un aplāpē smeldzīti, kuņa nu ir kļuvusi pavisam maza. Tomēr — smeldzīte —. [. . .] ‘Un tavi vecāki?’ [. . .] — ‘Norvēģijā.’”³¹

Var likties, ka jaukto laulību problēma visakūtākā Kanādā, jo par to lasām arī A. Voitkus romānā: Dēls apprecējās ar amerikānieti. „Sākumā sadzīve ar vedeklu ritēja saskanīgi, bet kad piedzima mazdēls, saskaņa izbeidzās. [. . .] Stiklinieks ar mazdēlu gribēja runāt latviski, jaunie pretojās. [. . .] ‘Mēs dzīvojam zemē, kur jau tā vajadzīgas divas valodas: angļu un franču. Ko viņš iesāks ar latviešu valodu?’ — ‘Lai varētu sarunāties ar tiem latviešiem, kas pašreiz dzimst Vācijā, Brazīlijā vai Zviedrijā. Lai zinātu, ka viņš ir latvietis.’ [. . .] Tagad viņš bija viens un vientuļš, bet vismaz nebija vairs jāskaišas, ka vecā latviešu kuņa vilka mazdēls nedrīkst pat mācīties savu tēvu tēvu valodu.”³²

Rīdzinieka *Zelta motociklā* ir trīs leģionāru laulības: 1) „‘Bet seši sīkie — tas nav joks’. — ‘Austrālieši’. — ‘Nav teikts. Droši vien sieva latviete, un, ja viņš bijis tāds varens skautu darbinieks, vai nu gluži būs palaidis.’” 2) Igors apprecējies vācieti, dzīvo Zviedrijā. — „Gerda runā, runā [. . .] Igors jūtas apgrūtināts, vēro sievu, kā redzēdams pirmo reizi [. . .] Kā būtu bijis gar šo krastu staigāt ar Vizmu? Viņš būtu varējis Vizmai stāstīt par to, kas bijis, un Vizma viņu saprastu [. . .] Tu neko nesaproti, domā Igors [. . .] nekā tu neatceries, ne saproti. Kur nu vēl manu pasauli, manas tautas, manas paaudzes pasauli.” 3) „‘Man ir forši’, teica Andris [. . .] ‘Sieva laba, tikai vāciete’. — ‘Man taču arī!’ — ‘Tev ir savādāk, Zviedrijā varbūt nebija meitas, Vācijā bija [. . .] Gizela ir labā. Viena vaina — nav latviete.[. . .] Zini, man ir puika, Gundars, fricēns kas fricēns [. . .] Vienu laiku sāku mācīt latviski, bet ko nu [. . .] ja ģimenē nerunā latviski, tad nekā.’”³³

Valoda

Ļoti plaši parādīts, kā latvieši izturas pret savu valodu, kā jauc kopā vārdus un teicienus. Ema Lēmane atstāsta sarunu: „‘Kādā suburbā?’ [. . .] ‘Kas tas tāds?’ [. . .] ‘forštate! Kvartāls!’ [. . .] ‘es maksāju komēršal nodokli [. . .] Jāsableļo divi kvīdi! [. . .] Vēl desmit bobi pa virsu [. . .] jo vairāk griežas tava biznese! [. . .] jāsauc runds [. . .] pārējie sauc: ‘Šat ap!’”³⁴

Elza Ābele raksta: „Viņa dzejoja latviski [. . .] Mātei tagad bija jānāk palīgā, tīrot svešumā nosūbējušo tēvu valodas zeltu [. . .] Aija bija dzirdējusi, cik

Elvīra Brūvere

PAZAUDĒTĀ PRADĪZE: BADS

latviešu valoda veca un vērtīga. Lepni varēja justies tie, kam piederēja šāds dārgums.”³⁵

Un Lūcijas Bērziņas Anna saka: „Nekādus ‘aisus’ es saviem bērniņiem neļaušu ceļā malā pirkt, bez tam viņi tos sauks īstajā vārdā ‘saldējums’, nevis ‘aiskrīm’.”³⁶

Arturs Voitkus Kanādā reģistrējis, ka Reinhardis Donis savu vārdu pārveidojis par Renē Donē un savu dēlu Pēteri sauc par Pjēru, bet Bertu Vangu par kundzi Vangā. Arī citi novērojumi: „Merilū reiz gribēja iet par aukli. . . babysitting. [. . .] Nē, vispirms jāievāc informācija . . . character reference, you know.’ [. . .] — ‘Brīnišķīgi kartupeliši [. . .] Franč fraji’ [. . .] ‘man vēl jāiet bēbīsitēt’ [. . .] ‘vot, es tas gilti’. [. . .] ‘Kāpēc tu vienā laikā kropļo divas valodas?’ [. . .] ‘Bet tā taču visi letiņi saka’. [. . .] ‘Liekas, drīz pienāks laiks, kad latvietis vairs latvieti nesapratīs, jo dzird, ka valodu tādā pašā veidā kropļojot gan Vācijā, gan Zviedrijā, gan arī mūsu pašu mājās — Latvijā [. . .] Un pat „jā” vietā daudzi tagad saka „šūr”. Par O.K. nemaz nerunājot.’ [. . .] ‘Rondas drefts, respektīvi caurvējš’ [. . .] ‘Tu ar savu viminslib ej pa gaisu!’ [. . .] ‘Nothing is briesmīgs’.”³⁷

A. Rasa Brazīlijā pirmajā sarīkojumā priecājas: „[. . .] visapkārt skanēja latviešu mēle [. . .] te, tālu svešumā, aiz jūrām, zemeslodes otrā pusē [. . .] taču visi runāja latviski”. Bet gadus vēlāk, ASV viņš piedzīvo angļu vārdu iepinumus latviešu izcelsmes amerikāņu runā: „I see. [. . .] Come on, Aiga! [. . .] O, jē-e . . .’ — ‘Šovakar ir vaļā šopping centrs [. . .]. O, yes! [. . .] Okei, būsīm. [. . .] Džon, vai varam ar tavu kāru aizbraukt? [. . .]’ ‘Kas vadīs?’ — ‘Mā’. — ‘Okei’ [. . .] ‘Bai, bai’.”³⁸

Ilze Šķipsna stāstā „Dziesmu svētki” sākumā tikpat priecīga kā Rasa: „[. . .] tīra latviska murdoņa, reta sveša balss ļaudīs [. . .] latviski vien! [. . .] visās malās un ceļos, visās ielās, katrā tramvajā — latviski vien. . .” — Tomēr beigās jāatzīst: „[. . .] pusaudži dumpojas un runā svešvalodās, vieni jaunieši šorīt bāli [. . .] dzerdami rumu no kokakolas pudelēm un dziedādami tautas dziesmas ar pašizdomātiem vārdiem [. . .]”³⁹

Irma Grebзде domā: „[. . .] kaunējās sarunāties latviešu mēlē, jo to tik vāji prata vai arī citi vāji prata un nesaprata. Jaunie nesa smagu nastu.”⁴⁰

Rasa saka, ka „[. . .] jaunajiem arvien vedās vieglāk izteikt savas domas svešajā valodā [. . .] ģimenes valoda [. . .] pēkšņi it kā izslidēja no mutēs un dzirdes. [. . .] bērnu vecāki paši arī bija vainīgi: tie lauzās runāt trūcīgā angļu mēlē ar saviem bērniem. [. . .] Tur nelīdzēs ne Minsteres ģimnazija, ne Gaņezera skola, ja mājās ģimenes nerunās latviski.”⁴¹

Kas sakāms par valodu Uldim Ģermanim? — „[. . .] cenšamies saklausīt, kādā valodā tie runā. Tāds nu reiz ir ‘svešatnes latvietis’. Atbraucis Rīgā, viņš par visu vairāk ilgojas dzirdēt savas mātes valodas skaņas.” Un: „Vai, dēls, kā tu runā! Es jau Stokholmā klausījos. Samācījis tos bērnus arī, un šie tik vico vaļā. Vai nu tā vajadzēja? — ‘Kā tu bērniem citādi iemācīsi dzīvu, tautisku latviešu valodu? Un vai šiem neiznāk gliši un apaļi? [. . .] tur viss notiek zviedru mēlē. Tādēļ mājas valodas aploks jāpaplašina [. . .]”.⁴²

Anšlavs Eglītis tēlojumā „Svešā valoda” saka: „Desmit gadi projām no dzimtenes ir ilgs laiks. Pieci gadi Vācijā, gandrīz otri pieci Amerikā: katri pieci cita valoda.”⁴³

Trevors Fenels jau 1968. gadā paredz, ka: „[. . .] ir maz cerību, ka izdosies apturēt jau vērojamo latviešu valodas pagrimumu kā rakstos, tā runā tagadējā un nākošā latviešu paudzē”.⁴⁴

Deviņus gadus vēlāk Fenels konstatē: „[Latviešu valodas] kursu Flindersa universitātē [Dienvidaustrālijā] nodibināja 1968. gadā [. . .] Interesentu [. . .] nav bijis daudz. [. . .] līdz 1971. gadam ik gadus bija divi līdz trīs studenti — kā latvieši, tā arī citi. [. . .] varēja cerēt, ka izglītotajos latviešos būs lielāka interese [. . .]”.⁴⁵

Jaunsudrabiņš valodas problēmu konstatējis daudz agrāk: „[. . .] mistrojās visas trīs vietējās valodas [. . .] Vīrs ar sievu runāja krieviski. Puikas [. . .] — vāciski. Visus kopā sēja latviskais, ar rīdziniekiem parasto ‘es ir’ un ‘es nav’, kā arī ‘es ar savas sievas’.” Tā problēma laikam ir bijusi kopš Rīgas dibināšanas.⁴⁶

Jaunsudrabiņš turpat pastāsta arī par Vācijas nometņu laikiem, par avīzi *Grēvenes ziņas*: „Latvisko burtu trūkuma dēļ lasīšana nebija viegla. Iznāca arvien tā žīdiski, piemēram: — muzīga dzivosana bedas un trukuma [. . .]. Ļaudis [. . .] istā rakstībā gandrīz vairs nemācēja lasīt. ‘Kam tās zīmes vajadzīgas!’ karstākie ēdās. ‘Tikai saraibina’. Mums, rakstītājiem, turpretim likās, ka ar tādu ortografiju mēs drīz būtu pazaudējuši savu skaisto valodu.”⁴⁷ Lielākais pārsteigums gan laikam ir grāmatas virsraksts *Ines*.⁴⁸

Latviskuma saglabāšana

Šī liekas emigrācijā galvenā problēma, ar ko saistās citas vairāk vai mazāk svarīgas. Daļa latviešu jau kopš pašā sākuma pieder pie „dabiskā nobiruma”. Par tiem gan neko daudz nevarēja atrast lasītajās grāmatās, jo — kas pazudis, to grūti atrast arī rakstniekam.

Tāda nav Anna, kuņģu tēlo Lūcija Bērziņa. Annas apkārtņē Austrālijā netrūkst „tautiešu”, kuņģi viņai pārmet, ka viņa „dzīvo savos sapņos”, izsmej viņas zināšanas par mākslu un mūziku, apsauc runāšanu latviešu valodā. „Gan

austrālieši pieradīs pie svešu valodu skaņām. Es gan nedomāju lietāt angļu valodu sarunā ar latviešiem vai kaut kādā veidā klusināt savu balsi', teica Anna varonīgi."

Bet dažs pats kļūst par dzīvu problēmu: „Jaunais latvietis pat baidījās brīvi runāt latviski [. . .] 'Esmu noilgojusies pēc latviešu sabiedrības', teica Anna [. . .] 'vislabāk var saprasties ar ļaudīm, ar kuriem tev bijusi vienāda pagātne, vienāds liktenis.' [. . .] Viena grupiņa latviešu rīko Skalbes vakaru.”⁴⁹

Tā apzinīgie latvieši mēģināja kaut ko darīt, lai latvisko saglabātu, svešajās zemēs dzīvodami, un rakstnieki to diezgan labi atspoguļojuši. G. Janovskis rāda Anglijas latviešu sanākšanas un sarīkojumus Daugavas vanagu namā, koņa mēģinājumus: „No Amerikas drīzumā bija gaidāms koklētāju ansamblis. [. . .] Vaivodes koncerts vairs nebija aiz kalniem. Arī abi Veides, Magda un Dzintars, jau gatavojās ceļā no tālās Austrālijas.”⁵⁰

A. Rasa raksta par 5. latviešu dziesmu svētkiem Torontō.⁵¹ Ilzei Šķipsnai ir stāsts „Dziesmu svētki”.⁵² Anšlavs Eglītis tēlojumā „Volfanga Dārziņa koncerts” pastāsta: „Volfangs Dārziņš ar labpatiku nosēdās [. . .] negaidīti lielas auditorijas priekšā. Mākla izrādījās patiesi liela lieta, kas iespēja neiespējamo: Dārziņa koncertā bija sapulcējušies visu virzienu un nogrupējumu tautieši. [. . .] 'politika' bija aizmirsusies, visi antipodi, opozicionāri, priekšnieki, palīgi un revidenti, bijušie, esošie un nākošie, visi frakciju vadītāji, arī neitrālie novērotāji un izgudrie atturētāji, pametuši sarežģītos prestiža, tiesību, goda un negoda aprēķinus, klusi, rātņi un brālīgi sēdēja klausītāju rindās.”⁵³

R. Rīdzinieks apraksta Rietumeiropas dziesmu svētkus Hamburgā un saka, ka viņa nolūks ir bijis parādīt laikmetu un cilvēkus: „[. . .] tautas tērpu kā jūra! [. . .] Grūti aptvert, ka visi latvieši. [. . .] Šur tur pūlī viņš mana pazīstamus, gadiem neredzētus stokholmiešus. [. . .] Neskanēja dziedātās dziesmas vien — zemapziņā modās ilgi nedzirdētas skaņas [. . .] modās visa šī pasaule, un sirdis patikā gura [. . .] Dāmas aizmirsā nenokārtotos pirmsballes darbiņus, politiķi svarīgas intrigas, pusaudži konflikta situāciju valodas, kultūras un paudžu jautājumos, dzērāji paģiras un koristi nogurušās kājas. [. . .] Māsiņa raud svešajā zemē. [. . .] taisīšu tiltu pār plašu jūru! [. . .] Tādu var uztaisīt no Stokholmas uz Hanoveru, no Toronto uz Rīgu, no Linčepingas uz Peķīnu [. . .] kāds daudzums ļaužu! [. . .] vitāla tautas daļa.”⁵⁴

Sakari ar Latviju

Attieksmēm ar Latviju — un ļaudīm tur — pieskaņas viens otrs rakstnieks. Rīdzinieka Igoram jautā: „Nu, kā tad jums tur Zviedrijā? Vai uz Latviju braucat?” — ‘Viens otrs jau brauc’. [. . .] ‘Ko tu saki par trimdu?’ — ‘Nav jau slikti’.

Elvira Brūvere

PAZAUĒTĀ PARADĪZE: DZĪVES GRŪTĪBAS

— ‘Un Latvija?’ — ‘Izdzīvos. Ja jau kaŗu un Staļinu pārdzīvoja, tad izdzīvos. [. . .] Būs bērni — izdzīvos. Nebūs, neizdzīvos’.”⁵⁵

Janovska ļaudīm Anglijā ir viešņa no Latvijas: „Nāc nu’, teica Lonija, [. . .] ‘šī ir mana māsa [Vilma]’ [. . .] Diez, kāpēc tas tā, bet, satiekot kādu no Latvijas, gribas raudāt. [. . .] Ziņa par viņas atbraukšanu nedaudzās stundās bija apskrējusi visu Lestonu. — ‘Mūsu ciemiņš no Latvijas’ [. . .] Protams, viešņu pamatīgi nopētīja. [. . .] Dāmas manīja, ka viņa nule nāca no frizētavas un ka viņas tērpu tepat Lestonā bija pārdevis ‘Markss un Spensers’ [. . .] ‘Vai nav savādi? [. . .] ja kāds atbrauc no dzimtenes, tad tas liekas tikpat kā rada’ [. . .] ‘Arī es jūsu vidū jūtos kā starp savējiem. Un Tedis [. . .] man iznāk turpat vai brālēna brālēns’ [. . .] Tad viņa cieši pavērās Tedī: [. . .] ‘Mana dāvana ir brīdinājums. [. . .] No trim cilvēkiem [. . .] Tie ir krievu aģenti.’ — [. . .] ‘Tas taču nav iespējams!’ [. . .] — ‘Labi. Tie ir viņu vārdi: Lejniēks, Vāvulis un Rubenis.’ [. . .] ‘Tā ir Vilma, kas pačukst vienam un otram. Un piesaka tālāk nestāstīt. [. . .] tas ir vislabākais tenku veicinātājs.’ [. . .] ‘Kas viņai no tā par labumu?’ — [. . .] ‘Varbūt, ka tas ir viņas pienākums. Cilvēkus no Latvijas ne labprāt laiž pasaulē. Un viņiem šī labvēlība kaut kā ir jānopelna. [. . .] Lai mūsos sētu aizdomas un nesaticību. [. . .] dusmu brīdī, kādā sēdē vai sapulcē [. . .] kāda balss izsauksies: krievu spiegs!’”⁵⁶

To pašu par Brazīliju pastāsta Rasa: „Sakiet, kas tas par vīru, tāds Trauts?” [. . .] — „Mēs viņu saucam par Trīspadsmit. Tas ir bīstams, es teikšu; liekas, ka spiego.” [. . .] „Vai viņš no vecajiem iebrāucējiem?” — „Jā, bet viņa domāšana par Latviju apstājusies pie piektā gada [. . .]”.”⁵⁷

Ir vismaz divas grāmatas par ceļojumu uz Latviju: Ģērmaņa *Zili stiklī, zaļi ledi* un Mirdzas Čuibes *Torņu un drupu bezdelīgas*. Čuibe saka: „[. . .] es braukšu, kurp patiesībā negribu braukt. Kurp tomēr reiz mūžā vēl jābrauc. [. . .] No tās zemes, kurp tagad braucam, pirms trīsdesmit gadiem bēgām. Bēgām vētrā, nāves briesmās [. . .] tobrīd nebija tādas maksas, ar ko varētu izpirkt pat kailu dzīvību. [. . .] Bēgām lēnas [. . .] iznīcināšanas. Nu mūs labina, vilina, ielūdz ciemos. [. . .] Vai pa šiem gadiem mūsu galvas būtu atguvušas vērtību? [. . .] Vērtību atguvusi — nauda.”⁵⁸

Uldis Ģermanis: „Man līdzekļus dod un mani sūta zviedru zinātniskās iestādes. Kāda daļa gar to trimdas preseī vai sabiedrībai? Vairāki latviešu zinātnieki jau agrāk ir bijuši Rīgā. Cik zinu, nekādu uzbrukumu par to nav bijis.”⁵⁹

Artura Voitkus romānā Baiba Eglone domā, ka „Apciemojumi pakalpo okupantu mērķiem. [. . .] dolāri nav galvenais. Galvenais ļaunums tas, ka šie

braucēji pret pašu gribu kļūst nosodāmās sistēmas atbalstītāji. [. . .] Vai radu drošības labā braucēji nav spiesti pēc atgriešanās turienes režīmu slavināt? [. . .] Mūsu ienaidnieku stāvokli tas stiprina.” [. . .] „Komunistiem nekā cita nevajaga kā panākt mūsu sabiedrības sašķelšanu [. . .]”⁶⁰

Ka tas varētu būt arī tā, tas dažam labam tūristam varbūt nemaz neienāk prātā. Vismaz tiem diviem, kuņus Rīgā redzējusi Mirdza Čuibe: „Viesturs, smagi noskaidies, bažas uz Ducīgo. Tas visu nedēļu tikpat kā nav redzēts. Ja arī vienos naktī pārnāk, trijos pošas prom. Pazūd kā prusaks rugājos. Arvien lillā! Arvien pillā! ‘Atkal dullā, pretī lullā! Vodka tiešām lēts!’ [. . .] Man pretim izmeimuro Vāczemes tūrists, pilnās burās, jau pats runātājs, pats uzklausiājs. Ar viņu Viesturs noteikti būtu vairāk mierā. Tas dzīro vismaz tepat uz vietas: ‘Kad sešdesmit gadi, tad, saproti, ir jubileja. Es jubileju, saproti, svētu dzimtenē. Izmaksāju visiem – radiem, draugiem, biedriem! Šampanieti! Kaviāru! Ko tas te maksā! Ķelnē, Statshotelī, Gircenichā – uz pusi dārgāk! Tik vienreiz mūžā, saproti, sešdesmit gadu! Vecs, vecs muļķis esmu . . . Svinu Rīgā, Rīgas viesnīcā!’ – Daudz un dažādu iemeslu dzimtenes braucējiem. –”⁶¹

Sapnis par dzimteni

Kas domāts un teikts mūsu literātūrā par visgrūtāk atrisināmo problēmu – Latvijas atgūšanu? Vispirms gan, tāpat kā agrāko laiku bēgļiem: „No dzimtenes sapnis atnāca”.⁶² Tā arī Lūcijas Bērziņas Anna Austrālijā atceras Latviju: „Un mīlīgā, mīlīgā daba dzimtenē, domāja Anna, iestīgdama arvien dziļāk dzimtenes ilgās. Kā latvietis ir saudzis ar dabu!”⁶³ Cita sieviete Indras Gubiņas romānā Kanādā bažas pati ar sevi: „[. . .] tu gan esi muļķe! Tu [. . .] gribi dzīvot ar pagātnes mirklījiem, jo tie ir vienīgie skaistie tavā dzīvē [. . .] tu par daudz esi rakņājusies pa atmiņām, pa nekad neatgriežamo laiku. Tu neesi pratusi dzīvot tagadnē [. . .]”.⁶⁴

G. Janovskis Anglijā raksta: „Un sapnis par dzimteni? – Par to vēl kādreiz tika runāts. Nē, vai tad kādreiz nebija tā, ka to pat uzskatīja par problēmu, kas prasa atrisinājuma? [. . .] Sapnis par dzimteni? Tikai trimdinieka krūtīs tas turpināja degt ar dzēlīgi izmisīgu sūrsmi.”⁶⁵

Tāpat *Sōlā*: „Ko es jutu savā sirdī, gar to nevienam nebija nekādas daļas. [. . .] es šeit darbojos un kustējos kā nelāgā murgā. Mana sapņu zeme bija un palika citur.”⁶⁶

Tas pats sapnis Dziļumam Zviedrijā, kad, jāņuzalēm smaržojot, viņam liekas, ka dzimtenes siena smaržu vējš atnestu līdz Vermlandei.⁶⁷ Klīdzējs atstāsta dialogu Amerikā: „‘No jūsu abu sejām varēja manīt, ka jūs atkal bijāt sākušī runāt par to pašu’. – ‘Kas tas ir – tas pats?’ – ‘Par savu Latviju, par ko

citu', viņa gandrīz atcirta. 'Šīs runas simtiem reižu esmu dzirdējusi un esmu nogurusi no tām. Kad latvieši, kas ir vecāki par 30 gadiem, sanāk kopā, tad tie vienmēr sāk ar savu Latviju un latviešiem. Tie runā tā, it kā šinī pasaulē cita nekā nebūtu, kā tā viņu Latvija un latvieši. [. . .] Tas ir fanātisms.'⁶⁸ Anšlavam Eglītim ir pat grāmata *Nav tak dzimtene*.⁶⁹

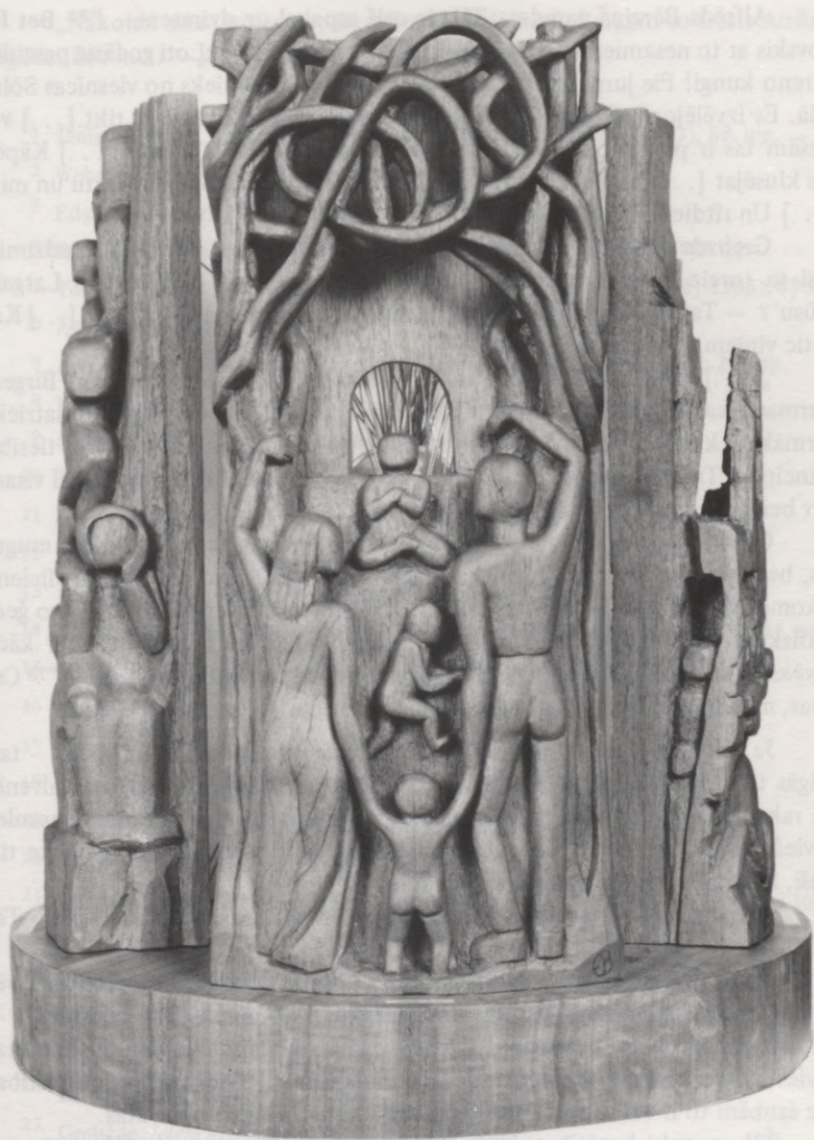
Bet kā Latviju dabūt atpakaļ? Irmas Grebzdes reālists Rieksts citiem uzkliedz: „Ko jūs runājat! Vai tad ticības sirdī nemaz vairs nav? Vai tad pēdējais kuģis jau aizgājis? Vai vairāk nebūs, kas varētu piestāties Baltijas krastam?’ Rieksts pūta un pūta savā pīpē. Viņš bija satraucies. [. . .] ‘Es kāpšu uz kuģa ar dēlu un vedeklu un veselu pulku mazbērnu — Latvijas nākotni. Un es nebūšu kankaros, es tūlīt spēšu tur iekārtoties ar sudraba dolāriem.’⁷⁰

Ticīgs ir arī Rasas romāna varonis Zalts. Kad viņam jautā: „Vai jūs domājat kādreiz vēl atgriezties Latvijā?“, viņš atbild: „Domāju gan, bet ne tagad, esmu tikko iebraucis Brazīlijā. [. . .] marksisms ir jau pārdzīvojis savu laiku, tas ir novecojis; vēl pēc dažiem gadu desmitiem par to būs tikai vēsturiskas atmiņas”.⁷¹

Citā Rasas grāmatā amerikānis Daltons ieteic tam pašam Zaltam: „Ir jāapvienojas, kā teikts Džordža Vošingtona vīzijā, ap savu nacionālo karogu un visiem bērniem jāmaca dzīvot Dievam, savai zemei un vienprātībai. Tie ir ļoti patiesi vārdi, un tie spēkā katrai tautai, arī jums latviešiem. Turieties kopā kā viens ap savu nacionālo karogu — tas ir sarkanbaltsarkano — un ticiet Dievam kā savam Radītājam un vadītājam, un jūsu tauta kādā dienā atgūs brīvību savā zemē.”⁷²

Richarda Rīdzinieka romānā arī ir vīzija: „Igars aizvēra acis un redzēja ugunskuru naktī; ap to, it kā ādās, it kā ar spožu bronzu cauraustās tumšzilās drānās tērptus ļaudis [. . .] Liesmu gaismā mirdzēja rotas un ieroči [. . .] Smaržojoša nakts, un Igors klausījās balsis, vārdu melodiju, dziesmu [. . .] viņš zināja; tie — tie pie ugunskura bija viņa ļaudis [. . .] Bet reizi Pērkondēli tai kalnā lodes spers, tad bēdzīs visi jodi; pēc zobena tas ķers. Imants guļ zem Zilā kalna [. . .] Pajuka balti zilgani dzeltenas ugunis [. . .] milzis, vēl zemēm klāts, [. . .] cēlās stāvus un ar labo roku pacēla spoži plaiksnījošu zobenu pret debesīm. [. . .] Tā noteikti būs, bet tikai tad, kad pērkondēli spers savu lodi. Lai kam nedrīkst aizsteigties priekšā, visu var sabojāt, un tad atkal jāgaida gadi un gadi. [. . .] Es esmu redzējis! [. . .] Viņš gāja pār Zvērudārza tiltu, zinādams, ka Latvija nebija mirusi. [. . .] Bet Latvijas valsti atcerēsies tik ilgi, kamēr būs latvieši. Nekādas varas vai ideoloģija nevar izdzēst no tautas atmiņas laiku, kad tauta pati bijusi noteicēja savā zemē.”⁷³

Elvīra Brūvere

PAZAUDĒTĀ PARADĪZE: CERĪBA

Alfrēds Bērziņš paredz: „Tāls ir ceļš atpakaļ uz dzimteni. . .”⁷⁴ Bet Janovskis ar to nesamierinās, viņš prasa savu tiesu un daļu: „Ļoti godātie pasaules vareno kungi! Pie jums griežas, pazemīgi griežas trimdinieks no viesnīcas Sōlas salā. Es izvēlējos brīvību [. . .] Tikai uz savām mājām es nevaru tikt. [. . .] vai tiešām tas ir prasīts par daudz – atdot mums mūsu tēvu zemi? [. . .] Kāpēc jūs klusējat [. . .] mana pacietība ir galā. Es gribu redzēt Gaujas krastu un mirt [. . .] Un rītdien pat es došos ceļā.”⁷⁵

Grebzde atceras: „Tu zināji, es dievināju to zemi, kužā biju piedzimis. Vai tu toreiz saprati, Inga, tos vārdus: ‘Ir Kurzeme, ir Vidzeme, ir Latgale mūsu?’ – Tagad, tikai tagad īsti viņus saproti tu un es, un daudzi citi. [. . .] Kas netic viņiem, ir miris savai tautai.”⁷⁶

„[. . .] Stokholmas 18. novembra svētkos [. . .] zviedrs profesors Birgers Nermans katru gadu mierināja: „Aug brīvās pasaules spēki, kas reiz satrieks varmākas, kuži min zem kājām Apvienoto Nāciju deklarētos cilvēku tiesību principus. Tad arī latviešu tauta atgūs savu brīvību. Vēl diena ausīs, vēl visam nav beigas!” raksta savās atmiņās A. Dziļums.”⁷⁷

Galavārdu pasaka Jaunsudrabiņš: „Dzimtene gan tagad palika aiz muguras, bet reiz būs arī tāds brīdis, kad kuža priekšgals, auto motors vai vilciena lokomotīve būs vērsta tieši uz Latviju. Jo kādu valsti var gan izdzēst no ģeogrāfiskām kartēm, bet dabā tā dzīvo zemes mūžu. Un, kamēr vien ir kāds cilvēks uz zemes, kas pēc šīs vietas ilgojas, nav zudusi cerība to atgūt. . .”⁷⁸ Cerības, nojautas, sapņi – viss tiecas uz jaunu Latviju.

Ja sākumā likās – cik tur nu to problēmu atspoguļojumu būs! – tad beigās to sanāca tik daudz, ka nezina kur likt. Šeit citētie varbūt nav galvenie vai raksturīgākie piemēri, tik vien tie, ko gadījās uziet. Mūsu rietumu pasaules latviešu literātūrā, droši vien, atspoguļots tik liels vairums problēmu un tik plaši, ka nepietiktu vietas veselā grāmatā.

„Dzīvot nozīmē iet no problēmas uz problēmu”, saka Jānis Klīdzējs.⁷⁹ Tātad mēs dzīvojam.

Izlasītājās grāmatās bez apskatītajām desmit „lielajām” problēmām vēl varēja atrast apmēram tikpat daudz „mazāku”, kas aprakstītas gaŗām ejot – asimilācija, alkohols, pašnāvības domas, paaudžu plaista, ziedojumu vākšana, latvieši nervu klīnikās, grāmatu izdošana un lasīšana, latviešu skolas, dzimstība. Bez šaubām to ir vēl vairāk, mūsu literātūrā kā pūra lādē noglabātas.

Ķēl spoguļu bagātības, kas palika te neierakstīta, bet pietrūka laika un *Archīvā* telpas. Ir grāmatas, kur problēmas gāžas pāri malām, bet ir gan arī tādas, kur to nemaz nav.

„Nākotne nes jaunas neparedzētas problēmas”. Laikam to teicis Anšlavs Eglītis. Bet kur? — Arī atmiņa dažreiz ir problēma.

VĒRES

- 1 Jānis Klīdzējs, „Reportāža”, *Tās balsis, tās balsis* ([Bruklinā] 1973), 88. lpp.
- 2 Webster, *Universal Dictionary* (1968).
- 3 Edgars Dunsdorfs, *Trešā Latvija* ([ASV] 1968), 47. lpp.
- 4 Elza Ābele, *Ar saknēm izrautie* ([Sidnejā] 1968), 20., 22., 24. un 49. lpp.
- 5 Teodors Zeltiņš (red.), „Tālvaldis Dangavs”, *Pašportreti* ([Bruklinā] 1965), 69. lpp.
- 6 Ābele, *op. cit.*, 157., 159. lpp.
- 7 Arnolds Rasa, *Vēl mēs esam svešumā* ([Linkolnā] 1970), 13., 20. un 22. lpp.
- 8 Klīdzējs, „Tas otrais”, *op. cit.*, 15. un 19. lpp.
- 9 Gunārs Janovskis, *Sōla* ([Bruklinā] 1963), 7–10., 20. un 21. lpp.
- 10 Ābele, *op. cit.*, 63. lpp.
- 11 Irma Grebзде, *Ielejā sagriezās putenis* ([Bruklinā] 1963), 116., 157. lpp.
- 12 Anšlavs Eglītis, *Omartija kundze* ([Bruklinā] 1958), 44–46. lpp.
- 13 Uldis Ģermanis, *Tā lieta pati nekritīs* ([Bruklinā] 1971), 50. lpp.
- 14 Jānis Jaunsudrabiņš, *Es stāstu savai sievai* (Vesterosā 1951), 19., 20., 39–41. lpp.
- 15 Mirdza Čuibe, *Torņu un drupu bezdelīgas* (Vesterosā 1975), 39. lpp.
- 16 Teodors Zeltiņš, *Septiņi saulrietā* (Bruklinā 1980), 63. lpp.
- 17 Arturs Voitkus, *Liekie* (Bruklinā 1981), 253. lpp.
- 18 Alfrēds Dziļums, *Mežu aizvējā* ([Bruklinā] 1974), 8., 9., 148. lpp.
- 19 Gunārs Janovskis, *Kur gaiļi nedzied* ([Bruklinā] 1974), 70., 71., 74. lpp.
- 20 Čuibe, *op. cit.*, 203. lpp.
- 21 Lūcija Bērziņa, *Līdzinieks* ([Bruklinā] 1976), 14., 28., 94–96., 138., 139., 163. lpp.
- 22 Irma Grebзде, *Meitene un puķe* ([Bruklinā] 1971), 86–87. lpp.
- 23 Klīdzējs, „Tās balsis, tās balsis”, *op. cit.*, 7–8., 11–12., 14. lpp.
- 24 Richards Rīdzinieks, *Zelta motocikls* ([Bruklinā] 1976), 112–113. lpp.
- 25 Klīdzējs, „Globālie bērni”, *op. cit.*, 147. lpp.
- 26 Zeltiņš, *Septiņi saulrietā*, 30. lpp.
- 27 Grebзде, *Ielejā sagriezās putenis*, 94., 116. lpp.
- 28 Ilze Kalnāre, *Zelta ziedi* (Melburnā 1982), 103. lpp.
- 29 Grebзде, *Ielejā sagriezās putenis*, 14., 93. lpp.

- 30 Indra Gubiņa, *Ziema nāk pretim* ([Bruklinā] 1973), 41–42. lpp.
- 31 Grebзде, *Meitene un puķe*, 150. lpp.
- 32 Voitkus, *op. cit.*, 29. lpp.
- 33 Rīdzinieks, *op. cit.*, 55–57., 130. lpp.
- 34 Erna Lēmane, *Suņa roze* ([Sidnejā] 1965), 130., 135–136., 142. lpp.
- 35 Ābele, *op. cit.*, 136. lpp.
- 36 Lūcija Bērziņa, *Eingāna* ([Sidnejā] 1973), 172. lpp.
- 37 Voitkus, *op. cit.*, 10., 55., 175., 185., 211., 229., 358., 372. lpp.
- 38 Rasa, *op. cit.*, 80., 322–324. lpp.
- 39 Ilze Šķipsna, *Vidējā īstenība* ([Bruklinā] 1974), 157., 168. lpp.
- 40 Grebзде, *Meitene un puķe*, 9. lpp.
- 41 Arnolds Rasa, *Saule pār pilsētu* ([Linkolnā] 1974), 33. lpp.
- 42 Uldis Ģērmanis, *Zili stikli, zaļi ledi* ([Bruklinā] 1968), 43., 153. lpp.
- 43 Anšlavs Eglītis, „Svešā valoda”, *Neierastā Amerika* ([Stokholmā] 1954), 268. lpp.
- 44 Trevors Fenels (Fennell), „Latviešu gramatika un cittautu skolnieks: tradicionālā apraksta piemērotība”, *Archīvs VIII* (Melburnā 1968), 124. lpp.
- 45 Trevors Fenels (Fennell), „Latviešu valodas kurss Flindersa universitātē Dienvidaustrālijā”, *Archīvs XVII* (Melburnā 1977), 90–92. lpp.
- 46 Jaunsudrabiņš, *op. cit.*, 50. lpp.
- 47 *Ibid.*, 234. lpp.
- 48 Gunārs Janovskis, *Ines* (Bruklinā 1982).
- 49 Bērziņa, *Eingāna*, 96., 97., 107. lpp.
- 50 Janovskis, *Kur gaiļi nedzied*, 41. lpp.
- 51 Rasa, *Saule pār pilsētu*, 20. un sek. lpp.
- 52 Šķipsna, *op. cit.*, 145. lpp.
- 53 Eglītis, *Neierastā Amerika*, 265. lpp.
- 54 Rīdzinieks, *op. cit.*, 5., 72., 73., 79., 91. lpp.
- 55 *Ibid.*, 70. lpp.
- 56 Janovskis, *Kur gaiļi nedzied*, 172–173., 178., 181–182., 185., 186. lpp.
- 57 Rasa, *Vēl mēs esam svešumā*, 83. lpp.
- 58 Čuibe, *op. cit.*, 6., 32. lpp.
- 59 Ģērmanis, *Zili stikli, zaļi ledi*, 12. lpp.
- 60 Voitkus, *op. cit.*, 38. lpp.

- 61 Čuibe, *op. cit.*, 166. lpp.
- 62 Kārlis Dziļleja (sak.): Pēteris Blaus, „Ceļš uz dzimteni”, *Dzimtene liesmās* ([Vācijā] 1946), 103. lpp.
- 63 Bērziņa, *Eingāna*, 42. lpp.
- 64 Janovskis, *Kur gaiļi nedzied*, 256. lpp.
- 65 Gubiņa, *op. cit.*, 86. lpp.
- 66 Janovskis, *Sōla*, 135. lpp.
- 67 Dziļums, *op. cit.*, 106. lpp.
- 68 Klīdzējs, „Dzejniece ar žubīti”, *op. cit.*, 41. lpp.
- 69 Anšlavs Eglītis, *Nav tak dzimtene* ([Bruklinā] 1966).
- 70 Grebзде, *Ielejā sagriezās putenis*, 157. lpp.
- 71 Rasa, *Vēl mēs esam svešumā*, 82. lpp.
- 72 Rasa, *Saule pār pilsētu*, 57–58. lpp.
- 73 Rīdzinieks, *op. cit.*, 219–220, 230. lpp.
- 74 Alfrēds Bērziņš, *Tāls ir ceļš atpakaļ uz dzimteni* ([Bruklinā] 1971).
- 75 Janovskis, *Sōla*, 37–38. lpp.
- 76 Irma Grebзде, *Ragana* ([ASV] 1951), 152. lpp.
- 77 Dziļums, *op. cit.*, 145. lpp.
- 78 Jaunsudrabiņš, *op. cit.*, 50. lpp.
- 79 Klīdzējs, „Kur ir balts sniedzīgs”, *op. cit.*, 57. lpp.

Dažos citātos nedaudz labota pareizrakstība.

Alfrēds Plīte-Pleita

PLŪDI

DĀVINĀSIM GRĀMATAS!

Eduards Silkalns

Savā 1935. gada 28. janvāra radorunā prezidents Kārlis Ulmanis aicināja Latvijas pilsoņus dāvināt skolām grāmatas, gleznas, mākslasdarbus, mūzikas instrumentus, radioaparātus. Galvenais uzsvars, protams, bija uz grāmatām, uz skolu bibliotēku paplašināšanu. Grāmatu prezidents savā runā nosauca par „cilvēka vissirsnīgāko un uzticamāko palīgu”.

Kad vien mēs Draudzīgo aicinājumu atceramies, mēdzam dažādi variēt skolu, grāmatu, dāvināšanas, ziedošanas temu. Šai rakstā es gribētu atstāt skolas pavisam pie malas un pievērst uzmanību grāmatu dāvināšanai, pie tam nevis dāvināšanai skolām, mācībiestādēm un bibliotēkām, bet gan privātpersonām, mūsu tuviniekiem, draugiem, paziņām.

Gribētu lūkot vismaz pa daļai atbildēt uz šādiem jautājumiem: 1) kā grāmatas dāvināja agrāk; 2) kāpēc mēs tagad grāmatas dāvinām mazāk; 3) kāpēc mums vajadzētu atsākt atkal no jauna cītīgāk dāvināt grāmatas.

Kā grāmatas dāvināja agrāk

Pakavējoties atmiņās, kas aizsniedzas līdz manis pašā apzinīgā mūža sākumam, atceros, ka es saņēmu daudz dāvinātu grāmatu un vēlāk arī pats grāmatas dāvināju citiem līdz apmēram sešdesmito gadu vidum. Pēdējos divos gadu desmitos, ja personiskie vērojumi ļaujas vispārināties, grāmatu dāvināšanas ieradums liekas esam itin panīcis. Bēgļu nometņu gados grāmatu dāvināšana bija parasta parādība, jo grāmatu bija daudz un tās bija viegli piesniezamas, turpretim citas mantības, ko dāvināt, bieži vien trūka. Sāpes par nesen zaudēto dzimteni visiem bija akūtas, ļoti patiesas, un gremdēšanās grāmatā ļāva uz laiku kā sapnī atkal pārcelties dzimtenē. Grāmatas mēs uzskatījām par īstās Latvijas substitūtu, par „gariģo Latviju”. Nevarēja zināt, kāda būs latviešu grāmatniecības nākotne tālākās izceļošanas zemēs – varēja gadīties, ka tādas nākotnes nemaz nav, tāpēc bija prieks par katru grāmatu, kas nopirkta sev pašam vai uzdāvināta draugam.

Grāmatu dāvināšanas tradīcija visādos gados un citās reizēs turpinājās arī tad, kad ieradāmies „jaunajā pasaulē”. Gluži tāpat kā ar gleznām bija jāaizpilda jauniepirkto un jauncelto dzīvojamo māju sienas, tā ar grāmatām bija jāpiepilda viens otrs plaukts – pat, ja cilvēks nekāds lielais lasītājs pēc dabas

nebūtu, nevar noliegt, ka grāmatu plaukts ar grāmatām uzlabo dzīvokļa izskatu, vairo mājīgumu un liecina par īpašnieka kultūrālu ievirzi.

Grāmatas mēdza dāvināt ar ierakstu. Bieži vien bez saņēmēja, dāvinātāja un attiecīgās godadienas atzīmes ierakstīja kādu literāru citātu, kādas dzejoļa rindiņas vai vienu vai divus teikumus prōzā, droši vien, paņemtus no tās pašas dāvināmās grāmatas. Citāts bija kaut kādā veidā iezīmīgs, tas atspoguļoja grāmatas dāvinātāja vai saņēmēja, vai abu divu gara pasauli. Vēlākos gados nāca modē grāmatai pievienota maza zīmīte vai kartīte, uz kuņas dāvinātājs uzrakstīja pāris vārdu tā, lai apdāvinātais grāmatu varētu grāmatnīcā apmainīt, ja viņam tāda jau būtu. Atceros, ka dāvināšanas aktu bieži pavadīja tādi vārdi kā: „Nu izlasi un pasaki, ko tu par šo grāmatu domā”. Grāmatas dāvināšana tātad bija kas dziļāks un nozīmīgāks par šokolādes kastes vai alkoholiska dzēriena pudeles dāvināšanu. Tā nozīmēja gara tilta celšanu vai tālāku izveidošanu starp dāvinātāju un saņēmēju.

Mēdz teikt, ka dāvanas jēga nepastāv vis tās materiālajā vērtībā, bet gan domās vai jūtās, kādas dāvinātājs ar dāvanu grib pārnest uz saņēmēju. Dāvinot šokolādi vai alkoholu, mēs saņēmējam signālīzējam, ka viņš ir mūsu draugs vai ka mūsu izpratnē viņš pelnījis kādu cieņas un atzinības apliecinājumu. Jau drusku subtīlāka dāvināšana iznāk tad, ja mēs ar dāvanu cenšamies saņēmējam izteikt, ko mēs par viņu domājam vai kāds viņam, pēc mūsu domām, būtu jāiet tālākais dzīvesceļš. Tāds drusku subtīlāks signāls, piemēram, tiek dots alkoholiķim, ja mēs viņam dzimšanas dienā uzdāvinām duci zeltēra pudeļu.

Tomēr ne ar vienu citu dāvanu nav iespējams signālīzēt tik interesanti kā tieši ar grāmatu. Kad piecdesmitajos gados, būdams vēl padsmitnieks, es taisījos klāt kādai meitenei — diemžēl, ar nevisai labām sekmēm (viņai kāds cits kavalieris patika labāk, tāpēc viņa man šķita lepna), tad es vienubrīd viņai lūkoju uzdāvināt Knuta Lesiņa *Lepnās sirdis*. Laikam jau grāmatas nosaukums bija par daudz izteiksmīgs, tāpēc šim dāvināšanas aktam bija drīzāk negatīvas nekā pozitīvas sekas.

Kad 1963. gadā Melburnas ostā kāpu kuģī, uzsākot ilgāku Eiropas ceļojumu, draugi itin asprātīgā kārtā uzdāvāja ņemšanai līdz toreiz aktuālu „best-selleru”: Katrīnas Annas Porterēs romānu *Muļķu kuģis*. Septiņdesmitajos gados cits draugs, ar kuņu bijām norunājuši tikties Latvijas valstssvētku aktā, man no rīta piezvana un saka: viņš tomēr nevarēsot būt, jo viņam tagad esot sarunāts tās dienas pievakarē ierasties suņu audzētavā vai patversmē, lai iegādātos jaunu suni. Neierašanos valstssvētku aktā suņa dēļ uzskatīju par tik nepatriotisku izrīcību, ka draugam it kā nacionālas pārskološanas labad

nākošajā dzimšanas dienā uzdāvināju Zedelgemas gūstekņu nometnes dienasgrāmatu *Brīvības saule*. Draugs savukārt manā dzimšanas dienā dažus mēnešus vēlāk uzdāvināja Knuta Hamsuna *Loks noslēdzies*, un, ja vien es pareizi tulkoju, tad viņš ar šo grāmatu turpināja manis uzsākto dialogu: viņš gribēja pateikt, ka mūsu brīvības saules loks tagad ir noslēdzies.

Kā redzams, ar šokolādi un alkoholu nav ne tuvu tik interesanti rīkoties, cik ar grāmatu nosaukumiem vien. Un kur tad nu vēl viss grāmatu saturs!

Pēc šīs pakavēšanās atmiņās par grāmatu dāvināšanu pagātnē mēģināšu atbildēt uz otru pieteikto jautājumu.

Kāpēc mēs grāmatas tagad dāvinām mazāk nekā agrākos laikos

Atbilde manuprāt būtu meklējama vairākās jomās: tehnoloģijas progressa jomā, pārtautosānās un dzīves uzskatu maiņas jomā un grāmatu tirgus īpašībās.

Tehnoloģijas progress ir panācis to, ka ļaudis tagad lasa mazāk nekā agrāk. Mājās brīvajā laikā skatās televīziju vai video, sarunājas pa telefonu, klausās stereofonisku mūziku radiofonā vai skaņuplatēs. Ceļā uz darbu paši vada savu auto un dabū skatīties ielu asfaltā un satiksmes signālos, ne grāmatas lappusēs, kas iespējams vienīgi tad, ja lieto publiskus satiksmes līdzekļus. Retais no mums, latviešiem, ir tik bagāts, ka var atļauties savu personisko šoferi, kas viņam ietaupītu vajadzību skatīties asfaltā un signālos. Tomēr varam būt pārliecināti, ka tāds cilvēks, kuŗu uz darbu ved šoferis, nelasīs pa ceļam vis grāmatu, bet drīzāk pētīs veikala dokumentus. Bet ja nu mēs zinām, ka tehnoloģijas progressa rezultātā cilvēki maz lasa, arī mūsu draugi maz lasa, tad — tā mēs domājam — kāda gan jēga uztiept viņiem grāmatu, ko viņi, droši vien, nemaz neizlasīs, bet noliks pie malas, kaut kur nomētās vai noziedos nākošajam draudzes bazāram?

Man ir mērenas aizdomas, ka Austrālijā varbūt vairāk nekā citās trimdas zemēs grāmatu dāvināšanas ieradumu ir mazinājis mītnes zemes garīgais klimats. Grāmatu dāvināšanas tikums liecina par augstu gara kultūru, bet Austrālijā šī augstā kultūra visu laiku ir bijusi ierobežota ļoti šaurā elitē. Piemēram, vidusskolu beidzēju procents Austrālijā vēl arvien ir zemāks nekā jebkuŗā citā attīstītā zemē — tikai kāda trešā daļa no visiem jauniešiem. Austrālijā, izņemot ļoti šauru sabiedrību, vienkārši nepieder pie smalkā toņa izrādīties gudram vai kultūrālam. Ja, piemēram, Eiropā dažs kurpnieks kādreiz laba paskata dēļ aiziet uz operu, kaut viņam labāk patiktu būt cirkū, Austrālijā dažs ministru prezidents tā paša labā paskata dēļ aiziet uz futbola saciksti, kaut viņam labāk patiktu mājās lasīt grāmatu. Ja jūs kādam austrālietim ārpus jau minētās

šaurās elites iedrošinātos uzdāvināt grāmatu, jūs varat būt droši, ka šis cilvēks nodomātu, ka jūs tēlojat snobu. „He's putting on airs”, viņš teiktu. Jūsu cilvēcīgais svars un vērtība šī jūsu austrāliešu kaimiņa acīs tūdaļ būtu par kādu pakāpi kritusies.

Man šķiet, ka šī austrāliskā mentālitate, šīs egālitārisma jeb visu cilvēku vienlīdzināšanas tieksmes gadu desmitu gaitā zināmu ietekmi ir atstājušas arī uz mums, latviešiem. Pierādīt es to, protams, nevaru. Lai šo domu pierādītu vai apgāztu, būtu vajadzīgs pētījums par to, cik čakli grāmatu dāvinātāji mēs esam šeit Austrālijā, salīdzinot ar citu zemju latviešiem. Var jau būt, ka ar grāmattirgotāju palīdzību šāds pētījums tehniski būtu iespējams.

Vēl viens faktors, kas latviešu grāmatu dāvināšanu neveicina, ir samērā mazais jaunu titulu skaits mūsu grāmatniecībā. Leons Rumaks savā gadskārtējā visās mūsu avīzēs publicētajā pārskatā par iepriekšējā gada grāmatu ražu pēdējos gados gan ir minējis jaunizdevumu skaitu, kas, ja nemaldos, tuvojās 150. Šai skaitā tomēr ietilpināti arī mazāki neperiodiska rakstura iespaidumdarbi, tā ka tādu mūsu grāmatu skaits, kuŗas varētu izmantot dāvanām, katru gadu nav lielāks par dažiem duŗiem. Tas nozīmē, ka pastāv ļoti liela varbūtība, ka jebkuŗa grāmata, ko mēs iedomātos mūsu draugiem dāvināt, viņiem jau ir: viņi varētu to būt nopirkuši paši, vai viņiem to varētu būt uzdāvinājis kāds cits.

Šo problēmu varētu risināt tā, ka mūsu grāmattirgotāji ieviestu, t.s., kuponu jeb talonu sistēmu, kādu pazīst austrāliešu grāmatnīcas: dāvinātājs grāmatveikalā nopērk kuponu par kādu noteiktu naudas summu un to uzdāvina apdāvināmai personai grāmatas vietā. Saņēmējs tad var aiziet uz grāmatnīcu un izvēlēties grāmatu, kāda viņam patīk un kādas mājās vēl nav.

Protams, šis ir ļoti materiālistisks un ne pārāk daiŗš grāmatu dāvināšanas veids — tāda īsta „gara tilta celšana” uz saņēmēju nemaz nenotiek. Nevaram tādā veidā neko signālizēt ar grāmatas titulu, nevaram arī neko zīmīgu un cildenu grāmatā ierakstīt. Drusku labāks izkārtojums būtu, ja grāmattirgotāji dāvanām domātajām grāmatām pievienotu zīmi, ka grāmatu ne vēlāk kā līdz kādam noteiktam datumam atļauts tai pašā grāmatnīcā nelasītu apmainīt pret kādu citu. Šāds risinājums noteikti būtu pašu grāmattirgotāju interesēs.

Beigās pievērsīsimies trešajam un svarīgākajam jautājumam.

Kāpēc mums vajadzētu turpmāk cītīgāk dāvināt latviešu grāmatas?

Ir ļaudis, kas saka: jā, ir jau labi latviešu grāmatas lasīt, ir labi tās pirkt, bet kāpēc uzmākties citiem ar to dāvināšanu? Kas jau gribēs, tas grāmatu nopirks pats. Nu, šādu argumentu jau varētu attiecināt uz jebkuŗu dāvanu.

MODRS LASĪTĀJS

Kas gribēs lietot alkoholu, nopirks pudeli pats. Kas grib ēst šokolādi, var to nopirkt pats.

Mums ir latviešu grāmatas jāpērk un jālasa pašiem, bet mums ir arī tās kātrā izdevībā jādāvina draugiem un it īpaši tādiem draugiem, par kuriem mums ir pamatotas aizdomas, ka viņi paši tās citādi neiegādātos un nelasītu. — Kāpēc mums grāmatas jādāvina?

Pirmkārt, mums grāmatas jāizplata, cik vien mūsu spēkos, lai mūsu latviskā kultūras dzīve trimdā saglabātu zināmu pamatīgumu, zināmu nopietnības līmeni. Visu trimdu un emigrāciju lielākais drauds ir kultūras līmeņa nonivelēšanās, deģenerācija. Pasekojiet rakstos liecībām par Amerikas veclatviešu sabiedrisko un kultūras dzīvi. Viņu teātra kopas pirmajos gados pēc ieceļošanas rādīja traģēdijas, tad pārgāja uz drusku vieglākām drāmām, pēc tam nāca komēdiju faze, tad viņi, lai pievilktu vairāk apmeklētāju, iemanījās pēc komēdijas izrādes sarīkot balli, bet beigās teātris izčakstēja pavisam un palika vairs vienīgi balles. Tas ir tāds mazliet schēmatizēts, vienkāršots lietu attīstības apraksts, tomēr, Amerikas veclatviešu kultūras dzīves virzienu raksturojot, tajā nekas nav samelots. Tā kā mēs nesenaļās kultūras dienās varējām noskatīties „Raudupieti” un „Pūt, vējiņi!”, tad vismaz mūsu teātris par kultūras dzīves deģenerāciju vēl neko neliecina. Tomēr ņemsim citu piemēru. Kas bija Melburnas latviešu īpatākie, redzamākie sarīkojumi pirms 30 vai 35 gadiem? Tie bija nopietnie, regulārie MLB piektdienu referātu vakari. Kas ir mūsu parastākie sarīkojumi tagad? Tās ir raibās, jautrās dažādu organizāciju rīkotās svētdienu pēcpusdienas pie galdiņiem un kafijas tases. Nepelsim, apstākļi ir mainījušies, te ir arī vēl visādi citi faktori, atzīsim tikai, ka grāmatai ir jo svarīga loma kultūras dzīves pamatīguma un nopietnības saglabāšanā. Protams, ir labākas un sliktākas grāmatas, mums netrūkst arī zemākas kvalitātes grāmatu, tomēr katra no tām vairāk vai mazāk stimulē un rosina mūsu uz latviskām problēmām ievirzīto intelektu. Būtu gaužām žēl, ja pienāktu tāda diena, kad mūsu trimdas latviešu sabiedrība būtu gan vēl spējīga apmierināt atsevišķo individu deļojamās kājas, dziedamās balsis, dzeļamās rīkles un ziņkāriļās acis, bet ja intelektam būtu jāmeklē barība vienīgi citvalodu un okupētās Latvijas grāmatās.

Otrs iemesls, kāpēc mums vajadzētu latviešu grāmatas ne vien pirkt un lasīt pašiem, bet dāvināt arī citiem, ir saskatāms vajadzībā radīt pēc iespēļas vairāk daudziem brīvās pasaules latviešiem kopīgu latvisku pieredzēļjumu un pārdzivoļjumu. Jo vairāk ir latviskas vielas, ko viens latvietis var pārrunāt ar otru latvieti, jo augstāka ir mūsu latviskās dzīves kvalitāte. Ar katru gadu

vairāk iznāk sastapties ar tādiem tautiešiem, kas sabiedriskajā dzīvē nav necik aktīvi. Ja tad viņi nav arī nekādi čaklie grāmatu lasītāji, tad viss, par ko ar viņiem var runāt, ir laiks, kāds ir Hōks, kāds bija Frēzers, kas notiek ar benzīna cenām, un tamlīdzīgi temati. Saruna bijusi ne labāka, ne sliktāka par tām, kādām varam nodoties ar saviem austrāliešu kollēgām sava maizesdarba vietās, un mums pietrūkst tā īpatnīgs siltuma, dvēseles trīsu jeb, kā nu mēs to sajūtu nosauktu, kāda tiek, kad varam ar latvieti latviski parunāties par latviešu lietām. Latviešu sarikojums, ko apmeklējis mūsu sarunu biedrs un kur esam bijuši arī mēs paši, var dot labu tematu latvieša sarunai ar latvieti. Cik labi gan būtu, ja nākotnē jo biežāk sarunu temats vienam latvietim ar otru būtu nesen iznākusi un abu izlasītā latviešu grāmata!

Trešais iemesls, kāpēc mums būtu jāpalīdz izplatīt tieši brīvajā pasaulē iznākušās latviešu grāmatas, savstarpēji ar tām apdāvinoties un dāvinot tās citiem, būtu mūsu nacionālais pienākums palīdzēt uzturēt tai latviešu tautas daļā, kas dzīvo trimdā, brīvu, nacionālu latviešu cienīgu gara satversmi. Daudzās mūsu mājās ieplūst okupētās Latvijas publikācijas pat vēl tagadējos apstākļos, kur kopš pagājušā gada grāmatu izsūtīšana no Latvijas ir apgrūtināta. Mūsu tuvinieki šīs grāmatas nereti sūta kā pateicību vai pretdāvanu par palīdzību viņiem. Nekā cita jau viņiem nav, ko dot mums pretī, grāmatas ir ar mīlestību un sirsnību mums dāvātas, un nekādu nāvesgrēku mēs nebūsim pastrādājuši pret savu nacionālo sirdsapziņu un sarkanbaltsarkano karogu, ja mēs tās ar pateicību pieņemsim, palasīsim, paglabāsim. Ļauni gan ir tad, ja okupētās Latvijas literatūra kļūst turpat vai par vienīgo latvisko gara barību. Ja, piemēram, pirms mēneša Latviešu namā sarīkotajā filmu un foto kluba jaunajā izstādē vārds „fotogrāfija” bija rakstīts ar garo „ā”, bet „orchidejas” kā „orhidejas”, tad domāju, ka vienīgais izskaidrojums ir: teksta pierakstītāju pie fotouzņēmumiem ir tik ļoti ietekmējusi tagad okupētajā Latvijā lietotā pareizrakstība, ka viņš nemaz vairs nezina, kā pareizi rakstām šeit trimdā. Iemesls, droši vien, būs tas, ka šis labais kungs vai dāma daudz lasa okupētās Latvijas literatūru, bet maz vai nemaz to, ko mēs izdodam šeit brīvajā pasaulē. Ja vienam cilvēkam, kā mēs redzam, tik viegli un nemanot var pielipt turienes pareizrakstība, vai citam tādā pašā veidā un tikpat viegli nevarētu pielipt arī turienes ideoloģija? Dāvinot, izplatot brīvajā pasaules daļā iznākušās latviešu grāmatas, mēs relatīvi reducēsim to grāmatu ietekmi, ko mums dāvina mūsu radi Latvijā. Kā jau teicu, nav nekāds nāvesgrēks pa reizei palasīt arī tur izdotās grāmatas; skandāls ir gan tad, ja kādi no mums sāk lasīt tikai tās. Tas ir tāds pats skandāls kā, ja mūsu bērni un bērnubērni lasa vairs

tikai angļu valodā, kurpretim skandāla nav, bet ir pavisam saprotami, ja viņi lasa arī angļu valodā.

No 1935. gada 28. janvāra Latvijas radoraidījuma prezidenta Kārļa Ulmaņa balsī pāri daudzām zemēm un jūžām atstrāvo vārdi: „Grāmata, cilvēka vissirsnīgākais un uzticamākais palīgs, atgūst savu veco cieņu, atgūst savu vietu”. Kaut nu šie vārdi pareizi raksturotu ainu mūsu brīvās pasaules latviešu sabiedrībā!

MANVDVCTIO

Ad

Lingvam Lettonicam fa-
cilis & certa, mon-
strata

à

JOANNE GEORGO RE-

HEHUSEN *Ascheradensium Pastore*

*et Consiſtorii Kokenhuſenſis Re-
gii Aſſeſſore.*

Excusa

à

GERHARDO SCHRÖDERO

Typothetâ Rigenſi

Sumptibus Authoris.

Anno

M DC XLIV.

Ab Uno

Per Unum

Ad Unum

} OMNIA.

PIRMĀS LATVIEŠU GRAMATIKAS TITULLAPA

(T.G.Fennell, *The First Latvian Grammar*, Melbourne 1982)

BALTU VALODAS STOKHOLMAS UNIVERSITĀTĒ

Velta Rūķe-Draviņa

Kopš 1970. gada Stokholmas universitāte ir vienīgā augstākā mācībiestāde rietumos ar pilnu baltu valodu katedras programmu. Ar 1983. gada rudenī, jaunajam baltu valodu profesoram Helgem Rinholmam pārņemot administrāciju, šai patstāvīgajai katedrai nodrošināta pastāvēšana tālākā nākotnē.

Sākot ar šo mācību gadu, Stokholmas universitātes rakstu serija paliecināta ar jaunu — „Stockholm Studies in Baltic Languages” (redakcijā profesori Helge Rinholms un Velta Rūķe-Draviņa).

Pirmā grāmata, kas publicēta šai seriā, ir Aleksandras Eiches doktora disertācija *Latvian Declinable and Indeclinable Participles. Their syntactic function, frequency and modality* (1983). Cerams, ka nākamgad tai sekos vairākas citas disertācijas par latviešu valodu.

Baltu valodu studijas aptveļ pamatkursus četrās pakāpēs (katru viena pusgada intensīvu mācību apmērā), pēc tam četru gadu studijas doktorandu pakāpē, kas nobeidzas ar iespiestu un publiski aizstāvētu doktora disertāciju.

Pētniecības pakāpes studentiem tagad iespējama arī otra paralēla ievirze līdz maģistra (Master) gradam. Tā domāta ārzemju studentiem, kas, piemēram, kādā Amerikas vai Austrālijas universitātē jau ieguvuši pirmo zinātnisko gradu kādā radniecīgā zinātnes nozarē. Visās pakāpēs studenti iepazīstas ar visu baltu valodu grupu (leišu, latviešu un senprūšu valodu), bet kursi plānoti divos paralēlos novirzienos. Vienā novirzienā centrā ir latviešu valoda, otrā leišu valoda. Programmas latviešu novirzienā ir šādas:

Pamatkursa 1. pakāpē ietilpst 6 daļu kursi: 1) Vispārīgā fōnētika (sevišķi zviedru un angļu) un gramatika. 2) Pārskats par baltu valodu grupu. 3) Latviešu modernā dailliterātūra un lietišķā prōza (150 lpp.). 4) Latviešu valodas fōnētika (teorija un prakse). 5) Latviešu valodas gramatika ar tulkojumu vingrinājumiem. 6) Īss pārskats par Latvijas ģeogrāfiju un vēsturi.

Pamatkursa 2. pakāpē ir jauni daļu kursi: 1) Latviešu 19. un 20. gadsimta pirmās puses rakstnieku darbi (350 lpp.), tautasdziesmas vai tautas pasakas. 2) Latviešu valodas fōnētika. 3) Vidēji grūtu tekstu tulkojumi no latviešu valodas un latviešu valodā. 4) Latviešu literātūras vēsture.

Pamatkursa 3. pakāpē studijas koncentrējas ap studiju darbu par kādu noteiktu lingvistikas vai folkloristikas problēmu, iepazīstoties ar pētījumam

nepieciešamo literātūru un zinātniskā darba metodēm; bez tam te ietilpst plašs kurss par mūsu senāko tekstu valodu (bībeles pirmie tulkojumi), kā arī senprūšu valoda un kādas speciālas problēmas iztirzājums mūsu literātūras un kultūras vēsturē.

Pamatkursa 4. pakāpē ietilpst mūsu visjaunākā dzeja un prōza, populārzinātnisku tekstu tulkošana (no latviešu valodas un latviešu valodā), latviešu valodas stilistika, frazeoloģija un sinonimika. latviešu kultūras vēstures kurss, kā arī otrs studiju darbs.

Studijas maģistra grada pakāpē aptver apmēram divus studiju gadus un koncentrējas ap šādiem kursiem: 1) Pārskats par leišu valodas struktūru (lietuviešu ievirzes studentiem: par latviešu valodas struktūru). 2) Ievads valodniecības teorijā un metodikā. 3) Ievads literātūrzinātnes teorijā un metodikā. 4) Latviešu valodas frazeoloģija un stilistika. 5) Latviešu valodas leksikoloģija. 6) Latviešu un leišu valodas attīstība pēc Otrā pasaules kara. 7) Speciālas studijas par vairāku moderno rakstnieku valodu un stilu.

Studijas nobeidzas ar plašāku patstāvīgi izstrādātu maģistra darbu. 1983. gada vasarā pēc apmēram viena gada ļoti intensīvām studijām maģistra gradu baltu valodās Stokholmas universitātē ieguva Juris Dilevko ar darbu par *Pēterburgas avīzēm: The Form and Function of Satire and Humor in Pēterburgas Avīzes: Some remarks about the supplements Dzirkstele and Zobugals* (74 masīnraksta lappuses). Juris Dilevko pirms tam bija jau ieguvis pamatizglītību Toronto universitātē un Rietummičiganas universitātes pilna gada studijās.

Doktorandu izglītība paredzēta četriem intensīvu studiju gadiem. Tajā ietilpst starp citu: Pārskats par latviešu un lietuviešu folkloru. Rokrakstu lasīšana. Dialektoloģija un valodas ģeografija. Latviešu rakstuvalodas attīstība. Baltu valodu vēsturiskā gramatika. Latviešu, resp. leišu valodas leksikoloģija un leksikografija, vārdu atvasināšana utt., kā arī vairāki plašāki semināra darbi. Studiju pēdējos gados sākas darbs ar doktora disertāciju.

Blakus šīm augstāk minētajām programmām pēdējos piecos gados Baltu valodu nodaļā lasīti arī speciāli kursi (ar desmit, t. s., „punktu” vērtību) par vairākiem speciāliem tematiem: Folklorā un modernā latviešu dzeja. Latviešu un lietuviešu tautasdziesmas. Latviešu rakstuvalodas attīstība. Valodas attīstība mūža pirmajos gados.

1984. gada rudens pusgadā paredzēts jauns speciāls kurss: „Dabas simbolika latviešu un lietuviešu tautas dzejā un literātūrā”.

Stokholmas universitāte ir Zviedrijas valsts universitāte, kurā studentu uzņemšana, lekciju un pārbaudījumu noteikumi pakļauti tiem pašiem administratīvajiem noteikumiem visās fakultātēs un nodaļās. Ievērojot to, ka baltu valodu katedra tik plašā apjomā studentiem nekur citur rietumos nav pieejama, līdz šim administrācija tomēr bijusi mazliet piekāpīgāka prasībās par zviedru valodas prasmi; maģistra pakāpes studentiem, kas uzņemti Stokholmas universitātē, bez tam ir iespējams zviedru valodu apgūt speciālos intensīvosursos. Toties šiem studentiem ir labi jāprot angļu vai vācu valoda.

Tuvākas ziņas par studiju iespējām var iegūt, rakstot tieši (angļu valodā) administrācijai (adrese: Stockholms Universitet, Institutionen för slaviska och baltiska språk, S-106 91 Stockholm, Sweden).

LITERARISKS MĒNESRĀKSTS

J. Ozoliņš: Redaktors

Izdevejs: Ed. Kaktiņš

I. Gads.

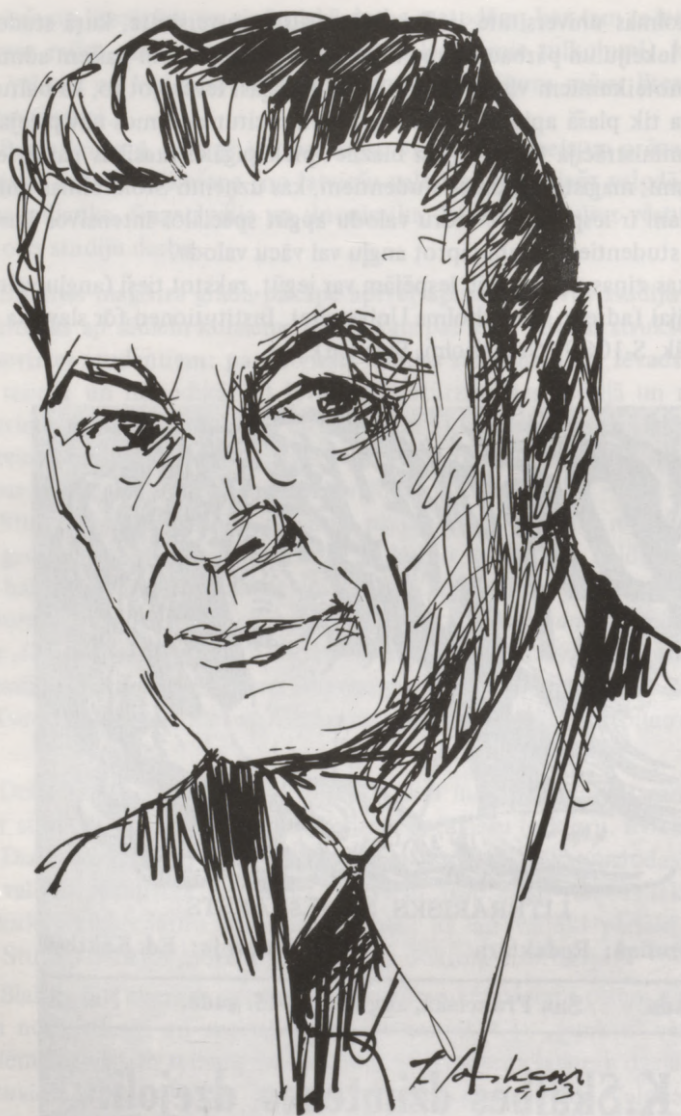
San Franciskā, augustā, 1915. gadā.

No. 2.

K. Skalbes dzimtenes dzejoļi.

1. SĒRAS PĒC DZIMTENES.

LATVIEŠU VALODAS ATTĪSTĪBA

JĀNIS PLATAIS
(Zīmējis Juris Soikans)

ARTURS CIPULIS
(Zīmējis Juris Soikans)

BALTU VALODU STUDIJAS BONNAS UNIVERSITĀTES VALODNIECĪBAS INSTITŪTĀ

Austris Grasis

Kursi katru sēimestri: „Latviešu un leišu valoda iesācējiem”. „Latviešu valoda II”. „Leišu valoda II”. „Konversācijas vingrinājumi latviešu valodā”. Ik pa pāris sēimestriem: „Ievads senprūšu valodā”. Māca baltu valodu lektors fil. mag. Austris Grasis.

Ja ir vajadzība, tad notiek attiecīgi turpinājuma kursi latviešu un leišu valodā (III, IV utt.). Bez tam katru sēimestri saziņā ar studentiem piedāvā lekcijas, piemēram, par latviešu literātūru, latviešu folkloru, veclatviešu valodu, dialektiem uc. Latviešu studentiem, kuŗu skaits ir 3–4 sēimestrī, pēc vienošanās ir lekcijas latviešu gramatikā, lietišķos rakstos, folklorā, literātūras vēsturē uc. Bez tam indoeiropiešu salīdzināmās valodniecības katedras vadītājs profesors Karls Šmits (Karl-Horst Schmidt) 1983/1984. gada ziemas sēimestrī un vēl trīs sēimestrus lasīs lekcijas par baltu valodu vietu un nozīmi salīdzināmās valodniecības ietvaros. Šai kursā ietilpst arī leišu valodas tekstu lasīšana (kopā ar A. Grasi).

Studentu skaits ir mainīgs. Valodas kursus parasti 3–4 sēimestrī, latviešu studentu grupā 3–4 (kādreiz 6), lekcijās līdz 30. Dažādosursos kopā sēimestrī ap 15 studentu.

Baltu valodas Bonnas universitātē ir fakultātīvs priekšmets un tādēļ pieejamas visu fakultāšu studentiem. Studentiem, kas tieši studē salīdzināmo valodniecību, tomēr divu sēimestru leišu valodas studijas ir obligātas. Valodniecības ietvaros tātad ir iespējams triju obligāto priekšmetu skaitā izvēlēties baltu valodas par vienu no abiem blakupriekšmetiem.

BALTU FILOLOĢIJAS STUDIJAS MINSTERES UNIVERSITĀTĒ VĀCIJĀ

Ojārs Rozītis (sen.)

Noteiktas kursu programmas baltu valodu studijām Minsterē nav (vācu universitāšu filoloģijas fakultātēs parasti kursu sistēma nepastāv). Tiesības eksāminēties iegūst pēc minimālā sēmesrču skaita studijām (pašlaik 8) un pēc sekmīgas piedalīšanās studiju semināros (par kādu noteiktu tematu, studentiem piedaloties vielas izpētē, ieskaitot mājasdarbus un/vai referātus). Studijas neiedalās noteiktos posmos, starppārbaudījumu nav. Studiju vielas piedāvājums parasti aptver 4 stundas nedēļā (visām baltu valodām kopā). Līdztekus darbojas latviešu valodas kursi (4—6 stundas nedēļā), kas domāti nelatviešiem valodas praktisko iemaņu apgūšanai. Var piedalīties vai nu tikai studiju semināros, vai tikai valodasursos, vai arī līdztekus abos. Studentu kopskaits ir 7 (no tiem divi piedalās tikai valodasursos). Baltu filoloģijas studijas vada profesors Dr. Frīdrihs Šolcs (Friedrich Scholz), valodas kursus — Ojārs Rozītis (sen.). Akadēmiskus gradus latviešu valodā vien iegūt nevar, jo eksāmenu priekšmets ir baltu filoloģija. Praktiski tas nozīmē, ka blakus latviešu filoloģijas studijām jāiegūst zināšanas par pārējo baltu tautu valodām un literātūru (pie kam var izvēlēties smagumpunktu vai nu valodā, vai literātūrā). Eksāmenu kārtība vācu universitātēs paredz trīs eksāmenu priekšmetus maģistra vai doktora grada iegūšanai. Viens ir galvenais priekšmets, divi blakupriekšmeti. Maģistra vai doktora darbu sacer galvenajā priekšmetā. Baltu filoloģija var būt kā galvenais priekšmets, tā arī blakupriekšmets. Ir arī iespēja Minsterē tikai eksāminēties, ja pārējie eksāmenu priekšnoteikumi izpildīti citā vācu augstskolā, kur katedras vadītājam nav tiesību eksāminēt baltu valodās. Līdz šim baltu filoloģija bijusi blakupriekšmets vienā doktora un vienā maģistra eksāmenā.

Universitātes adrese: Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Slavisch-Baltisches Seminar, Bispinghof 3A, D - 4400 Münster/Westfalen, West Germany.

LATVIEŠU VALODAS STUDIJAS AUSTRĀLIJAS UNIVERSITĀTĒS

Trevors Fenels (T. G. Fennell)

I. Dienvidaustrālijas Flindersa universitātē

Latviešu valodu var studēt Dienvidaustrālijas Flindersa universitātē trijosursos, ko vada Dr. T. Fenels. Kursu smagumpunkts ir gramatikā un valodniecībā. Principā pirmajā no šiem kursiem var iestāties tikai tie, kas studē, lai iegūtu gradu ar atzīmi „ļoti sekmīgi” (Honours degree students) un pie tam tikai trešā vai ceturtā studiju gadā. Pēc tam var iestāties tālākajosursos, bet katru gadu tikai vienā. Tiem, kam nav piemērotu iepriekšējo zināšanu, būs pirmajā kursā jāpavada divi gadi. Tomēr praksē arī citi studenti var bez lielām grūtībām dabūt atļauju iestāties, kaut arī precīzie priekšnoteikumi katrā gadījumā ir pārrunājami sīkāk.

Pirmajā kursā sīki aplūko mūsdienu latviešu valodas gramatiku, uzsvērot morfoloģiju un sintaksi. Otrajā kursā studē senāko latviešu valodas gramatiķu darbus, bet trešajā vēlāko gramatiķu un valodnieku sasniegumus. Atkarā no apstākļiem studenti var ierosināt atsevišķu programmu kādā citā valodniecības nozarē. Studentu skaits ir mazs (visosursos kopā 0–2).

Visus šos kursus var ieskaitīt grada iegūšanai Flindersa universitātē, bet latviešu valodas studijas nevar būt galvenais priekšmets (major sequence), nedz arī tikt ieskaitītas kā kāda galvenā priekšmeta daļa.

Dr. T. Fenels ir franču valodas profesora vietnieks (Reader in French) Dienvidaustrālijas Flindersa universitātē.

II. Adelaides universitātē

Studenti, kas iestājušies Adelaides universitātē, var ar šīs universitātes sevišķu atļauju iestāties Flindersa universitātes latviešu valodas kursā (resp.,ursos). Viņi piedalās kursā (ursos) ar tādām pašām tiesībām kā Flindersa universitātes studenti un studē to pašu programmu. Viņiem nav jābūt trešā vai ceturtā gada studentiem, kas kandidē uz gradu ar atzīmi „ļoti sekmīgi”. Šo studiju atzišana katrā atsevišķā gadījumā paliek Adelaides universitātes ziņā. Līdz šim tādu gadījumu nav bijis daudz, bet sagaidāms, ka Adelaides universitātē būs ar mieru atzīt un ieskaitīt vismaz vienu tādu kursu. 1983. gadā iestājusies viena studente.

III. Melburnas universitātē

Kopš 1978. gada Flindersa universitāte atļāvusi kvalificētiem studentiem, kas dzīvo Melburnā vai tās apkārtnē, iestāties Flindersa universitātes latviešu valodas kursā (kursos). Ar dažu Melburnas profesoru un zinātnieku līdzdarbību šiem studentiem radusies citāda, daudz plašāka studiju programma. Melburnā darbojas sistēma, kuŗā Flindersa universitātes trīs kursi ir pieejami cikliskā secībā triju gadu periodā. Kursiem ir citāds saturs nekā Dienvidaustrālijā.

Kursu dalībniekiem nav jābūt trešā vai ceturrtā gada studentiem, kas kandidē uz gradu ar atzīmi „ļoti sekmīgi”, bet viņiem pietiekami sekmīgi jānobeidz katrs kurss, lai varētu iestāties nākošajā.

Pirmajā kursā, kas darbojās 1978. gadā (šo kursu organizēja Baiba Metuzāle-Muzikante ar prof. Jirži Marvāna un prof. Edgara Dunsdorfa palīdzību), 1981. un 1984. gadā, kā arī 1982. gadā kā nesekmīgs ārpuscikla eksperiments (šai gadā literātūras sekcijā mācīja Eduards Silkalns), ir trīs sekcijas: a) valoda Dr. T. Fenela vadībā (proporcija 50 %), b) literātūra Dr. Kārļa Ābeles vadībā (proporcija 37,5 %), c) vēsture prof. E. Dunsdorfa vadībā (proporcija 12,5 %).

Valodas sekcija ievada mūsdienu latviešu gramatikā un tās principos, it sevišķi morfoloģijā un sintaksē. Literātūras sekcija apskata latviešu rakstniekus no Alunāna līdz Rainim. Vēstures sekcija studentus iepazīstina ar vēstures avotiem un vēstures mītiem.

Otrais kurss 1979. un 1982. gadā (un plānots 1985. gadam) tāpat iedalās valodas, literātūras un vēstures sekcijā tādā pašā proporcijā un ar tiem pašiem vadītājiem kā pirmajā kursā. Valodas sekcijā turpina un papildina modernās valodas apskatu, mācās veco ortografiju un iedziļinās 17. un 18. gadsimteŗa gramatiķu darbos. Studentiem arī jāsaŗatavo semināra darbi par noteiktiem tematiem. Literātūras sekcijā iztirzā autorus no Brigaderes līdz Ādamsonam (lielā mēŗā neatkarīgās Latvijas laikā). Vēstures sekcijā studē visjaunākos Latvijas vēstures notikumus, arī trimdas laikā, un iepazīstas ar vēstures pētniecības metodoloģiju.

Trešais kurss 1980. gadā (šai gadā, Dr. Fenelam prom esot, palīdzēja Alfrēds Isaks un prof. J. Marvāns) un 1983. gadā (plānots arī 1986. gadam) tāpat iedalās valodas, literātūras un vēstures sekcijā tādā pašā proporcijā un ar tiem pašiem vadītājiem kā iepriekšējie. Valodas sekcijā aplūko vēlākā laika gramatiķu un valodnieku darbu un sasniegumus, atkārto svarīgākās gramatiskās parādības (vairāk teorētiski) un iespēju robeŗās studenti strādā gar kādu kopēju projektu. 1983. gadā klase sāka gatavot angļiski-latvisku un latviski-angļisku idiomātisko izteicienu vārdnīcu. Studenti saŗem arī individuālu

lasīšanas programmu atbilstoši viņu interesēm un iesniedz rakstveida iztirzājumu par lasīto. Literatūras sekcijā apskata latviešu literatūru emigrācijā un Latvijā pēc Otrā pasaules kara. Vēstures sekcijā notiek zinātnisku pētījumu semināri, piemēroti studentu zināšanām. Labākie darbi iespiesti *Archīvā* (sk. XXII un XXIV sējumu).

Profesors E. Dunsdorfs ir Melburnas universitātes saimniecības vēstures profesors (emeritus). Dr. K. Ābele, agrāk Bankokas Čulalongkorna universitātes palaiontoloģijas un vēsturiskās ģeoloģijas docents, ir Viktorijas ģeoloģijas institūta palaiontoloģijas nodaļas vadītājs un kādreiz bijis aktīvs dzejnieks.

Studentu skaits Melburnā bijis šāds: I kurss 1978: no 9 dalībniekiem ar atzīmi A beidza 1, ar B 2, ar C 5, ar F 1.

II kurss 1979. gadā: no 9 dalībniekiem ar A beidza 1, ar B 2, ar C 4, izstājās 2.

III kurss 1980. gadā: no 6 dalībniekiem ar A beidza 3, ar C 3.

I kurss 1981. gadā: no 13 dalībniekiem ar A beidza 1, ar B 4, ar C 3, izstājās 5. (I kurss 1982. gadā: ar C beidza 1, ar F 2, izstājās 4)

II kurss 1982. gadā: no 8 dalībniekiem ar A beidza 4, ar B 3, ar C 1.

III kurss 1983. gadā: no 8 dalībniekiem ar B beidza 5, ar C 1, ar D 1, ar F 1. Šo atzīmju nozīme ir: A – izcili, B – ļoti labi, C – apmierinoši, D – neapmierinoši, F – neizturēja pārbaudījumu.

Vai šīs studijas atzīs grada ieskaitīšanai, lems katrā atsevišķā gadījumā mācībiestāde, kurā students iestājies grada iegūšanai. Šķiet, ka universitātes Melburnā ir ar mieru atzīt un ieskaitīt visus trīs kursus, varbūt arī tos uzskatīt par galveno priekšmetu (major sequence).

IV. Sidnejas universitāte

Nesen iesāktas pārrunas par Melburnas sistēmai līdzīgas programmas īstenošanu arī Sidnejā.

V. Augstākie gradi

Studenti, kas dzīvo Adelaides pusē un kam ir piemērota kvalifikācija, var lūgt Flindersa universitātei, lai viņus uzņem par maģistra grada (M.A.) kandidātiem vai doktorantiem (abos gadījumos grada piešķiršana atkarīga tikai no diplomdarba vai disertācijas, kursa darba nav), vai arī par maģistra grada kandidātiem (M.A. Qualifying) grada iegūšanai vienīgi ar kursa darbu. Par šādiem lūgumiem spriedīs Flindersa universitātes humānitāro zinātņu fakultātes augstāko gradu komiteja (Higher Degrees Committee).

Adrese: Dr. T.G. Fennell, The Flinders University of South Australia, School of Humanities, Bedford Park, SA 5042, Australia.

LATVIEŠU VALODAS STUDIJAS KENTAS VALSTS UNIVERSITĀTĒ ASV

Vilmārs Kukainis

Sekojošais pārskats ir informācijas brošūras *The Latvian Program at Kent State University* saīsināts tulkojums ar autora papildinājumu. Redakcija

Kentas universitātē ir piesniedzami latviešu valodas kursi un latviešu bibliotēka un pastāv stipendiju fonds latvisko priekšmetu studijām.

Latviešu valodas kursi sākās 1977. gadā, bet jau pirms tam darbojās leišu un igauņu valodas kursi. Latviešu valodas studijas norit četrosursos — „Elementārā latviešu valoda” (4 stundas nedēļā), „Elementārā latviešu valoda II” (4 stundas), „Vidējais latviešu valodas kurss I” (3 stundas) un „Vidējais latviešu valodas kurss II” (3 stundas). Sekmīgi nobeidzot šos četrus kursus, students iegūst drošus pamatus latviešu valodas pētīšanai. Šie kursi arī apmierina vairumu prasību valodu studiju ziņā kolledžas humānāro zinātņu fakultātē.

Studijas vada Māra Hegedeosa (Zandberga), Kalifornijas universitātes Losandželosā maģistre lingvistikā (išbiogrāfiju sk.: *Latvian Graduates 1945–1975*, 106. lpp.), lektrese Kentas un Akronas universitātē angļu valodā un literātūrā. Agrāk par eksāminētāju darbojās Dr. Dzidra Šillaka no Baulingrīnas (Bowling Green) stāta universitātes (sk.: *Archīvs XXI*, 245. lpp. un *XXIII*, 234. lpp., kur jālabo uzvārds). — Kentas universitāte nav prasījusi un neprasīs nekādas latviešu sabiedrisko organizāciju piemaksas latviešu valodas kursiem, bet ar pateicību pieņem maksājumus stipendiju fondam un dāvanas bibliotēkai.

Latviešu bibliotēkā ir ap 3000 sējumu, starp tiem daudz citur ASV neatrodamu publikāciju un lielāks skaits ASV, Kanādas un Rietumvācijas latviešu periodisko izdevumu. Krātuves archīvāliju un manuskriptu nodaļā ietilpst nēlaiķa profesora Jāņa Rutmaņa archīvs ar manuskriptiem par Baltijas universitāti, Latviešu architekta biedrību un Vācijas bēgļu nometņu administrāciju.

Latviešu stipendiju fondam paredzēts savākt līdzekļus no latviešu sabiedrības un citiem labvēļiem. Procentus no šī fonda paredzēts izmaksāt stipendijās studentiem, kas uzņemti universitātē, prot latviski runāt un rakstīt vismaz elementārā II pakāpes kursa apmērā un kas apņemas strādāt vismaz desmit stundas nedēļā (izņemot brīvlaiku) latviešu bibliotēkas un archīva darbos. Stipendijas pirmo reizi piešķirtas 1983. gadā diviem studentiem, katram \$ 1000 gadā (\$ 500 sēmeštrī). Adrese: Ethnic Heritage Program, 109 Satterfield Hall, Kent State University, Kent, OH 44242, USA.

LATVIEŠU VALODAS STUDIJAS RIETUMMIČIGANAS UNIVERSITĀTĒ

Lalita Muižniece

Latviešu valodas studijas Rietummičiganas universitātes valodu un lingvistikas fakultātē (Dept. of Languages and Linguistics, Western Michigan University, Kalamazoo, MI 49008, USA) kopš 1969. gada notiek šādi:

Vasaras sēmeštrōs (jūn.—aug.): Pamatkursi (Basic Latvian I & II) 7 nedēļas. Vidējā līmeņa kursi (Intermediate Latvian I & II) 7 nedēļas. Dažādi 2—4 nedēļu valodas, literātūras, pādidagoģijas un vēstures kursi, visi ar akadēmiskām ieskaitēm. Šie kursi mainās gadu no gada. Piemēram, 1983. gada vasarā bez valodas studijām bija lekcijas un semināri pādidagoģijā, folklorā, sabiedriskās zinātnēs un Raiņa dzejā un drāmā. Interesenti var pieprasīt attiecīgā gada vasaras studiju brošūru, rakstot: Latvian Summer Studies, Division of Continuing Education, Western Michigan University, Kalamazoo, MI 49008, USA.

Rudens un ziemas sēmeštrōs (sept.—apr.): Vidējā līmeņa valodas kursi (Intermediate Latvian I & II). Latviešu valodas fōnoloģija (Latvian Phonology). Ievads valodniecībā (Nature of Language). Ievads latviešu vēsturē un politikā (Problems of Foreign Political Systems: Introduction to Latvian History & Politics). Rakstīšanas kurss (Latvian Composition). Latviešu literātūra (Latvian Literature). Latviešu literārās valodas un kultūras attīstība (Seminar in Latvian Linguistics).

Ar 24 ieskaites stundām (neskaitot pamatkursus) iespējams iegūt latviešu valodas priekšmeta ieskaiti (Minor in Latvian) grada iegūšanai. Sākot ar 1985. gada rudeni, latviešu valodas programmu paplašinās, pielīdzinot to visu pārējo svešvalodu programmām. Vairāki kursi izmantojami maģistra un doktora grada programmās kā Rietummičiganas universitātē, tā citur.

„Minor” ieskaiti iespējams iegūt viena akadēmiskā gada laikā, „Major” ieskaiti (sākot ar 1985. mācībgbadu) — pusotra līdz divu. Mācību laikā studentiem jābūt uzņemtiem Rietummičiganas universitātē; pēc tam iegūtās akadēmiskās ieskaites pārskaitāmas uz citām kolledžām un universitātēm.

Patlaban Rietummičiganas universitātē nav latviešu valodas maģistra grada programmas. Ir iespējams iegūt maģistra grādu pādidagoģijā ar latviešu valodu un/vai lingvistiku kā galveno priekšmetu. Šo grādu ieguvušas vai vēl gar to strādā trīs latviešu studentes.

Vasaras sēmeštrōs latviešu valodas studiju programmā piedalījušies 25–84 studenti; pēdējos gados caurmēra skaits ir ap 30–35. Akadēmiskā gada studentu skaits (kopš 1981/1982. mācībgada) bijis 16–18 sēmeštrī.

Mācībepēki: Vasarās docē vieslektori no citām universitātēm, piemēram, profesors Jāzepe Lelis no Hauarda (Howard) universitātes Vašingtonā, Dzidra Rodiņa (Liepiņa) no Minesōtas universitātes, profesors Rolfs Ekmanis no Arizonas universitātes un daudzi citi. Rudenī un ziemā – docente (Assist. Professor) Lalita Muižniece, ārk. profesors (Assoc. Professor) Jānis Peniķis no Indiānas universitātes; asistenti: Anda Libere (1981–1983), Daina Ūle (1983–1985). Ar 1985. gadu palielināsies arī mācībepēku skaits.

JĀŅA RIEKSTIŅA LATVIEŠU STUDIJU CENTRS

Valdis Kārklis

Sekojošais pārskaits ir 1983. gada 5. novembrī *Laikā* publicētā raksta saišinājums

Redaktors

Rietummičiganas universitātes latviešu akadēmiskā programma Kalamazū ir izaugusi no latviešu valodas studijām, kas universitātes vasaras mācību posmā pastāv jau vairāk nekā desmit gadus.

Kopš 1981. gada pēc šīs programmas iespējams iegūt plašu un pilnīgu akadēmisko izglītību latviešu valodā, kvalificējoties ar blakupriekšmeta („minor”) tiesībām Rietummičiganas universitātes vispārējās studijās.

Jāņa Riekstiņa studiju centrs, kur dzīvo latviešu akadēmiskās programmas studenti, darbojas kopš 1982. gada janvāra. Pilnīga latviskā izglītība nav iegūstama tikai universitātes kursos. Tikpat svarīga studentiem ir latviskā vide ārpus lekcijām, kur, kopīgi dzīvodami un mācīdamies, viņi izkopj latviešu valodu un ieaug latviskā jā kultūrā.

Par šāda centra celšanu akadēmiskās programmas studentiem lēma ALA 1981. gada kongress un uzdeva valdei to īstenot. Īsā laikā toreizējā ALA valdes priekšsēža Jāņa Riekstiņa sapratīgajā vadībā nama financēšana bija nodrošināta ar ziedojumiem un aizdevumiem. Pēc celtnes iesvētišanas pirmā gada studenti jau 1982. gada janvārī ievācās vēl nenobeigtajā mītnē. 1983. gadā ALA kongress to nolēma nosaukt par Jāņa Riekstiņa latviešu studiju centru, tā godinot pāragri mirušo ALA valdes priekšsēdi.

Mītnē ir istabas 22 studentiem un saimniecei, virtuve, ēdamzāle un sa-
nāksmju telpas. Tur notiek semināri, kas papildina akadēmisko programmu ar
tematiem folklorā, mūzikā, reliģijā, mākslā, vēsturē, aktuālās problēmās un
citās nozarēs. Iekārto arī plašu bibliotēku, kuŗas pamatā ir nelaiķa Jāņa Bičola
ģimenes ziedotās grāmatas.

Jāņa Riekstiņa latviešu studiju centru pārzina ALA valdes izraudzīta
saimniecības padome Dr. Ulža Šmidchena vadībā. Saimniece ir Maira Bundža,
kas pārzina arī bibliotēku. Studenti telpas irē no Amerikas latviešu apvienības.
Centru atbalsta ne vien ALA, bet arī Pasaules brīvo latviešu apvienība (PBLA),
Latviešu nacionālā apvienība Kanādā (LNAK), Latviešu evaņģeliski luteriskā
baznīca Amerikā (LELBA) un Daugavas vanagi (DV).

CITAS TAUTĪBAS

LIETUVIEŠU STUDIJU PROFESŪRA ČIKĀGĀ

Spriežot pēc Rimvida Šilbojāŗa raksta (Rimvydas Šilbojaris, „Towards
a Chair of Lithuanian Studies”, *Lituanus* 29, 3 (1983), ir panākta vienošanās
ar Iļinojas universitāti Čikāgā, ASV par lietuviešu studiju profesūru. Tās nodi-
bināšanās lietuviešu sabiedrība piedalīsies ar \$ 600 000 (kas lielāko tiesu jau
esot savākti) un universitāte ar \$ 150 000. Šo kopējo summu (\$ 750 000)
ieguldīs vērtspapīros un ar procentiem uzturēs profesūru, iekārtos bibliotēku
un atbalstīs studentus, kas vēlēšies iegūt gradu lietuvisko priekšmetu studijās.
Sākumā galvenais būs leišu valodas un literātūras studijas, bet vēlāk arī vēsture
un sabiedriskās zinātnes.

Raksta autors cer, ka jaunais pasākums apturēs lietuviešu pārtautošanos,
jo, veicinot lietuvju kultūras uzplaukumu, lietuvisko priekšmetu akadēmiskās
studijas nostiprinās lietuviešu pašapziņu. Turklāt šo priekšmetu studijas brī-
vajā pasaulē dos pretsparu diktātūras uzspiestiem kropļojumiem pašā Lietuvā.

UKRAIŅI

Sidņejas lietuviešu avīze *Mūsu Pastogē* (1984. g. 19. martā) savukārt
ziņo, ka Mekvōri (Macquarie) universitātē Sidņejā nodibināta ukraiņu zinātņu
katedra ukraiņu valodas un literātūras studijām. Šim nolūkam savākts kapi-
tāls 600 000 dolāru apmērā, ar ziedojumiem piedaloties 600 Austrālijas ukrai-
ņiem. Katedras svinīga atklāšana notika 1984. gada 10. martā.

MŪSU NĀKOTNE

(JAUNATNES VIEDOKĻI PAR SVARĪGĀM PROBLĒMĀM)

Indulis Kažociņš

Pēc *Archīva* redaktora ierosinājuma Indulis Kažociņš izdarīja aptauju Anglijā 1983. gada decembrī un Anna Ziedare Austrālijā 1984. gada janvārī. Abu aptauju datus apstrādāja Kažociņš. Aptaujā bija divi ļoti plaši formulēti jautājumi:

1) Kādā ziņā vecā paaudze kļūdījies, ka tik plašās jaunatnes aprindas ir atsvešinājušās no latviskuma?

2) Ko vēl šai pēdējā brīdī varētu darīt, lai atsvešināšanos apturētu?

Redaktors

Anglijā aptauju izdarīja vairākos latviešu sarīkojumos DV fonda īpašumā „Straumēnos”. Tur sarīkojumu telpās sastaptos jauniešus lūdza ierunāt viņu atbildes skanulentē. Tikai divi aicinātie atteicās. Taujātājs ieguva no 35 jauniešiem mutvārdu un no viena jaunieša rakstveida atbildi. Kopā Anglijā bija 36 atbildētāji (21 vīrietis, 15 sievietes). Sarīkojumos jaunieši bija ieradušies no dažādām Anglijas malām. Kad ierunātās atbildes vēlāk sakārtoja, izrādījās, ka pārstāvēti arī dažāda vecuma jaunieši. Deviņi bija 30 gadu veci un vecāki, 21 bija 20–29 gadu vecumā, četri bija jaunāki par 15 gadiem un divi bija nezināma vecuma.

Austrālijā aptauju izdarīja Vasaras vidusskolā, iegūstot no 68 atbildētājiem (39 vīriešiem, 24 sievietēm un 5 nezināma dzimuma) rakstveida atbildes. 18 no atbildētājiem bija 16 gadus veci, septiņi – 15 gadus un septiņpadsmit – 14 gadus veci un jaunāki. Trīs atbildētāji bija vecāki par 35 gadiem. Vasaras vidusskolas apstākļi ir devuši iespēju iztaujātajiem jautājumus iepriekš pārrunāt, tādēļ atbildes vairs nav spontānas. Atbilžu daudzveidība tomēr norāda, ka grupas ieskati atbildētājus nav pārāk ietekmējuši.

Klausoties Anglijas atbildētājus skanulentē, no 36 atbildētājiem (ieskaitot rakstveida atbildi) iegūtas 75 izvērtējamas atbildes uz pirmo jautājumu un 67 izvērtējamas atbildes uz otro jautājumu. Austrālijā no 68 atbildētājiem iegūtas 117 izvērtējamas atbildes uz pirmo jautājumu un 101 izvērtējama atbilde uz otro jautājumu.

Vairums atbilžu, it sevišķi mutvārdos, izteiktas ļoti neveiklā valodā, pašiem atbildētājiem meklējot īstos vārdus, kā izteikt savus ieskatus. Dažos

VISĀS PASAULES MALĀS IR LATVJU JAUNATNES PULČIŅI, KAM GRŪTI SARUNĀTIES LATVISKI

gadījumos neērtības sajūtu bija radījis skaņulentes aparāts. Ar nedaudz izņēmumiem rakstveida aptaujā vispār iztaujātie ir atbildējuši nopietni un centušies iespējami skaidri izteikt savus ieskatus.

I

Atbildes uz pirmo jautājumu varēja sakārtot 18 atšķirīgās grupās, ko skaidrības labā savukārt varēja apvienot ar 6 virsrakstiem, pievienojot vēl nelielo nezinātāju vai neatbildētāju grupu (Anglijā 2, Austrālijā 5 jauniešus). Atbildes uz otro jautājumu varēja sakārtot 16 atšķirīgās grupās, ko apvienoja ar 6 virsrakstiem, atsevišķi pievienojot nezinātājus un neatbildētājus.

Atbilžu grupējums, skaits un procenti ir sniegti tabulās. Atsevišķi izvērtētas Anglijas un Austrālijas jauniešu atbildes, lai lasītāji varētu salīdzināt jauniešu uzskatus. Salīdzinājuma dēļ atsevišķā tabulā doti dati, kas ievākti no jaunākās grupas — jaunākiem par 15 gadiem. Numerācija šai tabulā atbilst kopējo atbilžu tabulu numerācijai. Sieviešu un vīriešu atbildes atsevišķi nav skaitītas.

Plaši formulētie jautājumi ir devuši iespēju atbildētājiem brīvi izteikties. Cenšoties precizēt savus uzskatus, jaunieši devuši vairāk par vienu atbildi katrs. Izvērtējot viena atbildētāja daudzveidīgo atbildi, viņa sarežģītās domu gaitas dēļ nav iespējams piedēvēt atbildētājam vienu vai otru atbildi kā vienīgo un noteicēju. Tādēļ izvērtējumā nav ņemts vērā atbildētāju skaits, bet gan iegūto atbilžu skaits.

	Atbildētāji	Atbildes 1.jautājumā		Atbildes 2.jautājumā	
		Skaits	Caurmērā uz katru	Skaits	Caurmērā uz katru
Anglijā	36	75	2,08	68	1,84
Austrālijā	68	117	1,72	101	1,48

Atbildes ir ļoti daudzveidīgas un neapstrādātā veidā gandrīz nepārskatāmas, it sevišķi mutvārdu atbildes. Tās iegūtas sarunas veidā, pie tam ļoti traucējošos apstākļos. Pārskatāmības dēļ atbildes sakārtotas grupās un apakšgrupās (sk. „Pielikumum” 125.lpp.), turpmāk grupas apzīmējot ar cipariem, apakšgrupas ar burtiem.

Pirmā jautājuma formulējums: „Kādā ziņā vecā paaudze kļūdījiesies, ka tik plašās jaunatnes aprindas ir atsvešinājušās no latviskuma?” spontāni izraisīja atbildi: „Domāju, ka vecā paaudze nav kļūdījiesies” vai „To nevar uzskatīt par vecās paaudzes kļūdu”. Tādu vai līdzīgu atbilžu Anglijā bija 27 (35,9 % no atbilžu kopskaita), Austrālijā tikai 9 (7,7 %). Saskaitot dabūjam

36 atbildes jeb 18,7 % no atbilžu kopskaita. Šis skaitlis ir nozīmīgs tādēļ, ka aptaujas jautājuma formulējums jau it kā uzskata par pamatotu, ka vecā paaudze ir kļūdījusies, bet daļa jauniešu tādu uzskatu apšaubā. Pamatojoties uz to, kā jautājums formulēts, jauniešu minētie attaisnotāji iemesli tomēr nav izvērtēti. Ir gan izvērtēti daži cita rakstura iebildumi: 1/b – ka jaunatne nav atsvešinājusies vairāk par kādu citu latviešu trimdinieku grupu (5 atbildes jeb 6,7 %) un 1/c – ka latviešiem nav savas īpatnējas reliģijas (2 atbildes jeb 2,7 %).

Līdztekus vecās paaudzes attaisnojumam jaunieši tomēr izteica veselu virkni domu, kas kritizē vecās paaudzes rīcību, pie kam vairums par vecās paaudzes kļūdu uzskata to, ka tā nav radījusi apstākļus, kuŗos jaunā paaudze (bērni) varētu iepazīties un sadraudzēties ar citiem sava vecuma latviešiem. Šī pamatdoma izskan pat tādos atzinumos, kuŗos izteikta kritika par nesūtīšanu latviešu skolā (4/a), jauniešu nometnēs vai citās latviešu jauniešu sanāksmēs. Tādēļ 4. atbilžu grupa apzīmēta vārdiem: „Nedeva bērniem iespēju ieaugt latviešos”. Šai grupā ietilpst 22,7 % Anglijas un 32,5 % Austrālijas atbilžu. Nesūtīšanu latviešu skolā piemin samērā liels jaunākās grupas atbilžu skaits – 14,8 %. Daudz atbilžu norāda gan tieši, gan netieši uz to, ka vecā paaudze nav centusies uzzināt un saprast jauniešu intereses, lai tām pieskaņotu veidu, kā latviskumu ieaudzināt. Par to it sevišķi sūdzas atbildētāji Austrālijā: „Nav taisījuši latvietību interesantu”, spieduši iet uz bērnu vecumam un izpratnei nepiemērotiem sarīkojumiem (priekšlasījumiem) un līdzīgi. Daži jaunieši domā, ka trūcis laikmeta stilam atbilstošas latviešu „pop-mūzikas” un tādā veidā organizētu balliņu vai „disko”. Tas ir spiedis jauniešus šāda veida „sabiedrisko dzīvi” meklēt nelatviešu sabiedrībā. Secinājums atkal noved pie problēmas par latviešu draugiem – cilvēks iekļaujas tai sabiedrībā, kuŗā viņš atrod draugus un domubiedrus.

Par citu nopietnu problēmu jaunieši uzskata vecās paaudzes, it sevišķi vecāku, nevērību pret latviešu valodu un latviešu sabiedrību. Kāda 27 gadus veca jaunava saka: „Vecāki domā, ka turēšanās pie latvietības ir laika tērēšana. Mana māte grib, lai man būtu laba izpeļņa un labi materiālie apstākļi. Viņai ir vienaldzīgi, vai es eju latviešu sabiedrībā vai ne.” Par to liecina 3/a apakšgrupas 23 atbildes (12,0 %), kas norāda, ka vecāki runāja ar bērniem angļiski, necentās bērniem iemācīt latviešu valodu un nesekoja, lai bērni rūpīgi veiktu latviešu skolas uzdevumus. Citi aizrāda, ka vecāki apgrozījušies nelatviešu sabiedrībā un ņēmuši tur līdz arī savus bērnus. Tā bērni ieguvuši nelatviešu draugus – problēma, par ko citi izteikušies 4/d apakšgrupā. 3/a apakšgrupā pieminēta arī jaukto laulību problēma kā viens no atsvešināšanās iemesliem.

2. atbilžu grupa ar 17,2 % atbilžu skaitu tieši vai netieši norāda uz latviskās pašapziņas trūkumu vecajā paaudzē. Šīs grupas atbildes raksturo kādas 1956. gadā dzimušas jaunavas vārdi: „Vecāki to [latviskumu] uzskata par laika tērēšanu. Viņi netic, ka Latvija jebkad atkal būs brīva.” Cita, 1951. gadā dzimusi jaunava saka: „Ja vecāki rādītu, ka viņiem patīk būt latviešu sabiedrībā, tad bērniem arī patīktu”. Cita tā paša gadagājuma jaunava saka: „[Vecāki] domāja — nedzīvo jau Latvijā, bet Anglijā. Tas [latviska audzināšana] bērniem varētu skādēt.”

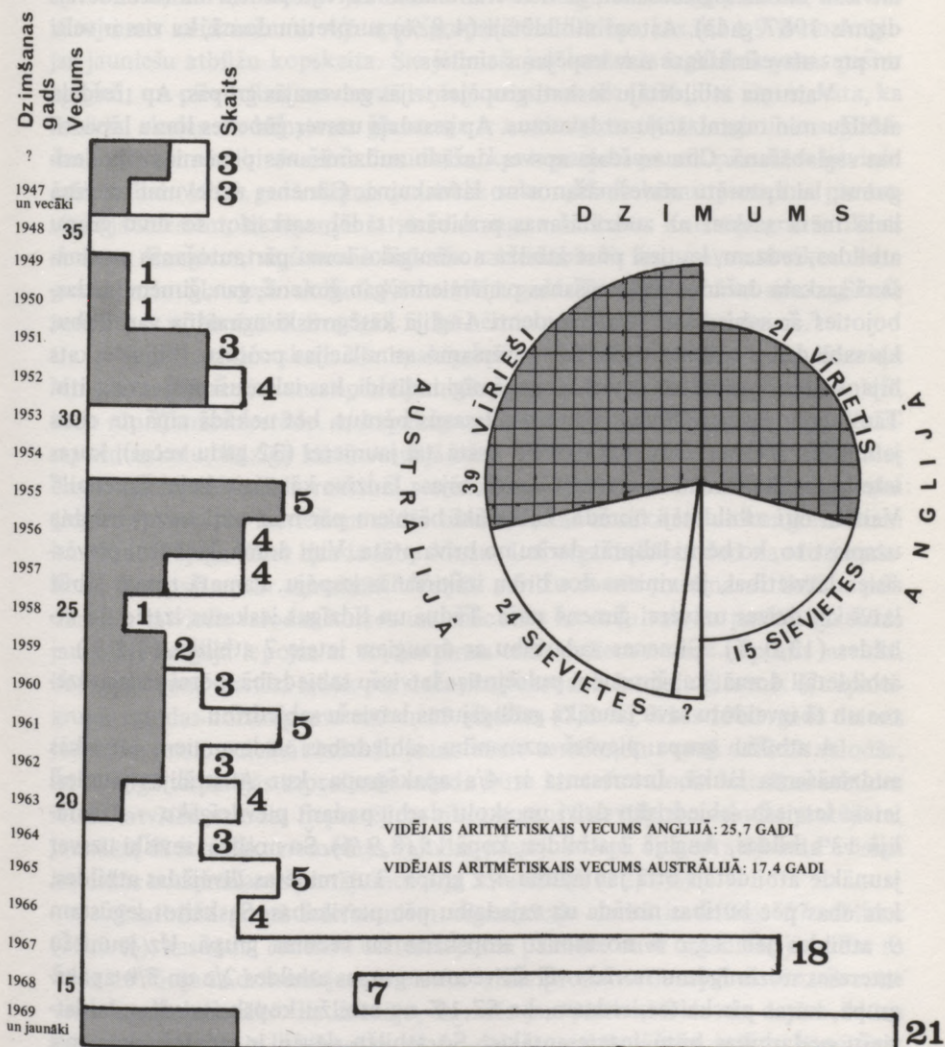
Nacionālas pašapziņas trūkums dažos gadījumos var izpausties savas tautības pārspīlētā uzsveršanā un cittautiešu nonicināšanā. Paši neuzdamies droši savā tautībā, vecāki gribētu redzēt bērnus par latviešiem un dažādā veidā viņus uz to pierunā. Vecāku darbi un rīcība turpretim rada bērnos daudz spēcīgāku pretējo reakciju, atbaida no latviskuma. „Mūs atbaida tā lielā, uzspiestā un tik ļoti uzsvertā pienākuma apziņa pret latviešu tautu” (22 gadus vecs jauneklis). „Izdzēst upurēšanās jēdzienu no latviešu sadzīves” (20 gadus vecs jauneklis). Tas ir traģisks stāvoklis, kuŗā vecāki domā, ka dara labāko, bet patiesībā strādā pretī latviešu tautas interesēm.

No 5. grupas atbildēm 17 (8,9 %) pārmet trimdas organizācijām gan nepietiekamu materiālo atbalstu jaunatnei, gan noraidīgu izturēšanos, gan to, ka jauno paaudzi nepielaižot organizāciju vadībā. Ja materiālā atbalsta summas un noraidīga izturēšanās individuālos gadījumos varētu būt diskutējami jautājumi, tad vecās paaudzes organizāciju pārstāvji droši apgalvos, ka viņi ar prieku uzņemtu katru jaunu darbinieku. Zīmīgi tomēr ir tas, ka 3,6 % jauno (sk. 5/c apakšgrupu) domā, ka viņi vecās paaudzes organizācijās „pie vārda netiks”. Ja kāda organizācija ar bažām vēro savu mazo jaunās paaudzes biedru skaitu, tai vajadzētu šo problēmu nopietni apsvērt un meklēt veidus, kā jauno paaudzi pārliecināt.

II

Atbildes uz otro jautājumu sakārtotas septiņās grupās, no kuŗām vienā ir nezinātāji un neatbildētāji (Anglijā 2, Austrālijā 6). Jautājums formulēts: „Ko vēl šai pēdējā brīdī varētu darīt, lai atsvešināšanos apturētu?” Jaunieši ar atbildēm neskopojās, bet ieteikumu tomēr ir mazāk nekā aizrādījumu uz kļūdām, atbildot uz pirmo jautājumu. Lielos vilcienos ieteikumi ir saskanīgāki nekā aizrādījumi uz kļūdām. Kā katrā aptaujā, arī šajā ir pārstāvēti mazākuma ieskati: politisko aktivitāti prasa pastiprināt 5 atbildes (1. grupā) jeb 3,0 %. Šai grupā ietilpst arī prasība pēc skaidrākiem nacionālās cīņas mērķiem politiskajā programmā. Sešu atbilžu pamatdoma 5/a un 5/b apakšgrupā ir, ka tauta

JAUNATNES APTAUJAS DALĪBNIKU VECUMS UN DZIMUMS

VECUMA DIAGRAMMĀ PELĒKAIS LAUKUMS - ANGLIJA

var pastāvēt tikai, kopā dzīvojot. Tādēļ piecas atbildes mudina Latviju vismaz apciemot, bet viens atbildētājs domā, ka vēl tagad būtu iespējams nopirkt un izveidot neatkarīgu latviešu „koloniju”, kas ir „vienīgā galīgi ilgstošā atbilde” latviešu tautas saglabāšanai, ja vien trimdinieki Latviju patiesi mīl (atbildētājs dzimis 1967. gadā). Astoņi atbildētāji (4,8 %) turpretim domā, ka viss ir velti un pret atsvešināšanos nav iespējams cīnīties.

Vairuma atbildētāju ieskati grupējas trijās galvenajās grupās. Ap trešdaļa atbilžu min organizāciju uzdevumus. Ap sestdaļa uzsver ģimenes lomu latvietības saglabāšanā. Cita trešdaļa apsver dažādu audzināšanas paņēmieni noderīgumu, lai apturētu atsvešināšanos no latviskuma. Ģimenes uzdevumi šai ziņā lielā mērā saskan ar audzināšanas prasībām, tādēļ, saskaitot šo divu grupu atbildes, redzam, ka tieši puse atbilžu nozīmīgāko lomu pārtautošanās mazināšanā saskata dažādos audzināšanas paņēmienos gan ģimenē, gan, ģimenei sadarbojoties ar sabiedrību. Daži studenti Anglijā katēgoriski noraidīja varbūtību, ka sabiedrība varētu mazināt nenovēršamo asimilācijas procesu. Viņu ieskats bija, ka tam var pretoties vienīgi apņēmīgi indivīdi, kas izlēmuši paši savu gaitu. Tādi apņēmīgi vecāki varētu ietekmēt savus bērnus, bet nekādā ziņā ne citus jauniešus. Varbūt šāds ieskats bija prātā tai jaunieci (32 gadu vecai), kuŗas ieteikums, lai mazinātu atsvešināšanos, bija: „Jādzīvo kā vienai lielai ģimenei!” Vairāki citi atbildētāji norāda, ka vecāki bērniem par maz uzticas un mēģina uzspiest to, ko bērni labprāt darītu no brīva prāta. Viņi domā, ka bērni pievērsīsies latvietībai, ja viņiem dos brīvu izšķiršanās iespēju. Pamatā tomēr jābūt latviskai dzīves uztverei ģimenē pašā. Tādus un līdzīgus ieskatus izteic 22 atbildes (13,0 %). Ģimenes darbību ar draugiem ieteic 7 atbildes (4,2 %) – atbildētāji domā, ka, ģimenēm pulcējoties latviešu sabiedrībā, bērni sadraudzētos un tā izveidotu savu jaunāka gadugājuma latviešu šabiedrību.

4. atbilžu grupa pievērs uzmanību sabiedrības uzdevumiem latviskās audzināšanas laukā. Interesanta ir 4/a apakšgrupa, kur Austrālijas jaunieši ieteic latviešu sabiedrisko dzīvi un skolu darbu padarīt pievilcīgāku – Austrālijā 13 atbildes, Anglijā 2 atbildes, kopā 15 (8,9 %). Šo noslieci sevišķi uzsver jaunākie atbildētāji otrā jautājuma 4/a grupā. Tur minētas divējādas atbildes, kas abas pēc būtības norāda uz vajadzību pēc pievilcības. Saskaņot iegūstam 9 atbildes jeb 32,2 % no atbilžu kopskaita šai vecuma grupā. Uz jauniešu intereses nozīmīgumu norāda vēl šīs vecuma grupas atbildes 2/c un 3/b apakšgrupā, kuŗas pieskaitot, redzam, ka 57,1% no atbilžu kopskaita vēlas, lai latviešu nodarbības būtu interesantākas. Šo atbilžu devēji ir jaunieši, kas paši jau izmanto sabiedrības sniegto latvisko audzināšanu. Ir saprotams, ka viņi

priecātos, ja latviešu skolas un ārpusskolas nodarbības būtu saistošākas, bet jāievēro, ka viņi saka – ja tās tādas būtu, tad latviešu sabiedrībā varētu iesaistīt arī vēl tos, kuri tagad nepiedalās.

Jaunāku un vecāku jauniešu interešu atšķirība zīmīgi parādās, kad šos vērojumus salīdzinām ar 4/b apakšgrupas 10 atbildēm, kas ir 14,9 % no Anglijas jauniešu atbilžu kopskaita. Šie jaunieši jau latviskās izglītības gaitas paši ir beiguši, un pievilcības moments viņiem vairs nav tik akūts, bet viņi ieskata, ka latviešu skolas un Minsteres ģimnazija ir nozīmīgi institūti latvietības saglabāšanai, jo tur nodibinās cieša draudzība, kas ir pamatā jaunās paaudzes latviešu sabiedrībai. 1959. gadā dzimis jauneklis saka: „Mazu bērnu pieradina pie latviešu jauniešiem, lai viņam ir latviešu draugu vairākums. Kad viņš grib satīties ar šiem draugiem, viņš nonāk latviešu sabiedrībā. Es visus savus tuvākos draugus iepazīnu latviešu skolā.” Kāda 1951. gadā dzimusi jaunieta saka: „Skola tomēr nav nozīmīgāka. Svarīgāk ir, lai bērni apzinās, ka viņi ir latvieši.”

Neliels atbilžu skaits 4/c apakšgrupā norāda, ka vajadzīgs vairāk līdzekļu Minsteres ģimnazijai un stipendijām. Sprotamā kārtā tie ir Anglijas jaunieši, kam rūp šī mācībiestāde. 4/d apakšgrupā Austrālijas jaunieši uzsver savu Vasaras vidusskolu, līdzīgā kārtā Anglijā runā par ELJA kongresiem, latviešu valodas kursiem un dažāda rakstura semināriem. 1961. gadā dzimis jauneklis saka: „Man interese par latviešiem radās tikai tad, kad es sāku iet uz kongresiem un kursiem. Vajaga rīkot daudz labu kursu. Lai organizācijas dod naudu jauniešiem, kas paši nevar samaksāt.” Vairāk atbilžu tomēr mudina uz lielāku pašdarbību latviešu valodasursos un, mācoties latviešu valodu patstāvīgi. Kāds jauneklis Anglijā lepojas ar to, ka pirms trim gadiem nemaz neprātis latviski, bet tagad runā latviski labāk par dažu, kas uzaudzis latviešu ģimenē. 4/c apakšgrupā valodas nozīmīgumu uzsver 13 atbildes (7,8 %). Kāds 1961. gadā dzimis jauneklis ieteic pulcināt latviešu jaunatni no zemēm, kur runā dažādās valodās, lai vienīgā vispārējās saprašanās valoda būtu latviešu valoda. Vairākas atbildes ieteic latviešu valodas nepratējiem rīkot kursus atsevišķi no valodas pratējiem, jaunākie lūdz nelikt nometnēs valodas pratējus kopā ar nepratējiem. Pavisam latviskās audzināšanas jautājumos bija 55 atbildes (32,7 %).

2. atbilžu grupā ieteikumiem organizāciju darbā ir veltītas 57 atbildes (33,9 %), kas rāda, cik lielu uzticību jaunā paaudze dāvā organizācijām. Par to kāda 1956. gadā dzimusi jaunieta saka: „Kas [no latvietības] ir novērsušies, tie vairs atpakaļ nenāks. Es domāju, ka mēs jau pietiekoši daudz darām. Mūsu sabiedriskā dzīve ir ļoti bagāta, plaša: dejošana, dziedāšana, teātris, literatūra, politika, valodas semināri, vairākas organizācijas.”

Zīmīgi atkal parādās uzskatu atšķirība starp Austrālijas samērā jaunākajiem atbildētājiem (caurmēra vecums vīriešiem 18 gadu, sievietēm 16 gadu) un Anglijas caurmērā vecākajiem (caurmēra vecums kā vīriešiem, tā sievietēm 26 gadi). Kamēr Anglijas jaunieši domā, ka jauniešiem pašiem jāpaceļ savu organizāciju rosība un jāiesaista tajās nomaļus stāvošie, Austrālijas jaunākie jaunieši vairāk sagaida no vecākās paaudzes un skolotājiem. 1967. gadā dzimis jauneklis raksta: „Vajadzētu mēģināt vairāk jauniešu iesaistīt ar kultūru – teātri, tautas dejām u.t.t. Vajag dot iespēju tiem jauniešiem, kas nerunā latviski, mācīties speciālās valodas klasēs, atsevišķi no citām klasēm latviešu vidusskolās. Vecākiem ir jādod iespēja satikt citus latviešu jauniešus viņu vecumā.” Anglijā 1952. gadā dzimusi jaunava saka: „Jādara kaut kas konkrēts. Jākļūst politiski aktīviem, jādod konkrēti politiski mērķi. Ar koŗa dziedāšanu un prievīšu aušanu vien nepietiek.” To viņa attiecina pati uz savu paaudzi un tās rosību.

2/a un 2/d apakšgrupā izteikti citi ierosinājumi, kas šķiet vērsti vairāk pret vecās paaudzes organizācijām. Vairākās atbildēs izskan pārmetums, ka vecā paaudze izturas noraidīgi pret jauno ierosinājumiem un ar neuzticību pret jaunajiem darbiniekiem. Ja atsvešināšanos grib apturēt, tad šāda nostāja jāmaina. Ir jaunieši, kas novērojuši nesaskaņas organizāciju starpā un domā, ka, tās novēršot, varētu iesaistīt vairāk jauno darbinieku. Beidzot – viena atbilde uz jautājumu – ko vēl varētu darīt, lai atsvešināšanos no latvietības mazinātu? – ir nodot organizāciju vadību jaunās paaudzes rokās. Līdzīga doma slēpjas arī vairākās citās atbildēs, kas kritizē vecās paaudzes organizāciju vadību par jaunatnes interešu nesaprašanu un neievērošanu vai latviešu tautas grupas stāvokļa neizpratni trimdā. Rodas iespaids, ka jaunajai paaudzei gan šķiet, ka vecās paaudzes vadība gluži pareizi nerīkojas, bet pilnīgi pārliecināti viņi par to nav un nav pārliecināti arī, ka paši varētu rīkoties daudz labāk. Tas tāpat kā daudzas citas atbildes šai aptaujā liecina, ka jaunā paaudze dažkārt ir vairāk nobriedusi savos uzskatos nekā vecā paaudze to iedomājas.

Aptaujas atbilžu centrālā doma tomēr ir tā, ka latviskuma pamats ir latviska ģimene. Tādu izveidot ir pašu jauniešu uzdevums, kur vecā paaudze var būt tikai nelielā mērā palīdzīga. Latviskām ģimenēm savukārt jāveido latviska sabiedrība, kas ir spējīga pastāvēt citas tautas vidū kā līdzvērtīga un pievilcīga. Par to kāda 1957. gadā dzimusi jaunava saka: „Jārūpējas, lai tiem, kuŗi ir spējuši atrast dzīvesbiedru latvieti, būtu iespēja savus bērnus uzaudzināt tādā vidē, kur šie bērni var sadraudzēties ar citiem latviešu bērniem. Ja bērnus audzina vidē, kur vienīgā latviešu valoda ir tā, ko dzird mājās, tad apkārtne ir lielāka un kārdinošāka.”

PIELIKUMS

Atbilžu grupējums pirmā jautājumā

- (An – Anglija, Au – Austrālija, K – kopā. Skaitlis nozīmē atbilžu skaitu, skaitlis iekavās – procentu no atbilžu kopskaita)
1. Vecā paudze nav kļūdījusies – An 27 (35,9), Au 9 (7,7), K 36 (18,7)
    - a) Vecāki nav vainojami – An 20 (26,6), Au 9 (7,7), K 29 (15,1)
    - b) Jaunatne nav atsvešinājusies vairāk nekā vecākā paudze – An 5 (6,7), Au 0, K 5 (2,6)
    - c) Latviešiem nav nacionālas reliģijas – An 2 (2,7), Au 0, K 2 (1,0)
  2. Vecākiem pietrūka nacionālās pašapziņas – An 7 (9,3), Au 26 (22,2), K 33 (17,2)
    - a) Vecākiem trūka pašapziņas un ticības Latvijai – An 5 (6,7), Au 10 (8,5), K 15 (7,8)
    - b) Jauniešus atstūma vecāku pārspilētais nacionālais šovinizisms – An 0, Au 1 (0,8), K 1 (0,5)
    - c) Vecāki uzspieda latvietību, uzsverot pienākumu pret Latviju – An 2 (2,7), Au 15 (12,8), K 17 (8,8)
  3. Vecāki deva priekšroku vietējai sabiedrībai – An 14 (18,7), Au 27 (23,0), K 41 (21,4)
    - a) Runāja ar bērniem angļiski, necentās iemācīt latviešu valodu – An 7 (9,3), Au 16 (13,7), K 23 (12,0)
    - b) Materiālos labumus vērtēja augstāk par piederību pie latviešu sabiedrības – An 1 (1,3), Au 0, K 1 (0,5)
    - c) Darbojās tikai vietējā sabiedrībā un ņēma tur līdž arī bērnus – An 3 (4,0), Au 2 (1,7), K 5 (2,6)
    - d) Apprecējās ar cittautiešiem un mājās runāja angļiski – An 3 (4,0), Au 9 (7,7), K 12 (6,2)
  4. Nedeļa bērniem iespēju ieaugt latviešos – An 17 (22,7), Au 38 (32,5), K 55 (28,6)
    - a) Nesūtīja bērnus latviešu skolā – An 1 (1,3), Au 11 (9,4), K 12 (6,8)
    - b) Necentās saprast jauniešu intereses – An 8 (10,6), Au 16 (13,7), K 24 (12,5)
    - c) Necentās radīt jauniešu interesēm atbilstošu sabiedrisko dzīvi – An 2 (2,7), Au 2 (1,7), K 4 (2,0)
    - d) Nerūpējās, lai bērniem būtu tuvi latviešu draugi – An 6 (8,0), Au 9 (7,7), K 15 (7,8)

5. Vecās paaudzes organizācijas bija noraidīgas pret jauniešiem – An 6 (8,0), Au 11 (9,4), K 17 (8,9)
  - a) Nedeva pietiekamu materiālo atbalstu latviešu skolām, stipendijām, jaunatnes organizācijām – An 2 (2,7), Au 2 (1,7), K 4 (2,0)
  - b) Atbaidīja ar pārspilētu kritiku – An 1 (1,3), Au 5 (4,3), K 6 (3,1)
  - c) Nedeva iespēju jauniešiem piedalīties organizāciju vadībā – An 3 (4,0), Au 4 (3,4), K 7 (3,6)
6. Jaunatnei ir citas intereses – An 2 (2,7), Au 3 (2,6), K 5 (2,6)
7. Neatbildēja – An 2 (2,7), Au 3 (2,6), K 5 (2,6)

Atbilžu grupējums otrā jautājumā

1. Jāpastiprina politiskā aktivitāte un jādod skaidri nacionālās cīņas mērķi – An 3 (4,5), Au 2 (2,0), K 5 (3,0)
2. Jāaktīvizē organizāciju darbs – An 19 (28,4), Au 38 (37,6), K 57 (33,9)
  - a) Vecajai paaudzei jāaicina jaunie savās organizācijās un jāatmet neiecietība un neuzticība pret jaunajiem – An 4 (5,9), Au 9 (8,9), K 13 (7,7)
  - b) Jauniešiem pašiem jāpaceļ savu organizāciju rosība un jāiesaista nomalu stāvošie – An 8 (11,9), Au 10 (9,9), K 18 (10,7)
  - c) Vecajai paaudzei jāveicina jauniešu organizāciju darbs, jānoskaidro jaunatnes intereses un jārada latviešu organizācijas jaunākiem gadījumiem – An 6 (8,9), Au 13 (12,9), K 19 (11,3)
  - d) Jāizbeidz neuzticība un strīdi organizāciju un paaudžu starpā – An 1 (1,5), Au 5 (4,9), K 6 (3,6)
  - e) Organizāciju vadība jānodod jaunās paaudzes rokās – An 0, Au 1 (1,0), K 1 (0,6)
3. Latvietības uzturēšanas pamats ir latviska ģimene – An 14 (20,9), Au 15 (14,8), K 29 (17,3)
  - a) Latvietību var ieaudzināt tikai ģimenēs no agras bērnības – An 9 (13,4), Au 13 (12,9), K 22 (13,0)
  - b) Latviešu sarīkojumos jāņem līdž bērni, lai viņi tur satiktos ar citiem latviešu bērniem un iegūtu latviešu draugus – An 5 (7,5), Au 2 (2,0), K 7 (4,2)
4. Jāveicina latviskā audzināšana – An 21 (31,4), Au 34 (33,7), K 55 (32,7)
  - a) Latviešu sabiedriskā dzīve un latviešu skolu darbs jāpadara interesantāks – An 2 (2,9), Au 13 (12,9), K 15 (8,9)
  - b) Jāsūta bērni latviešu skolās un Minsteres ģimnazijā, lai tur iegūtu latviešu draugus – An 10 (14,9), Au 5 (4,9), K 15 (8,9)

- c) Jānodod vairāk līdzekļu Ministreses ģimnazijai un stipendijām – An 3 (4,5), Au 0, K 3 (1,8)
- d) Jārīko vairāk kursu un semināru latviskā audzināšanā. Latviski nerunājošiem jāriko atsevišķi kursi un skolas – An 2 (2,9), Au 7 (6,9), K 9 (5,4)
- e) Jāveicina latviešu valodas kursi. Jauniešiem jācenšas mācīties latviešu valodu pašiem, meklējot visas iespējas – An 4 (5,9), Au 9 (8,9), K 13 (7,8)
5. Jāapciemo Latvija – An 2 (2,9), Au 4 (3,9), K 6 (3,6)
- a) Latvijas apciemojumi radīs reālas saites ar tautu – An 2 (2,9), Au 3 (3,0), K 5 (2,9)
- b) Jāizveido patstāvīga latviešu kolonija – An 0, Au 1 (1,0), K 1 (0,6)
6. Nekā nevar darīt, asimilācija nav novēršama – An 6 (8,9), Au 2 (2,0), K 8 (4,8)
7. Neatbildēja – An 2 (2,9), Au 6 (5,9), K 8 (4,8)

(Procentu aplēsums: 1. jautājumā – Anglijā 75 atbildes = 100 %, Austrālijā 117 atbildes = 100 %, kopā 192 atbildes = 100 %. 2. jautājumā – Anglijā 67 atbildes = 100 %, Austrālijā 101 atbilde = 100 %, kopā 168 atbildes = 100 %).

Atbildētāji jaunākajā grupā (zem 15 gadiem)

Atbildes 1. jautājumā

	Skaitis	%
2. a) Vecākiem latvietība ir vienaldzīga	1	3,7
b) Vecāki latvietību pārspilē	2	7,4
3. a) Vecāki nemāca latviešu valodu, mājās runā angļiski	7	26,0
b, c) Dzīvo tālu no latviešiem, nevar atļauties ceļā izdevumus uz latviešu sarīkojumiem	1	3,7
d) Jauktajās laulībās nerunā latviski	4	14,8
4. a) Vecāki nesūtīja bērnus latviešu skolā	4	14,8
b) Spieda bērnus iet uz gaļlaicīgiem latviešu sarīkojumiem	3	11,1
c) „Nav taisījusi latvietību interesantu”	1	3,7
d) Nedeļa bērniem iespēju iegūt latviešu draugus	1	3,7
7. Nezina	3	11,1

Atbildes 2. jautājumā

2. a, b) Tādi, kas nepiedalās latviešu sabiedrībā, jāaicina personiski uz nodarbībām; ja runā angļiski, jāizrāda, lai runā latviski	4	14,3
---	---	------

	Skaitis	%
c) Jārīko interesantas vasaras nometnes, tautasdejas, jauniešu kori, rokdarbu darināšana	5	17,8
3. a) Jāprecas ar latviešiem un jārunā latviski	2	7,1
b) Jāved bērni uz latviešu sarīkojumiem, kas bērnu interesē un ko viņi var saprast	2	7,1
Jādod iespēja sadraudzēties ar citiem latviešu bērniem skolās, nometnēs, sarīkojumos	1	3,6
4. a) Jāpadara latviešu nodarbības interesantākas	6	21,5
Jārīko jauniešu balles un citas jautras izdarības, viss labāk jāizziņo, jo daudzi nezina	3	10,7
d) Jādod vairāk latviešu skolu, skolām vairāk skolotāju, latviskai audzināšanai vairāk līdzekļu	4	14,3
7. Nezina	1	3,6

KĀDAS ATBILDES TRANSKRIPTS

Vecākus nevar vainot. [. . .] Jauniešiem sava dzīve ir jāveido no paša sākuma, un viņiem varbūt ir par daudz izvēles, kā to darīt. Viņiem ir savi ieskati par citām pasaules daļām, un viņus vairs nepievelk tikai latviešu lieta vien. Un tā viņi domā, kas ir svarīgāks? Bieži ir pārņemti, ka dažus Gvatemala interesē vairāk nekā Latvija. To var attiecināt ne tikai uz Gvatemalu, bet arī uz filozofiju, mūziku, sportu, vai arī uz izpriecu. Tas atkarājas, kā skatās uz dzīvi.

Man liekas, ka kara pārdzīvojumi ir ietekmējuši lielāko daļu latviešu. Viņiem vairs nav tā viegluma. Viņiem nav tāda gribas spēka vēl dzīvē ko piepildīt. Viņi ir redzējuši visu to slikto un tāpēc nevar iedomāties, ka cilvēks vēl ko sevišķu var sasniegt. Jauniešiem tādā ziņā vēl ir kāds naivums iekšā, un viņi domā, ka ir kaut kas, ko dzīvē var panākt.

Man liekas, ka katrs dzīvē meklē kādu ceļu – sirds ceļu. Latviešu trimdniekiem sirds ceļu ir diezgan viegli izvēlēties (tas ved uz Latviju). Jaunatnei tas tā nav. Sirds ceļu cilvēkam nevar uzspiest. To var iemānīt. Tā, ka mazu bērnu no jaunības pieradina pie latviešu jauniešiem, lai ir latviešu draugu vairākums. Tad viņš grib satīties ar šiem draugiem un nonāk pie latviešu sabiedrības. Manā dzīvē skolai bija liela loma tāpēc, ka es visus savus tuvākos latviešu draugus iepazīnu latviešu skolā [. . .] .

Varbūt tas svarīgākais ir ģimenes audzināšana, diemžēl, to nevar ietekmēt. Tādēļ es esmu diezgan pesimistisks, vai [asimilācijas novilcināšanā] vispār kaut ko var darīt ārpus ģimenes.

[. . .] Man liekas, ka daudz paveic maz cilvēku un vairums neko nepadara. Tas kodols paliek. Arī tas izzudīs ar laiku. Mums nav tāda īsta dzinūļa. Nav atšķirīgas, īpatnējas reliģijas. Vienīgi Latvijas ideja. [Jaunieši zina,] ka citās pasaules malās ir tautas, kas nekad nav brīvas bijušas. Tas rada iespaidu, ka nav vērts ko darīt, panākumu nebūs. Man liekas, ka tas ir cilvēku zemapziņā un nodēdē [cīņas sparū].

Tādēļ te jābūt zināma rakstura cilvēkam. Kaut arī tu domā, ka nav vērts, tu tomēr dari. Cilvēkam ar pārliecību. Citi cilvēki vienkārši neko nedara. Tāpēc es domāju, vai vispār tādai aptaujai ir vērtība? – Es esmu dzimis 1959. gadā.

TRIMDAS PERIODISKIE IZDEVUMI

Eduards Silkalns

Proporcionāli trimdas latviešu skaitam mums iznāk milzum daudz periodisku izdevumu. Publicējot trimdas periodikas izvērtējumu 1981. gadā *Jaunās gaitas* 133. numurā, Tālvāldis Ķīķauka bija saskaitījis veselus 50 un no tiem vērtēja 39, „kas neiznāk Latvijā un kas nav grāmatas, gadapskati, laikraksti vai kalendāri”. It kā skaitīšanas paguris, Ķīķauka iekavās nopūšas: „Kāds jau nu būs izlaists!”

Faktiski Ķīķaukas izlaisto izdevumu skaits, kas atbilst viņa kritērijiem, ir krietni lielāks. *Archīva* XX sējumā ir minēti 376 periodiskie izdevumi, ko saņem MLB bibliotēka, un starp tiem tikai neliels skaits ir „gadapskati, laikraksti vai kalendāri”. Ķīķauka ignorējis, piemēram, itin visus draudžu biļetenus, vairāku profesionālu grupu (ārstu un zobārstu, mežkopju, dzelzceļnieku) izdevumus, tāpat internos akadēmisko organizāciju izdevumus, kas parasti gan iznāk reizi gadā, tomēr gadapskatu kategorijā ietilpināmi ar tikpat mazu pamatu kā *Archīvs*, ko Ķīķauka arīdzan nav pamanījis.

Periodisko izdevumu lielajam skaitam ir savas labās, bet arī savas sliktās puses. Šis skaits liecina par latvisko sabiedrisko un kultūras rosmju daudzumu un daudzveidību, bet tas liecina arī par mūsu izklaidētību pasaules plašumos, fragmentāciju un varbūt par pārlietu lielas intereses un enerģijas veltīšanu lokālām vai šaurāka rakstura norisēm, aizmirstot lielās kopīgās lietas un tās, kas mūs vieno.

No vienas puses, daudzo izdevumu dēļ liels skaits trimdas latviešu tiek pie rakstīšanas un rediģēšanas. Tas viņus dara par aktīviem sabiedrības darbiniekiem, un katra pozitīva aktivitāte jau būtu apsveicama. No otras puses, kvantitātes dēļ tomēr cieš izdevumu kvalitāte. Tāpat cieš metiens. Kaut metienu izdevēji lielāko tiesu patur pie sevis kā noslēpumu, jāšaubās, vai daudzu žurnālu metiens sasniegs desmito daļu no visvairāk izplatītā izdevuma (laikraksta *Laika*) metiena (12 000). Tāpēc mūsu žurnāliem, biļeteniem un citiem izdevumiem nevar būt tādas sabiedrību vienotājas ietekmes, kāda ir laikrakstiem.

Atskaitot mūsu lielāko bibliotēku darbiniekus Melburnā un Minsterē, trimdas periodisko izdevumu lielais vairums mūsu pašu lielajam vairumam nav pazīstams. Pēdējā laikā iepazīstināšanai ar mazāk pazīstamiem izdevumiem

nodevies jaunais žurnāls *Vaga*. Laikraksti laiku pa laikam labi ja min periodisko izdevumu nosaukumus aiz ievada teikuma: „Redakcijai piesūtīti šādi izdevumi”.

Pievienojoties atziņai, ka zināt un pazīt ir labi, nezināt un nepazīt – ne tik labi, iepazīsimies turpmākajās lappusēs ar daļu mūsu trimdas periodisko izdevumu. Tas, ka būs aplūkota tikai daļa no vairākiem simtiem izdevumu, izskaidrojams ar ierobežoto telpu *Archīvā*. Rakstā apskatāmie izdevumi izraudzīti, lietojot šādus kritērijus:

1) Nav vēlreiz apskatīti izdevumi, kuŗus jau aplūkojis Ķiķauka savā rakstā *Jaunās gaitas* 133. numurā (1981). Tas tomēr vēl nenozīmē Ķiķaukas vērtēšanas paņēmienu vai pašu vērtējumu tūlītēju akceptu. Ne visi šeit aplūkotie izdevumi būs tādi, par kuŗu neievērošanu Ķiķaukam varētu pamatoti pārnest. Daži viņa apceres rakstīšanas brīdī vēl nebija sākuši iznākt. Citus viņš būs palaidis secen ar nolūku, jo tie nebūs atbilduši viņa kritērijam: pakavēties tikai pie „iespieduma teknikā” darinātiem izdevumiem. Tā kā rakstu pavairošanas teknikā šobrīd ir liela daudzveidība, pie kam ortodoksā Gūtenberga iespiedumtehnika pasaulē kļūst arvien nepopulārāka, nekāds pavairošanas tehnikas kritērijs nav ievērots. Beigu galā arī Ķiķauka šo kritēriju nepavisam nav lietojis konsekventi.

2) Nav aplūkoti tie atsevišķo organizāciju – biedrību un draudžu internie izdevumi, kas kalpo vienīgi savu biedru un locekļu informēšanai par aktuāliem notikumiem attiecīgās organizācijas darbā. Paretam aplūkots kādas atsevišķas organizācijas izdevums, ja tā saturs sniedzas pāri tūri lokālām vajadzībām.

3) Nav aplūkoti profesionālu grupu un skolu izdevumi.

4) Nav aplūkoti izdevumi, kuŗus nepiesūta Melburnas latviešu biedrības bibliotēkai.

5) Saprostama iemesla dēļ nav aplūkots *Archīvs*. Nav aplūkots rakstu krājums *Ierosmei*, jo šī raksta autors minēts par vienu no pirmo triju numuru redaktoriem.

Gandrīz visi rakstā atrodamie fakti izriet no izdevumiem pašiem; redakcijas nav iztaujātas. Vērtējumi – kā galu galā visi vērtējumi – ir subjektīvi. Īpaši ievēroti rakstīšanas brīdī piesniedzamie apskatāmā izdevuma jaunākie numuri. Raksts tapis 1983/1984. gadmijā. Izdevumi kārtoti alfabētiski.

ADELAIDES LATVIEŠU ZIŅOTĀJS

Iznāk katra mēneša pirmajā datumā. Tam ir 6–10 (visbiežāk 8) lappuses, izmēri: 34 × 21 cm. Izdevējs minēts tikai angliiski: „The Latvian Association of S. A.” (Adelaides latviešu biedrība?). Redaktora un līdzstrādnieku

1. progresu

2. kontrastu

3. nekonvenciālo

4. drosmi

5. spirituālismu

6. paškritiku

7. veselīgām attieksmēm

8. preses brīvību

9. viedumu

vārdi nav minēti, ziņojumi un sludinājumi iesūtāmi un adrešu maiņas piesakāmas J. Ātrenam (33 Miller St., Unley, SA 5061).

Katru numuru ievada garīgi „Vārdi pārdomām”. Citādi *Ziņotāja* saturu veido vienīgi lakoniski, informatīvi ziņojumi un samaksāti sludinājumi, sākot ar draudzes ziņām un beidzot ar grāmatnīcas sludinājumu. Daudz telpas aizņem norādījumi uz gaidāmajiem sarīkojumiem. Maz turpretim lasāms par jau bijušo, notikušo: par to adelaidieši var lasīt *Austrālijas latvietī*, kas ik nedēļas iznāk Melburnā un kam Adelaidē ir savs „redakcijas pārstāvis”.

Ziņotājs ir praktisks lokāla rakstura izdevums, kas lasītājus ārpus Adelaides maz var interesēt. Vēsturniekiem tas tomēr kādreiz būs interesants ziņu avots par kādas atsevišķas pilsētas trimdas latviešu rosmēm. Pareizas latviešu valodas pratējus traucē chaoss personvārdu rakstībā: sieviešu uzvārdiem bieži piekabināta vīriešu dzimtes galotne; uzvārds bieži rakstīts nominatīvā, kamēr kristītais vārds ir kādā citā locījumā; cittautiešu vārdi un uzvārdi atstāti svešajā rakstībā, kādreiz gan piekabinot latviskas galotnes (piemēram: „teoloģijas studenta Colvina Macphersona svētruna”), citreiz ne (piemēram: „tuvākas ziņas var saņemt no Mr. Theo Koch”).

AGLONAS VĒSTIS

Iznāk katru otro mēnesi nōmināli kā dubultnumurs; 16 lappuses, izmēri: 28 × 22 cm. Izdevēja ir Čikāgas latviešu katoļu draudze (2543 W. Wabansia Ave, IL 60647, USA), atbildīgais redaktors T. Baginskis. 1983. gada martā/aprīlī iznāca 222/223. numurs.

Kaut apzīmēts par vienas atsevišķas organizācijas, resp. draudzes izdevumu, apskatāmais žurnāls ir īpatnējs tai ziņā, ka tajā tikpat kā nav atrodama lokāla rakstura viela, bet gandrīz viss saturs ir lasāms arī citpilsētniekiem un ārzemniekiem, visnotaļ katoļiem. Praktisko informāciju un ziņojumus, kuŗu dēļ iznāk vairums citu atsevišķu organizāciju biļetenu, *Aglonas vēstis* nokārto vienā rindā tūdaļ zem „galviņas”: „Dievkalpojumi svētdienās: plkst. 9:00 — angļu; plkst. 10:30 — latviešu”. Izdevums veltīts sevišķi latviešu katoļu garīgo rosmju un spilgtu personu apskatei. Piemēram, 1983. gada marta/aprīļa n-rs veltīts tolaik vēl tikai nesen kardināļa amatā ieceltajam Juliānam Vaivodam. Pamaz ir celsmes rakstu, kā arī tādu, kas pakavējas pie katoliskās mācības satura. Valoda laba. Daudz pietiekamas kvalitātes fotoattēlu.

ALA LATVIAN NEWS DIGEST

Izdevums angļu valodā, kas iznāk reizi pa diviem mēnešiem. Izdevējs: Amerikas latviešu apvienības informācijas birojs. 8—16 lappuses, izmēri —

28 × 22 cm. — 1983. gadā galvenā redaktrise bija Edīte Āboliņa, pārējās redaktrises: Ieva Bolšteina, Maruta Kārkle, Tija Krūmiņa, Vīta Tērauda (adrese: American Latvian Association, P.O. Box 432, 400 Hurley Ave, Rockville, MD 20850, USA).

Izdevums atstāta trimdas laikrakstos publicētās svarīgākās ziņas, kas skar Latviju, latviešus, Baltijas valstis. Tās lielāko tiesu ir politiska rakstura, bet ir arī ziņojumi par tādiem notikumiem kā dziesmu svētkiem, „Saules jostas” viesošanās Amerikā, vasaras skolām, jaunu direktisi Minsteres latviešu ģimnazijai un taml. Ziņojumi visumā nav par tik sensācionālām norisēm, lai varētu ieinteresēt Amerikas lielo presi; tos, droši vien, izlasa mums draudzīgas aprindas un indivīdi. Rakstus papildina pietiekamas kvalitātes fotoattēli.

Angļu valoda visumā gluda, pareiza. Stils tiešs, bez ēverģēlībām un izlēcieniem, bez idiomatiskas jaunrades, ar kādu cenšas lasītājiem patikt amerikāņu pašu informācijas izdevumi. Citā ziņā pielāgošanās amerikāniskās apkārtnes mentālītai tomēr notiek: piemēram, 1983. gada maija numurā Sietlas latvieši nodēvēti par latviešu izcelsmes amerikāņiem. Latviskie īpašvārdi rakstīti nekropļoti, ar visām gaŗumzīmēm un mīkstinājumiem, pat Rīga ar gaŗo „ī”. Atdarināšanas cienīgs paraugs!

ALTERNATIVES

Polītiskas informācijas un ieskatu biļetens, kas jau labu laiku pāris reizes gadā iznāk it kā ceļa sagatavotājs plašākam izdevumam ar tādu pašu nosaukumu. Biļetens latviski saucas par „vēstuli”, bet angļiski par „Latvian-English Newsletter”. Sestā vēstule iznāca 1983. gada februārī, „žurnāla polītiskam disputam” tomēr nav vēl arvien. Ceturtā „vēstule” (1982. g. janv.) ziņo, ka „pirmās *Alternatives* iznāks 1982. g. sākumā”, bet piektā „vēstule” tā paša gada septembrī iesākas ar vārdiem: „Svētīgi tie, kas sagaida maz, jo to viņi dabū”.

Biļetens iznāk Hamiltonā, Kanādā. Redaktori ir A. Zemītis un P. Jodels (POB 998 Hamilton, Canada L8N 3R1). Atsevišķo numuru apjoms stipri svārstīgs: 2—16 lpp. numurā. Rakstu ievirze ir kaujnieciski pretkomūnistiska. Angliskās vielas daudzums atsevišķos numuros ļoti mainīgs. Latviešu valodas līmenis pieņemams, rakstu stils tiecas būt „āķīgs”.

ATBALSS

Izdevums, ko varētu dēvēt par informācijas un komentāru biļetenu, ir viena paša cilvēka apbrīnojami noturīga entuziasma auglis. Jau vairāk nekā 17 gadus *Atbalsi* ne vien „izdod, rediģē un pārraksta” (kā galviņā angļiski

teikts, bet arī gandrīz viens pats pieraksta Ernests Jurka (10 Vale St., Red Hill, Qld 4059, Australia). Pēdējā laikā biļetens iznāk reizi pa trim mēnešiem pamīšus uz balta un zila papīra 26 × 21 cm formātā un ar 42 lappusēm skaitās it kā trīskāršs numurs (piemēram, 1983. g. jūl., aug. un sept. izdevums nosaukts par 201/202/203. n-ru).

Autors, redaktors un izdevējs parāda gara možumu un prieku dzīvot, apcerēdams jo plašu notikumu amplitūdu tiklab latviskā, kā lielajā pasaulē. Kā jau tas dažkārt ar vienas personas izdevumiem mēdz būt, *Atbalsī* gan kā uz plaukstu parādās arī viņa īpatnības, patika un aizspriedumi. E. Jurkam, piemēram, nepatīk žīdi un, t. s., latviešu disidenti, kas brīvajā pasaulē esot ieradušies ne jau gluži bez čēkas gudras ziņas, kā arī mūsu ev. lut. baznīcas ziedojumu vākšana ārmisijai Indijā. Pie visvairāk iemīļotiem tematiem *Atbalsis* atgriežas atkal un atkal no jauna.

Ar mašīnu pārrakstītais, rotētais izdevums ārēji izskatās pieticīgs. Papīrs pavājas kvalitātes, burti vietām padzisuši. Valoda kļūdaina, pareizrakstības vainu daudz. Tomēr vērotājs un vērtētājs nevar nejust pret E. Jurkas 17 gadu ilgo neatlaidīgo sevis izteikšanu arī īpatu simpatiju, kaut no pārdomu priekšplāna necik tālu nav arī Donkichota tēls un vējdzirnavu veidoli.

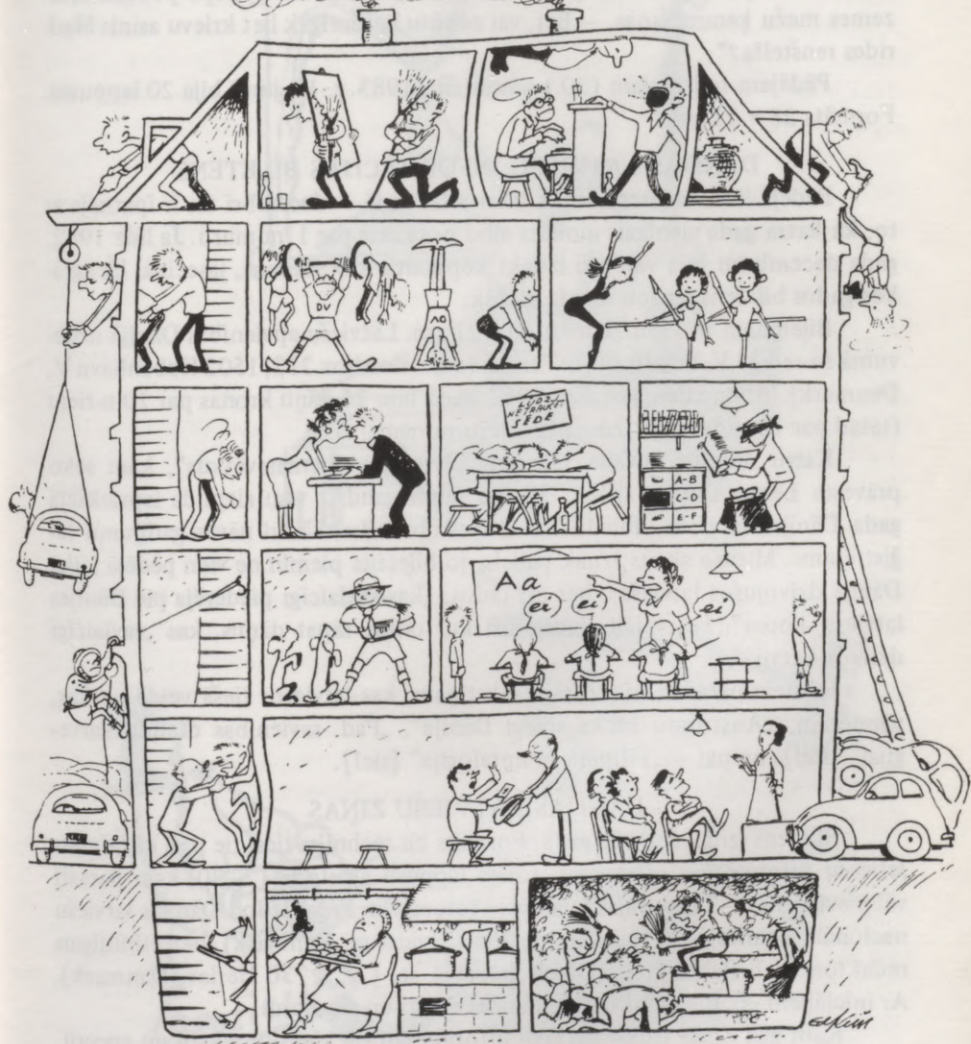
BRĪVĪBAS TALCINIEKS

Pēc 23 gadu starplaika biļetens 1981. gadā pēkšņi atkal parādījās ar diviem numuriem (27. un 28.). Redaktori: Aivars Osis (atbildīgais), Andris Bite, Jānis Kārklīņš un Austris Klētnieks (adr.: The Blue Journal, P.O. Box 661, Winfield, IL 60190, USA).

27. numurs iznāca 1980. gadā mirušā *Brīvības talcinieka* pirma redaktora (1957–1958. g.) Ojāra Gobiņa piemiņai. Izdevuma mērķus un ievirzi labi izsaka tā pašdefinīcija (gan, nezin kādēļ, angļu valodā, jo citādi viss izdevuma teksts ir latvisks): „[...] a somewhat irregular publication by a number of similarly [sic!] irregular zealots who stand for their country of origin and its undeniable [sic!] right to exist, govern itself, and have her people be a member of the World Community of Free Nations”. Latviski brīdināts, ka „BT kvalitāte, lappušu skaits, mākslinieciskā apdare un regulārā iznākšana nav garantēta”.

Saturs viscaur veltīts Latvijas un latviešu tautas politiskajai situācijai pasaules politikas kontekstā. Ievirze izteikti pretkomunistiska, kaut gan ieskati par vairāk piemēroto politiskās darbības taktiku dažkārt atšķiras no trimdas pamatlīnijas. Piemēram, 27. numurā atrodama šāda sludinājumveidīga piezīme: „Pirmās šķiras zelta Pietuka Krustiņu ar ozollapām, šķēpiem un dimantiem

Latviešu Namska

EDUARDS KEIŠS SKATA LATVIEŠU NAMU TRIMDĀ
(Tilts 1962)

māc. Mārim Ķirsonam! Par pirmo latviešu asins izliešanu kopš pēdējās Kurzemes mežu ķemmēšanas. — Bet, vai nebūtu lietderīgāk liet krievu asinis Madrides renštelēs?”

Pēdējam redzētajam (30.) numuram (1983. g. 17. jūn.) bija 20 lappuses. Formāts 28 × 21 cm.

DĀNIJAS LATVIEŠU INFORMĀCIJAS BIĻETENS

Pēdējā laikā biļetens iznāk tikai reizi gadā — decembrī un ir īpatnējs ar to, ka katra gada vienīgais numurs allaž nosaukts par 1. numuru. Ja līdz 1982. gada decembrim bija varējuši iznākt kopskaitā 327 numuri, jāsecina, ka agrākos gados biļetens iznācis daudz biežāk.

Biļetenam ir 6 lpp., izmēri 30 × 21 cm. Latviešu apvienības Dānijā uzdevumā to rediģē V. Briedis un F. Terliņš (adr.: Postbox 212, 1502 Kopenhagen V, Denmark). Abonementa maksa 1982. gadā bija 25 dāņu kronas par 10 n-riem (tātad par 10 gadiem, ja izdošanas biežums nemainās!).

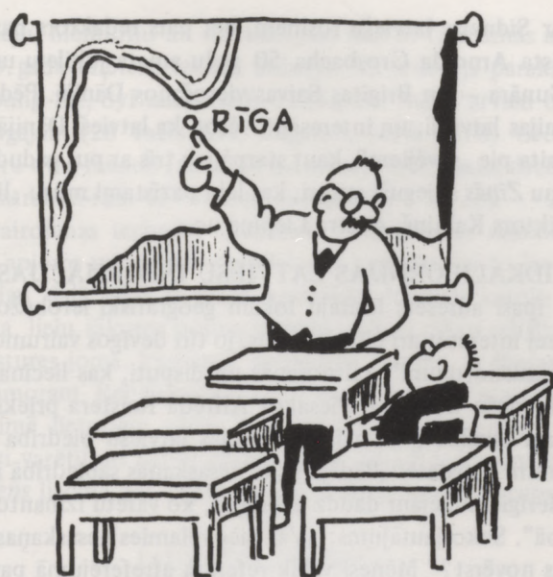
Katru numuru ievada vēlējums „Priecīgus Ziemassvētkus”, kam seko prāvesta Leona Čuibes apcere. Pārējo telpu gandrīz visu aizpilda iepriekšējā gada Dānijas latviešu sabiedriskās dzīves chronika, kā arī nāves gadījumu reģistrējums. Mirušo skaits iznāk paliels, jo biļetens piemin ne vien pēdējā laikā Dānijā dzīvojušos latviešus, bet arī tādus, „kas savlaicīgi piederēja pie Dānijas latviešu kopas”, bet vēlāk aizceļojuši kur citur, tāpat dāņus, kas „savlaicīgi dzīvoja Latvijā”.

Kādreiz parādās arī pa īsam rakstiņam, kas latviešus tiešā veidā neskaņ, piemēram, „Austrumu bloka spiegi Dānijā”, „Pad. savienības draudi Narveģijai” [sic!] un pat — „Filipiniešu mitalogija” [sic!].

DĀNIJAS LATVIEŠU ZIŅAS

Biļetens iznāk četrreiz gadā. Formāts un tehnika tieši tie paši kā *Dānijas latviešu informācijas biļetenam*, toties lappušu skaits ir 12–20, kam parasti vēl pievienots 1–2 lpp. vājas kvalitātes fotoattēlu. *Ziņas* izdod Dānijas latviešu nacionālā komiteja (Dryadevej 18, 2650 Hvidovre, Danmark), bet atbildīgais redaktors ir E. Bechšteters (Gåseholmvej 4 st. t. v., 2730 Herlev, Danmark). Ar iniciāļiem „E. B.” parakstīti jo daudzi raksti un ziņojumi.

Kaut gan *Ziņas* trūkst plašāku informātīvu vai idejisku rakstu un apcežu, tās tomēr parāda lielāku vērienu un nav tik lakoniskas kā *Biļetens*. Bez Dānijas latviešu dzīves notikumu aprakstiem ir arī nodaļa „Latvieši visā pasaulē”. Arī ārpus šīs nodaļas ir ziņas par latviešiem citur pasaulē. Piemēram, 1983. gada oktobra numurā 3 lappusēs 4 raksti veltīti Austrālijas latviešiem. Velta Skujiņa

Skolā

Sabiedriskā aktivitāte

REINIS BIRZGALIS VĒRO TRIMDU I

pastāsta par Sidnejas latviešu rosmēm, bet pats redaktors par Austrālijas latviešu prāvesta Arnolda Grosbacha 50 gadu amata jubileju un par Jurjānu — Ainas un Gunāra — un Brigitas Saivas viesošanos Dānijā. Pēdējie četri ir kādreizējie Dānijas latvieši, un interesanti vērot, ka latvieši Dānijā viņus vēl arvien it kā pieskaita pie „savējiem”, kaut starpā jau trīs ar pus gadudesmiti. — Vienu otru rakstiņu *Ziņās* snieguši autori, kas labi pazīstami mūsu „lielās preses” lasītājiem — Viktors Kalniņš, Austra Liepiņa uc.

DIENVIDKALIFORNIJAS LATVIEŠU INFORMĀCIJAS BIĻETENS

Kaut īpaši adresēts lasītāju lokam ģeografiski ierobežotā telpā, tas var reizi pa reizei interesēt arī citurienesiešus, jo tīri devīgos vairumos tur atrodamas sūdzības, „paskaidrojumi”, taisnošanās un disputi, kas liecina par garīgi nīpru un aktīvu latviešu koloniju. Piesakot Alfrēda Raistera priekšlasījumu „Nesaskaņu cēloņu analīze”, Dienvidkalifornijas latviešu biedrība 1982. gada septembra numurā konstatē: „Pēdējā laikā nesaskaņas sabiedrībā ir pieaugušas, un mēs nelietderīgi zaudējam daudz enerģijas, ko varētu izmantot lietderīgāk nozīmīgā darbā”. Seko jautājums: „Vai mēs vēlamies nesaskaņas turpināt jeb vai vēlamies tās novērst?” Mēnesi vēlāk referāta atreferējumā pavēstīts, ka „referāts bija pulcinājis vairāk klausītāju nekā parastie biedrības referātu vakari”. — Vispār izdevumā netrūkst sarīkojumu atreferējumu un recenziju. Kādreiz pa rakstam vai raksta fragmentam pārņemts no kāda cita izdevuma.

Biļetens neskopojas ar apjomu: tam kādreiz ir vairāk par divi duči lapušu. Formāts 28 × 22 cm. Bieži biļetenā ietilpināti organizāciju sarīkojumu un citi sludinājumi uz atsevišķām dažādas krāsas lapām. Laiku pa laikam pie-sprausts klāt citā tehnikā veidotais, bet tā pašā formāta Losandželosas latviešu tautasdeju kopas izdevums *Pērkonīša soļi*, kam ir 2–4 lpp. un ko rediģē Inga Gorsvāne (2127 Blanchard Ave, Anaheim, CA 92806, USA).

Dienvidkalifornijas latviešu informācijas biļetens ir Dienvidkalifornijas latviešu biedrības izdevums. 1982. gada otrajā pusē biļetena redakcijā darbojās Ādolfš Ābele, Ansis Blāķis, Rūdolfš Hofmanis un Ināra Reina, bet tehniskos darbus veica Andrejs Reins. Tā kā biedrības priekšnieks ir Alfonss Reins, no jauna redzam, cik cieši kādreiz sabiedriskajos pienākumos iesaistās veselas ģimenes vai radu saimes. Biļetena adrese: Informācijas biļetens, 1955 Riverside Drive, Los Angeles, CA 90039, USA.

GREDZENS

Šis izdevums ir Austrālijas latviešu katoļu biļetens, ko izdod Latviešu katoļu biedrības Austrālijā centrālā valde. Valdes sēdekļis ar divu gadu atstarpēm

rotē starp Sidneju, Melburnu un Adelaidi, un līdz ar to mainās arī *Gredzena* redakcija. 1983. gadā biļetens iznāca Sidnejā. Kā izdevējs parakstījās Eižens Locāns (79 Young St., Sylvania, NSW 2224), bet raksti arvien bija iesūtāmi Eduardam Šmugajam (28 Taffs Ave, Lugarno, NSW 2210). *Gredzens* iznāk ļoti rēgulāri katru otro mēnesi (agrāk ik mēnešus). 1983. gada decembrī iznāca 360. numurs. Katram n-ram 42–54 lpp., formāts 27 × 21 cm.

Kaut pavairošanas tehnika *Gredzenu* it kā ierindo mazāk cēlajā biļetenu grupā, tā apjoms un saturs ir pietiekami bagātīgs, lai to ieceltu žurnāla godā. Kaut beigu daļā allaž ir plaša Austrālijas latviešu katoļu sabiedrisko rosmju chronika, lielu sākuma posmu aizņem idejiski raksti reliģijas, nacionāl-politikas un vēstures jomā, kuņiem ir paliekama nozīme. Ir īpašas nodaļas arī jaunatnei un humoram. Reliģiskajos rakstos sastopamies ar atsevišķiem īpatnējiem katoļu saimē lietotiem vārdiem un izteicienu veidojumiem, par kuņiem mūsu valodnieki varētu arī nebūt pārāk laimīgi. Citādi izdevuma valoda nevainojama. *Gredzens* liecina par skaitā ne pārāk lielas latviešu grupas godināmu vitālītāti.

JAUNAIS LAIKMETS

To izdeva, t. s., Latvju jaunā baznīca ASV („svēdenborģieši”). Līdz 1983. gada 119/120. numuram izdevums savus lasītājus apciemoja veselus 30 gadus, principā četras reizes gadā, kaut dažreiz bija jāizlīdzas ar dubultnumuriem. Tiem pēdējā laikā bija pāri par 40 lpp., izmēri: 22 × 17 cm. Redaktors bija Rūdolfis Ģrava, „iespiedējs” un ārkārtīgi daudz rakstu autors Jānis Kreicbergs. Bez Ģravas vai Kreicberga oriģinālrakstiem pārējos parasti viens vai otrs no viņiem bija tulkojis no angļu valodas. Visiem rakstiem bija raksturīgs stingrs dogmātisks uztiepums ar nenoliedzamu intelektuālu pamatgumu. Pie ortodoksajām konfesijām piederīgie gadījuma lasītāji vai agnōstīķi un ateisti varēja noraidīt premissas, uz kuņām Ģrava ar Kreicbergu savas domu būves cēla, tomēr celtnes pašas bija iespaidīgas.

Kamēr daži žurnāli lāga neprot savas gaitas sākt un stabilizēties, *Jaunajam laikmetam* nācās grūti savas gaitas beigt, kaut abiem darbiniekiem bija sakrājušies jau liela mūža gadu nasta. Pēdējā numura pēdējās 10 lappuses visas veltītas tādai kā „punkta pielikšanai”, un var manīt, ka sirmajiem vīriem tā nav viegla, jo — kā J. Kreicbergs raksta — „pa visiem 30 gadiem pavisam iespiesto lappušu skaits būs sasniedzis un varbūt pārsniedzis 8000”. Pašās beigās „Iespiedēja atvadās” lasām: „Un tā ar šo pēdējo lappusi arī mans darbs šinī Kunga druvā būs paveikts [. . .] Nu tā kā varētu atlaisties un sacīt, kā to mēdz teikt, ‘paldies Dievam, tas slogs ir nost!’ Bet ar to kaut kā pietrūks

[. . .]” Cik ļoti žurnāla pietrūka, liecina fakts, ka pusgadu pēc pēdējā numura tomēr iznāca vēl viens n-rs 65 lappušu apmērā, šoreiz gan vairs nenosaukts par 121/122. numuru, bet par – *Atskaņām!*

KRISTĪGĀ BALSS

Šis izdevums ir Amerikas latviešu baptistu apvienības mēnešraksts, kam 1983. gads bija jau 54. iznākšanas gads. Mēnešraksts tiešām izpilda savā apakštitulā doto solījumu un iznāk reizi mēnesī, atskaitot atsevišķus gadījumus, kad par diviem mēnešiem ir dubultnumurs. Redaktors ir mācītājs Uldis Ukstiņš (1117 Homestead Rd, South Euclid, OH 44121, USA). Formāts: 28 × 22 cm, parasti ir 16 lpp.

Ja atskaita faktu, ka pirmā lappuse ar zīmējumu, fotoattēlu vai lieliem burtiem iespiestu tekstu izskatās pēc vāka un ka otrā lappusē arvien ir ievadraksts („No redaktora galda”), izdevums tehniski un satura ziņā stipri līdzinās plašāk pazīstamajam mūsu ev. lut. baznīcas *Ceļa biedram*. Tas liecina par skaitā pamazas latviešu kristiešu grupas ticības spēku.

KRISTĪGS DRAUGS

Izdevums ir maza formāta (23 × 16 cm), bet tehniski pieņemami veidots 20–24 lpp. apmēra žurnālitis, ko vairākas reizes gadā izdod Sanpaulo latviešu baptistu draudze Brazīlijā. Vairums rakstu ir reliģiskas celsmes raksti, apceres par Dienvidamerikas latviešu baptistu vēsturi un pēdējās lappusēs allaž piemiņas vārdi aizgājušajiem. Ir arī dzejoļi un diezgan daudz fotoattēlu. Atzīmēts, ka visi materiāli žurnālam un sarakste adresējama Gotfrīdam Kārliņam (Rua Liceu 208, 05301 São Paulo, SP, Brasil).

Varbūt tāds ieskats drusku aizspriedumains un balstās Dienvidamerikas apstākļu un turienes latviešu mentālītātes nepārziņāšanā, tomēr rodas iespaids, ka šis izdevums tā daudzajiem lasītājiem ir vienīgā vārā saite ar latviešu valodu un latviskumu. Tā „glābšanas jostas” loma, pasargājot dažus trimdas latviešus no galīgas pazušanas latvietībai, tādēļ, droši vien, ir lielāka nekā viena otra cita izdevuma, kas iznāk latviešu vairāk apdzīvotā pasaules daļā.

LATVIEŠU INFORMĀCIJAS BIĻETENS

To saviem biedriem un „visiem citiem, kas vēlas saņemt”, vairākas reizes gadā izdod Klīvlendas latviešu biedrība. Līdz 1983. gada pavasarim bija iznākuši 152 numuri, 1982. gadā iznāca trīs. Biļetenam mēdz būt ap 20 lappušu 28 × 22 cm formātā. Klīvlendas latviešu biedrības adrese 1983. gada janvārī bija: 1770 Park Court, Cleveland, OH 44117, USA.

Bez lokāla rakstura ziņojumiem, sludinājumiem un turpmāko sarikojumu kalendāra biļetens ievieto idejiskus rakstus, pa polemikai, recenzijai, garīgai vai vēsturiskai apcerei, dzejolim, fotoattēlam un pārspiedumam no viena otra cita izdevuma. Šādas vielas ir par maz, lai tam varētu piedēvēt žurnāla godu, bet reizē par daudz, lai tas paliktu neievērots kā vienas organizācijas gluži interns ziņotājs. 1982. gadā samērā daudz telpas aizņēma Leitišu Jēkaba idejiskā spēkošanās ar Arturu Gravu. To izraisīja Gravas reakcija uz Leitišu Jēkaba rakstu kaimiņu izdevumā – DV apvienības Klīvlendā *Ziņotājā*. Polemikai attīstoties, abi cīnītājiem viens otru ļoti daudz godina par kungu.

LATVIEŠU LIETISKĀ MĀKSĻA

Žurnāls iznāk reizi gadā un 1982. gadā sasniedza 13. numuru. Šo „rakstu un attēlu krājumu” izdod Latviešu daiļamatnieku apvienība Austrālijā un rediģē Lidija Beklešova. Redakcijā vēl darbojas Sergejs Beklešovs, Laimonis Baumanis, Anatolijs Lācis un Kurts Paserns (adr.: 6 Edward St., Noble Park, Vic. 3174, Australia). Izdevums iespiests uz labas kvalitātes papīra, formāts ir 28 × 22 cm, pēdējiem n-riem 60–64 lpp.

Žurnāls iekārtots ļoti glīti, attēli skaidri, no tiem mērena tiesa krāsās. Krājums ne vien sniedz ziņas, bet papildnam apmierina arī savu lasītāju un apskatītāju aistētiskās jūtas. Saturā ir pa vēsturei veltītam rakstam (piemēram, A. Dzērvītes un L. Treimanis „Letgaļu cilts [sic!] sievietes svētku tērps vēlā dzelzs laikmetā” 13. n-rā), tomēr vairums veltīts trimdas latviešu daiļamatnieku izstādēm, semināriem un citām organizētām rosmēm, atsevišķu individu cildināšanai un pieminēšanai, ja viņi strādā vai strādājuši lietiskās mākslas laukā, kā arī praktiskiem padomiem, kā dažādi darbi – visnotaļ rokdarbi – veicami.

Tā kā krājums iznāk Austrālijā, šīs zemes rosmes tur parādās visizteiktāk, tomēr netrūkst arī ziņu un attēlu no Amerikas kontinenta. 13. n-rā pāris lapuses veltītas arī Anglijai un pāris citu pat Brazīlijas latviešu daiļamatniekiem.

Krājuma veidotāji it kā apzinās vajadzību dokumentēt svarīgākos pasākumus lietiskās mākslas laukā pat tad, ja apceramie veikumi laika teces dēļ jau zaudējuši aktuālītāti. 1981. gada n-rā vēl jālasa itin sīki apskati par lietiskās mākslas izstādēm Austrālijas latviešu kultūras dienās no 1973. līdz 1979. gadam. Nākotnes vēsturnieki, protams, par tādu cīkstīšanos ap aizgājušā laika notikumiem būs pateicīgi, bet kā ir ar pašreizējo lasītāju?

Valoda krājumā ir laba, kaut notikumu aprakstos kādreiz protokoliski pelēka. Grūtības gan ar svešajiem īpašvārdiem: 13. n-rā vienā un tai pašā rindkopā dažā pilsēta – „Webstera pie Rochesteras” – rakstīta angļiski ar latviskām galotnēm, turpretim cita – Švābu Gminde – pareizā latviskā transkripcijā.

Kā gan tādu konsekvences trūkumu redakcija var pieciest! Protams, nav viegli arī redakcijai: 12. n-ra pirmajam rakstam likts virsrakstā: „Aleksandra Dzērvītis daiļu rakstu rakstītāja”, bet turpat līdzās maziem burtiem paskaidrots: „Raksta autores uzvārds iespiests viņas norādītā veidā”. Raksta gaitā tomēr viscaur figūrē A. Dzērvīte, bet darinātājas vārds pie tautisko segu un spilvenu fotoattēliem ir A. Dzērvītis!!

LNAK VĒSTIS

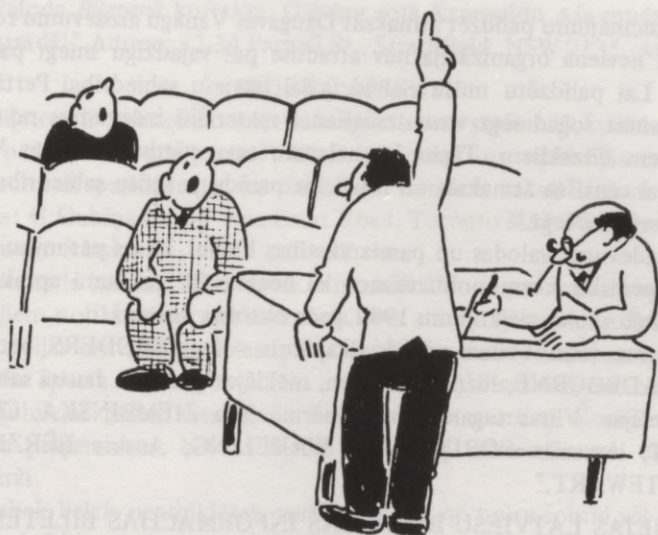
Informācijas biļetenu izdod Latviešu nacionālā apvienība Kanādā (adrese: 491 College St., Toronto, pasta adrese: P.O. Box 285, Post. Stn. A, Toronto, Ont. M5W 1B2, Canada). Izdevuma atsevišķiem n-riem trūkst kārtas numerācijas. Tas nozīmē, ka pēc aplūkotāja rokās nonākušajiem numuriem (1978. g. nov., 1982. g. maijā un 1982. g. nov.) nav iespējams spriest par biļetena iznākšanas biežumu un rēgulāritāti.

Liekas, ka biļetens negrib būt nekas vairāk kā informācijas sniedzējs par apvienības prezidija un atsevišķo n'ozaļu darbību. Šo nolūku tas sasniedz labi. Ziņojumiem par sabiedriskām rosmēm Kanādas latviešu mazākajos centros savukārt ir kopā saistīšanas un vienotības izjūtas uzturēšanas jēga. — Aplūkotajiem n-riem bija 20—28 lpp., formāts: 28 × 22 cm.

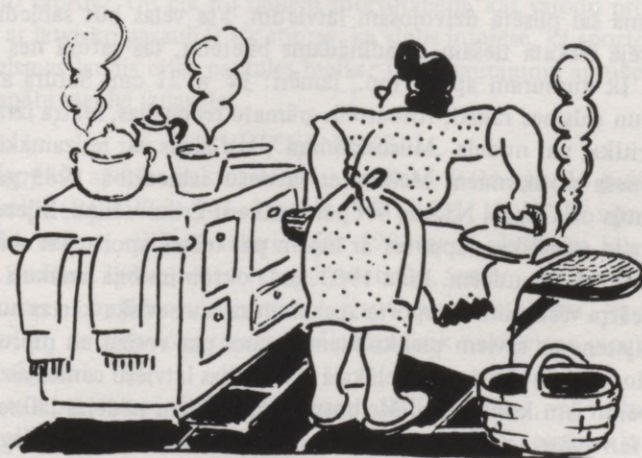
PERTAS LATVIEŠU ZIŅAS

1982. gada maija numurā atzīmēts, ka biļetenu ik otru mēnesi kopīgi izdod Ev. lut. sv. Pāvila draudze, Daugavas vanagu Pertas nodaļa, Latviešu biedrība Rietumāustrālijā, Latviešu katoļu biedrības Austrālijā Pertas nodaļa un Pertas latviešu drāmatiskā kopa. Formāli *Ziņas* ir Ev. lut. sv. Pāvila draudzes oficiōzs, kuŗa dod galveno redaktoru. DV Pertas nodaļa, latviešu biedrība, katoļu biedrība un drāmatiskā kopa katra dod savu nodaļas redaktoru. Atbildīgais redaktors ir mācītājs Laimonis Mušinskis.

Izdevumam ir 14—18 lpp. Formātā un iespiedumtechnikas ziņā tas ir līdzīgs *Adelaides latviešu ziņotājam*. *Ziņas* gan nav vārdos tik skopas kā *Adelaides Ziņotājs*. Līdzās ziņojumiem par vēl gaidāmiem notikumiem tās ievieto atskatu uz jau bijušiem, pat teātra izrāžu kritiku. Pirmajā lappusē parasti ir kāds garīgs vai nacionāli idejisks raksts, kādi bībeles panti, garīga dziesma vai dzejolis. Reizēm atrodams pārspiedums no kāda cita izdevuma. Tomēr citpilsētniekus interesējošas vielas ir par maz, lai *Ziņas* varētu uzlūkot par ko vairāk nekā lokāla rakstura biļetenu. Tas arī nemaz nepretendē būt kaut kas vairāk. Sabiedrisku darbinieku likstas labi atspoguļo atbildīgā redaktora paskaidrojums 1983. gada jūnija numurā:

Pilnsapulce

Miljonāra draudzene

„Uz aicinājumu palīdzēt atmaksāt Daugavas Vanagu aizdevumu rotatora iegādei vēl neviena organizācija nav atraduse par vajadzīgu sniegt palīdzīgu roku.[. .] Lai palīdzētu mūsu nabadzīgajai latviešu sabiedrībai Pertā esmu nolēmis vismaz šogad segt visus izsūtīšanas materiālu izdevumus no saviem personīgajiem līdzekļiem. Tāpat lai nelaustu savu vārdu Daugavas Vanagu organizācijai centīšos atmaksāt arī novilcēja parādu ja mūsu sabiedrība nebūs spējīga izdevumus segt.”

Par izdevuma valodas un pareizrakstības līmeni, kā arī par mūsu sabiedrības pakāpenisku kosmopolitizēšanos lai liecina daži teikumi aprakstā par Pertas latviešu skolas sarīkojumu 1982. gada oktobra numurā:

„Spārnus vicinot silam pāršalc siksparnis – Inga BRODERS, bet pele – Dylon CHADBOURNE, ložņā pa sūnām, meklējot graudus. Jautrā sabiedrība pārrodās mājās. Viņus sagaida ciema bērni: Mia ZIEMBINSKA, Christine STEWART, Amanda PORIŅŠ, Ami WAKELING, Andris BĒRZIŅŠ un Stephan STEWART.”

SIDNEJAS LATVIEŠU BIEDRĪBAS INFORMĀCIJAS BIĻETENS

Katru mēnesi biļetens sniedz visu aktuālo lokālo informāciju, kāda nepieciešama šai pilsētā dzīvojošam latvietim, kas vēlas būt sabiedriski aktīvs. Kaut ārējā izskatā tiešām atgādinādams biļetenu, tas saturā nes arī žurnāla iezīmes. Ik numuram ap 24 lpp., izmēri: 34 × 21 cm. Saturā atrodami arī idejiski un celsmes raksti, fotoattēli, grāmatu recenzijas, teātra izrāžu un koncertu kritika, pat nodaļa „Mūsu kaimiņi”, kur ziņas par redzamākiem iepriekšējā mēneša notikumiem Melburnas latviešu sabiedrībā 1983. gadā sniedza Laila Ļauļa un Gunārs Nāgels, bet par Kanberu Ērika Vēliņa. Biļetenam arvien pievienotas atsevišķas lappuses ar ziņām par teātri, sportu un abām Sidnejas latviešu ev. lut. draudzēm. Līdz 1983. gada oktobrim bija iznākuši jau 378 numuri. Teātra vēstnesim un sporta apskatam sava atsevišķa kārtas numerācija.

Biļetens ar saviem pielikumiem liecina par rosīgu un ņipru sabiedriski kultūrālu latviešu dzīvi otrā lielākajā Austrālijas latviešu centrā aiz Melburnas. Tas neveido īstu konkurenci Melburnā iznākošajam nedēļas laikrakstam *Austrālijas latvietim*, jo laikraksts ne vien biežāk iznāk, bet var sniegt arī krietni plašāku informāciju par latviešu dzīvi ārpus Austrālijas, ārzemju korespondentu rakstus un bieži jo rosīgu domu izmaiņu „Lasītāju vēstulēs”. Tomēr apsveicami ir Sidnejas sarīkojumu apskati *Biļetenā* – tie atņem laikraksta recenzentiem kritikas monopolu un mudina sarīkojumu apmeklētājus salīdzināt kritiķu domas abos izdevumos un tā veidot pašiem savas sprieduma spējas jo asākas un reljefākas.

Valoda *Biļetenā* korekta. Galviņu rotā Kronvaldu Aša mude „Mosties, celies, strādā!” Adrese: 32-34 Parnell St., Strathfield, NSW 2135, Australia.

SPORTA APSKATS

Biļetens ir „mēnešraksts latviešu sportistiem svešumā”, ko izdod Latviešu sporta padome brīvajā pasaulē. Gluži par redaktoru nedēvējas neviens, bet katrā numurā paskaidrots, ka žurnālam domātie raksti sūtāmi G. Gubiņš (domāts: G. Gubiņam), 55 Pine Crest Road, Toronto M6P 3G6, Ont., Canada. Ik numuram 8 lappuses, izmēri: 28 × 22 cm.

Saturs ir itin labi līdzsvarots. Visvairāk ziņu ir par mūsu trimdas sporta aktuālajiem notikumiem, bet sava vieta dota arī svarīgākiem notikumiem okupētās Latvijas un visas pasaules sporta dzīvē. Pa reizei ir nodaļa ar nosaukumu „No mūsu sporta vēstures” vai „No atmiņu pūra”. Pieminēti mūsu mirušie vai apaļus jubilejas gadus sasniegušie ievērojamākie sportisti. Žurnālu patīkami izraibina pieņemamas, bet ne izcilas kvalitātes fotouzņēmumi un Eduarda Keiša šarži.

Paliek lielais neatbildētais jautājums: cik no mūsu šobrīd vēl aktīvajiem (vai *jau* aktīvajiem) sportistiem *Sporta apskatu* lasa? Cik ir tādu, kas latviski lasa un lasīto saprot? Un cik no tādiem sportotājiem, kas valodu prot, ir to, kuŗu saites ar latvisko pasauli ir tik stipras, ka viņus interesē, kā sporto viņiem līdzīgas izcelsmes ļaudis citās pasaules malās? Uz šo jautājumu aptuveni atbildēt laikam spētu vienīgi izdevēja.

SVĒTCEĻNIEKS

Šo 8 lappušu apmēra hektografēto ikmēneša biļetenu jau 18 gadus izdod Ādolfs Majoriņš (Rt. 5, Box 141, Lincoln, NB 68521, USA). Tā saturā ir no angļu valodas tulkoti reliģiski raksti. Līdz 1983. gada oktobrim bija jau saņiegts 242. numurs. Izdevums ir tehniski pieticīgs, tomēr — kā dažs cits viena cilvēka veikums — apbrīnojami noturīgs. Kaut galviņā atzīmēts, ka biļetens iznāk nerēgulāri, šis izdevums tomēr iznāk rēgulārāk nekā viens otrs cits, kas solās iznākt rēgulāri.

Kādā tulkotā rakstā 242. n-rā vaicāts: „Mīļais draugs, vai tu turies pie grēkojošās reliģijas?” Žēl, ka izdevējs Majoriņš gan sludina, tomēr nekur vārdā nenosauc konfesiju vai sektu, kas nebūtu „grēkojoša” un tālab būtu sludināma. Lasītājam kā nekā gribētos zināt skaidri un gaiši, ar ko viņam darišana!

VAGA

Izdevums, kas sevi dēvē „Ziņas un domas par latviešiem”, iznāk Torontō kopš 1981. gada divreiz gadā. Viktors Upeslācis uzdodas nevis par redaktoru,

bet par sakārtotāju (adr.: 164 Willowdale Ave, Willowdale, Ont. M2N4Y6, Canada). Neparasta parādība mūsu periodikā ir, ka *Vaga* neslēpj savu metienu, kas svārstījies starp 1000 un 2400. Lai iekārotu tirgu, apgāds pirmos numurus daudziem potenciāliem lasītājiem piesūtīja par brīvu. Saimnieciskais pamats, liekas, vēl ir stabilizēšanās fazē.

Žurnāls ārēji ir viens no mūsu vispievilcīgākajiem: labs papīrs, glīti dažāda lieluma un biežuma burti, augstas kvalitātes fotoattēli (daži krāsās). Papīra, iespaiduma un attēlu kvalitātes ziņā tas atgādina septiņdesmito gadu vidū gaitas izbeigušo *Tiltu*. Formāts (24 × 18 cm) un lappušu skaits gan daudz mazāks (2. n-ram 28 lpp., 5. n-ram 48 lpp.).

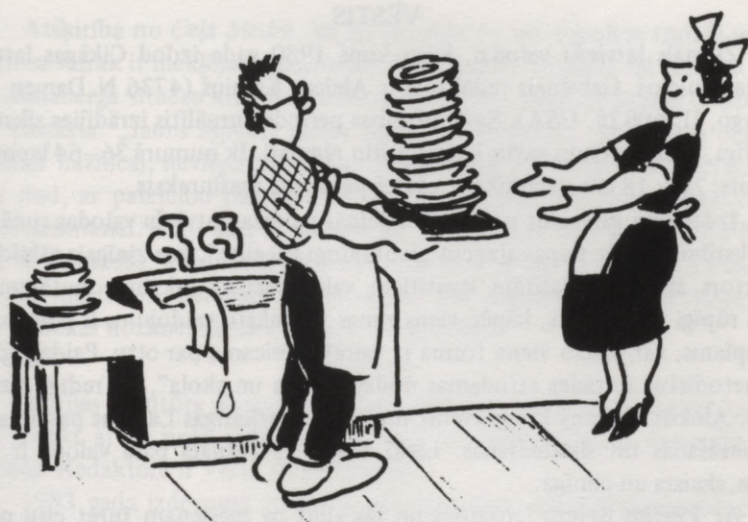
Saturā sevišķi uzsvērta pretkomūnistiskā nostāja un tautiskās saglabāšanās centieni. Polītiskajā līnijā zināma tuvība laikrakstam *Latvija Amerikā*. Žurnālu varētu uzlūkot par pretsvaru tai pašā Torontō iznākošajai liberālajai *Jauņajai gaitai*. Pret pamata ievirzi neiebilstot, gribētos tomēr novēlēt žurnālam tālākajās darbāgaitās vairāk dažādības un daudzveidības, lai ne visa viela vairs būtu tikai politiski un nacionāli angāžēta, bet lai krāsainības labad gadītos arī pa politiski neitrālam rakstam, kas kalpotu vienīgi lasītāja ziņkāres apmierināšanai vai aistētiskajam baudījūmam. Līdz šim bez otrā un piektajā numurā ievietotajiem Gunāra Janovska daļprōzas darbiņiem *Vaga* šai virzienā darījusi maz.

VANKUVERAS LATVIEŠU ZIŅAS

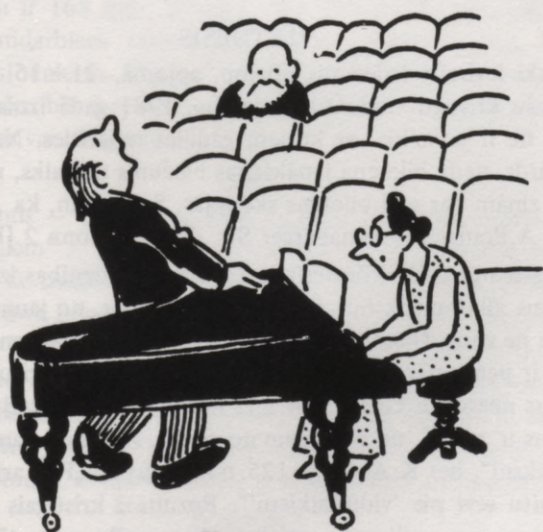
Biļetens iznāk katru otro mēnesi 10–18 lpp. apmērā. Formāts: 28 × 22 cm. Saturā ziņojumi un idejiska viela, ko dod Vankuveras ev. lut. draudze, Vankuveras latviešu biedrība un Daugavas vanagu Britu Kolumbijas nodaļa, kas visas kopīgi biļetenu izdod. Par sakārtotāju, nevis par redaktoru, pazemīgi dēvējas Alberts Pūpols (7731 Afton Drive, Richmond, B.C. V7A 1A2, Canada). Līdz 1983. gada oktōbrim bija iznākuši 53 numuri.

Ja pēc kāda lokāla izdevuma var spriest par attiecīgās pilsētas latviešu sabiedrību, tad Vankuveras ne pārāk lielais tautiešu kopums uzskatāms par veselīgi konservatīvu, nacionālu, kristīgu, saderīgu un sirsnīgu saimi. *Ziņās* pretējo viedokļu aizstāvji neizkaņo savstarpējas cīņas, nemeklē nekādus domu-biedrus, kā tas ir vienas otras citas pilsētas izdevumos. Vankuveras *Ziņu* atmosfairu drīzāk raksturo šāda rindkopa 1983. g. aug. n-rā ar virsrakstu „Vandžu darbība”: „[. . .] ļoti pateicos [. . .] par sirsnīgo uzņemšanu Draudzības pēcpusdienā, š. g. 17. jūl. [. . .] Pār mums visiem bija bezgala daudz saules, i no zilajām debesīm, i no sirdīm [. . .]”

Viņetes biļetenā tradicionālas, valoda laba.

Pasniedzējs kolledžā

Koncerts

REINIS BIRZGALIS VĒRO TRIMDU III

VĒSTIS

Žurnāls latviešu valodai, kuŗu kopš 1980. gada izdod Čikāgas latviešu valodas pulciņš. Galvenais redaktors ir Aleksis Kalniņš (4736 N. Damen Ave, Chicago, IL 60625, USA). Savā darbības periodā žurnālītis izrādījies sīksts un noturīgs, apciemodams savus lasītājus itin rēgulāri. Ik numurā 36—64 lappuses, formāts: 24 × 18 cm, tehnika — ofsetā pavairots mašīnraksts.

Izdevuma galvenais nolūks ir veicināt pareizas latviešu valodas runāšanu un rakstību. Daudz telpas aizņem „Jautājumu vēcelīte”, kur zinīgais atbildīgais redaktors atbild uz lasītāju iesūtītiem valodnieciska rakstura jautājumiem. Allaž rūpīgi izskaidrots, kāpēc viens runas vai rakstu veidojums ir pareizs, bet cits aplams, vai, kālab viena forma ir vairāk ieteicama par otru. Paidagoģiskas un metodiskas norādes atrodamas nodaļā „Māja un skola”, ko rediģē Ilze Šīmane. Aleksis Kalniņš konsekventi turas pie neatkarīgās Latvijas pareizrakstības lietāšanas un sludināšanas. Lieki teikt, ka žurnālā pašā valoda ir īpaši dzidra, skaista un pilnīga.

Ar *Vēstīm* derētu iepazīties un tās allaž pa tvērienam turēt citu periodisko izdevumu redaktoriem, kuŗu valodas izjūta Alekša Kalniņa trenētajai izjūtai pagaidām vēl netiek līdzī.

VĒSTNESIS

Reliģiski ievirzīts izdevums 60 lpp. apjomā, 21 × 15 cm formātā. To izdod Latviešu kristīgo studentu apvienība. 1981. gadā iznāca 124. un 125. numurs, un tie ir jaunākie, ar kuŗiem gadījies iepazīties. Nav uzrādīts nedz redaktora vārds, nedz biļetena iznākšanas biežums un laiks, nedz abonēšanas maksa — ar ziņām par sevi biļetens skopojas. Sacīts gan, ka „raksti un ziedojumi sūtāmi A.Pomeram, Annaberger Str. 400, 53 Bonn 2 [West Germany]”.

Kaut gan nōmināli *Vēstnesis* ir studentu apvienības izdevums, un studentu vairums allaž mēdz būt gados jaunāki ļaudis, no jaunu ļaužu rosmēm *Vēstnesī* nav ne vēsts. Gandrīz visi rakstu autori, kā arī personas, kas skatāmas fotoattēlos, ir pensionāru gados. Pat relatīvi jaunāki autori uzsver, ka nemaz tik jauni vairs neesot. E. Grīslis 124. n-rā raksta par laiku, kad „jaunības pievilcība un šarms ir zudis”, un par „tiem no mums, kas esam pamazām pārkāpuši pusemūža sliekšni”, bet K. Amlinga 125. n-rā atzīstas: „Pati arī neesmu vairs tā jaunākā, skaitu sevi pie ‘viduslaikiem’”. Rezultātā kristīgais spars un temperaments, ievirzes un noslieces ne ar ko vairs neatšķiras no tā, kas jau lasāms *Ceļa biedrē*. Žēl, jo vecuma grupa starp *Bitīti* un *Ceļa biedru* evaņģeliski luterāniskās kristietības plāksnē tagad paliek neapkalpota.

Atšķirība no *Ceļa biedra*, kā arī latviešu ev. lut. baznīcas trimdā ievirzes *Vēstnesī* vairāk ir meklējama nacionālpolitiskā nekā reliģiskā vai vecuma jomā. Par Annabergā situēto kristīgo studentu apvienību mācītājs Jāzeps Urdze 125. n-rā pastāsta: „Jauns aspekts radies saskarē ar dzimteni. Annaberga nepieder nevienai baznīcai, nevienai biedrībai. Ziedojumus no tautiešiem neprasām, ja kāds dod, ar pateicību pieņemam. Tas rada iespēju bez aizspriedumiem palīdzēt dzimtenei. Mani daži te uzskata par komunistu. Reiz pat daļa no Ķelnes kora te neieradās. Mūsu attiecības ar dzimteni ir tādas, ka aicinām no turienes latviešu mācītājus, lietuviešu rakstniekus. Tas ir jauns augšanas darbs, kam liela šodienas nozīme, saskare ar turienes grūtībām.”

ZARI

Baltijas institūta Skandināvijā publicētais gadskārtējais rakstu krājums sāka iznākt ar to pašu gadu (1982.), kad apstājās *Raiņa un Aspazijas gada-grāmata*. Redaktore ir Velta Rūķe-Draviņa.

1983. gada izdevumā atrodami gan zinātniski raksti latviešu valodas un literatūras jomā, gan populārāki, bet tāpēc ne mazāk vērtīgi vēstījumi, piemēram, Gerdas Naudiņas „Ģimenes svētki Rīgā 20. gadsimteņa sākumā”. 1983. gada izdevumam ir 168 lpp., formāts 21 × 15 cm, un tam piemīt Zviedru-zemes iespaidumdarbiem raksturīgais glītums (labais papīrs, iespie-dums). Netik vienīgi valodnieces Rūķes-Draviņas cenšanās ieviest trimdā okupētās Latvijas pareizrakstību, kas *Zaros* ieturēta tikpat konsekventi kā visos citos viņas sarakstītajos vai rediģētajos darbos.

ZĪLE

Šis izdevums — „divmēnešraksts latviešu gaidu un skautu vadītājiem, vecākiem, labvēļiem” — ir viens no vecākajiem mūsu trimdas žurnāliem, jo 1983. gads bija tā iznākšanas 33. gads. *Zīli* rediģē Jānis Liepiņš (4 Kitson Cresc., Templestowe Lower, Vic. 3107, Australia) un izdod Austrālijas latviešu gaidu un skautu jenda. Izdevums ir neliela formāta (21 × 17 cm) un arī iespie-duma ziņā ar tikai mērenu pievilcību, tomēr redaktors prot saturu padarīt dzī-vīgu un raibu. Rakstiņi nemēdz būt gaži, ir daudz ilustratīvā materiāla gan fotoattēlu, gan zīmējumu veidā, idejiski raksti raibā rindā mijas ar praktiskiem, nopietnība ar humoru, lokāli notikumi ar tādiem, kam plašāka nozīme.

ŽURNĀLS

Žurnāls sāka iznākt Gunāra Indāra apgādā 1981. gada augustā, kad bija pārtraucis iznākt formātā un veidojumā visai līdzīgais *ALA žurnāls*. Pirmā n-ra ievadā redakcija pati sev jautā: „Vai *Žurnāls* domā aizstāt Amerikas latviešu

apvienības izdevumu un konkurēt ar citiem latviešu periodiskiem izdevumiem?" un atbild: „Mūsu izdevumam nav saistību ne ar kādu latviešu organizāciju vai interešu grupu. Katru citu latviešu izdevumu uzskatām par savu māsiņu vai brālēnu.”

Ar 3. numuru par izdevēju uzdodas „Žurnāls, Inc. apgāds” (P. O. Box 2371, 550 Newton Road, Littleton, MA 01460, USA). Galvenais redaktors līdz 3. numuram bija Ivars Galpišs, kas no redaktora pienākumiem atteicās pēc Raimonda Staprāna lugas „Sasalšana” iespiešanas 3. n-rā, jo daļa sabiedrības lugu turēja par vulgāru un pornografisku. Līdz 4. n-ra iznākšanai jauns galvenais redaktors, acīm redzot, vēl nebija atrasts, jo tāds tur nav minēts.

Acīm redzot, mācījušies no dažu citu mūsu periodisko izdevumu veidotaļu nepiepildāmo vēlmju domāšanas, *Žurnāla* izdevēji ir izvairījušies apsoltīt noteiktu iznākšanas biežumu, tomēr pirmajos darbības gados atsevišķiem n-riem ir bijis iespējams iziet pie lasītājiem ar puslīdz regulārām pusgada atstarpēm.

Žurnāls ir izpildījis pirmā numura ievadā doto solījumu nevairīties no kontroversēm un tā izkonkurējis *Jauno gaitu* no mūsu patlaban liberālākā periodiskā izdevuma goda. Ja *Jaunajai gaitai* jau kur tie gadi kopš stabilizējusies literāri avangardiska un nacionālpolītiski „pakreisa” seja, kas ar neko īsti jaunu vairs nevienu nevar pārsteigt, *Žurnāls* iespēj 3 n-ru pabeigt ar jau minēto seksuāli atklāto lugu, bet 4. n-ru iesākt ar rakstu par katoļu kardināli, kā attēls redzams uz attiecīgā n-ra vāka. Tik plašā *Jaunās gaitas* skāla nekad nav mācējusi būt!

Žurnāla saturs tātad ir dzīvīgs, izskats labs, valoda tāpat. Ieviržu daudzveidība ir garants tam, ka neviens par neviena n-ra saturu nevarēs simtprocentīgi priecāties, nedz arī to simtprocentīgi noraidīt. *Vagas* cienītāji varbūt uztrauksies par vienu otru it kā „kultūrsakarniecisku” ievirzi, piemēram – par intervijām ar māksliniekiem no okupētās Latvijas 2. n-rā. *Jaunās gaitas* intelektuālās ievirzes cienītājiem savukārt par emocionālu varētu likties nacionālais patoss, kas izstrāvo no viena otra cita *Žurnāla* raksta.

Žurnāls ir vienīgais mūsu periodiskais izdevums, kam beigu galā ir tēlvija („komiki”). Retums ir arī 2. n-rā atrodamā krustvārdu mīkla.

GLABĀSIM KULTŪRAS VĒRTĪBAS

Ludvigs Reiters

Laika 1984. g. 28. janvārā numurā ievietots ļoti nozīmīgs ALA un PBLA kultūras fonda valdes priekšsēža aicinājums. Lai šis aicinājums nepaliktu tikai avīzes slejās, tā saturu ievietojam arī *Archīvā*.

Redaktors

Par spīti visiem pesimistiskiem pareģojumiem, dažādās patvēruma zemēs nepārtrauktā asimilācijas spiedienā četrdesmit gados latvieši ir pierādījuši vēsturiekiem un sociologiem, ka vēl pat trešai paaudzei ir iespējams būt latviešiem. Latvieši ir izaudzinājuši savus bērnus, kas domā un jūtas kā latvieši un kas savu piederību pie latviešu tautas apliecina ar darbiem, cīnoties un strādājot par savas tautas labāku nākotni. Par to pateicība pienākas vecākiem un ģimenei, kas saviem bērniem iemācījuši latviešu valodu un devuši latvisko ievirzi. Pateicība pienākas arī mūsu centrālajām organizācijām, draudzēm, latviešu skolām un skolotājiem, kam visiem bijusi nenoliedzama loma latviskās kultūras vides radīšanā. Lielie sarīkojumi, dziesmu svētki, kultūras dienas, izstādes un koncerti mums ir devuši latvisku kopības apziņu, kas ir mūsu tautas pastāvēšanas priekšnoteikums.

Daudz puļņu un līdzekļu Kultūras fonds un centrālās organizācijas ir veļtījušas kultūras saglabāšanai un jaunradei, apzinoties šāda darba lielo nozīmi latvietības nākotnei. Par interesi mūsu kultūras saglabāšanā un jaunradē liecina arī Kultūras fonda ziedotāju skaita un ziedoto summu caurmēra pieaugums pēdējos piecos gados. Tomēr ar katru gadu nāk klāt jauni neatliekami pienākumi un vajadzības. Viens tāds neatliekams uzdevums ir kultūras vērtību apzināšana un saglabāšana.

Gadu tecējumā trimdā ir uzkrājies daudz līdz šim neapzinātu kultūras vērtību: grāmatas, gleznas, komponistu darbi, dažādi mākslas priekšmeti un sabiedrisko darbinieku archīvi ar kultūrvēsturiskiem dokumentiem. Ikvienu latvieša un centrālo organizāciju morālais pienākums un atbildība ir rūpēties, lai šīs vērtības paaudžu maiņā nepazustu latviešu tautai.

Ir zināms, ka, vecās paaudzes kultūras un sabiedriskajiem darbiniekiem aizejot mūžībā, testamentos nekas netiek pieminēts par personisko archīvu. Daudzreiz tajos glabājas vērtīgi fotouzņēmumi un sarakste ar kultūrvēsturisku nozīmi. Testamenta izpildītāji, neapzinoties to vērtību, tos izmet ārā kā nederīgus materiālus. Tas ir vairākkārt noticis ar mūsu sabiedrisko darbinieku

archīviem. Mākslinieki, rakstnieki, komponisti un žurnālisti, sevišķi vieninieki, vecuma dienās nespēj sakārtot savus darbus un archīvu. Kad veselības prasību dēļ tie ir spiesti savu dzīvokli apmainīt pret vecoļaužu mītņi, bieži vien personiskās kultūras vērtības ir pakļautas iznīcībai.

Dažos gadījumos kultūras darbinieki vai organizācijas savus archīvus ir nodevuši patvēruma zemju bibliotēkām vai archīviem, vai pat nosūtījuši uz okupēto Latviju. Patvēruma zemju archīvos un bibliotēkās šīs vērtības kādu laiku ir pasargātas, bet nav vairs latviešu īpašums. Pēc vairākiem gadiem šīs vērtības arī ir pakļautas nezināmam liktenim.

Mūsu neatliekamais pienākums ir apzināt organizāciju un privātpersonu personiskos archīvus ar kultūrvēsturisku nozīmi un ievākt informāciju, kam viņi gribētu tos nodot vai novēlēt. Sadarbībā ar profesionālām organizācijām ir jānoskaidro vecās paaudzes mākslinieku darbu privātās kolekcijas un archīvi. Ir jārūpējas, lai pēc īpašnieku nāves šīs vērtības nenonāktu krāmutīrgū.

Ir nepieciešams pētīt iespējas nodibināt un izveidot kultūras vērtību krātuves un muzejus, lai tur savāktās vērtības paliktu latviešu tautas īpašumā, kamēr tās būs iespējams nodot latviešu tautai brīvajā Latvijā. Tāpat ir jāpēta iespējas izveidot centrālas bibliotēkas, archīvus vai muzejus esošajos un topošajos latviešu centros.

Šī plašā darba koordinēšanu nākotnē vajadzēs uzņemties topošajai PBLA kultūras padomei, bet līdzekļi šim darbam būs jāsegādā kultūras fondiem ar organizāciju un labvēļu atbalstu. Ja mūsu nelielajā sabiedrības daļā, kas it kā atsvešinājusies, arī varētu pamodināt latviešu pienākuma apziņu, mēs bez grūtībām savāktu nepieciešamos līdzekļus šim un citām kultūras vajadzībām.

Lai mūsu jaunatne varētu arī turpmāk augt latviskā gara kultūrā, liksim sava darba pamatā latviskā skaistuma varenību.

DESMIT TŪKSTOŠI AKADĒMISKI IZGLĪTOTU LATVIEŠU

1940—1982

Edgars Dunsdorfs un Brigita Liepiņa

Šim rakstam topot, abi autori sadarbojās šādi: Brigita Liepiņa parūpējās, lai dati par universitātes un kolledžas beigušajiem latviešiem tiktu pārnesti no Edgara Dunsdorfa rakstītā manuskripta uz datora magnētiskās lentes. Viņa arī sastādīja datora programmas. Pēc saņemtajiem datiem Dunsdorfs tad uzrakstīja sekojošo pārskatu, kā arī zīmēja diagrammas.

Pamatdati par universitātes beigušajiem iegūti šādi. Vispirms par universitāšu absolventiem brīvajā pasaulē laikā līdz 1975. gadam (7946 personām) ziņas bija sakopotas Kārļa Zariņa fonda 1978. gadā izdotajā grāmatā *Latvian Graduates*. Arhitekts Kārlis Sātiņš pēc grāmatas izdošanas griezās pie akadēmiskajām organizācijām un ar aicinājumu avīzēs pie latviešu sabiedrības, lūdzot iesūtīt labojumus un papildinājumus grāmatā publicētajiem datiem un bez tam sniegt arī ziņas par tiem, kas pēc 1975. gada ieguvuši akadēmiskus gradus. Sātiņš arī izskatīja avīzes un citas publikācijas, kur minēti augstāko izglītību ieguvušie. Sabiedriskais darbinieks Arvīds Plukšs viņam palīdzēja izskatīt avīzi *Laiku*. Pēc aicinājumiem avīzēs daudz datu iesūtīja korporācijas un citas akadēmiskās organizācijas un par atsevišķām universitātēm arī Marta Krieva, Ojārs Rozītis, sen., Ādolfs Sprūdžs, Helēna Starca, Elsija Tomasa un Nikolajs Zoldners. Šiem un daudziem simtiem individuālo ziņu sniedzējiem sirsniņš paldies!

Vāktās ziņa ir šādas: uzvārds, vārds (precētām sievietēm arī dzimtais uzvārds), dzimšanas datums un vieta, universitāte vai kolledža, kur grads iegūts, grada nosaukums un gads (redaktora zināšanai arī adrese). Diemžēl, pilnīgus datus par visiem neizdevās ievākt. Piemēram, avīzes nekad neziņo par beigušā dzimšanas gadu. Daļēji gan dzimšanas datus varēja noskaidrot pēc draudžu biļeteniem, kas atrodami Melburnas latviešu biedrības plašajā bibliotēkā. Tomēr par apmēram pusi pārskatā minēto personu dzimšanas datu trūkst. Tas ir liels robs, jo daudziem secinājumiem ir ļoti svarīgi noskaidrot gradu ieguvēju vecumu. Grūtības rada arī tas, ja precētām sievietēm nav zināms dzimtais uzvārds, jo tad gadās, ka tās reģistrē divreiz.

Kārļa Zariņa fonds ir iecerējis izdot grāmatas *Latvian Graduates* otro sējumu, publicējot universitātes un kolledžas beigušo vārdus ar attiecīgiem

datiem. Jāaicina visa brīvās pasaules latviešu sabiedrība sniegt informāciju, lai izdotā grāmata būtu iespējami pilnīga un paliktu nākotnei kā spilgta liecība par latviešu lielo rosību izglītības laukā. Turpmākajā rakstā ievietotie dati ir provizoriski, jo vēl joprojām vācam jaunus datus un labojam līdz šim savākto materiālu.

Universitātes un kolledžas beigušo kopskaits

Papildus grāmatā *Latvian Graduates* publicētajiem 7946 personu vārdiem, kas beiguši akadēmisku mācībiestādi līdz 1975. gadam, izdevās ievākt vēl 453 vārdus. Bez tam saņemta informācija par 1653 personām, kas ieguvušas gradu laikā no 1976. līdz 1982. gadam. Līdz ar to beigušo skaits sasniedz 10052 personas. Datora magnētiskajā lentē izdarīti ieraksti par 4552 sievietēm un 5410 vīriešiem, kopā par 9962 personām. Latviešu skaits, kas ieguvuši akadēmisko izglītību, proporcionāli iedzīvotāju skaitam sešdesmitajos gados bija tikpat liels kā ASV, un tas ir visaugstākais pasaulē. Šī apgalvojuma pamatojumu un sīkākus aplēsumus sk.: Edgars Dunsdorfs, „Akadēmiski izglītotie latvieši (1897–1963)”, *Archīvs VII* (1967), 31. un sek. lpp.

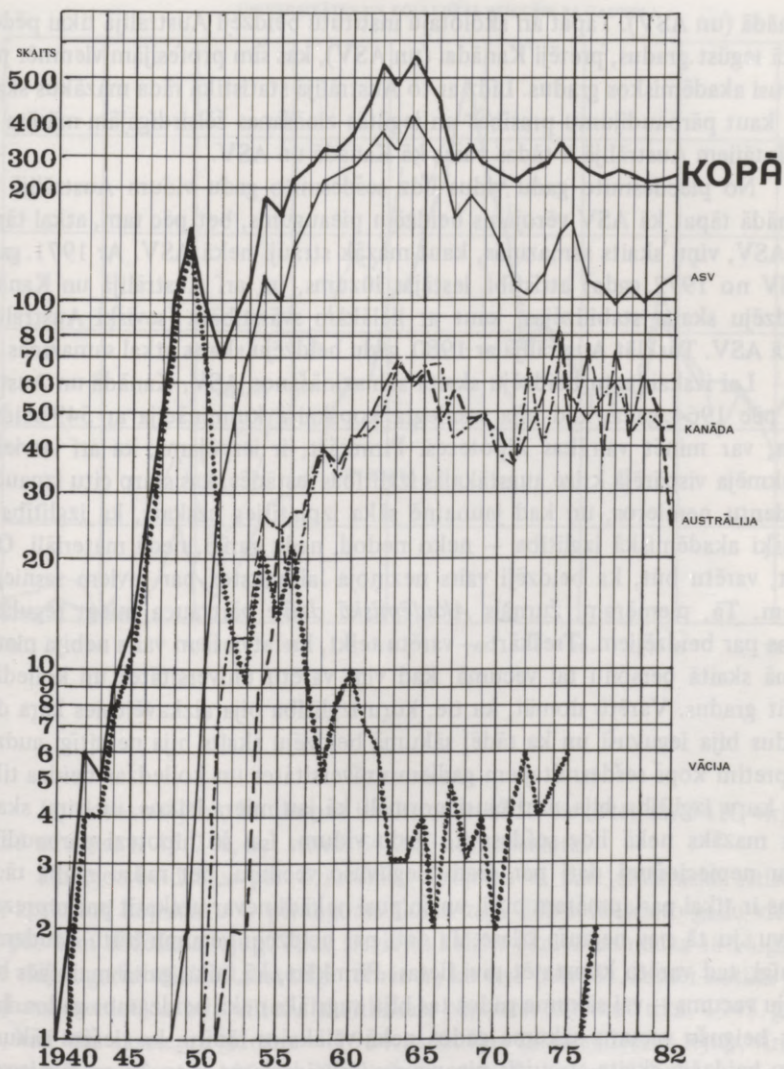
Zemes, kur iegūta akadēmiskā izglītība

Ja ignorē tos, par kuriem nav datu, latvieši beiguši augstākās mācībiestādes pavisam divdesmit piecās zemēs. Pirmajā vietā ir ASV, kur beiguši 59,0 % sieviešu un 54,8 % vīriešu no kopskaita. Seko Kanāda (sievietēm) ar 14,7 % un Austrālija (vīriešiem) ar 14,2 %. Tālāk lomas mainītas – trešā vietā ir sievietes Austrālijā ar 13,6 % un vīrieši Kanādā ar 12,5 %. Ceturtā vietā bija Vācija ar 4,0 % beigušo sieviešu un 14,2 % vīriešu. Piektā vietā bija Zviedrija ar 1,9 % kā sievietēm, tā vīriešiem. Pārējās zemēs beigušo skaits ir relatīvi mazāks.

Laikarinda

Attēlojot beigušo skaitu pa gadiem laikarindā, redzams, ka kopš 1940. gada beigušo skaits nemitīgi audzis līdz pat sešdesmito gadu vidum. Pēc tam līdz septiņdesmito gadu sākumam skaits samazinājās, lai vēlākos gados stabilizētos. Pirmajos gados vairums beidza Vācijas universitātes, beigušo skaitam sasniedzot kulmināciju 1949. gadā, jo studenti steidzās iegūt gradu, pirms devās tālākā emigrācijā uz aizjūras zemēm. Pēc tam gradus iegūst visvairāk ASV, kas tad turpmāk nosaka kopējo attīstības līkni. Piecdesmito gadu sākumā lielāks skaits latviešu beidz universitātes Austrālijā un Kanādā aptuveni vienādā skaitā ar nelielu Kanādas pārsvaru.

Salīdzinot universitātes beigušo skaitu Austrālijā un Kanādā, gan jāievēro, ka Austrālijā mūsu skolu absolventes gradus neiegūst, kā tas notiek

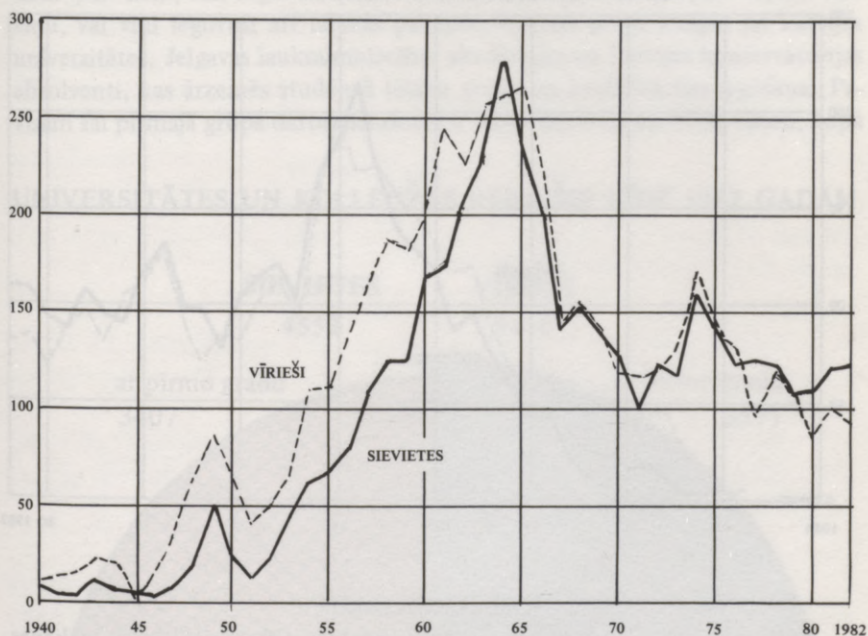
UNIVERSITĀTES UN KOLLEDŽAS BEIGUŠIE LATVIEŠI PA GADIEM
(semilogaritmisks attēls)

Kanādā (un ASV). Tāpat arī skolotāju institūtu beidzēji Austrālijā tikai pēdējā laikā iegūst gradus, pretēji Kanādai (un ASV), kas šīm profesijām vienmēr piešķirusi akadēmiskos gradus. Līdz ar to Austrālijā statistika rāda mazākus skaitļus, kaut pārbaudījumu prasības un iegūtās zināšanas žēlsirdīgajām māsām un skolotājiem Austrālijā ir tādas pašas kā Kanādā un ASV.

No piecdesmito gadu vidus līdz sešdesmito gadu vidum Austrālijā un Kanādā tāpat kā ASV vērojams beidzēju pieaugums, bet pēc tam, atkal tāpat kā ASV, viņu skaits samazinās, kaut mazāk strauji nekā ASV. Ar 1971. gadu (ASV no 1972. gada) attīstībā iestājas lūzums, un arī Austrālijā un Kanādā beidzēju skaits stabilizējas, kaut ar lielākām svārstībām (sevišķi Austrālijā) nekā ASV. Turklāt Austrālijā ar 1980. gadu beidzēju skaits atkal samazinās.

Lai izskaidrotu beidzēju skaita samazināšanos ASV, Kanādā un Austrālijā pēc 1964. gada, kad bija sasniegta kopskaita kulminācija ar 549 beidzējiem, var minēt vairākas hipotēzes. Pirmkārt, ir iespējams, ka arī latviešus ietekmēja vispārējā krīze augstākajās izglītības iestādēs, kas starp citu izpaudās studentu nemieros, un kad jaunatnē sāka izplatīties uzskats, ka izglītība — sevišķi akadēmiskā izglītība — neko nedod, nedz garīgi, nedz materiāli. Otrkārt, varētu būt, ka beidzēji vairs neziņoja laikrakstos par saviem sasniegumiem. Tā, piemēram, žurnāls *Akadēmiskā dzīve* pārtrauca sniegt rēgulāras ziņas par beidzējiem. Treškārt — varētu teikt, ka latviešiem vairs nebija pietiekamā skaitā personu tai vecumā, kad viņi varētu universitātēs un kolledžās iegūt gradus. Varētu domāt, ka tie, kuŗu izglītība bija aizkavējusies kara dēļ, gradus bija ieguvuši un ka tādēļ sākumā beidzēju skaits bija nemitīgi audzis, turpretim kopš sešdesmitajiem gadiem universitātes un kolledžas beidza tikai tie, kuŗu izglītība bija noritējusi normāli kā jau miera laikos, un viņu skaits bija mazāks nekā līdz sešdesmito gadu vidum. Lai šo hipotēzi pārbaudītu, būtu nepieciešami dati par gradu ieguvušo vecumu, bet mūsu rīcībā tādas ziņas ir tikai par apmēram pusi, un šo pusi nekādi nevar uzskatīt par reprezentatīvu, jo tā nav nejauša izlase. Ja dati par beidzēju vecumu būtu daudz maz pilnīgi, tad varētu konstatēt divi lietas. Pirmkārt, kā laika gaitā mainījies beidzēju vecums — vai sākuma gados tas bija augstāks nekā beidzamos gados. Lieklāks beigušo vecums sākuma gados nekā vēlākajos rādītu, ka tiešām sākuma gadu beidzēju skaita straujais pieaugums izskaidrojams ar to, ka gradus ieguva tie, kas kara dēļ bija studijās aizkavējušies. Otrkārt, būtu iespējams beidzēju skaitu salīdzināt ar latviešu vecumpiramīdu, kas Austrālijā ir pieejama vismaz par septiņdesmitajiem gadiem. — Pēdējos gados vērojama rosība Anglijā un Zviedrijā, kur universitātes beidz arvien vairāk latviešu.

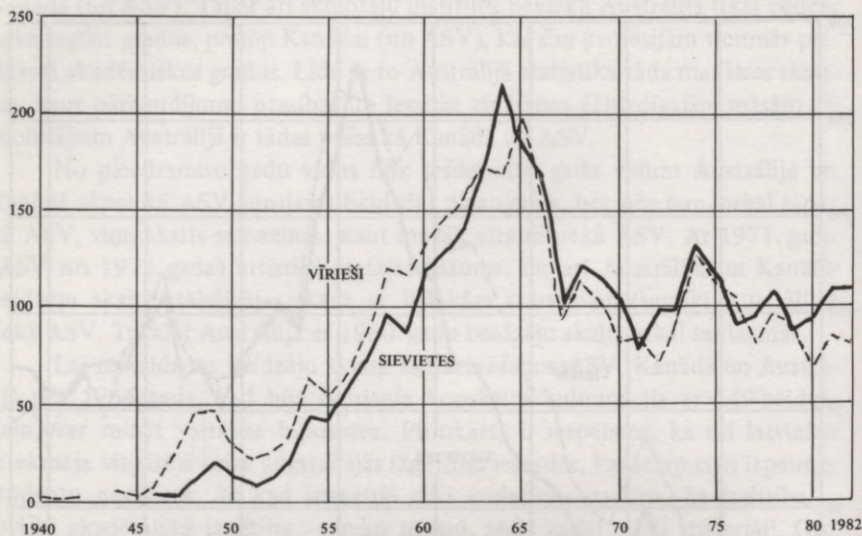
UNIVERSITĀTES UN KOLLEDŽAS BEIGUŠIE PA GADIEM

Dzimums

Jau konstatējām, ka datora ierakstos ir 4552 sievietes un 5410 vīrieši, tātad sievietes ir 45,7 %, bet vīrieši 54,3 % no kopskaita.

Šķirojot beidzējus pēc dzimuma, vērojama tā pati dinamiskā attīstība kā, apskatot kopskaitu — pieaugums skaita ziņā līdz sešdesmito gadu vidum un pēc tam slīdēšana lejup. Tikai sievietes lielāko skaitu sasniedza 1964. gadā, bet vīrieši gadu vēlāk. Raksturīgi tomēr ir, ka visā periodā, kamēr notika pieaugums, beidzējos bija vīriešu skaitliskais pārsvars, izņemot tikai 1945. gadu un, kad bija sasniegta galotne — 1964. gadā. Kad sākas slīdēšana lejup, vīriešu pārsvars ir mazāks, un 1967. gadā vīriešu un sieviešu beidzēju skaits ir vienāds. Sieviešu skaits ir lielāks nekā vīriešu skaits 1970., 1972., 1975., 1977., 1978. un no 1980. līdz 1982. gadam. Ir arī zīmīgi, ka, stabilizējoties beidzēju kopskaitam, sākot ar 1974. gadu, stabilizāciju lielā mērā panāk sievietes, kamēr beigušo vīriešu skaits slīd uz leju.

Kvalifikācijas pakāpe

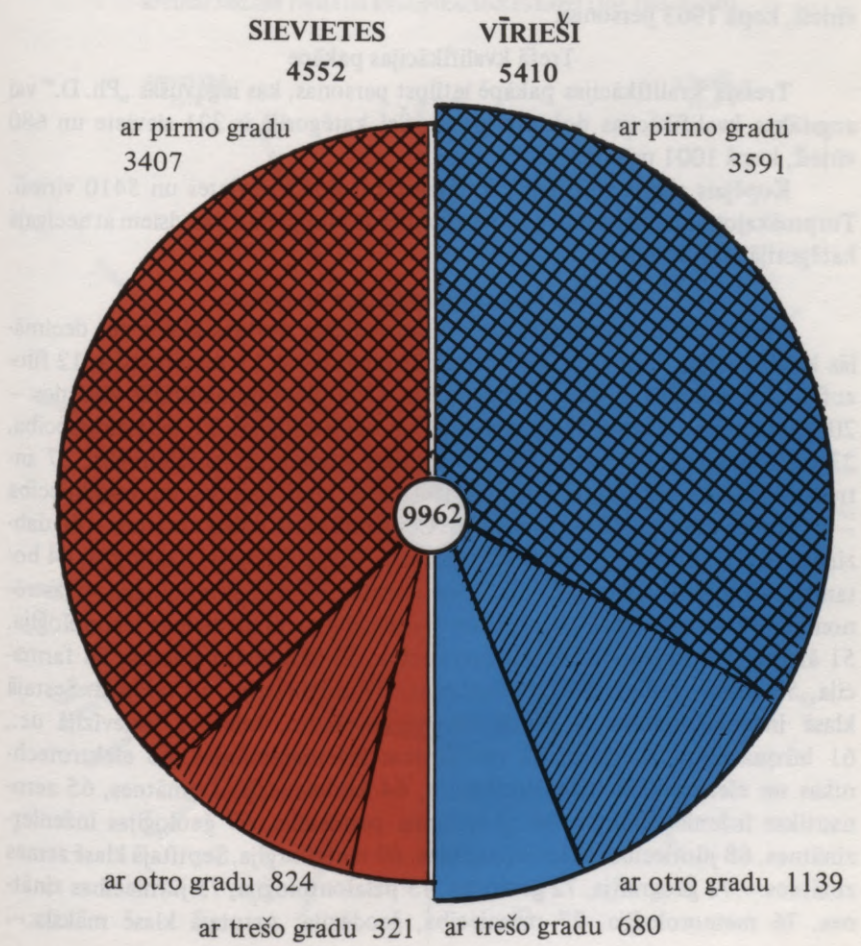
Universitāšu un kolledžu beidzēji sasniedz trīs kvalifikācijas pakāpes. Pirmajā pakāpē skaitām ne vien bakalaura gradu ieguvušos, bet arī tos, kas beiguši universitāti ar diplomu, ar attiecīgo nosaukumu (piemēram, Vācijā „Volkswirt” – tautsaimnieks) un Zviedrijā ar gradu „fil.kand.” (filoloģijas kandidāts). Dažās zemēs pirmā kvalifikācijas pakāpe ir licenciāts. Otrā kvalifikācijas pakāpē ietilpst dažāda nosaukuma maģistra gradu ieguvušie un trešajā kvalifikācijas pakāpē – doktora gradu ieguvušie. Dažos gadījumos universitāšu un kolledžu studiju noteikumi paredz iespēju, ja pirmajā kvalifikācijas pakāpē sekmes bijušas sevišķi labas, ka absolvents var pretendēt uz trešo kvalifikācijas pakāpi, izlaižot otro pakāpi. Mūsu savāktajos datos arī ne vienmēr par kādu personu atspoguļojas visas iegūtās pakāpes. Piemēram, par dažiem esam uzzinājuši tikai, ka iegūts doktora grads, bet nav informācijas par iepriekšējām kvalifikācijas pakāpēm.

Pirmā kvalifikācijas pakāpe

Mūsu datora ierakstos ir divējāda pieeja. Mums ir informācija par tiem, kas ieguvuši pirmo kvalifikācijas pakāpi, ieskaitot arī tos, kas vēlāk ieguvuši otro un eventuāli arī trešo kvalifikācijas pakāpi. Bez tam ir datora ieraksti

tikai par tiem, kas ieguvuši pirmo kvalifikācijas pakāpi un par kuriem nav ziņu, vai viņi ieguvuši arī tālākās pakāpes. Pirmajā grupā ietilpst arī Latvijas universitātes, Jelgavas lauksaimniecības akadēmijas un Latvijas konservātorijas absolventi, kas ārzemēs studējuši tālāku gradu un kvalifikācijas iegūšanai. Pavisam šai pirmajā grupā datora ierakstos ir 4149 sievietes un 4900 vīrieši, kopā

UNIVERSITĀTES UN KOLLEDŽAS BEIGUŠIE LĪDZ 1982. GADAM

9049 personas. Otrā katēgorijā — kas ieguvuši tikai pirmo kvalifikācijas pakāpi un nav ieguvuši vēl kādu tālāku pakāpi, ieraksti datorā ir par 3394 sievietēm un 3577 vīriešiem, kopā par 6971 personu. Bez tam vēl ir 13 vīrieši un 14 sievietes, kopā 27 personas, par kuŗām nav nosakāms, kādu gradu tās ieguvušas, kuŗas pieskaitām pie pirmās kvalifikācijas pakāpes.

Otrā kvalifikācijas pakāpe

Šai kvalifikācijas pakāpē ir lielāko tiešu personas, kas ieguvušas maģistra vai tam atbilstošu cita nosaukuma gradu. Šai pakāpē ir 824 sievietes un 1139 vīrieši, kopā 1963 personas.

Trešā kvalifikācijas pakāpe

Trešajā kvalifikācijas pakāpē ietilpst personas, kas ieguvušas „Ph. D.” vai augstākas kvalifikācijas doktora gradu. Šai katēgorijā ir 321 sieviete un 680 vīrieši, kopā 1001 persona.

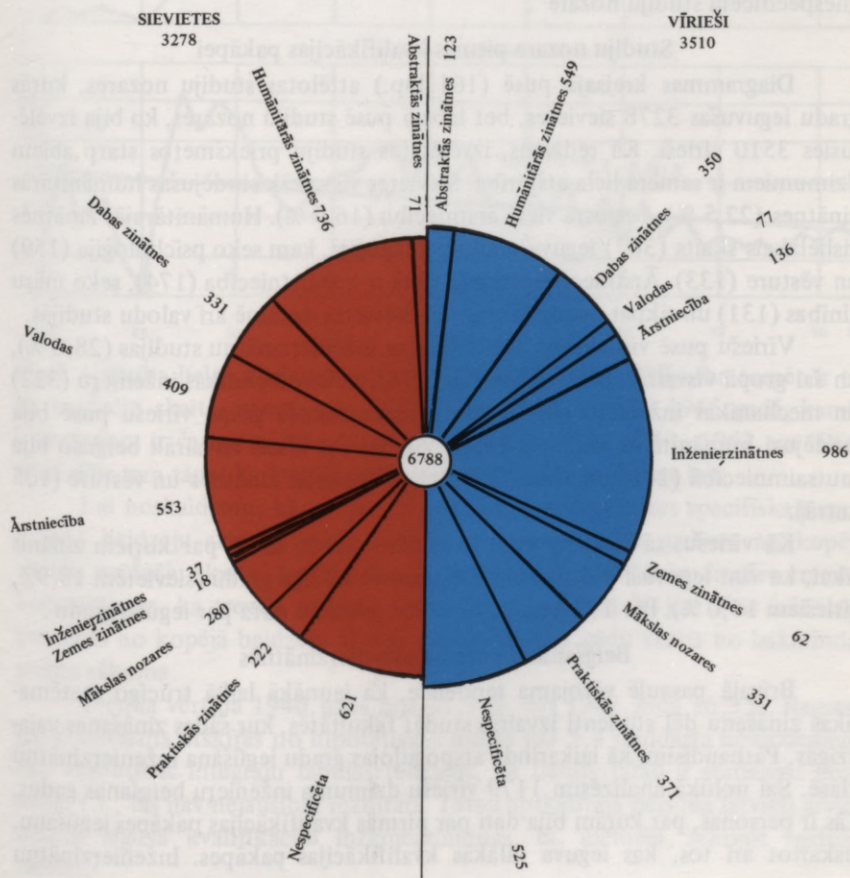
Kopējais skaits visās trijās katēgorijās ir 4552 sievietes un 5410 vīrieši. Turpmākajos apstrādājumos gan ne vienmēr ir pilnīgi dati par visiem attiecīgajā katēgorijā ierindotajiem.

Studijas beigušo speciālitāte un nozare

Visas studiju nozares un speciālitāti iedalām deviņās klasēs pēc decimālās klasifikācijas. Pirmajā klasē abstraktās zinātnes — 11 matēmatika, 12 filozofija, 13 teoloģija, 14 statistikas teorija. Otrā klasē humānitārās zinātnes — 20 paidagoģija, 21 politiskās zinātnes un sovjetoloģija, 22 tautsaimniecība, 23 jurisprudences, 24 socioloģija, 25 sociālās studijas, 26 psiholoģija, 27 antropoloģija, 28 vēsture, arhaioloģija. Trešajā klasē valodas un valodniecība — 31 jaunās valodas, 32 vecās valodas. Ceturtajā klasē dabas zinātnes — 40 dabzinātnes, 41 ķīmija, 42 fizika, 43 bioloģija, mikrobioloģija, fizioloģija, 44 botanika, 45 zooloģija, 46 ekoloģija, dabas aizsardzība, 47 bakterioloģija, 48 astronomija, 49 astrofizika. Piektajā klasē ārstniecība — 50 medicīnas tehnoloģija, 51 ārstniecība, chirurģija, 52 zobārstniecība, 53 veterinārmedicīna, 54 farmacija, 55 mūsu zinības, 56 imunoloģija, 57 psihiatrija, 58 terapija. Sestajā klasē inženierzinātnes — 60 komūnikācija, radio, telefons, televīzija uc., 61 būvinženieru zinātnes, 62 mehanikas inženierzinātnes, 63 elektrotehnikas un elektronikas inženierzinātnes, 64 kodolenerģijas zinātnes, 65 aeronautikas inženierzinātnes, 66 izplatījuma pētniecība, 67 ģeoloģijas inženierzinātnes, 68 jūrniecības inženierzinātnes, 69 metallurģija. Septītajā klasē zemes zinātnes — 71 ģeografija, 72 ģeoloģija, 73 palaiontoloģija, 75 jūrniecības zinātnes, 76 meteoroloģija, 77 mērniecība, ģeodēzija. Astotajā klasē māksla —

80 nespecificēta māksla, 81 mūzika, 82 glezniecība, grafika, 83 skulptūra, keramika, 84 drāma, balets, 85 dziedāšana, 86 arhitektūra, apvidus plānošana. Devītajā klasē praktiskās zinātnes – 90 lietojamās zinātnes, 91 grāmatvedība, administrācija, 92 datorzinātne, 93 tirdzniecība, 94 fiziskā audzināšana, 95 bibliotēku zinātne, 96 agronomija, 97 mežkopība, 98 mājturība, uzturzinātne.

STUDIJU NOZARE PIRMAJAI KVALIFIKĀCIJAS PAKĀPEI LĪDZ 1982. GADAM

Saprotams, dažādās nozares varētu sagrupēt klasēs arī citādi. Tomēr, lai būtu kāds pārskats daudzajās speciālajās nozarēs, autori izšķirās par augšējo klasifikāciju.

Par samērā daudziem universitāti beigušajiem, sevišķi pirmajā kvalifikācijas pakāpē, ir tikai informācija, ka iegūts „BA” vai „BSc” grads, diploms, „fil. kand.” vai „lic.”, bez norādījuma uz galveno vai blaku priekšmetu. Tā kā pasaules universitātēs un kolledžās gradu apzīmējumi nav vienādi – to, ko vienā apzīmē ar „BA” (Bachelor of Arts), citā apzīmē ar „BSc” vai „BS” (Bachelor of Science) – nav iespējams pēc tik nenoteikta norādījuma beidzēju ierindot kādā apakšklasē vai pat klasē. Šie gradi tad ir atstāti ar apzīmējumu „nespecificēta studiju nozare”.

Studiju nozare pirmās kvalifikācijas pakāpei

Diagrammas kreisajā pusē (161. lpp.) attēlotas studiju nozares, kuŗās gradu ieguvušās 3278 sievietes, bet labajā pusē studiju nozares, ko bija izvēlējušies 3510 vīrieši. Kā redzams, izvēlētajos studiju priekšmetos starp abiem dzimumiem ir samērā liela atšķirība. Sievietes visvairāk studējušās humānitarās zinātnēs (22,5 %), bet otrā vietā ārstniecību (16,9 %). Humānitarajās zinātnēs vislielākais skaits (307) ieguva gradu pēdāgoģijā, kam seko psiholoģija (159) un vēsture (133). Ārstniecībā pirmajā vietā ir zobārstniecība (174), seko māsu zinības (131) un tikpat daudz farmācijā. Sievietes dominē arī valodu studijās.

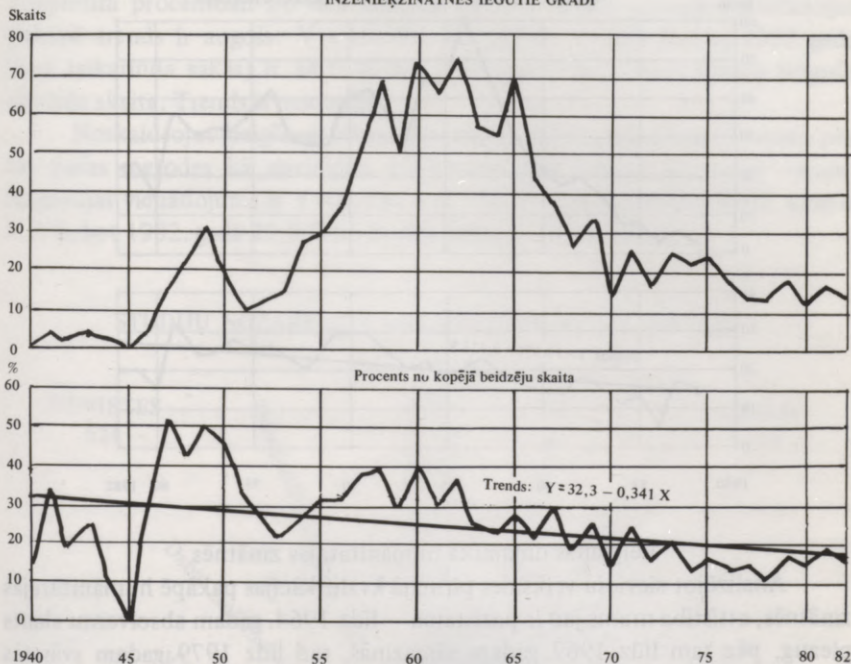
Vīriešu pusē vislielākais skaits beidza inženierzinātņu studijas (28,0 %), un šai grupā visvairāk ir būvinženieru (574), elektrotehnikas inženieru (322) un mehanikas inženieru (227). Pēc lieluma nākošā grupa vīriešu pusē bija studējusi humānitarās zinātnēs (15,6 %), un šai klasē visvairāk beigušo bija tautsaimniecībā (243) un vienādā skaitā politiskajās zinātnēs un vēsturē (105 katrā).

Kā vīriešu, tā sieviešu pusē ir samērā daudz tādu, par kuŗiem zināms tikai, ka viņi ieguvuši bakalaura vai atbilstošu līdzīgu gradu (sievietēm 18,9%, vīriešiem 15,0 %). Par 172 personām trūkst jebkādu datu par iegūto gradu .

Beigšanas dinamika inženierzinātnēs

Brīvajā pasaulē vērojama tendence, ka jaunākā laikā trūcīgo matemātikas zināšanu dēļ studenti izvairās studēt fakultātēs, kur šādas zināšanas vajadzīgas. Pārbaudīsim, kā laika rindā atspoguļojas gradu iegūšana inženierzinātņu klasē. Šai nolūkā analizēsim 1179 vīriešu dzimuma inženieru beigšanas gadus. Tās ir personas, par kuŗām bija dati par pirmās kvalifikācijas pakāpes iegūšanu, ieskaitot arī tos, kas ieguva tālākās kvalifikācijas pakāpes. Inženierzinātņu

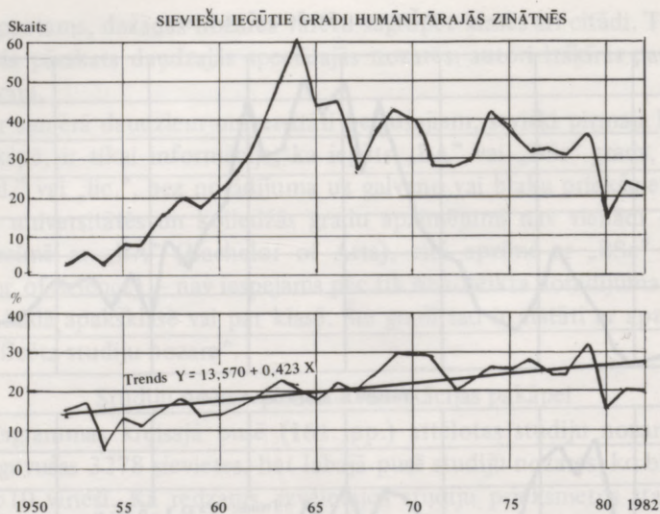
INŽENIERZINĀTNĒS IEGŪTIE GRADI

klasē attīstība lielos vilcienos seko vispārējai attīstībai. Atšķirība tomēr ir tā, ka beidzēju skaits, ņemot visus vīriešus, sasniedza galotni 1965. gadā, kamēr inžinieŗiem ir četras galotnes ar mazu atšķirību 1958., 1960., 1962. un 1965. gadā. Pēc tam tāpat kā kopējā attīstībā beidzēju skaits slīd uz leju.

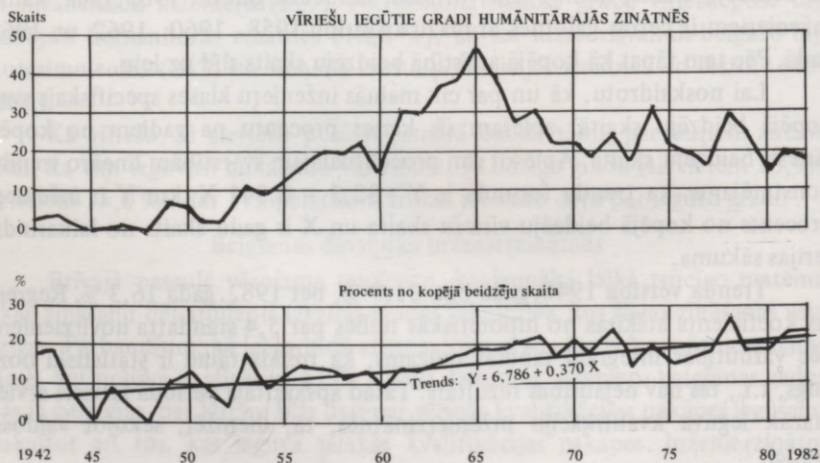
Lai noskaidrotu, kā un par cik mainās inžinieŗu klases specifiskais svars kopējā beidzēju skaitā, aplēšam šīs klases procentu pa gadiem no kopējā vīriešu beidzēju skaita. Aplēšot šīm procentuālajām svārstībām lineāro trendu, konstatējams, ka trenda formula ir $Y = 32,3 - 0,341 X$, kur Y ir inžinieŗu procents no kopējā beidzēju vīriešu skaita un X ir gadu skaits no laikaŗindas sērijas sākuma.

Trenda vērtība 1940. gadā bija 31,9 %, bet 1982. gadā 16,3 %. Regresijas koeficients atšķirās no hipotētiskās nulles par 5,4 standarta novirzieniem. Pēc varbūtības integrāļu tabulas redzams, ka trends tātad ir statistiski nozīmīgs, t. i., tas nav nejaušības rezultāts. Tātad apskatītajā periodā latvieši arvien mazāk ieguva kvalifikāciju inženieŗzinātnēs, tā, diemžēl, sekojot valdošai modei.

Beigšanas dinamika humānitarajās zinātnēs

Analizējot sieviešu veiksmes pirmajā kvalifikācijas pakāpē humānitarajās zinātnēs, attīstība mums jau ir pazīstama – līdz 1964. gadam absolventu skaits pieaug, pēc tam līdz 1967. gadam samazinās, tad līdz 1979. gadam svārstās starp 30 un 40 beigušajām gadā un astoņdesmito gadu sākumā samazinās.

Turpretim procentuāli no visu beidzēju sieviešu skaita pirmajā kvalifikācijas pakāpē trends ir augošs: $Y = 13,570 + 0,423 X$. Trenda vērtība 1952. gadā (kad laikarinda sākas) ir 14,0 %, bet 1982. gadā 26,7 % no kopējā beigušo sieviešu skaita. Trends ir nozīmīgs.

Noskaidrojot beigšanas dinamiku vīriešiem humānitarajās zinātnēs pēc tās pašas metodes kā sievietēm, arī konstatējam augošu nozīmīgu trendu. Regresijas vienādojums ir $Y = 6,786 + 0,370 X$. Trenda vērtība 1942. gadā ir 7,2 %, bet 1982. gadā 22,0 % no kopējā beigušo vīriešu skaita.

STUDIJU NOZARE OTRAJAI KVALIFIKĀCIJAS PAKĀPEI

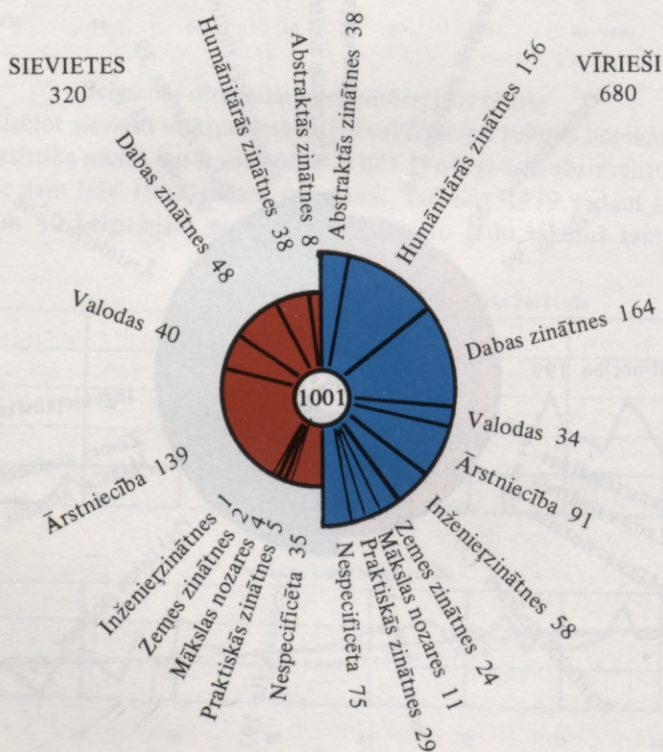

Studiju nozare otrajai kvalifikācijas pakāpei
(sk. diagrammu 165. lpp.)

No studiju nozarēm, kuŗas bija izraudzījušās 824 sievietes, kas ieguva gradu šai pakāpē (parasti „MA” vai „MS”), pirmajā vietā ar 24,2 % bija ārstniecība. Otrā vietā ar 20,4 % ir humānītārās zinātnes, pie kam dominē paidagoģija. Seko praktiskās zinātnes ar 16,6 %, kur visvairāk beigušo bija bibliotēku zinātnē un grāmatvedībā. Valodas bija studējuši 12,0 % sieviešu, nespecificētā nozarē 12,2 %, mākslu (dominējot mūzikai) 7,2 %, dabas zinības 4,9 %, bet pārējās nozarēs beigušo skaits bija pavisam neievērojams.

No 1139 gradu (parasti „MA” vai „MS”) ieguvušajiem vīriešiem arī visvairāk (23,5 %) bija izvēlējušies ārstniecību. Nākošā lielākā grupa bija studējuši

STUDIJU NOZARE TREŠAJAI KVALIFIKĀCIJAS PAKĀPEI

praktiskās zinātnes (17,3 %), inženierzinātnes (13,8 %), humānītārās zinātnes (13,0 %), mākslu (5,9 %, dominējot arhitektūrai), dabas zinības (3,4 %) un abstraktās zinātnes (2,5 %). Pārējās nozarēs gradu ieguvušo skaits bija mazāk nozīmīgs, bet nespecificētais „MA” un „MS” grads bija 17,0 % no kopskaita.

Studiju nozare trešajai kvalifikācijas pakāpei

Studijas šai augstākajā pakāpē parasti vainagojas ar doktora gradu. Tā kā mūsu statistika šai pakāpē no 320 sievietēm rāda 127 zobārstes un no 680 vīriešiem 65 zobārstus, rodas jautājums, vai viņi tiešām ir ieguvuši trešās pakāpes kvalifikāciju, vai arī, kā bieži notiek, ārstus un zobārstus tikai mēdz dēvēt par doktoriem. Starp sievietēm tad arī lielā zobārstu skaita dēļ pirmajā vietā ir ārstniecības grupa (43,4 %), seko dabas zinības (15,0 %), valodas (12,5 %) un humānītārās zinātnes (11,9 %), bet nespecificēti paliek 10,9 % no kopskaita.

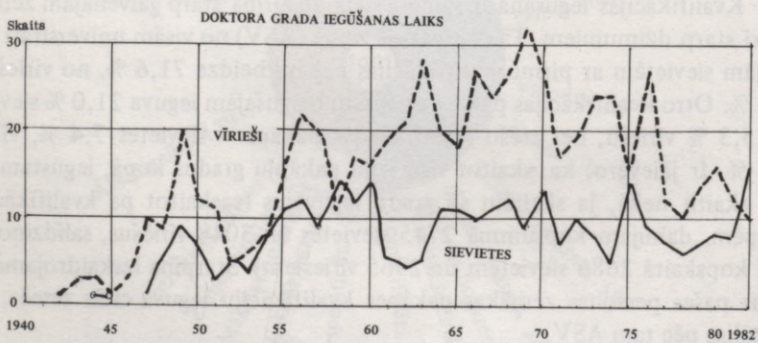
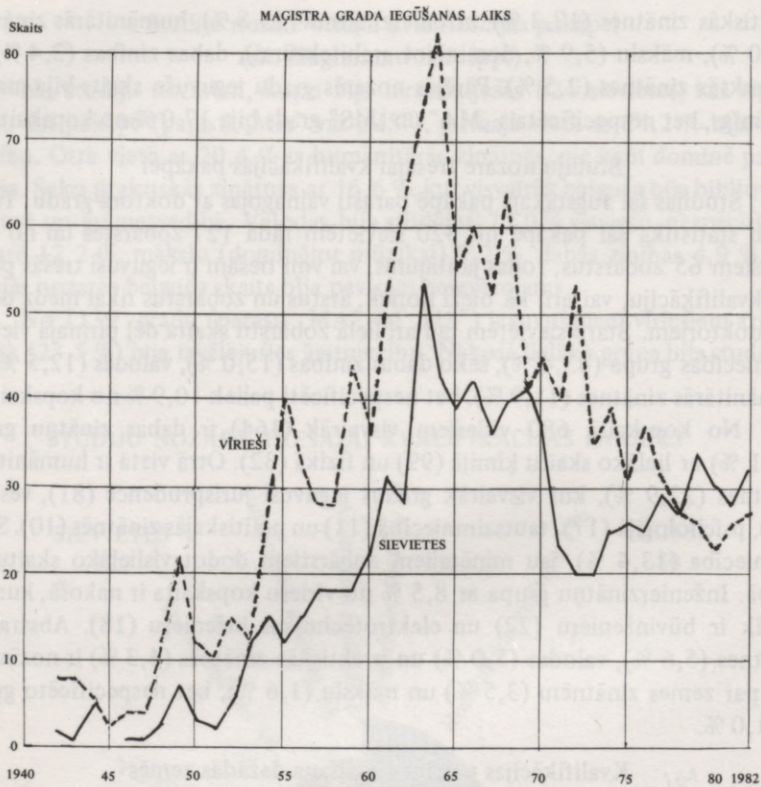
No kopskaitā 680 vīriešiem visvairāk (164) ir dabas zinātņu grupā (24,1 %) ar lielāko skaitu ķīmijā (99) un fizikā (32). Otrā vietā ir humānītārās zinātnes (22,9 %), kur visvairāk gradus ieguvuši jurisprudencē (81), vēsturē (23), psiholoģijā (17), tautsaimniecībā (11) un politiskajās zinātnēs (10). Seko ārstniecība (13,4 %), jau minētajiem zobārstiem dodot vislielāko skaitu šai grupā. Inženierzinātņu grupa ar 8,5 % no vīriešu kopskaita ir nākošā, kur visvairāk ir būvinženieru (22) un elektrotehnikas inženieru (18). Abstraktās zinātnes (5,6 %), valodas (5,0 %) un praktiskās zinātnes (4,3 %) ir nozīmīgākas par zemes zinātnēm (3,5 %) un mākslu (1,6 %), bet nespecificēto gradu ir 11,0 %.

Kvalifikācijas pakāpes iegūšana dažādās zemēs

Kvalifikācijas iegūšanā ir samērā liela atšķirība starp galvenajām zemēm un arī starp dzimumiem. Tā svarīgākajā zemē (ASV) no visām universitāti beigušajām sievietēm ar pirmo kvalifikācijas pakāpi beidza 71,6 %, no vīriešiem 61,3 %. Otrā kvalifikācijas pakāpi no visām beigušajām ieguva 21,0 % sievietes un 25,3 % vīrieši, bet trešo kvalifikācijas pakāpi – sievietes 7,4 %, vīrieši 13,4 %. Ir jāievēro, ka, skaitot visu triju pakāpju gradus kopā, iegūstam lielāku skaitli nekā, ja skaitām šo gradu ieguvējus (saskaitot pa kvalifikācijas pakāpēm, dabūjam kopsummā 2745 sievietes un 3048 vīriešus, salīdzinot ar ASV kopskaitā 2686 sievietēm un 2965 vīriešiem). Starpība izskaidrojama tā, ka tās pašas personas zemākas pakāpes kvalifikāciju ieguva citās zemēs, bet augstākas pēc tam ASV.

Totiesu skaitļi ir vienādi Austrālijā – kā skaitot kopā kvalifikācijas pakāpes, tā arī salīdzinot ar beigušo kopskaitu. Austrālijā pirmo kvalifikācijas

pakāpi ieguva 87,5 % sieviešu, 84,0 % vīriešu. Otrā — sievietes 10,4 %, vīrieši 11,4 %. Trešā — sievietes 2,1 %, vīrieši 4,6 %. Kanādā skaitļi arī aptuveni vienādi sievietēm, bet atšķiras vīriešiem līdzīgi kā ASV. Pirmās kvalifikācijas pakāpes gradu ieguva 79,4 % sieviešu, 72,4 % vīriešu, otrās — 13,2 % sieviešu, 19,6 % vīriešu, trešās — 7,4 % sieviešu, 8,0 % vīriešu. Redzams, ka apskatītajās trijās zemēs ar otro un trešo kvalifikācijas pakāpi universitāti relatīvi vairāk beidza vīrieši, bet ASV abi dzimumi ieguva relatīvi vairāk otro un trešo kvalifikācijas pakāpi nekā Kanādā un Austrālijā, pie kam Austrālija šai ziņā ir pēdējā vietā.

Īpatnēju ainu iegūstam par Vāciju. Tur ar pirmo pakāpi kvalificējās 10,1 % sieviešu, 57,8 % vīriešu, ar otro — 44,3 % sieviešu, 15,9 % vīriešu, ar trešo — 45,6 % sieviešu, 26,3 % vīriešu. Varētu domāt, ka augstākus gradus Vācijā bija vieglāk iegūt nekā ASV, Kanādā un Austrālijā, vai arī, ka par doktoriem dēvējušies ārsti un zobārsti, kam nav trešās pakāpes kvalifikācijas grada.

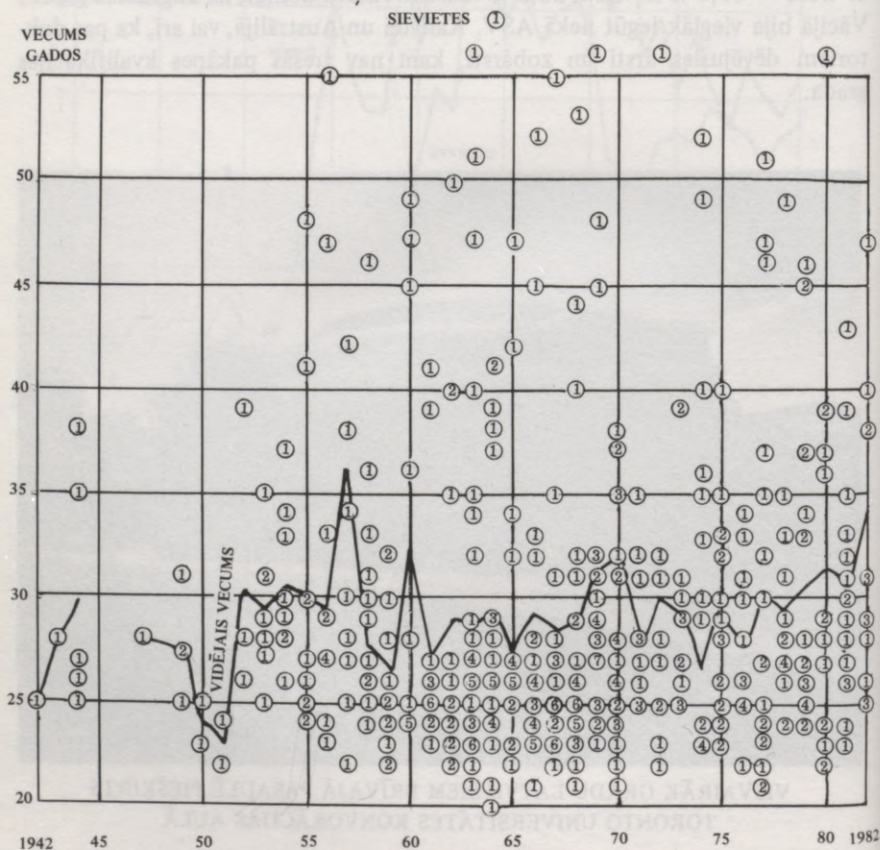

VISVAIRĀK GRADU LATVIEŠIEM BRĪVAJĀ PASAULĒ PIESŅIRTS
TORONTO UNIVERSITĀTES KONVOKĀCIJAS AULĀ

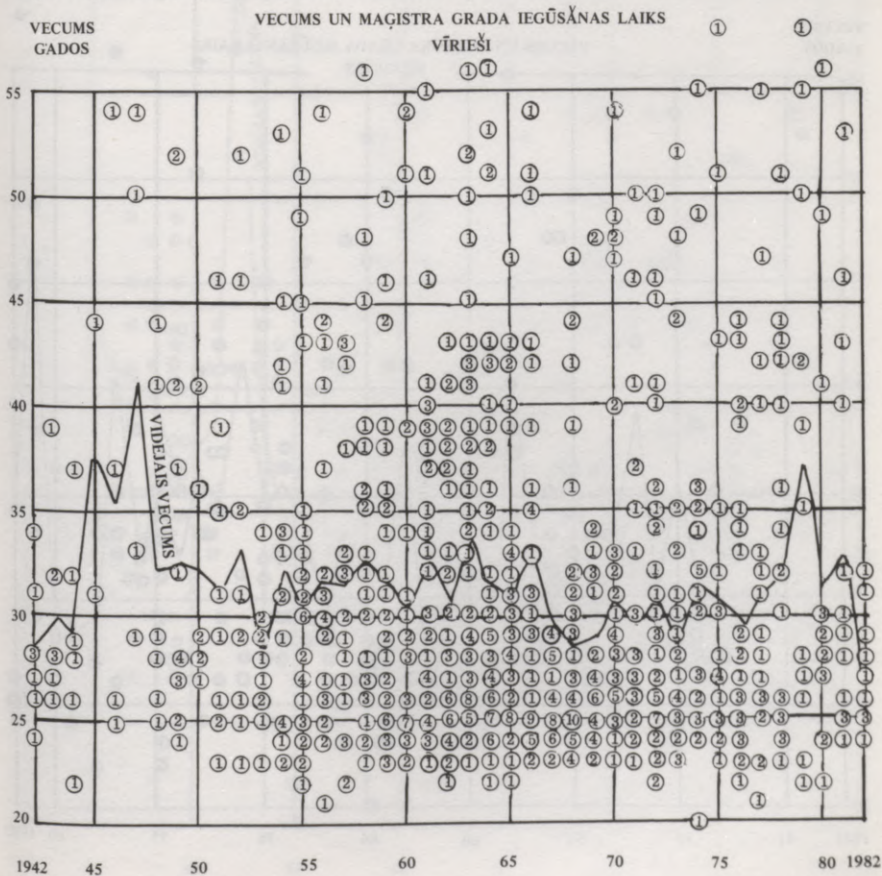
Vecums

Jau iepriekš pieminēts, ka par apmēram pusi beigušo trūkst ziņu attiekmē uz viņu vecumu, kas pētniecības darbā ir liels šķērslis. Trūkst datu par 54,2 % sieviešu un 43,0 % vīriešu vecumu. Sevišķi trūcīgas ir ziņas par pirmo kvalifikācijas pakāpi ieguvušajiem. Šai ziņā datu trūkst par 58,3 % sieviešu un 54,1 % vīriešu. Stāvoklis ir labāks par maģistra gradu un līdzīgus gradus ieguvušajiem. No viņiem trūkst vecuma datu par 39,9 % sieviešu un 28,7 % vīriešu. Vēl labāks stāvoklis ir attiekmē uz doktora gradu ieguvušajiem, no kuriem trūkst vecuma datu par 33,0 % sieviešu un 18,3 % vīriešu.

VECUMS UN MAĢISTRA GRADA IEGŪŠANAS LAIKS

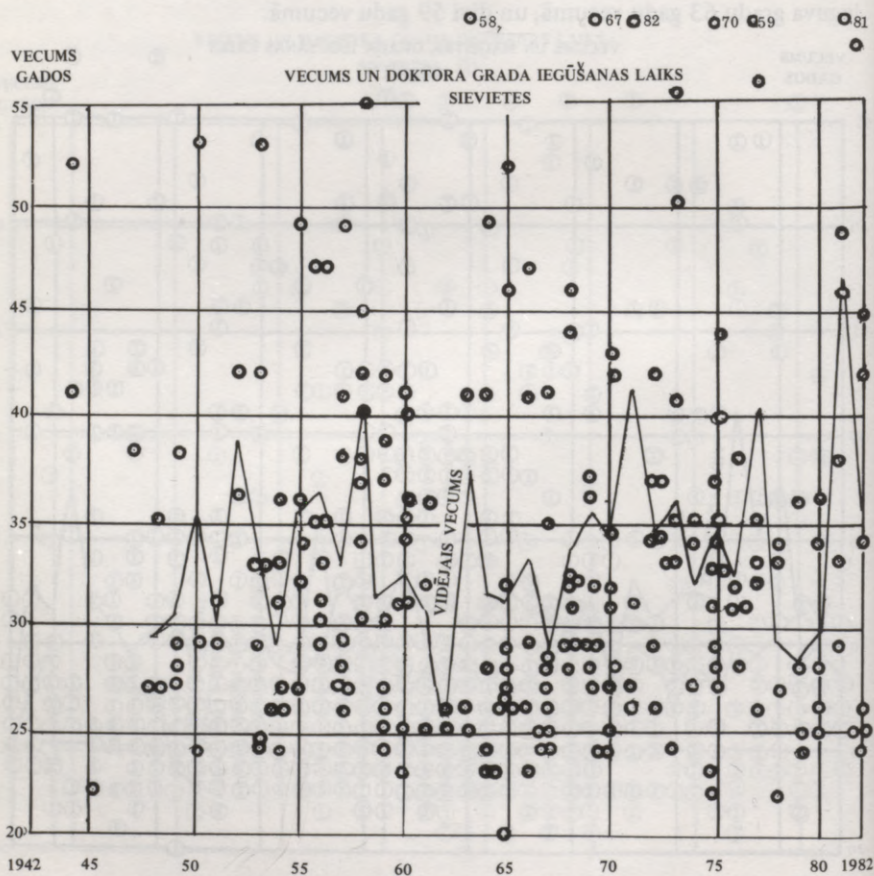
Maģistru un doktoru vecums un beigšanas gads, par kuģiem ir attiecīgie dati, parādīts diagrammā. Par maģistriem diagrammas zīmētas, attiecīgajā vecuma un beigšanas gada aplī ierakstot personu skaitu. Piemēram, maģistru vīriešu diagrammā redzams, ka 1968. gadā 25 gadu vecumā ar maģistra gradu universitāti beidza desmit vīrieši, kas ir lielākais skaits jebkuŗā vecuma grupā vienā gadā beigušo. Diagrammā paliek neiezīmētas sievietes, kas ieguva maģistra gradu 1956. gadā 60 gadu vecumā, 1966. gadā 61 un 69 gadu vecumā, 1967. gadā 62 gadu vecumā, 1968. gadā 63 gadu vecumā, 1970. gadā 59 gadu vecumā un 1982. gadā 67 gadu vecumā. Maģistru vīriešu diagrammā nav iezīmēts 1959. gadā 63 gadu vecumā gradu ieguvušais un 1965. gadā viens, kas ieguva gradu 63 gadu vecumā, un divi 59 gadu vecumā.

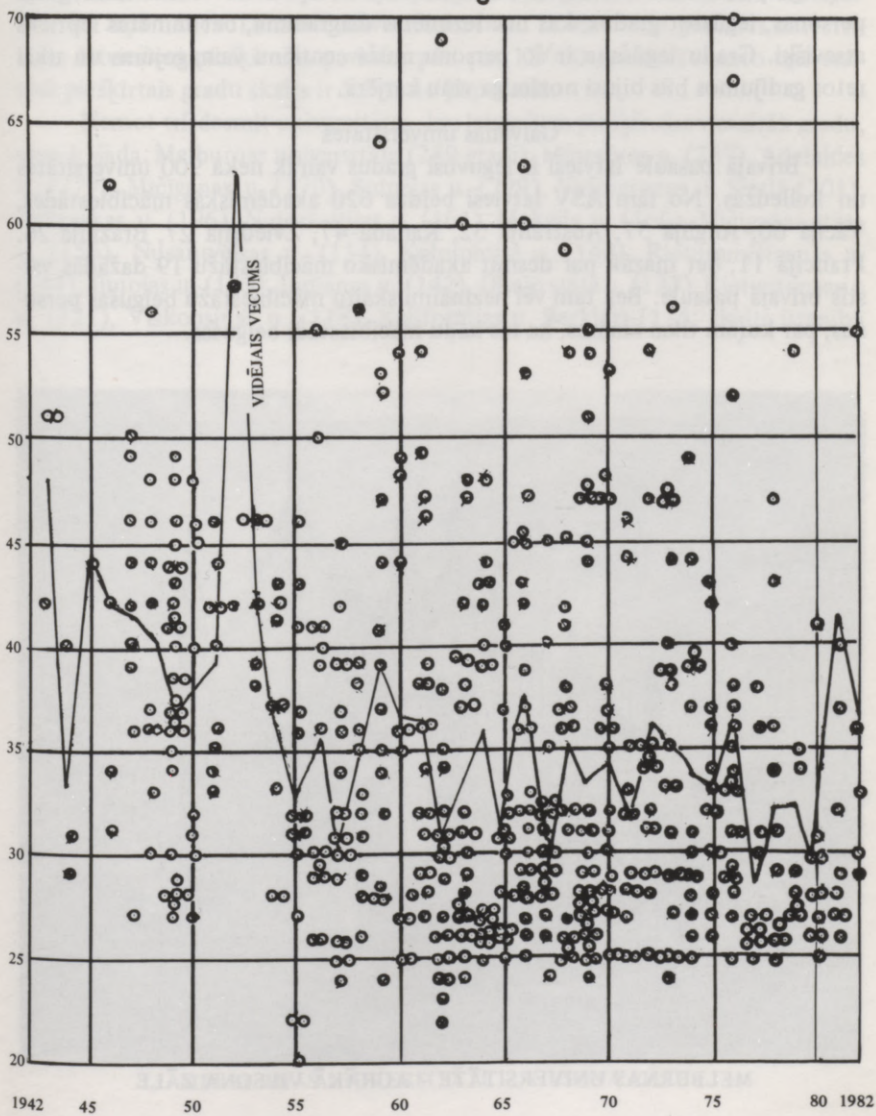

Doktora grādu ieguvušie iezīmēti diagrammā katrs atsevišķi. Piemēram, 1953. gadā sievieti diagrammā iezīmētas divas sievietes, kas ieguva doktora grādu 25 gadu vecumā, tāpat 1954. gadā divas sievietes 26 gadu vecumā.

Kā maģistru, tā doktoru diagrammās iezīmēti arī aritmētiski vidējais vecums. Lielās izkliedēs dēļ šo vidējā vecuma līkni nevar uzskatīt par nozīmīgu.

Diagrammas par maģistru vecumu tomēr rāda, ka sievietes ieguva maģistra grādu jaunākas nekā vīrieši, bet doktora grāda iegūšanas vecumā šāda starpība nav nomanāma. Turpmākajos pētījumos būtu ieteicams analizēt atsevišķi par 35 gadiem jaunākas un vecākas sievietes un par 40 gadiem jaunākus

VECUMS
GADOS

un vecākus vīriešus, kas ieguvuši maģistra gradu. Doktora gradu ieguvušajiem šī robeža būtu velkama sievietēm ar 40 gadiem, vīriešiem ar 45 gadiem. Uzlūkojot diagrammas, var domāt, ka tās rāda statistiski atšķirīgas masas. Atsevišķā grupā arī būtu iedalāmas tās nedaudzās sevišķi lielu vecumu sasniegušās personas, iegūstot gradus, kas nav iezīmētas diagrammā, bet minētas iepriekš atsevišķi. Gradu iegūšana ir šo personu mūža centienu vainagojums un tikai retos gadījumos būs bijusi nozīmīga viņu karjērā.

Galvenās universitātes

Brīvajā pasaulē latvieši ir ieguvuši gradus vairāk nekā 900 universitātēs un kolledžās. No tām ASV latvieši beidza 620 akadēmiskās mācībiestādes, Vācijā 60, Anglijā 57, Austrālijā 52, Kanādā 47, Zviedrijā 27, Brazīlijā 26, Francijā 11, bet mazāk par desmit akadēmisko mācībiestāžu 19 dažādās valstīs brīvajā pasaulē. Bez tam vēl nezināmu skaitu mācībiestāžu beigušās personas, par kužām tikai zināms, ka tās kādu mācībiestādi beigušas.

MELBURNAS UNIVERSITĀTE – AGRĀKĀ VILSONA ZĀLE

Vairumā šo mācībiestāžu tikai nedaudzi latvieši ieguvuši pabeigtu akadēmisko izglītību. Vislielāko gradu skaitu devusi Toronto universitāte — līdz 1982. gadam (ieskaitot) pirmo gradu tur ieguvušas 262 latvietes un 269 latvieši, otro — 48 un 67, trešo — 33 un 17; kopā piešķirti 696 gradi. Neviena cita universitāte šai ziņā netiek Toronto universitātei līdz. Tā kā brīvās pasaules universitātes latviešiem piešķirušas pavisam pāri par 12 000 gradu, Toronto universitātē piešķirtais gradu skaits ir 5,7 % no kopskaita.

Nemot trīsdesmit universitātes, kas latviešiem piešķirušas visvairāk gradu, aina ir šāda: Melburnas universitāte (289 gradi), Minesōtas u. (287), Adelaides u. (279), Mičiganas u. (270), Sidnejas u. (229), Vašingtonas u. Sietlā (201), Nebraskas u. (196), Ņujorksitijas u. (161), Mekgila u. (160), Mičiganas stāta u. (156), Ņusautvelsas u. (154), Kolumbijas u. (148), Rietummičiganas u. (144), Ilinojas u. (143), Indiānas u. (142), Ohaio stāta u. (133), Rietumontario u. (121), Viskonsinas u. (118), Kalifornijas u. Berklejā (115; skaits īstenībā

MELBURNAS UNIVERSITĀTE — VILSONA ZĀLE

lielāks, jo par vairākām Kalifornijas universitātēm nav zināms, vai grads iegūts Berklejā, vai citur), Konektikutas u. (112), Ņujorkas u. (108), Meklāstera u. Hamiltonā (104), Ratgersa u. (102), Ņujorkas stāta u. (100), Perdju u. (99), Sirakūzu u. (97), Viskonsinas u. Milvoki nodaļa (97), Veinas stāta u. (93), Monaša u. (91).

Būtu ļoti svarīgi šais galvenajās universitātēs iegūt korespondentus, kas *Archīvam* ik gadus ziņotu beidzēju vārdus.

Pārstudējušie Latvijas universitātes absolventi

Pavisam kopā ir apzinātas 284 personas (81 sieviete, 203 vīrieši), kas bija beigušas Latvijas universitāti (turpmāk: LU) un pēc tam pārstudēja ārzemju universitātēs vai kolledžās.

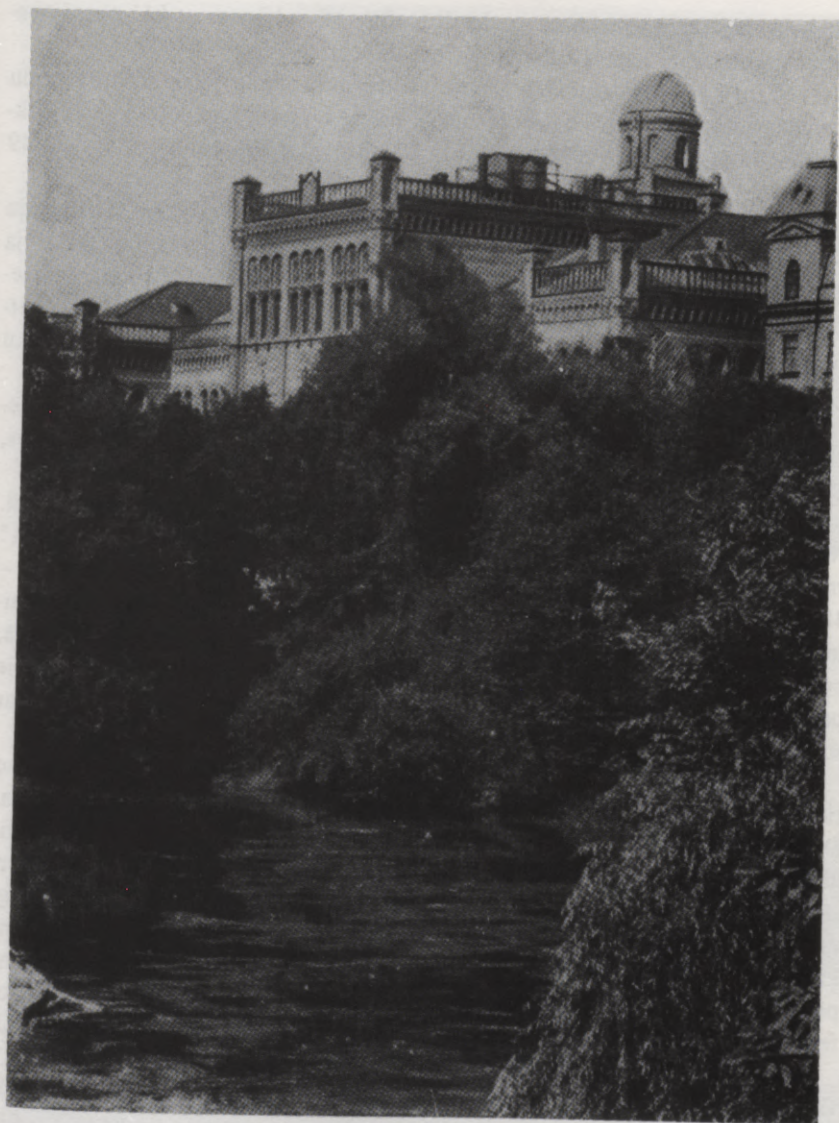
Lielākais skaits (52 personas) pārstudējušo bija juristi. Viņiem seko zobārsti (30) un ārsti (28), inženieri (20) un farmaceiti (9). Tās ir profesijas, kuļās pārstudēšana bija vajadzīga, lai varētu darboties jaunajos apstākļos. Zināmā mērā to var teikt arī par LU absolventiem, kas ieguvuši kvalifikāciju valodās (14) un parasti ir skolotāji. Pārstudēja arī LU ķīmiķi (12), veterinārārsti (7), architekti (7), agronomi (7), matemātiķi (7) un vēsturnieki (6). Kaut trimdas baznīcai trūkst teologu, pārstudēja arī LU beigušie teologi (10). Pārējās profesijas deva mazāku skaitu pārstudējušo.

Jaunu kvalifikāciju pārstudējušie ieguva šādās nozarēs: medicīnā (32), zobārstniecībā (29), bibliotēku zinībās (27), inženierzinātnēs (22), jurisprudencē (22), valodās (17), tautsaimniecībā (11), matematikā (7), arhitektūrā (7), veterinārmedicīnā (7), grāmatvedībā (7), pēidagoģijā (5) un agronomijā (4).

Savā agrākajā vai tuvu radnieciskā speciālitātē pārstudēja 56,9% (58,8% sievietes, 56,2% vīrieši). Laika ziņā pārstudējušie LU absolventi ieguva ārzemju kvalifikāciju jau, sākot ar četrdesmitajiem gadiem, pirmo kulmināciju sasniedzot 1949. gadā (18 personas). Piecdesmitajos gados intensitāte saplaka, bet tad atkal strauji pieauga. Visvairāk (20 personu) ārzemju gradu LU beigušie ieguva 1956. gadā. Pēc tam intensitāte mazinājās un septiņdesmitajos gados izbeidzās, kaut gan vēl 1981. un 1982. gadā katru gadu divas personas no LU absolventiem ieguva ārzemju gradus.

Sievietes. Kopā pārstudējusi 81 LU absolvente, no tām 27 zobārstes. 11 sievietes, kas LU bija ieguvušas pirmās pakāpes kvalifikāciju, arī pārstudēja, lai iegūtu pirmo gradu. To skaitā bija 4 zobārstes un viena ārste.

16 sievietes ar LU pirmās pakāpes kvalifikāciju pārstudēja, lai iegūtu otrās pakāpes gradu, starp tām 3 zobārstes, kas palika savā profesijā, un viena

LATVIJAS UNIVERSITĀTES GALVENĀ ĒKA
Rīgā, Raiņa bulvārī 19

zobārste, kas ieguva maģistra gradu filozofijā. 18 zobārstes ar LU pirmās pakāpes kvalifikāciju ieguva zobārstniecības doktora gradu.

Starp LU absolventēm ar pirmo akadēmisko gradu vēlāk doktora gradu ieguva 2 veterinārārstes, viena paidagoģe un viena agronome, kuŗa ieguva doktora gradu bioloģijā. Pavisam no LU pirmā grada ieguvējām pārstudēja 49 sievietes.

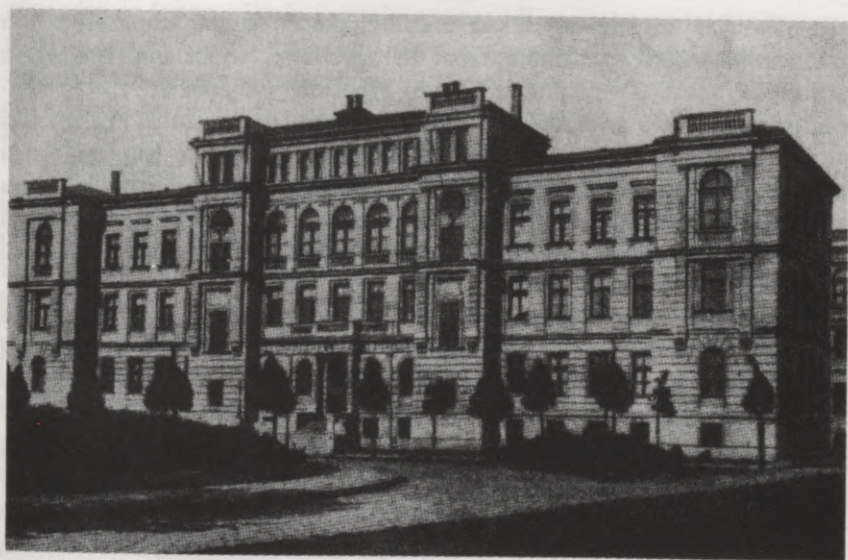
No LU otrā grada ieguvējām pārstudēja 31 sieviete. No tām ar citzemju universitātes pirmo gradu kvalificējās 8 sievietes (viņu skaitā trīs, kas bija studējuŗas valodas, divas farmaceites, juriste un vēsturniece). Otro gradu ārzemēs ieguva 16 sievietes (starp tām divas filozofes, matemātiķe un trīs tautsaimnieces). Abās šais grupās populārākais izvēles priekšmets bija bibliotēku zinātne, kur kvalificējās 12 personas.

No LU otrā grada ieguvējām trešo (doktora) gradu vēlāk ieguva 7 sievietes, starp tām trīs valodnieces, kas palika savā profesijā, un divas farmaceites, kas kļuva ķīmiķes.

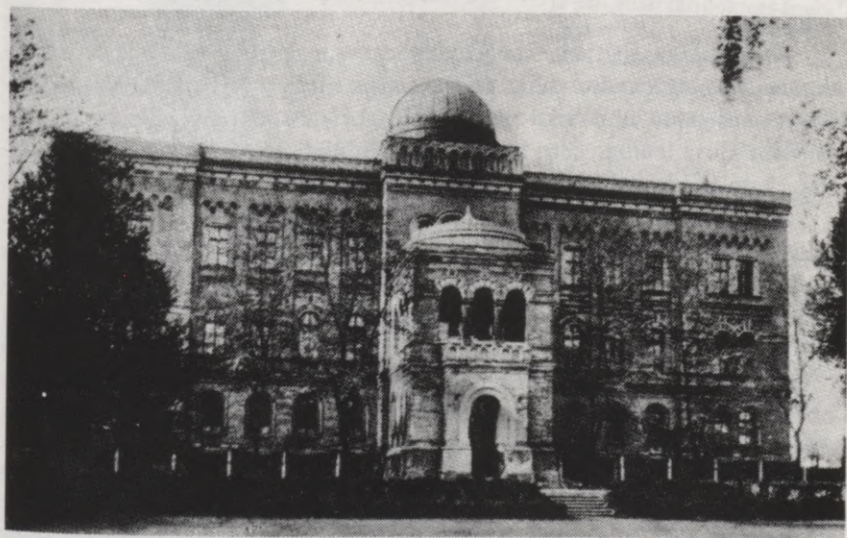
Vīrieŗi. No LU pirmā grada ieguvējiem pārstudēja pavisam 115 vīrieŗi. No viņiem sveŗzemju universitātes pirmās pakāpes kvalifikāciju (parasti „BA” vai „BSc”) ieguva 34, otro (parasti „MA” vai „MSc”) – 33 un trešo (Ph.D.) – 48 vīrieŗi. Pirmo grupā ir 5 arhitekti, no kuŗiem trīs turpināja darboties arhitektūrā, bet divi kļuva būvinŗenieŗi. No trim ārstiem divi palika savā profesijā, bet viens kļuva zobārsts. No 6 inŗenieŗiem viens kļuva arhitekts, bet pārējie palika savā profesijā. No trim teoloģiem viens kļuva par valodnieku, viens par sociologu, viens par vēsturnieku.

Otrā grupā (kas ārzemēs ieguva maģistra gradu) arī ir trīs teoloģi – no tiem viens kļuva vēsturnieks, viens ārsts, treŗam jaunā nozare nav zināma. Desmit LU ārsti pārstudējot palika savā profesijā, bet bez tiem ārsta kvalifikāciju ieguva viens LU ķīmiķis, divi farmaceiti un viens jurists. Pieci inŗenieŗi izvēlējās agrāko vai līdzīgu nozari. No trim tautsaimniekiem divi kļuva paidagoģi un viens ieguva grāmatveŗa kvalifikāciju, tāpat to ieguva divi juristi. No diviem ķīmiķiem viens kļuva biologs, par otro nav sīkāku ziņu. Viens no agronomiem pārstudēja savā profesijā, par otru trūkst ziņu. Viens arhitekts palika savā profesijā, bet par vienu vēlāko matemātiķi nav datu, kādā nozarē viņŗ beidza LU.

Treŗajā grupā, kas LU absolvēja ar pirmo gradu un ārzemēs ieguva „Ph.D.” vai līdzīgu treŗo gradu, bija trīs tautsaimnieki, kas palika izvēlētajā nozarē, tāpat 9 inŗenieŗi, bet desmitais vēlākais inŗenieris par savu kvalifikāciju LU minējis politiskās zinātnes (sic!). Doktora gradu ieguva arī divi LU juristi, bet par vienu vēlāko juristu viņa LU studiju nozare nav zināma.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES ĶĪMIJAS FAKULTĀTES ĒKA
Rīgā, Kronvalda bulvārī 4

LATVIJAS UNIVERSITĀTES MEDICĪNAS FAKULTĀTES ĒKA
Rīgā, Kronvalda bulvārī 9

Trīs LU vai Jelgavas lauksaimniecības akadēmijas mežkopji arī ieguva gradu savā agrākajā speciālitātē, tāpat divi agronomi. No ārstiem viens ieguva „Dr.med.”, viens „Dr.med.dent.” gradu, tāpat divi LU zobārsti. Pieci veterinārārsti palika savā profesijā. Trīs dažādu nozaļu dabas zinātnieki palika savā nozarē, un viens LU astronoms arī ieguva „Ph.D.” gradu. Par trim teologiem zināms, ka divi no viņiem kvalificējās savā nozarē. Vienīgais matēmatiķis kļuva par datorzinātnes speciālistu, un tāpat vienīgais vēsturnieks ieguva no jauna gradu vēsturē. Par pārējiem diviem viņu LU speciālitāte nav zināma. Viens no viņiem ieguva gradu bioloģijā.

Pārstudējuši vēl 88 LU absolventi ar maģistra gradu. No viņiem bakalaura gradu ārzemēs ieguva 19, maģistra gradu 24 un doktora gradu 45. Pirmajā grupā bija 8 juristi, no kuriem trīs palika savā profesijā. Jurista gradu ieguva arī viens LU farmaceits, bet otrs kļuva ķīmiķis. Nav zināma agrākā speciālitāte vienam, kas kļuva farmaceits. Šai kategorijā ir arī trīs LU tautsaimnieki, no kuriem viens ieguva gradu mērniecībā. Par tautsaimnieku kļuva viens no LU juristiem. Viens LU fiziķis pārstudējot ieguva gradu statistikas teorijā. Viens LU matēmatiķis palika savā profesijā, tāpat palika viens ārsts. Nav zināms, kādā speciālitātē pārstudēja viens LU maģistrs ar gradu vecajās valodās, nav arī saņemtas ziņas, kādā nozarē bija ieguvis LU gradu kāds, kas pārstudēja par būvinžinieri.

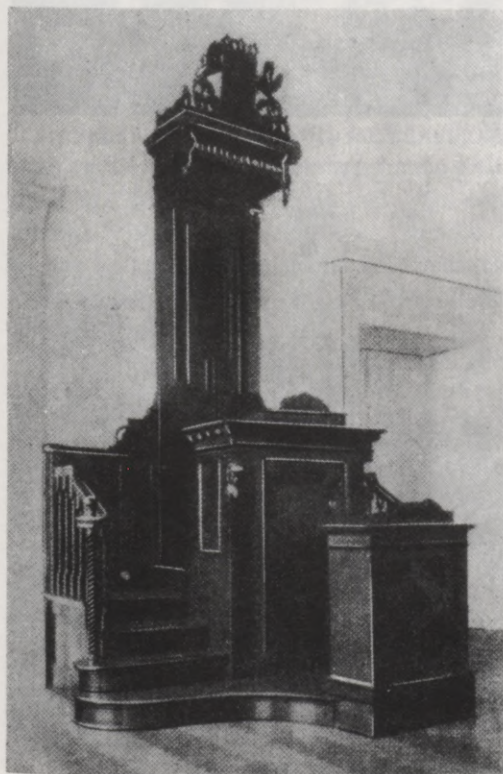
Starp LU maģistriem, kas ārzemēs ieguva maģistra gradu, bija četri tautsaimnieki, no kuriem divi palika savā profesijā, viens ieguva grāmatveža kvalifikāciju, viens gradu bibliotēku zinībās. No 10 LU juristiem trīs palika savā profesijā, viens kļuva teologs, četri bibliotēkāri. Par bibliotēkāriem kļuva arī trīs personas, kam LU iegūtā kvalifikācija nav zināma. Divi ārsti palika savā profesijā.

No LU maģistriem ārzemēs doktora vai līdzīgu gradu ieguva 18 juristi, no tiem jurisprudencē 12. Par vienu juristu nav zināma viņa agrākā speciālitāte. Trīs LU tautsaimnieki arī palika savā speciālitātē, kaut par vienu no viņiem tas droši nav zināms. Divi matēmatiķi palika uzticīgi savai speciālitātei, bet viens teologs kļuva valodnieks. Četri LU dabas zinātnieki palika savā nozarē. No diviem LU farmaceitiem viens kļuva dabas zinātnieks, otra izvēle nav zināma. Četri LU valodnieki palika savā profesijā, tāpat viens vēsturnieks un viens ģeologs. Par pārējiem astoņiem trūkst ziņu, kādā nozarē viņi bija kvalificējušies LU. Starp tiem viens kļuva par valodnieku, viens par ķīmiķi, divi par dabas zinātniekiem.

Pēc šī pārskata var secināt, ka Latvijas universitātē bija iespējams iegūt labu pamatu, lai iegūtu tālākus gradus brīvās pasaules universitātēs. Vairums

pārstudējušo ieguva nākošo augstāko vai pat vēl augstāku gradu. Tie, kas pārstudējot ieguva to pašu gradu kā LU vai pat zemāku, vai nu nemaz nepretendēja uz augstāku gradu, neapzinoties LU studiju augsto līmeni, vai arī tur bija citi apstākļi, ko derētu noskaidrot ar piemērotām aptaujām. No ārpusē raugoties, tās, šķiet, bija liekas pūles pārstudēt un neiegūt augstāku gradu.

Iepriekšējā pārskatā neietilpst tie daudzie (varbūt simtiem) LU beigušie speciālisti, kas nepārstudēja, bet ieguva arodtiesības profesionālās organizācijās vai nu ar saviem zinātniskajiem darbiem, vai LU apliecību, vai arī, izturot kādus speciālus pārbaudījumus. Šī raksta vecākajam autoram izceļošanas sākuma gados bija jāveltī daudz pūļu, lai tautiešus pārliecinātu, ka LU gradu „atzišana” ir pirmkārt lieka un otrkārt ārzemju universitātēm tādas atzišanas funkcijas nemaz nav paredzētas. Latvijas universitāte bija nodibinājusi labu slavu visā akadēmiskajā pasaulē.

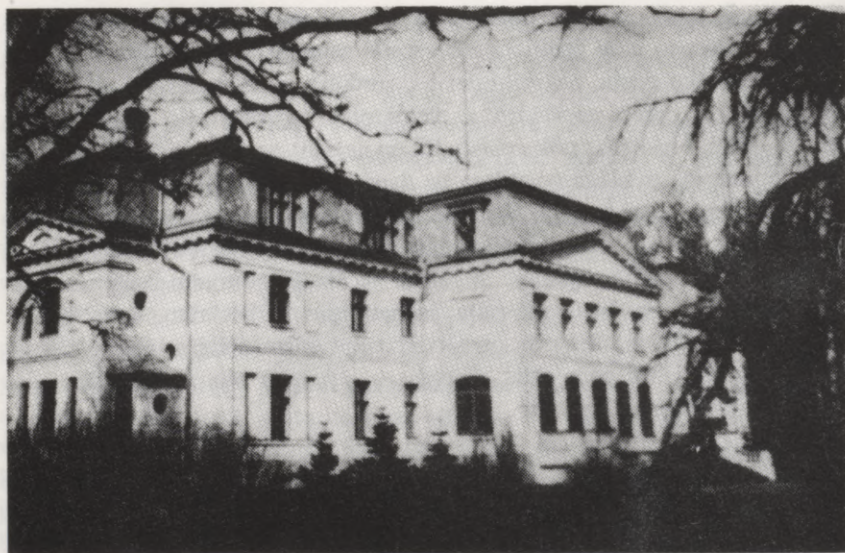

LU doktora gradi

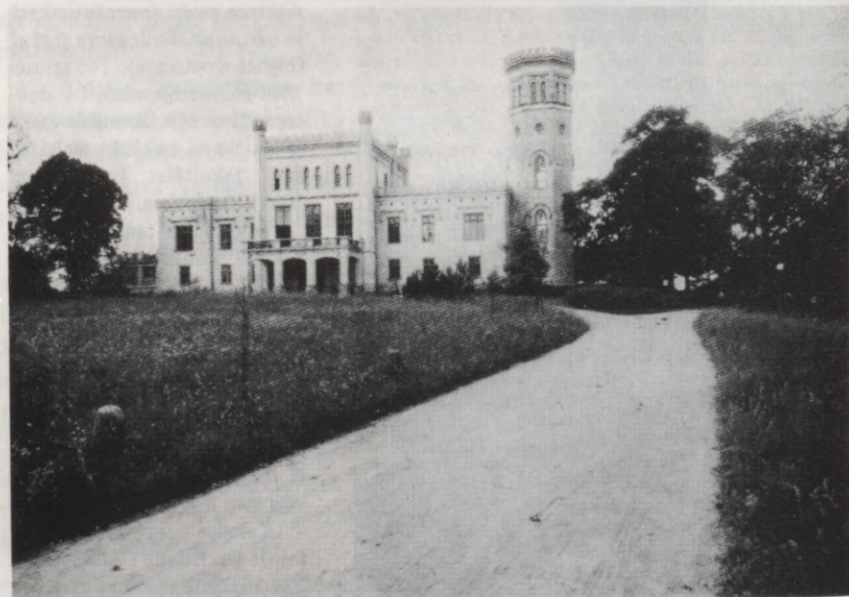
Neviena persona, kas LU ieguva doktora gradu, nav ārzemēs pārstudējusi. LU iegūto doktora gradu ārzemēs uzskatīja par „augstāko doktora gradu” (higher doctorate). Pēc izturētiem pārbaudījumiem LU doktorantiem bija jāiesniedz disertācija un tā publiski jāaizstāv pret fakultātes izraudzītiem trim oponentiem.

Disertācijas publiskā aizstāvēšana notika LU galvenās ēkas (sk. 177. lpp.) „vecajā” aulā, kur atradās attēlā pa kreisi redzamā katedra. Doktorands stāvēja pie zemākās pulsts, bet sēdes vadītājs (parasti fakultātes dekāns) sēdēja pie augšējās pulsts. Arī viens no šī raksta autoriem šeit aizstāvēja savu doktora disertāciju.

Katedra gatavota pēc profesora Dr. Eižena Laubes meta. Tās augšgalā redzams Latvijas valsts lielais ģerbonis.

LATVIJAS UNIVERSITĀTES MEŽKOPĪBAS IZMĒGINĀJUMU FARMA LIELAUČĒ

LATVIJAS UNIVERSITĀTES MĀCĪBU FARMA VECAUCĒ

MŪSU SKOLAS

Zenta Dunse

Latviešu skolu kļūmīgais stāvoklis

Zentas Dunes semināra darbs Melburnas un Flindersa universitātes latviešu valodas kursa trimdas vēstures sekcijā 1983. gadā bija par tematu „Latviešu trimdas skolu attīstība”. Savā darbā pēc ievada par brīvās Latvijas skolām viņa izsekoja trimdas skolu attīstībai visos kontinentos. Pēc viņas savāktajiem datiem *Archīva* redaktors zīmēja salīdzināmas kartogrammas. Pirmā ir *Archīva* XVII sējumā (122. lpp.) jau ievietotā kartogramma, papildināta ar pierakstījumu, cik latviešu skolās bija skolēnu atsevišķās vietās 1975/1976. mācību gadā. Otrā kartogramma zīmēta par stāvokli 1982/1983. gadā tai pašā mērogā.

Abu kartogrammu salīdzinājums apstiprina secinājumu, ko rāda jau *Archīva* XVII sējumā (125. lpp.) ievietotā diagramma – skolēnu skaits latviešu skolās kopš sešdesmitajiem gadiem visu laiku slīdējis uz leju.

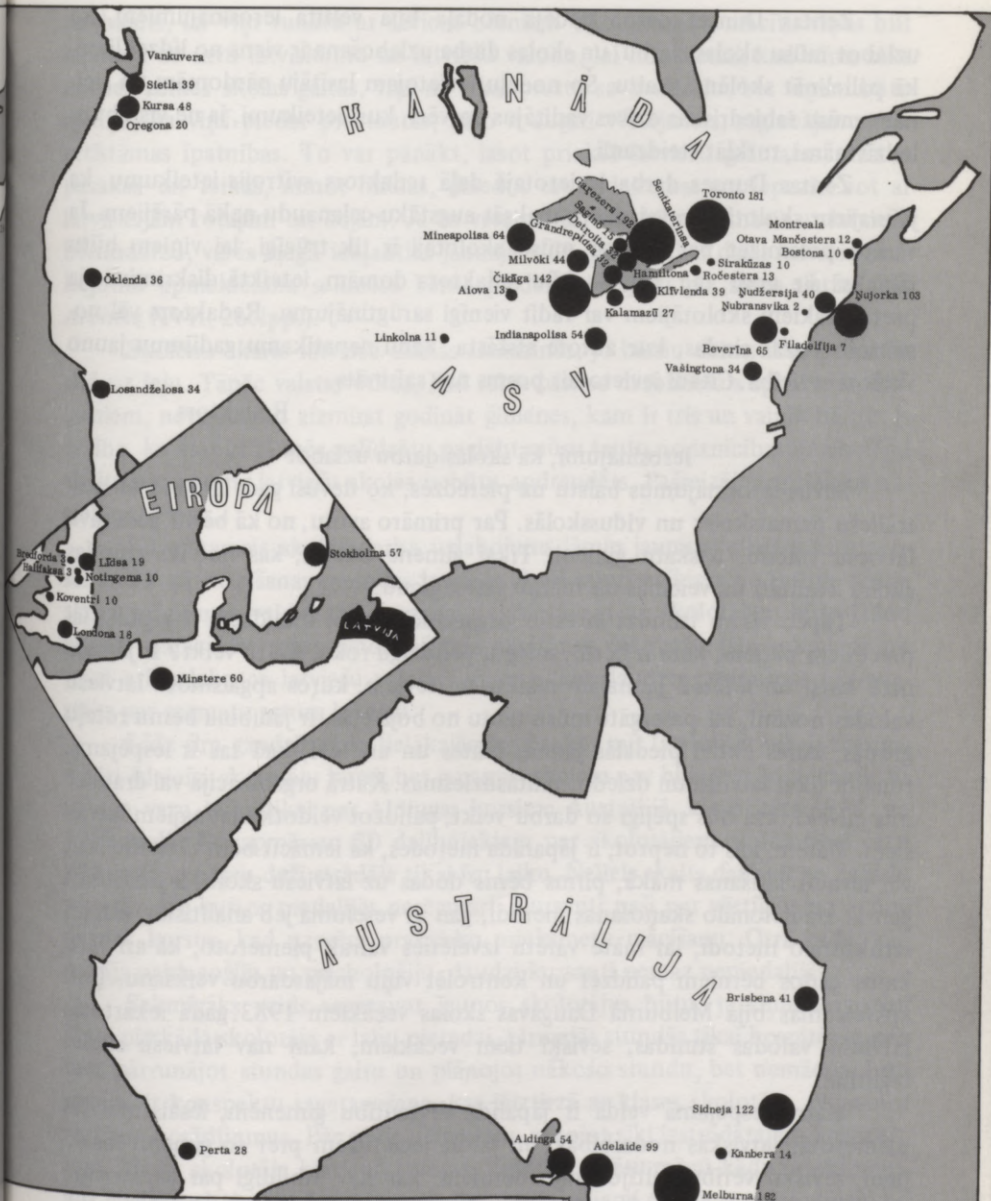
Vairākkārt dzirdēts, ka latviešu skolēnu skaits samazinājies tādēļ, ka mazinājusies latviešu dzimstība. Tomēr jāsaka, ka līdz šim nav neviena pētījuma, kas šo hipotēzi apstiprinātu vai noraidītu. Pēc 1972. gadā izdarītās aptaujas Viktorijas brīvvalstī (sk.: *Archīvs* XIV, 91. lpp.) varētu domāt, ka latviešu dzimstība nav mazinājusies. Redakcijā nav ziņu, kādi panākumi bijuši Andra Zeidaka aptaujai (sk.: *Archīvs* XXIII, 191–192. lpp.), kas varētu dot atbildi šai svarīgajā jautājumā.

Katrā ziņā, ja tiešām latviešu dzimstība būtu samazinājusies, tā varētu tikai ļoti nedaudz ietekmēt skolēnu skaita samazināšanos. Pēc jau pieminētajā 1972. gada aptaujā iegūtajiem datiem, Viktorijas latviešu skolās bija tikai 7,9 % no visiem bērniem skolas vecumā. Tas nozīmē, ka 92,1 % bērnu latviešu skolā nebija pieteikti, un tā ir tik liela rezerve, no kuŗas ar maz pūlēm varētu papildināt latviešu skolu skolēnu skaitu.

Ar neapšaubāmo faktu, ka skolēnu skaits strauji slīd, ir radies kļūmīgs stāvoklis, kas apdraud latviešu tautas nākotni brīvajā pasaulē. Kaut arī bērnu procents, kas iet latviešu skolā, vienmēr bijis mazs, un kaut arī latviešu skolā pavadītais laiks ir niecīgs, varēja cerēt, ka latviešu skolās sētā sēkla nesīs augļus. Latviešu sabiedrībai brīvajā pasaulē tagad ir jāveltī vislielākā vērība, lai apturētu skolēnu skaita mazināšanos, jo, neko nedarot, mūsu nacionālajiem centieniem draud katastrofa.

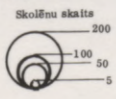

LATVIEŠU SKOLAS 1982/83. GADĀ

Mērogs: 0 200 400 600 km

Skaitlis aiz vietas nosaukuma norāda skolīņu skaitu. Kur minēts tikai vietas nosaukums - trūkst datu

Latvian
Duzena
dati

Zentas Duneses darba pēdējā nodaļa bija veltīta ierosinājumiem, kā uzlabot mūsu skolas darbu, un skolas darba uzlabošana ir viens no līdzekļiem, kā palielināt skolēnu skaitu. Šo nodaļu ievietojam lasītāju pārdomām un aicinām mūsu sabiedriskās dzīves vadītājus apsvērt, kuŗi ieteikumi, ja ne visi, būtu iedzīvināmi, turklāt steidzami.

Zentas Duneses darba ievietotajā daļā redaktors svītrojis ieteikumu, ka jaunajiem skolotājiem vajadzētu maksāt augstāku ceļnaudu nekā pārējiem. Ja varētu polemizēt par to, vai mūsu skolotāji ir tik trūcīgi, lai viņiem būtu jāmaksā šie graši, tad, pēc *Archīva* redaktora domām, ieteiktā diskriminācija pret vecākiem skolotājiem var radīt vienīgi sarūgtinājumu. Redaktors vēl nosvītrojis dažas rindas, kur autore atstāta kādu nepatīkamu gadījumu jauno skolotāju rīcībā. Citādi ievietotais posms nav saīsināts.

Redaktors

Ierosinājumi, kā skolas darbu uzlabot

Savus ierosinājumus balstu uz pieredzes, ko devuši gadi latviešu un austrāliešu pamatskolās un vidusskolās. Par primāro avotu, no kā bērns gūst savu latviešu valodu, uzskatu ģimeni. Tikai ģimene būs tā, kas noteiks trimdas skolas kvalitāti un veicinās tās mērķu sasniegšanu.

Tāpēc visām trimdas latviešu organizācijām un draudzēm ir jāgādā, lai precētiem pāriem, kam ir bērni, sniegtu palīdzīgu roku. Kā to veikt? Ir jāorganizē kursi un referāti jaunajām mātēm un tēviem, kuŗos apgaismotu latviešu valodas nozīmi, lai pasargātu mūsu tautu no bojā ejas. Ir jādibina bērnu rotaļu grupas, kuŗās aktīvi piedalās jaunās mātes un arī tēvi, kad tas ir iespējams, runājot tikai latviski un dziedot tautasdziesmas. Katrā organizācijā vai draudzē būs cilvēki, kas būs spējīgi šo darbu veikt, palīdzot veidoties jaunajiem latviešiem. Mātēm, kas to neprot, ir jāparāda metodes, kā iemācīt bērnu latviski lasīt vai ievadīt lasīšanas mākā, pirms bērns dodas uz latviešu skolu, iepazīstinot gan ar tradicionālo skaņošanas metodi, gan ar veseluma jeb analitisko, gan arī struktūrālo metodi, lai māte varētu izvēlēties vairāk piemēroto, kā arī vēlākajos gados bērniem palīdzēt un kontrolēt viņu mājasdarbu veikšanu. Ļoti apsveicamas bija Melburnā Daugavas skolas vecākiem 1983. gadā iekārtotās latviešu valodas stundas, sevišķi tiem vecākiem, kam nav latviešu skolas izglītība.

Katrā iespējamā veidā ir jāpalīdz divtautību ģimenēm, iesaistot visās piemērotās latviskās nodarbībās, un jābūt iecietīgiem pret šo ģimeņu locekļiem, sevišķu vērību veltījot viņu bērniem, kas nav atbildīgi par to, ka viņu abi vecāki nav latvieši. Organizācijām un draudzēm ir jāietekmē savi locekļi

un biedri, lai viņi runātu ar saviem bērniem tikai latviski, mācītu viņus būt lepnem uz savu latviskumu un latviešu valodu, lai līdz dienai, kad bērns sāks mītnes zemes skolas gaitas, viņš ne tikai prastu savu valodu, bet viņam būtu apziņa, ka viņš pieder pie tautas, kam ir augsti vērtējamas, saglabājamas un attīstāmas īpatnības. To var panākt, lasot priekšā latviešu grāmatas, stāstot pasakas un teikas, minot mīklas, dziedot tautasdziesmas un iepazīstinot ar latviskajām rotaļām un dejām. Ja to veic mājās, tad bērns, atnācis uz latviešu bērnudārzu, varēs viegli iekļauties jaunajā vidē. Tāpat labas daļas latviešu sarīkojumu apmeklēšana sekmētu bērna piederības sajūtu pie savas tautas (sk.: *Archīvs*, XVII, 26. lpp.).

Skolēnu skaits latviešu skolās samazinās, jo bērnu dzimstības procents slīd uz leju. Tāpēc valstssvētkos, kad sabiedriskos darbiniekus apbalvo ar diplomiem, nevajadzētu aizmirst godināt ģimenes, kam ir trīs un vairāk bērnu. Ir cerība, ka varbūt tā mēs palīdzētu paglābt mūsu tautu no iznīcības un skolēnu skaita pieaugums latviešu skolās nebūtu apdraudēts. Pašreizējos apstākļos notiek pretējais.

Kā nākamais skolas darba uzlabojums jāmin jaunu skolotāju sagatavošana. Tā kā mācīšanas metodes latviešu skolā stipri atšķiras no mītnu zemju skolu mācīšanas veida, tad jaunajiem skolotājiem un skolotājām būtu jādod iespēja paplašināt savas pedagoģiskās zināšanas, lai darbs labi sekmētos un reizē arī uzlabotos latviešu valodas līmenis, kas daudzos gadījumos nav augstāks par gramatu satura leksiku.

Līdz šim gandrīz visās lielākajās zemēs, kur mīt latvieši, ir bijuši noorganizēti īslaicīgi skolotāju kursi, bet guvums no tiem nav bijis sevišķi teicams. Es to gan varu teikt tikai par Aldingas kursiem Austrālijā, kas notika 1980. un 1981. gadā. No apmēram 20 dalībniekiem par skolotājiem strādā tikai četri līdz pieci, pie tam daži strādāja tikai īsu laiku. Neliels skaits dalībnieku dažādu iemeslu dēļursos piedalījās nerēgulāri. Kursanti paši par vērtīgākiem atzina pirmos kursus, kad uzsvēra praktisko priekšmetu mācīšanu. Otrā gadā, kad mācīja pedagoģiju un psiholoģiju, daudzi kursanti nemaz nepiedalījās.

Sekmīgāks veids sagatavot jaunus skolotājus būtu, ja viņus iesaistītu klasē pie kāda skolotāja ar labu pieredzi, pirmajās stundās tikai hospitējot, pēc tam pārrunājot stundas gaitu un plānojot nākošo stundu, bet nemācot. Ļoti svarīga ir konspektu sagatavošana, kas jāiztirzā ar klases skolotāju, pieņemot vērtīgus norādījumus. Pēc pāris mēnešiem, sekojot sīki izstrādātajam konspektam, klases skolotāja klātienē jaunais skolotājs varētu mācīt kādu priekšmetu, kas labāk padodas un kas interesē, lietojot iespējami daudz uzskates līdzekļus.

Šādā veidā jaunais skolotājs iegūs pieredzi, ka latviešu skola atšķiras no nelatviskās skolas un ka jālieto cita pieeja.

Jaunie skolotāji ne labprāt iesaistās darbā latviešu skolās, sevišķi vīriešu dzimuma pārstāvji. Diemžēl, mūsu jaunā paaudze ir vairāk asimilējusies nekā vecākie gadugājumi, bez tam viņi ir lielāki materiālisti. Ja trimdas sākumā skolotāji strādāja bez jebkāda atalgojuma, tad šaubos, vai jaunie skolotāji to tagad darītu. To apstiprina gadījums, kad kāda šeit izglītota skolotāja savai klasei latviešu skolā pateikusi, ka viņa māca tikai tāpēc, ka viņai vajadzīga nauda. Tas klasē ir radījis izbrīnu.

Būtu ļoti nepieciešami vajadzīgs, lai kāds skolotājs vai skolotāja ar ilggadīgu praksi sarakstītu metodikas grāmatu latviešu valodas, vēstures, ģeografijas, tautasdeju un dziedāšanas mācīšanai.

Jauno skolotāju dēļ skolai vajadzētu abonēt žurnālus *Ierosmei* un *Vēstis*, lai viņi varētu iepazīties ar jaunām metodēm un izkoptu savu latviešu valodu. Ļoti vērtīgi būtu skolai iegādāties grāmatas, kas minētas *Trimdas skolas* 23. numurā (898. un 899. lpp.).

Sabiedrībai būtu jāgādā līdzekļi, lai jaunie skolotāji varētu piedalīties latviešu valodas semināros, kādi rīkoti gan ASV, gan Kanādā, gan Zviedrijā. Latviešu valodas kursam universitātes līmenī vajadzētu būt obligātam visiem skolotājiem, kas grib strādāt latviešu skolās.

Programmas jāpārveido, lai skolas darbu padarītu sekmīgāku. Diemžēl, ir jāpiemin, ka dažas skolas programmu pilnīgi ignorē, un skolotāji to nav pat redzējuši. To nevar attiecināt uz ģimnazijām, jo tajās jāsastāda programma katrai darba dienai.

Galvenais faktors, kas nenoliedzami prasa jaunu programmu, ir, ka mūsu bērnu latviešu valodas leksika ir ļoti reducējusies, un reizē ar to trimdas skolu mērķis, ko varētu mēģināt sasniegt, ir iemācīt skolēnus latviski runāt, lasīt un rakstīt. To vēl pastiprina apstākļi, ka ir ļoti palielinājis bērnu skaits, kas nāk no divtautības ģimenēm.

Pirmkārt, ir jāsamazina ģeografijas un vēstures viela, jo tur daudz faktu, kas ir novecojušies un zaudējuši nozīmi (sk.: *Archivs IX*, 107. lpp.). Svarīgākā ģeografijas daļa ir fiziskā ģeografija, jo tajā pārmaiņas notiek lēnā gaitā. Apskatot iedalījumu, svarīgi ir tikai apgabali, bet ne agrākie apriņķi un pagasti. Tāpat skolēni jāiepazīstina tikai ar lielākajām pilsētām, augstākajiem kalniem un lielākajām upēm un ezeriem.

Austrālijas latviešu skolās ir svarīgi pateikt, ka visā mūsu tagadējā patvēruma zemē ir tikpat upju, cik Latvijā, skaitot tās kopā ar pietekām, bet ka

PENKULES PAMATSKOLA LATVIJAS PATSTĀVĪBAS LAIKĀ

DAUGAVAS SKOLA MELBURNĀ
(kur mācās nākošie sabiedriskie darbinieki)

Latvijas upēs vienmēr ir ūdens, kamēr Austrālijas upju gultnes bieži vien var būt pastaigas vieta. Saimnieciskā ģeografija ir kļuvusi par vēsturi, un daļu var tāpēc mācīt vēstures stundās.

Nav nozīmes mācīt saimniecību lielumu, biedrības, kas veicināja lopkopības attīstību, kā arī dzelzceļa līniju garumu un taml., ja viss ir mainījies. Tas viss ir „reiz bija”. Jāuzsver, kā jau minēts, fiziskā ģeografija un mūsu tēvuzemes īpatnības — Staburags, ko komunisti nogremdēja, skaistie ūdenskritumi, Gūtmaņa ala, Baltijas jūras piekraste uc., izceļot Latvijas skaistumu, ko tagad izposta okupanti.

Vēstures programmā vajadzētu gleznaini apgaismot brīvās Latvijas laiku, bet vairāk laika paredzēt posmam pēc Otrā pasaules kara, uzsverot komunistu briesmudarbus — Doles salas pārvēršanu par netīru cementa putekļu klātu cauruļu ražošanas vietu, Kļauņu kalna, Ķivutu kalna un citu pilskalnu izpostīšanu un nolīdzināšanu, baznīcu pārvēršanu par izpriecu vietām un pat zirgustaļļiem. Ļoti svarīgi ir iepazīstināt ar deportācijām, krievu ieplūšanu un pārkrievošanas tieksmēm, lai radītu skolēnos naidu un riebumu pret mūsu tautas apspiedējiem tēvzemē, kā arī pret komunistiem visā pasaulē.

Latviešu valodas daiļliteratūras daļā vajadzētu izvēlēties dzejoļus un fragmentus, kas skolēnus interesē, atbilst daudzmaz viņu leksikas diapazonam, cenšoties to paplašināt ar vārdiem, kas rada emocionālus pārdzīvojumus, stiprina latviskumu un kalpo nacionālai audzināšanai.

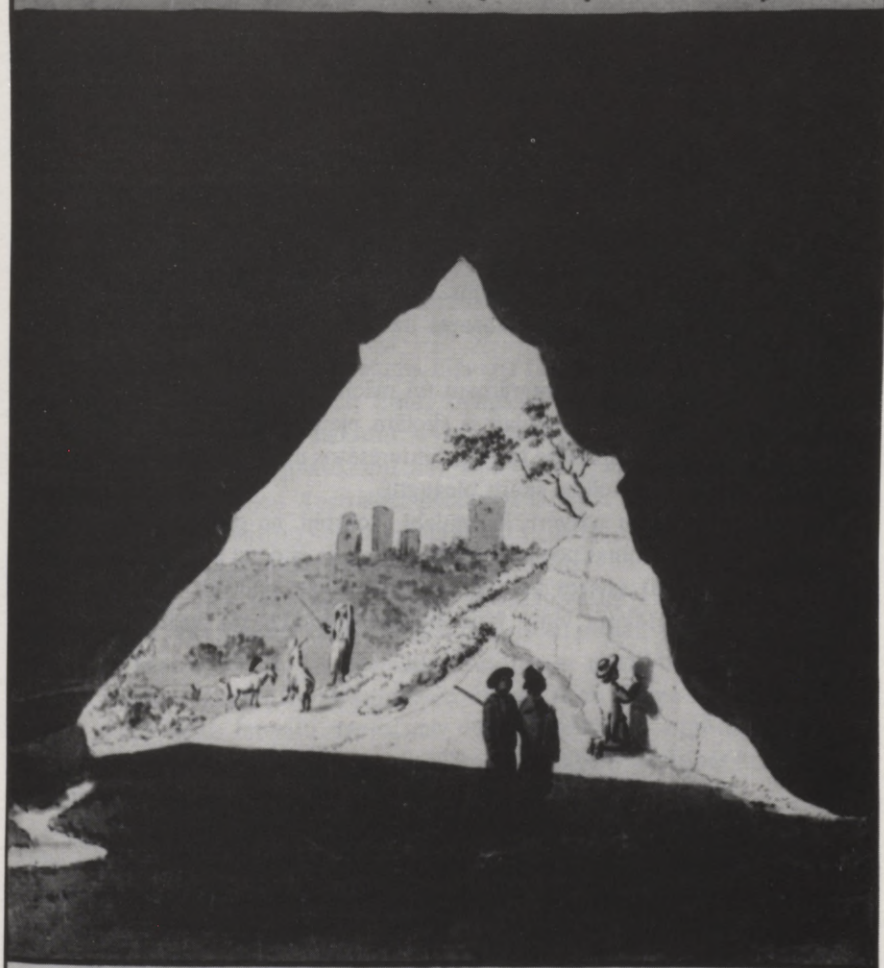
Folklorai ir jāierāda svarīga loma, izvēloties viegli saprotamas dainas, tautas pasakas un teikas, un, protams, neaizmirstot mīklas, sakām vārdus un parunas, ko bērni var viegli iemācīties un izmantot. Augstākajās klasēs būtu vēlami dzejoļi un fragmenti no literātu darbiem, kuŗu kontekstā ir ietverta Latvijas ģeografija un vēsture — K. Skalbes „Uz Ventu”, dainas un teikas par Daugavu, Gauju un ezeriem, K. Dziļlejas „Talsi”, P. Aigara „Rīga” un dažādi fragmenti, kas attēlo gan Latvijas ģeografiju, gan Senlatvijas laikmetu.

Mācību programmas dod tikai vadlīnijas, bet sekmes darbam noteiks skolēnu sastāvs, skolotāja spējas un darba mīlestība, mācīblīdzekļi un ģimenes līdzdarbība.

Grāmatas jau ir piedzīvojušas reformāciju, un skolotāji par tām izsakās ļoti pozitīvi, lai gan varētu vēlēties vairāk ilustrāciju patīkamās krāsās. Seno dienu apcerējumi ar vecvārdiem varētu dot vietu vielai, kas ir tuvāka mūsdienu dzīvei, lai radītu lielāku interesi.

Visvairāk vajadzīga jauna ābece ar ļoti viegli saprotamiem teikumiem, kas kaut ko izsaka. Tagadējā *Ābecē* ir ievietoti teikumi bez sakarības, lai

Der gute Mann, eine Höle bey Treiden. 1794.

Diese Höle liegt am Abfange des nach der Ala zufließenden Baches. In man-
 ligen Jahren überst der Bache stieg, bis er ward den Dämmen des Schlosses Treiden
 an. Die ist von demnachigen Lande, d. volke ungebräuchter Natur der Freys-
 man, der er sich nach 100 Jahren bequält haben. Das ist auch die Lande die
 kein Land bei den Dämmen oftmals wegen eines Feuersalt im Lande, daser sie
 von den alten, die jetzt die alte Gärten haben, häufig bequält wurde zum
 Hof zu bauen d. zu weissen. Vielleicht glä. die der gewinnere Mann, zu sey von
 einer weisheitigen Untergettsrit bruchzeit, weil er ist den Namen des guten
 Mann gab; so war er was freiliche Weise sehr selten, die er sonst ist die
 man unter die den Anfangsalt bequältiger Geistes sielte ist Fol. 133.

GÜTMAŅA ALA

(Joachima Broces zīmējums)

iemācītu jauno skaņu un tās apzīmējumu — burtu. Burti ir jā māca, sākot ar tiem, kuŗu izruna ir tāda pati kā angļu valodā. Tad pamazām var pāriet pie tiem, kuŗus izrunā citādi nekā angļu valodā. Pašlaik visas grāmatas ir par daudz pieblīvētas gan ar piemērotu, gan nepiemērotu vielu.

Ļoti nepieciešama ir grāmata, ko var lietot tie, kam latviešu valoda ir sveša, bet kas grib to mācīties. Zviedrijā izdotā Valentīnes Lasmanes grāmata ir piemērota Zviedrijā dzīvojošiem, bet latviešu valoda tajā ir ļoti jākorriģē. Patlaban to tulko angliski, un cerams, ka latviešu valodas daļa tiks uzlabota. Ļoti vērtīgas ir ALA izglītības nozares uzskates tabulas, ko vajadzētu iegādāties visām skolām.

Amerikā ir izdots skolasgrāmatu un mācīblīdzekļu saraksts ar ļoti plašu saturu. Bez grāmatām ir dabūjamās skolām piemērotas skaņuplates, skaņulentes un diapozitīvi. Ja skolas par tiem interesētos un iegādātos jaunus mācīblīdzekļus, tad varbūt skolēnu skaits pieaugtu.

Noneidzot gribu uzsvērt, ka ne labi skolotāji, ne piemērotas telpas, ne grāmatas, ne programmas nepacels skolu līmeni, ja ģimene aizmirsīs savu svēto pienākumu — mācīt saviem bērniem latviski runāt, palīdzēt viņiem latviešu skolas darbos, ieinteresēt viņus lasīt latviešu grāmatas un iesaistīt viņus latviskās nodarbībās.

Gūtmaņa ala (191. lpp. attēlā redzamā vāciskā teksta tulkojums)

Šī ala atrodas agrākā augstā Gaujas krasta nogāzē, netālu no Turaidas pilsdrupām. Alas smilšakmeņa sienās iegrebtī daudzu personu vārdi, kas kopš vairāk nekā simt gadiem to apmeklējuši. [Lībiešu un latviešu] zemnieki senāk ticēja, ka strautiņa ūdenim, kas iztek no alas, ir dziedinātāja spējas. Tādēļ te bieži ieradās slimnieki un vājnieki, lai tajā gremdētos un mazgātos. Šķiet, ļaudis domāja, ka šeit mīt kāda labdarīga pazemes dievība, un tādēļ alu nosauca par „Labā vīra” alu, tāpat kā viņi alas, par kuŗām ticēja, ka tur mājō ļaunie gari, nosauca par „velna kambaŗiem”.

PĀRDOMAS PAR TRIMDAS TEĀTRĀ PROBLĒMĀM

Guna Kūlniece

Latviešu valodas akadēmiskā kursa trimdas vēstures sekcijā Melburnas universitātē (oficiāli: Flindersa universitātē Dienvidaustrālijā) Austrālijas latviešu teātra aktrises un režisores Gunas Kūlnieces semināra darba temats bija: „Kritiski izvērtējot rakstus *Archīvā* un A. Straumaņa rediģēto darbu *Baltic Drama* (1981) un vērojot pirmizrāžu skaita slīdēšanu lejup (*Archīvs* XIX, 233. lpp.), izstrādāt ieteikumus, kā šo slīdēšanu apturēt.”

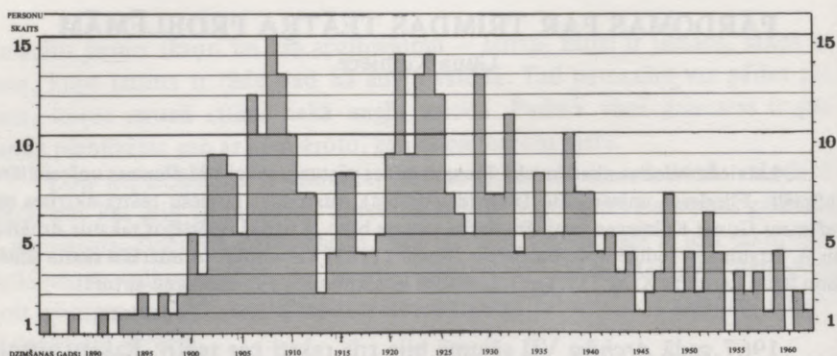
Redaktors

1967. gadā *Archīva* VII sējumā bija trīs raksti par teātri. Rakstu autori: Mārtiņš Ziverts, Ņina Luce un Emīls Dēliņš. Visinteresantākās ir M. Ziverta domas par trimdas teātra nākotni.¹ Viņa prognoze par pilnvērtīgas trimdas latviešu teātra dzīves uzplaukšanu nav iepriecinoša, kaut gan viņš piebilst — ja tas notiktu, tad tikai Austrālijas lielākajos latviešu centros. Šo domu viņš pamato ar to, ka teātrim šeit Austrālijā katrā lielajā centrā ir sava skatuve, tāpat teātriniekam ir prieks darboties un neatlaidība.

Protams, viņš nezina, ka mūsu Austrālijas latviešu teātriniekam ir kādreiz grūti tikt pašiem uz savas skatuves, jo to aizņem citas organizācijas, balles un kāzu godi, kad mēģinājumi jānotur ar aizvilktu priekškaru, zālē skanot trauku šķindoņai un saimnieču čalām, tējas galdus klājot. Diemžēl, teātra ļaudis savos latviešu namos nav diez cik respektēti iemītnieki, jo ienākumi no viņiem nav tik prāvi kā no ballēm vai viesībām. Grūtības ir ar dekorāciju un tērpu uzglabāšanu.

Ziverta pesimistiskā nostāja, vērtējot trimdas teātri, gan vairāk pamatojas uz jaunu lugu trūkuma. Viņš redz drāmu kā bezcerīgāko novadu trimdas literātūrā. Par lugu neražas iemesliem izvirzīti divi: 1) Materiālo stimulu trūkums, lai autori lugas rakstītu vismaz ar izredzi atvieglot drāmatika darba iespējas. 2) Lugu autoru sakaru trūkums ar teātri. Autori ļoti bieži pat neredzot savu lugu uzvedumus, un tā viņiem tiekot nolaupīta iespēja mācīties no savām kļūdām, kuŗas šādos uzvedumos varētu būt redzamas. Taisni pēdējā iemesla dēļ Ziverts ļoti augstu novērtē drāmatika iespēju sadarboties ar kādu aktīvu teātra vienību. Tātad no minētā jau izriet divi novēršami iemesli, kādēļ pirmizrāžu skaits slīd lejup.

Otra raksta autore Ņina Luce tāpat konstatē vajadzību pēc jauniem drāmas darbiem, jo, tiem trūkstot, latviešu drāma slīd lejup.² Šī slīdēšana gan domāta vairāk kvalitatīvā, ne kvantitatīvā ziņā.

402 TEĀTRINIEKU DZIMŠANAS GADI (AVOTS: ARCHĪVS XIX)
 „... vairumam dzīvā teātrā balstu . . . saulīte jau iegriezies vakara gājumā”

Trešajā rakstā Emīls Dēliņš iztīrā jautājumu par oriģināllugu vai tulkojumu uzvešanu un ieteic dot priekšroku tulkojumam, ja citādi jāizrāda vāja latviešu autora luga.³ Viņa motivējums šādai rīcībai ir, ka tā var pievilkt lielāku skaitu gados jaunu skatītāju un tā turpināt drāmas attīstību. Arī šis motīvs būtu ņemams vērā, iztīrājot trimdas teātru pirmizrāžu skaita samazināšanos.

Archīva XIX sējums 1979. gadā jau ir plašāks izdevums par teātri un tā problēmām. Ja VII sējumā teātrim bija veltītas 34 lappuses, tad XIX sējumā jau ir 288 lappuses, kas visas veltītas skatuves mākslai. Priekšvārdos redaktors Edgars Dunsdorfs runā par latviešu teātri kā ievērojamu dzīvās latviešu kultūras liecinieku,⁴ un lielais skaits teātrinieku īsbiografiju (ap 1000)⁵ arī atbalsta šo pieņēmumu. Tomēr, ja paskatās īsbiografijās minētajos dzimšanas datos, tad redzam, ka maz ir to, kas saules gaismu pirmo reizi ieraudzījuši ārpus Latvijas robežām, un vairumam dzīvā teātrā balstu tā pati saulīte jau iegriezies vakara gājumā.

Arturs Rubenis, apskatot latviešu teātru darbību ASV un Kanādā, nožēlo, ka jau kopš piecdesmito gadu sākuma neesam sistematiski iesaistījuši jauno paaudzi teātrā darbā, darot to jau no skolas sola.⁶ Rubenis iztīrā arī skatītāja audzināšanas problēmas.⁷ Pēc viņa domām, mēs vēl neesam pāraudzinājuši savus skatītājus, jo skatītāji vērtē lugas ar pagātnes mērauklām. Laba tiesa skatītāju vēl neesot aizmirsusi Latvijas neatkarības laika uzvedumus, kas zaigojot pagātnes mirdzumā. Kaut gan tas ir novērots arī Austrālijā, pat reizēm kritiķu rakstos, kuŗi tagadējās lugu izrādes salīdzina ar savās bērnu dienās redzētajām,⁸ tad kā vispārīgāku to negribētu pieņemt. Austrālijas latviešu teātru publika māk novērtēt arī tādas lugas, kuŗu izrādes redz pirmo reizi, gan noteiktu priekšroku dodot komēdijai un pieredzējušu aktieŗu balstītām lugām.

Interesants ir Alfrēda Straumaņa secinājums, ka lugas ilūzijas ticamība būs stiprāka, ja skatītājs pats ir attiecīgās tautas loceklis.⁹ Iejūta tādās reizēs ir kā emocijonāla, tā intelektuāla. Turpretim, ja skatītājam ir sveša lugas vide un kultūra, no kuŗas tā nāk, tad reakcija būs tikai intelektuāla, izņemot reizes, kad lugai ir tema, kas attiecas uz visiem, kas to pārliecinoši paceļ kādā universālā plāksnē.

Mūsu skatītāju sastāvs, diemžēl, nav vienveidīgs. Ir tādi, kas pazīst attiecīgo vidi un kultūru, un tādi, kam šī vide un kultūra ir daudz svešāka, iegūta, tā sakot, no otrās rokas. Šiem jaunajiem skatītājiem nākas arvien grūtāk just līdz lielākai tiesai mūsu teātru devuma. Empatijas trūkums atņem pilnvērtīga baudījuma iespēju. Tālāk var secināt, ja skatītājs no izrādes nesaņem nekādu gandarījumu, tad viņa apmeklējumi kļūst retāki un retāki.

Tā tad lugu izvēle ir svarīga. Lugu ir daudz. Alfrēda Straumaņa rediģētajā baltiešu drāmas bibliografijā atzīmēta 2391 latviešu luga,¹⁰ bet ne visas no tām varētu dēvēt par mūsu drāmas literatūras nopietnu sastāvdaļu.

Saskaitot latviešu drāmai veltītās nodaļas priekšvārdos minēto redzamo autoru lugas¹¹ un pievienojot tām vēl dažu iepriekš nepieminētu autoru, kuŗu biografijas seko priekšvārdiem, drāmatiskos darbus, dabūjam kopskaitā 481 lugu, kas ir apmēram 20 % no visa dokumentēto lugu skaita. Daži no priekšvārdā un biografijās minētajiem autoriem nav trimdas teātriem pieņemami viņu komunistiskās noslieces dēļ. Tas atkal samazina izrādāmo lugu skaitu.

Tikai daļai lugu ir sniegti papildu dati – satura atstāstījums, dekorācijas, kostīmi, tēlotāju skaits uc. Sastādītāji paskaidro, ka kritērijam papildu datu pievienošanā lietotas trīs mērauklas: lugas populāritāte, vai luga tulkota angļiski un vai tā nozīmē jaunu pagrieziena drāmas literatūrā.¹² Liekas gan, ka šīs mērauklas nav lietotas visai uzmanīgi. Zīverts dokumentēts ar 43 lugām, no tām papildu dati doti tikai septiņām. Sekojot populāritātes mērauklai, tie būtu bijuši jādod arī „Kīnas vāzei”, „Minhauzena precībām”, „Kādam, kuŗa nav”, „Tireļpurvam” un „Naudai”.

Lai pilnīgi izmantotu jau minēto bibliografiju, būtu vajadzīgas labas priekšzināšanas latviešu literatūrā. Teātri ir saistīti ar ierobežotu spēlētāju skaitu, kā arī ar ierobežotiem līdzekļiem lugu uzvedumiem, tāpēc, lugu meklējot, ir svarīgi zināt lomu skaitu, personu vecumu un dzimumu.

Ir vēl citas problēmas. Meklējot lugu uzvedumam, katram teātrim trimdā ir jāizšķiras, vai sniegt kvalitatīvi labāku izrādi ar piedzīvojušiem aktieriem lugā, kuŗā nav daudz tēlotāju, vai arī dot lielāku uzvedumu ar prāvāku spēlētāju

skaitu, kuŗi kvalitatīvi būtu zemākā līmenī. Izšķirties par pēdējo parasti mudina vēlēšanās iesaistīt teātra darbā apdāvināto jaunāko paaudzi, tomēr ir daļa skatītāju, kas ar šādu eksperimentu, lietojot viņu maksāto teātra biļetes naudu, nav mierā. Var jau arī saprast šādu reakciju, sevišķi, ja uzvedums neizdodas, ja jaunie aktieŗi ar savu spēli asi atdalās no vecāko aktieŗu tēlojuma.

Tādos gadījumos ļoti manāms teātra skolas trūkums. Priekšdarbi, pirms aktieris nāk skatuvē, nav veikti, jo jauniešiem nav bijusi iespēja mācīties latviešu drāmas studijā. Par laimi, mūsu vidū ir arī tādi jauni talanti, kas rūpējušies paši par izglītību šai laukā, mācoties mītnes zemes drāmas skolās. Tomēr vairums jauno teātra entuziastu savu izglītību saņēmu uz vietas, spēlējot sava latviešu centra teātrī. Lai sasniegtu vēlamo izrādes līmeni, ir daudz un grūti jāstrādā. No personiskās pieredzes varu teikt, ka jaunie gandrīz vienmēr cīnās ar laika trūkumu.

Tādēļ interesanti bija lasīt Rasmus Vītolas analīzi, kāpēc samazinās izrādīto lugu skaits.¹³ Pēc viņas domām, sākot trimdas teātra dzīvi, vecajiem profesionāļiem ar savu stingro teātra skolas bagāžu esot bijis itin viegli tēlot lugā pēc lugas, jo maizesdarbs, parasti bez lielas atbildības, neesot prasījis pēcstundu piepūli. Nākošajai paaudzei situācija bijusi gluži pretēja — mazas zināšanas teātra lietās un daudz atbildīgāks maizesdarbs. Lugu iestudēšana ieilgusi, un uzvedumu skaits samazinājies.

Šādus iemeslus nevarētu piedēvēt Melburnas teātru reducēto izrāžu skaitam. Ņemot tikai Austrālijas latviešu teātri, tas vēl arvien sniedz caurmērā trīs pirmizrādes gadā. Melburnā gan ir iznīcis Melburnas latviešu teātris, bet tas, liekas, tādēļ, ka nebija neviena, kas vadītu režijas.

Režisoru trūkums ir atkal jauna problēma. Nelaimīgā kārtā, aktieŗi ar plašāku skatuves pieredzi savā teātrī parasti tiek iestumti režisora amatā, daudzkārt pat būdami tādā situācijā, ka pašiem jāspēlē līdž svarīgas lomas. Peldi vai grimsti, bet, ja grimsi, tad nogrimsi arī teātris. Šādi izvīrīti režisori, pirmkārt, nav skoloti režijas mākslā un, otrkārt, viņiem tiek atņemta iespēja ar savu tēlojumu dot varbūt daudz ko vērtīgāku nekā savu režijas darbu.

Bet kā gan trimdas režisoru trūkumu novērst? Pieaicināt viesrežisorus no cita kontinenta? No citas brīvvalsts? Austrālijā neviena kultūras dienu rīcības komiteja nav bijusi tik tālredzīga, lai padomātu par kāda ievērojama režisora viesošānās iespēju. Atalgojums režisoram šādā atrisinājumā, droši vien, paņemtu visus ienākumus, bet tas dotu daudz teātriem, kas ilgojas pēc jauna spara, idejām, asinīm — sauc, kā gribi.

Elvīra Brūvere

TĒLOTĀJA

Nonāku pie sava gala uzdevuma: izstrādāt ieteikumus, kā apturēt pirmizrāžu skaita slīdēšanu lejup. Ar pārlicību varu runāt tikai par apstākļiem Austrālijā, un mani ieteikumi pamatosies uz tiem un būs derīgi vai nederīgi mums šeit.

1) Teātriem vajaga vairāk spēlējamu lugu. Vajaga vairāk lugu no autoriem, kam ir zināšanas šai laukā, kas paši ir saauguši ar teātri kā, piemēram, Uldis Siliņš, Gunārs Grieze, Erna Lēmane, Māra Rozīte — nemaz nerunājot par tādiem drāmaturģijas ģenijiem kā Mārtiņš Zīverts un Anslavs Eglītis.

Kā to panākt? Mums būtu šie autori jāatbalsta, jādod viņiem materiālais stimuls, lai arī cik niecīgs tas būtu, bet tas pierādītu sabiedrības interesi par mūsu tagadnes spējīgākiem drāmatiķiem.

Tad — nevajadzīgu baidīties no tulkojumiem, ja tie ir labu lugu tulkojumi. Pievienojos Emīla Dēliņa citētajam, ka laba māksla ir arī nacionāla māksla, bet nacionāla māksla ne vienmēr būs arī laba māksla.

2) Drāmas izglītība skolās. Drāmu vajadzētu daudz mērķtiecīgāk izmantot latviešu skolās tādā pašā veidā kā to dara austrāliešu skolās. Šo darbu pazīst gandrīz visi šeit izglītotie mūsu skolotāji. Līdz ar to mēs veicinātu labāku izpratni par teātri un drāmu latviešu valodā, nemaz nerunājot par iespēju valodas uzlabošanā.

Mēs audzinātu jaunus teātra ļaudis, bet tā kā ne katrs grib vai var staigāt pa skatuvi, tad mēs audzinātu arī jaunus skatītājus latviešu teātrim.

3) Iegūt jaunus skatītājus. Lai iegūtu jaunus skatītājus, rādāmo lugu kvalitātei jābūt tādai, kas ieinteresē gados jaunāku paaudzi. Viņiem jādod iespēja „just līdz”, rast empatiju ar skatuvē notiekošo darbību.

4) Atbalstīt bibliografiskus izdevumus, kas veltīti teātrim, skatuvei un drāmai. Sevišķi svarīga būtu izmeklētu latviešu lugu bibliografija, kuŗā par visām lūgām būtu sniegti pilnīgi dati, minot aktieŗu skaitu un dekorāciju maiņas. Šāda lugu izlases bibliografija varētu būt vairākās katēgorijās: bērnu lugas, lugas ceļojošiem ansambļiem ar mazu spēlētāju skaitu, lielinscenējumu lugas un taml.

Lai atrastu kādu, kas šādu darbu uzņemtos, būtu vajadzīgs materiāls pabalsts, jo nav paredzams, ka šādi bibliografiski izdevumi, sevišķi latviešu valodā, darba darītājam atmaksātos.

5) Novērst režisoru trūkumu. Atalgot ceļojošos režisorus. Pabalstīt jaunus, kas grib mācīties režijas darbu. Iesaistīt atsevišķās izrādēs latviešu cilmes režisorus, kas darbojas mītnes zemes teātros, ja tādi atrastos.

Elvīra Brūvere

PLĪVURA DEJA

VĒRES

- 1 Mārtiņš Zīverts, „Latviešu trimdas teātris un autors”, *Archīvs* VII (Melburnā 1967), 185–186. lpp.
- 2 Ķina Luce, „Latviešu drāma trimdā bez Zīverta”, *ibid.*, 187. lpp.
- 3 Emīls Dēliņš, „Latviešu teātri vai teātra mūzeju?”, *ibid.*, 205. un sek. lpp.
- 4 „Priekšvārdi”, *Archīvs* XIX (Melburnā 1979), 5. lpp.
- 5 *Ibid.*, 234–286. lpp.
- 6 Arturs Rubenis, „Teātris ASV un Kanādā”, *ibid.*, 119. lpp.
- 7 *Ibid.*, 121. lpp.
- 8 Eduards Silkalns, „Skroderdienas Melburnā”, *Austrālijas latvietis* 1676 (1983. g. 5. maijā), 5. lpp.
- 9 Alfrēds Straumanis, „Baltijas drāmas studiju centrs Amerikā”, *Archīvs* XIX, 110. un sek. lpp.
- 10 Alfrēds Straumanis (ed.), *Baltic Drama: a Handbook and Bibliography* (Illinois 1981), ix lpp.
- 11 *Ibid.*, 113–122. lpp.
- 12 *Ibid.*, ix lpp.
- 13 „Bez grima: teātrinieku vēstules”, *Archīvs* XIX, 162. lpp.

LATVIEŠU MŪZIKAS ATTĪSTĪBA TRIMDĀ

Inta Brože

Sekojošais apcerējums ir fragments no Intas Brožes plašāka darba, ko viņa iesniedza un ko pārrunāja Melburnas un Flindersa universitātes latviešu valodas akadēmiskā kursa latviešu kultūras vēstures seminārā.

Redaktors

Rakstā izmantotie avoti: Valentīns Bērzkalns, *Latviešu dziesmu svētki trimdā 1946–1965* (1968); Voldemārs Dulmanis (red.), *Latviešu kultūras dienas Austrālijā 1951–1970* (1971); žurnāls *Latvju mūzika* 1–13 (1968–1982); *Archīvs XVIII* (1978); Ēriks Biezaitis [sak.], *Mūzikas krātuves katalogs* (1974), II (1981).

Valentīna Bērzkalna grāmatā aprakstīts, kas pirmajos divdesmit trimdas gados noticis latviešu mūzikas laukā: nometņu laikā Vācijā, pēc tam Anglijā, ASV un Kanādā, kurp izceļoja latviešu bēgļu lielākā daļa. Grāmatā ir 445 lpp., bet beigu nodaļā „Pārējie lielākie sarīkojumi” 12 lpp. ir veltītas Austrālijas latviešu kultūras dienām, 2 lpp. Amerikas latviešu baptistu koņu apvienības dziesmu dienām un 4 lpp. Daugavas vanagu dienām.

Bērzkalns ir sniedzis informāciju ne vien par dziesmu svētkiem un dziesmu dienām, bet arī par vairāku latviešu komponistu darbiem (355–389. lpp.).

Dulmaņa rediģētajai grāmatai vākti dati Austrālijas latviešu centrālajā archīvā, Latviešu apvienības Austrālijā mūzikas krātuvē, Melburnas latviešu biedrības bibliotēkā, laikrakstos, programmas grāmatiņās un citās publikācijās. Grāmatā ir plaša informācija par pirmajām divdesmit Austrālijas latviešu kultūras dienām (1983. gadā notika jau 33. kultūras dienas), ieskaitot koncertu programmas. Sākot ar 261. lappusi, ir dots kopsārskats par kopkoņu un citos koncertos atskaņotajiem koņdarbiem, sōlodziesmām un instrumentālās mūzikas darbiem un, sākot ar 290. lpp., sniegtas sīkas ziņas par koņiem, kas piedalījušies kultūras dienās. Dziedātāju vārdi koņos ir minēti alfabētiskā kārtībā, par katru personu atzīmējot, kuņās kultūras dienās tā piedalījusies.

ASV izdots periodiskais žurnāls – rakstu krājums *Latvju mūzika* sniedz daudz interesantu faktu par mūzikas dzīvi. Tā pirmais numurs iznāca 1968. gada jūlijā, jaunākais (trīspadsmitais) 1983. gadā. Pirmo astoņu numuru redaktors bija Valentīns Bērzkalns, bet pēc viņa nāves (1975. g.), sākot ar 1977. gadā izdoto 9. numuru, redaktors ir Roberts Zuika.

Latvju mūzika sniedz informāciju un rakstus par mūsu dziesmu svētkiem kopš 1967. gada, rakstus par mūsu komponistiem, par aizsaulē aizgājušiem mūziķiem, kā arī tiem, kas beiguši ārzemju augstākās mācībiestādes. 1967. gads nosaukts „dziesmotais 1967. gads”, jo tai gadā notika vairāki svētki dažādās vietās – ASV, Anglijā, Austrālijā un Kanādā. No tiem aprakstīti trīs svētki: Anglijas latviešu 8. dziesmu dienas Lesterā, ASV rietumkrasta 3. latviešu dziesmu svētki Sanfranciskō un Gaņezera pirmā dziesmu diena Mičiganā.

Jaunākajā (1983. gada) numurā starp citu ir raksti par pirmajām pasaules brīvo latviešu dziesmu dienām Gotlandē (1979), par ASV rietumkrasta 8. latviešu dziesmu svētkiem Sanfranciskō (arī 1979), par 7. latviešu dziesmu svētkiem Kanādā (1981), kā arī par Austrālijas latviešu 28. kultūras dienām Adelaidē (1978) un 29. kultūras dienām Sidnejā (1979).

Archīva XVIII sējumā viegli var sekot profesora Dunsdorfa pārskatam. Te sniegts chronoloģisks rādītājs par visiem trimdas latviešu dziesmu svētkiem un par līdzīgiem sarīkojumiem ar kopkoņa koncertu. Pārskats sākas 198. lpp. ar 1946. gadu un beidzas 210. lappusē ar 1977. gadu. Salīdzinot informāciju par jau minēto dziesmoto 1967. gadu *Latvju mūzikā* un *Archīvā*, redzam, ka pārskats pēdējā ir daudz plašāks tai ziņā, ka minēti visi svētki ar kopkoņa koncertu, kas tai gadā notika dažādās pasaules malās. *Archīva* 205. un 206. lpp. redzam, ka 1967. gadā notika nevis tikai trīs, bet septiņi atsevišķi svētki!

Archīva pārskats, kā jau minēts, beidzas ar 1977. gadu, kad Melburnā notika Austrālijas latviešu 27. kultūras dienas. Pēc materiāliem Melburnas latviešu biedrības bibliotēkā iespējams turpināt *Archīvā* sniegto pārskatu par turpmākajiem svarīgākajiem svētkiem. Īsumā atzīmējot tikai svētku nosaukumu, vietu un gadu, tie ir bijuši:

10. Anglijas latviešu dziesmu dienas Lesterā (1981), ASV rietumkrasta latviešu astotie dziesmu svētki Sanfranciskō (1979) un devītie Portlendā (1982), Austrālijas latviešu 28. kultūras dienas Adelaidē (1978), 29. – Sidnejā (1979), 30. – Pertā (1980), 31. – Brisbenā (1981), 32. – Kanberā (1982) un 33. – Melburnā (1983); 5. Eiropas latviešu dziesmu svētki Lidsā, Anglijā (1982), Gaņezera sestās dziesmu dienas (1979) un septītās (1982); 7. latviešu dziesmu svētki Kanādā (1981); 3. latviešu jaunatnes dziesmu svētki Montrealā (1979) un 4. – Klīvlendā (1982). Latviešu baptistu draudžu koņu dziesmu diena notikusi: 28. – Klīvlendā (1977), 29. – Grandrepidsā (1978), 30. – Torontō (1979), 31. – Čikāgā (1980), 32. – Kvēkertaunā (1981), 33. – Filadelfijā (1982) un 34. – Klīvlendā (1983); 2. Vācijas latviešu dziesmu dienas

1. Gēstachta
2. Fišbacha
3. Baireita
4. Ansbacha
5. Eichštete
6. Augsburga
7. Hānava
8. Eslingena
9. Glāzenbacha
10. Lībeka
11. Rotveila
12. Hamburga
13. Hanovera
14. Ķelne
15. Štutgarte
16. Minchene

DZIESMU SVĒTKI 1946–1983
 (Sarakstu sk. ARCHĪVA XVIII un šai sējumā)

Minchenē (1981); 6. ASV latviešu vispārējie dziesmu svētki Bostonā (1978) un 7. — Milvōkī (1983).

Beidzot ir jāpiemin pavisam jauna veida sarīkojumi, kas radušies pēc 1977. gada: pirmās pasaules brīvo latviešu dziesmu dienas Visbijā, Gotlandē (1979) un otrās Minsterē (1984).

Ja runājam par dziesmu svētkiem, tad tas nenozīmē tikai koŗu koncertus, bet arī veselu virkni citu koncertu un sarīkojumu, sevišķi ASV un Kanādā. Austrālijā kultūras dienās notiek atklāšanas koncerts, reizēm arī garīgās mūzikas, kamerģmūzikas, simfoniskās mūzikas, jaunatnes un dažreiz arī jaundarbu koncerts.

Dziesmu svētki joprojām tautā ir ļoti populāri, un uz tiem sabrauc daudz tautiešu no vairākiem kontinentiem. Pārskatā *Archīva XVIII* sējumā redzams, ka ASV lielajos svētku koncertos palaikam zālē bijis ap 10 000 klausītāju. Tā bija 1968. gadā Klīvlendā, kad notika 4. vispārējie latviešu dziesmu svētki ASV. Diriģenti toreiz bija Bruno Skulte no ASV (miris 1976. g.), Jānis Kalniņš no Kanādas, Arnolds Kalnājs no ASV (miris 1975. g.), Jānis Norvilis no Kanādas un Roberts Zuika no ASV. Koŗu kopskaits bija 46, koristu kopskaits 1100 un apmeklētāju kopskaits 10 000! (sk.: *Archīvs XVIII*, 206. lpp.)

Arī 1973. gadā, kad notika 5. vispārējie latviešu dziesmu svētki ASV, atkal Klīvlendā, sabrauca 10 000 apmeklētāju, bet šoreiz piedalījās 52 koŗi ar 1250 koristiem (*ibid.*, 208. lpp.).

Ziņas par koŗiem un mūzikas ansambļiem ārpus Latvijas ir ļoti siki un pamatīgi sniegtas tai pašā *Archīva XVIII* sējumā (145—195. lpp.). Piemēram, ASV 1977. gadā bija 79 darbīgi latviešu koŗi vai ansambļi, bet 46 bija darbību izbeiguši. Šis skaits pēdējos sešos gados ir, droši vien, mainījies. Piemēram, minētā avotā 158. lpp. atzīmēts, ka darbojas jauktais koris Dziesmu vairoģs Kalamazū, ASV. Diemžēl, pēdējos gados, pēc ilggadīgā diriģenta Arnolds Kalnāja nāves šis koris, kas bija viens no lielākajiem un spēcīgākajiem trimdas koŗiem, savu slaveno darbu ir izbeidzis.

Jāpiemin parādība, kas trimdā ļoti nelabvēlīgi ietekmē koŗu darbību. Jaunatne koŗu dziedāšanā tikpat kā nepiedalās, un, jaunajiem dziedātājiem klāt nenākot, koŗu sastāvs stipri noveco un dziedātāju skaits samazinās. Tāpēc jāpriecājas, ka 1983. gada Austrālijas latviešu kultūras dienās Melburnā pirmo reizi programmā piedalījās Vasaras vidusskolas koris. Tas pašlaik ir vienīgais jaunatnes koris Austrālijā. (Kopš 1984. g. 6. marta Melburnā darbojas jauniešu koris Daina. Red.)

Ansis Bērziņš

MEŽU GALI GAVILĒ

Bez dziesmu svētkiem notiek arī daudz citu, mazāku koncertu. Lielākie kori rīko savus gadskārtējos koncertus, dziedoņi un instrumentālisti rīko turnejas, un palaikam komponistiem tiek sarīkoti jubilejas koncerti.

ASV un Kanādā darbojas latviešu koncertapvienības, katru gadu savās mājās sarīkojot 4–5 vērtīgus spējīgāko latviešu mākslinieku koncertus. Sevišķi veiksmīga ir bijusi Toronto koncertapvienība (sk.: Arvīds Ķiploks, „Koncertapvienību darbs”, *Archīvs XVIII*, 83–86. lpp.), kas 1983. gadā ar plašu koncertu atzīmēja savu 25 gadu pastāvēšanu.

Nozīmīga ir Mūzikas krātuve Adelaidē, Austrālijā (sk. Ērika Biezaiša rakstu *ibid.*, 110. lpp.). Tā dibināta 1961. gada martā kā toreizējās Latviešu apvienības Austrālijā kultūras daļas nozare un darbojas ar Austrālijas latviešu kultūras fonda materiālu atbalstu. Krātuves vadītājs Ēriks Biezaitis norāda, ka tai ir divi galvenie uzdevumi – sk.: *LAJ mūzikas krātuves skaņdarbu katalogs* (Adelaidē 1974), [iii] lpp. Pirmkārt – savākt, cik vien iespējams, pilnīgi visus latviešu komponistu darbus un, otrkārt – savākt dažādās publikācijas par skaņumākslas jautājumiem. Atsevišķa nodaļa krātuvē ir iekārtota latviešu skaņuplatēm un skaņulentēm. Mūzikas krātuve līdž ar to ir izaugusi par lielāko un nozīmīgāko latviešu mūzikas arhīvu svešumā – krātuves izdotā skaņdarbu kataloga pirmajā daļā (1974. g.) minēti 9200 skaņdarbi, otrajā daļā (1981. g.) – 5500 latviešu komponistu darbi.

Ēriks Biezaitis personiskā vēstulē 1983. gadā man raksta, ka kādu laiku licies, ka mums pietrūks komponistu darba turpinātāju, bet pēdējos 5–6 gados stāvoklis ir stipri vien mainījies uz labo pusi. Radusies vesela rinda jaunu latviešu komponistu: Ilze Akerberga (dz. 1953. g.), Pēteris Aldiņš (1953. g.), Dace Aperāne (1953. g.), Guntars Gedulis (1952. g.), Anita Kupriša (1958. g.), Imants Mežaraups (1958. g.), Lolita Rītmane (1962. g.) un vēl citi. Viņu skaņdarbi ir rakstīti laikmetīgā valodā, bet tai pašā laikā viņi visi ir ļoti pamatīgi iedziļinājušies latviešu folklorā un arī šai plāksnē devuši daudz jaunu darbu.

Mūzikas krātuves katalogā skaņdarbi iedalīti 14 nodaļās pēc mūzikas nozarēm. Katrā nodaļā komponisti minēti alfabētiskā kārtībā, un vokālās mūzikas nodaļās vispirms minētas oriģināldziesmas, pēc tam tautasdziesmu aranžējumi. Kopš 1981. gada atkal daudz kas ir nācis klāt. Pēc Biezaiša ziņām, savākto skaņdarbu skaits 1983. gadā sasniedza ap 16 000, ieskaņojumu – ap 12 000, tāpat pieaudzis arī mūzikas izdevumu skaits. Pēdējos gados izsniegto skaņdarbu skaits ir bijis ap 800–1000 gadā. Kaut gan Mūzikas krātuve pilnīgi nereprezentē latviešu mūzikas attīstību trimdā, tomēr tā ir to labvēlīgi ietekmējusi.

Ansis Bērziņš

KĀ SNIEGI KALNU GALOTNĒS

Runājot par latviešu mūzikas attīstību trimdā, katrā ziņā jāpiemin koklēšana. Ja trimdas sākuma posmā mums nebija ne kokļu, ne koklētāju, tad tagad koklētāju grupas ir katrā lielākā latviešu centrā. Kokļu mūzika ir trimdā piedzīvojusi savu renesansi. Sešdesmito gadu vidū Andrejs Jansons nodibināja pirmo latviešu koklētāju un dziedātāju ansambli Ņujorkā, un 1965. gadā viņš izdeva mācībgrāmatu *Koklēšana* [I]. 1978. gadā parādījās *Koklēšana II*. Lai koklēšanu propagandētu, Jansons ar savu ansambli 1966. gadā devās turnejā pa ASV. Šai pašā gadā ieskaņota un izdota viņu pirmā skaņuplate un vēlāk arī citas.

Pirmajās kokļu dienās Filadelfijā 1965. gadā vienīgā koklētāju grupa bija Ņujorkas koklētāji, bet nākošajās kokļu dienās, kas notika Čikāgā un pēc tam Torontō, Vašingtonā, Detroitā un citur, ansambļu skaits strauji pieauga. Drīz vien interese par koklēšanu radās Zviedrijā, Anglijā, Vācijā un Austrālijā. Ņemot vērā koklētāju interesi un vajadzības, latviešu trimdas komponisti ir devuši ļoti daudz tautasdziesmu aranžējumu koklēm (sk.: *Mūzikas krātuves katalogs* [I], 245–250. lpp. un II, 173–177. lpp.).

Lielu popularitāti latviešu jauniešos trimdā guvusi arī vieglā jeb, tā saucamā, estrādes mūzika. Vairāk pazīstamie un noturīgākie no šādas vieglās mūzikas ansambļiem un dziedoņiem bijuši Čikāgas piecīši, Trīs no Pārdaugavas, Dzintars, Staburadze, Dundurs, Laikmets, Namejs, brāļi Graši, Ilmārs Dzenis un Larisa. Darbojušies vēl arī Līča vēji, Dadzis, Frikadeļu zupa, Ceļinieki, Akacis, AMA, Šamie, Runči, Saulesbrāļi uc. Tuvāka informācija par dažiem no šiem ansambļiem atrodama *Archīva XVIII sējuma* 152–189. lpp.

Apstrādājot savu tematu, konstatēju, ka mums trimdā nav latviešu orķestru un nav operas. Dzimtenē Jānis Mediņš uzrakstīja četras operas un divus baletus un Jānis Kalniņš trīs operas un trīs baletus. Trimdā neviens nav mēģinājis pie šiem lielajiem darbiem īsti ķerties, jo skaidri zina, ka nav izredzes tos pilnīgi uzvest. Ar latviešu opermūziku latviešu jaunieši varēja iepazīties vienīgi, noklausoties Alfrēda Kalniņa *Baņutas* koncertizvilkumus.

Alfrēda Kalniņa opera *Baņuta* ļoti populāra gan Latvijā, gan arī pēdējos gados brīvajā pasaulē. Šīs operas koncertizvilkums atskaņots 3. Eiropas latviešu dziesmu svētkos 1973. gadā Ķelnē (diriģents Klauss Pavasars), 6. latviešu dziesmu svētkos Kanādā 1976. gadā Torontō (diriģēja Arvīds Purvs) un 1979. gadā Alfrēda Kalniņa atceres koncertā Torontō, kur diriģents atkal bija Purvs.

1982. gadā pilnīgu *Baņutas* koncertversiju sagatavoja Andrejs Jansons. To atskaņoja Kārnegi zālē Ņujorkā un atkārtoja 7. vispārējos ASV latviešu dziesmu svētkos 1983. gadā Milvōkī. Tai pašā (1983.) gadā Arvīda Purva

Ansis Bērziņš
1961.

Ansis Bērziņš

PŪT, VĒJIŅI!

vadībā *Banutas* koncertizvilkumu atskaņoja Austrālijas latviešu 33. kultūras dienās Melburnā ar Austrālijas simfonisko orķestri 55 mūziķu sastāvā.

Ar tām pašām grūtībām kā operu uzvedumos ir jāstāpjas arī, atskaņojot orķestrā darbus, jo, izņemot lielākajos dziesmu svētkos, iespējas atskaņot simfonisko mūziku ir, diemžēl, diezgan minimālas. Pēdējos gados tomēr, it sevišķi komponists Tālvāldis Ķeniņš, mums ir devis ievērojamu skaitu simfoniskās mūzikas darbus (sk. *Mūzikas krātuves kataloga* I daļa 242–243. lpp. un II daļa 170. lpp.).

Daži pēdējo gadu Ķeniņa kompozīciju piemēri: trešā simfonija lielam orķestrim (1970), ceturtā simfonija mazam orķestrim (1972), koncerts vijolei un orķestrim (1974), piektā simfonija (1976), „Simfonieta” (1976) un sestā simfonija („Sinfonia ad Fugam” 1978).

Beigās, atgriežoties pie šī pārskata temata, jāatzīst, ka katrā ziņā svešumā latviešu mūzikas dzīve nav apsikusi un apstājusies, bet ir turpinājusi eksistēt, attīstīties un veidoties.

Anša Bērziņa ilustrācijas psalmiem no viņa paša izdotā krājuma *The Psalms* (Colorado Springs 1977) *Archīva* redaktors ir pielāgojis latviešu dziesmu ilustrēšanai.

205. lpp. ilustrācijas paraksts ir tautasdziesmas „Lokaitiesi, mežu gali” rinda. Attēls ir Anša Bērziņa ilustrācija 96. psalma 12. pantam.

207. lpp. ilustrācijas paraksts ir Jāņa Jaunsudrabiņa dzejoļa tituls, ko komponējis Pēteris Barisons. Attēls ir Anša Bērziņa ilustrācija 24. psalma 7. pantam.

209. lpp. ilustrācijas paraksts ir populārās dziesmas „Pūt, vējiņi!” nosaukums, pielāgots Anša Bērziņa ilustrācijai 46. psalma 3. pantam.

LATVIEŠU SARĪKOJUMI 1982/1983. GADĀ

Biruta Flada (Flood) un Antra Kūlniece

Sekojošais statistiskais pārskats par latviešu sarīkojumiem brīvajā pasaulē laikā no 1982. gada 1. maija līdz 1983. gada 30. aprīlim un salīdzinājums ar līdzīgu Arvīda Plukša pārskatu par 1970/1971. gadu (sk.: *Archīvs* XII, 23. lpp.) ir semināra darbs latviešu valodas akadēmiskā kursa trimdas vēstures sekcijā Melburnas (oficiāli: Flindersa) universitātē 1983. gadā. Statistisko datu vākšanā abām autorēm bija tiesības pieaicināt palīgus. Šīs tiesības izmantoja Biruta Flada. Viņai palīdzēja Irmarge Melliņa, Arvīds Melliņš un Antons Tutinš. Savāktos statistiskos datus pārbaudīja Arvīds Plukšs, pēc iespējas saskaņojot sarīkojumu klasifikāciju ar 1970/1971. gada pārskatu. Viņš arī pārbaudīja skaitījumus pēc sarīkojumu vietas un kategorijas. Kartes un diagrammas zīmējis redaktors, kas arī pievienoja datus par Venecuēlu. Lai saskaņotu un apvienotu abu autožu rakstus, redaktors komentārus pārstrādāja un papildināja, kā arī izdarīja dažus statistiskus aplēsumus.

Darba avoti ir mūsu piecas lielās avīzes: *Austrālijas latvietis*, *Laiks*, *Latvija Amerikā*, *Latvija* un *Londonas avīze*.

Statistiskajā pārskatā ietilpināti tikai atklātie, publikai pieejamie sarīkojumi, par kuriem vai nu pirms sarīkojuma, vai pēc tam ziņots minētajās avīzēs. Uzņemti tikai tie sarīkojumi, kuri rīkotāji bijuši latvieši. Pārskatā nav ietilpināti slēgta rakstura sarīkojumi organizāciju biedriem. Tajā neietilpst arī dievkalpojumi, pat tad ne, ja dievkalpojumā bijis mūzikāls priekšnesums vai tam sekojis kafijas galds.

Sarīkojumi iedalīti desmit grupās: 1) referāti; 2) atceres un piemiņas sarīkojumi (piemēram, Latvijas universitātes gadaspvētki, aizvesto atceres diena); 3) gadskārtējie sarīkojumi (Ziemsvētki, Lieldienas, Jāņi, 18. novembra sarīkojums, organizāciju gadaspvētki); 4) koncerti un mūzikāli priekšnesumi; 5) balles, apkūlības, saviesīgi vakari; 6) teātra izrādes, baleta vai tautasdeju priekšnesumi; 7) izstādes (ieskaitot modesskates); 8) kongresi, kursi, nometnes, sagaitas, semināri, izbraukumi; 9) dažāda rakstura sarīkojumi (filmu izrādes, bazāri, literāri vakari uc., kas nav ietilpināmi pārējās kategorijās); 10) sporta sarīkojumi, ja sacensības notikušas latviešu starpā, bet, neskaitot sporta treniņu sanāksmes.

Ja vienā sarīkojumā bija vairākas daļas (piemēram, referāts, kam sekoja mūzikāli priekšnesumi), tad tas skaitīts tikai vienā kategorijā – tajā, kurā, pēc autožu domām, varētu uzskatīt par galveno. Turpretim dziesmu svētku, kultūras dienu un līdzīga rakstura lielo sanāksmju atsevišķie sarīkojumi skaitīti katrs atsevišķi. Izšķirt, kurā kategorijā sarīkojums skaitāms, bieži palīdzēja atsevišķā

ieejas maksa. Tā arī, ja teātra izrādei sekoja saviesīgs vakars ar atsevišķu ieejas maksu, skaitīti divi sarīkojumi.

Autores vēlas norādīt, ka savāktie dati nebūs simtprocentīgi pareizi, jo informācijas avoti ir tikai minētās avīzes. Līdz ar to sarīkojumi, kas avīzēs neatspoguļojas, saprotams, nav statistiskajās tabulās ietilpināti. No otras puses, tomēr arī Arvīda Plukša 1970/1971. gada pārskatā un Jāņa Lazdiņa pārskatā par 1976/1977. gada sarīkojumiem (sk.: *Arhīvs XIX*, 75. lpp.) bija tā pati pieeja. Par cik datu vākšana bija rūpīga, ir iespējams izdarīt salīdzinājumus un noskaidrot, kādas pārmaiņas bijušas sarīkojumos.

Sarīkojumu dinamika

Salīdzinot 1970/1971. gada un 1982/1983. gada sarīkojumu kopskaitu bez Venecuēlas (sk. tabulu 213. lpp.), pasaules mērogā ir pieaugums no 1782 uz 1901 jeb par 7 %. Šo pieaugumu devusi Kanāda (no 230 uz 418 jeb par 82 %) un Zviedrija (no 49 uz 80 jeb par 63 %), bet visās pārējās zemēs sarīkojumu kopskaits ir samazinājies (ASV par 5 %, Austrālijā par 13 %, Anglijā par 7 %, Vācijā par 1 %).

Kā mainījies sarīkojumu raksturs, rāda tālākais salīdzinājums. Kā redzams, pasaules mērogā ir pieaudzis referātu skaits no 218 uz 231 (par 6 %), pie kam pieaugumu dod Kanāda un Zviedrija, bet pārējās zemēs tas samazinājies, Vācijā paliekot agrākajā līmenī. Vairojušies arī koncerti un mūzikālie priekšnesumi (no 234 uz 269 jeb par 15 %). Pieaugums bijis Kanādā, Austrālijā un Zviedrijā, bet citās zemēs koncertu skaits samazinājies.

Teātra izrāžu un citu līdzīgu sarīkojumu skaits pieaudzis no 151 uz 170 (par 13 %), pie kam samazinājums bijis tikai Vācijā un Austrālijā. Relatīvi vislielākais pieaugums bijis Zviedrijā.

Kongresu, kursu, nometņu un citu attiecīgajā grupā apvienoto sarīkojumu skaits pieaudzis no 81 uz 127 (par 57 %), kaut Austrālijā un Anglijā tas samazinājies. Varētu domāt, ka pieaugums šai grupā rāda augošu interesi par izglītību.

Dažāda rakstura sarīkojumu skaits pieaudzis no 212 uz 375 (par 77 %). Pieaugums bijis visās zemēs, kaut gan neliels samazinājums šai nozarē vērojams Austrālijā.

Samazinājies ir atceļu un piemiņas sarīkojumu skaits – no 193 uz 173 (t. i., par 10 %), kaut Kanādā un Austrālijā bijis pieaugums. Par 12 % (no 289 uz 242) samazinājies gadskārtējo sarīkojumu skaits, un pieaugums bijis tikai Austrālijā. Balles un līdzīgi sarīkojumi samazinājušies par 20 % (no 190 uz 152) ar relatīvu pieaugumu tikai Vācijā. Tāpat par 34 % samazinājušās izstādes

(ko viena no abām autorēm izskaidroja ar varbūtību, ka „lēmām zūd tie, kas kaut ko izstādē varētu rādīt”) – no 122 uz 80, un par 11 % (no 92 uz 82) sporta sarīkojumi, kaut Kanādā un Vācijā bijis relatīvs pieaugums.

Sarīkojumu kopskaits 1970/1971. un 1982/1983. gadā

	1970/71	1982/83	1970/71	1982/83	1970/71	1982/83
	1. Referāti		4. Koncerti		7. Izstādes	
ASV	108	71	148	135	75	52
Kanāda	31	91	28	51	22	14
Austrālija	41	37	34	43	19	8
Anglija	22	15	19	17	2	2
Vācija	7	7	4	17	—	2
Zviedrija	9	10	1	6	4	2
Kopā	218	231	234	269	122	80
	2. Atceres		5. Balles		8. Kongresi uc.	
ASV	102	72	72	48	23	60
Kanāda	12	25	32	37	14	24
Austrālija	19	28	54	33	16	13
Anglija	24	19	27	19	18	10
Vācija	25	19	5	10	7	10
Zviedrija	9	9	—	5	3	10
Citur	2	1	—	—	—	—
Kopā	193	173	190	152	81	127
	3. Gadskārtas		6. Teātrā izrādes		9. Dažādi	
ASV	129	111	53	65	98	179
Kanāda	33	30	15	41	27	75
Austrālija	33	40	59	31	60	56
Anglija	37	33	15	15	14	33
Vācija	43	18	8	4	8	14
Zviedrija	12	8	1	14	5	16
Citur	2	2	—	—	—	2
Kopā	289	242	151	170	212	375

10. Sporta sarīkojumi

	1970/71	1982/83		1970/71	1982/83
ASV	51	25	Anglija	6	8
Kanāda	16	30	Vācija	—	5
Austrālija	14	14	Zviedrija	5	—
Kopā sporta sarīkojumi	92	82	Pavisam kopā sarīkojumi	1782	1901

Pārmaiņas atsevišķās zemēs

ASV mīt visvairāk latviešu, tāpēc saprotams, ka tur bijis un joprojām ir absolūtos skaitļos vislielākais sarīkojumu skaits. Pieņemot, ka ASV ir 100 000 latviešu, uz tūkstoš latviešiem bijuši 8,2 sarīkojumi, līdz ar to sarīkojumu biežuma ziņā ASV relatīvi paliek pēdējā vietā. 1970/1971. gadā ASV reģistrēti 859 sarīkojumi, 1976/1977. gadā — 897 un 1982/1983. gadā — 818 sarīkojumi. Atsevišķās vietās, kur bijusi lielāka rosība, sarīkojumu skaits no 1970/1971. līdz 1982/1983. gadam pieaudzis, visvairāk Sentspītersbergā, Florīdas brīvvalstī. To var izskaidrot tā, ka uz Florīdu pārcēlušies daudz latviešu un tur nodibinājusies rosīga latviešu biedrība. Pieaugums bijis arī Bostonā, Garezerā, Indianapolisā un Kalamazū. Visos citos lielajos latviešu centros vērojams sarīkojumu skaita samazinājums. Ja pieņem, ka Katskilos notikušie sarīkojumi agrāk pieskaitīti pie Ņujorkas, tad pēdējā samazinājums ir mērens.

Salīdzinot ar zināmo latviešu skaitu (20 000), relatīvi vislielākā rosība tagad vērojama Kanādā ar 21 sarīkojumu uz 1000 latviešiem. Kanādā visvairāk latviešu dzīvo Torontō, un tur arī noticis visvairāk sarīkojumu (1970/1971. gadā 70 %, 1976/1977. gadā 63 % un 1982/1983. gadā 67 %, bet, pieskaitot arī Sidrabeni, 73 % no visiem Kanādas latviešu sarīkojumiem). Sarīkojumu pieaugums Torontō vērojams pat tad, ja ņem vērā, ka 1970/1971. gadā tur notika 5. latviešu dziesmu svētki Kanādā, Latgales tautasdziesmu vakars un latviešu baptistu draudžu koŗu 22. dziesmu diena. Sarīkojumu skaita lielo pieaugumu Torontō, kas izvirzījis Kanādu tik izcilā vietā, var izskaidrot ar veselīgo konkurenci, kāda radās, nodibinoties „Toronto centram”. Mērens sarīkojumu skaita pieaugums bijis arī Montrealā un dažos sīkos centros, kur agrāk sarīkojumus nemaz neregistrēja, bet visur citur Kanādā sarīkojumu skaits mazinājies.

Salīdzinot ar vērtēto latviešu skaitu (10 000), otrā vietā sarīkojumu skaita ziņā 1982/1983. gadā bija Anglija un pārējās Apvienotās karalistes zemes. Uz 1000 latviešiem tur iznāk 17 sarīkojumi. Ievērojamo otro vietu Anglijas latviešiem ir devuši sarīkojumi divās latviešu muižās — Straumēnos (pie

Birmingemas) un Mūsmājās (pie Koventri). Pieaugums ir arī Līdsā, kas izskaidrojams ar tur notikušajiem dziesmu svētkiem. Visās pārējās vietās sarīkojumu skaits gājis mazumā vai arī vietās, kur bija maz sarīkojumu, palicis agrākajā līmenī. Visvairāk sarīkojumu bijis un joprojām ir Londonā, bet tagad to skaits nedaudz samazinājies.

Trešajā vietā, salīdzinot ar latviešu skaitu (5000), sarīkojumu ziņā tagad ir Zviedrija ar 16 sarīkojumiem uz 1000 latviešiem. Gluži tāpat kā Kanādā dominē Toronto, tā Zviedrijā visvairāk sarīkojumu ir Stokholmā. Zviedriju tik redzamā vietā ir izvirzījis sarīkojumu skaita pieaugums Stokholmā no 21 (1970/1971. g.) un 25 (1976/1977. g.) uz 45. Tā kā Zviedrijā neiznāk latviešu laikraksts, kaut par turieni ir rēgulārs pielikums *Latvijā*, iespējams, ka rosība ir lielāka nekā tabulā redzams.

Ceturtnā vietā ir Austrālija. Ja latviešos ieskaita arī tos, kas ieprecējušies latviešu ģimenēs, un daļējos latviešus (kā savā laikā Latvijā noteica Ulmaņa laikā izdotie noteikumi par skolām), tad dabūjam kopskaitā 33 000 latviešu un uz 1000 personām 9 sarīkojumus. Ja turpretim skaita tikai 24 600 latviešus (bez ieprecētajiem cittautiešiem un daļējiem latviešiem), tad uz 1000 personām dabūjam 12 sarīkojumus. Kā vienā, tā otrā gadījumā Austrālija ir ceturtnā vietā pēc Kanādas, Apvienotās karalistes un Zviedrijas. Sarīkojumu skaita ziņā visos trijos gados, par kuriem vākti dati, ir dominējusi Melburna. Salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, 1982/1983. gadā lielākais sarīkojumu skaita pieaugums bijis Kanberā, kas izskaidrojams ar tur notikušajām Austrālijas latviešu 32. kultūras dienām. Agrākajā līmenī sarīkojumu skaita ziņā ir Sidneja, bet pārējās vietās ir vērojams samazinājums, kas tad arī samazinājis kopskaitu.

Piektajā vietā sarīkojumu skaita ziņā ir Vācija. Vērtējot, ka tur dzīvo 12 000 latviešu, uz 1000 personām notikuši 9 sarīkojumi. Dominē Minstere, jo tur atrodas vienīgās pilna mācību laika latviešu skolas. Pārējās vietās Vācijā jau tā mazais sarīkojumu skaits vēl vairāk saplācis, kaut radušies jauni sarīkojumu centri — Annberga (kur tehnisku iemeslu dēļ kartogrammā iezīmēts mazāks simbols nekā vajadzēja), Heidelbergā, Bērzaine, Auciems un Kērbeka (Jaunsudrabiņa pēdējā dzīvesvieta, kur notika piemiņas akti).

Sestajā un pēdējā vietā, kā jau minēts, paliek ASV, kaut absolūtos skaitļos tur 1982/1983. gadā bija lielākais sarīkojumu skaits — 43 % no sarīkojumu kopskaita, salīdzinot ar 48 % 1970/1971. gadā. ASV noticis 31 % no visiem referātiem (1970/1971. g. 50 %), 42 % (53 %) atceļu sarīkojumu, 46 % (45 %) gadskārtējo sarīkojumu, 50 % (63 %) koncertu, 38 % (38 %) ballu, 38 % (35 %) teātra izrāžu, 65 % (61 %) izstāžu, 47 % (28 %) kongresu un citu sanāksmju,

48 % (46 %) dažādu sarīkojumu un 30 % (55 %) sporta sarīkojumu. Neapšaubāmi varam konstatēt, ka ASV latvieši vēl dominē brīvajā pasaulē mākslas un sabiedriskajā novadā, kaut kopsummā un daudzos atsevišķos novados viņu īpatsvars ir mazinājies.

Rosīgākie centri

Ir vispārējs novērojums, ka sarīkojumu ziņā liela rosība ir latviešu sabiedriskajos īpašumos. Tādi ASV ir Gaņezers Mičiganā un Priedaine Ņudžersijā, Kanādā Sidrabene un Saulaine, Vācijā Bērzaine un Anglijā jau minētās Mūsmājas un Straumēni. Tāpat rosība valda arī citos latviešu īpašumos – Daugavas vanagu namā Anglijā un DV namos citos latviešu centros, Melburnas latviešu namā un Sidnejas, Pertas un Brisbenas latviešu namā. Rosība ievērojami pieaugusi vietās, kur no jauna iegūti latviešu nami, piemēram, Toronto latviešu centrā. Tāpēc dibināmam latviešu centram Minsterē šai ziņā ir labas izredzes.

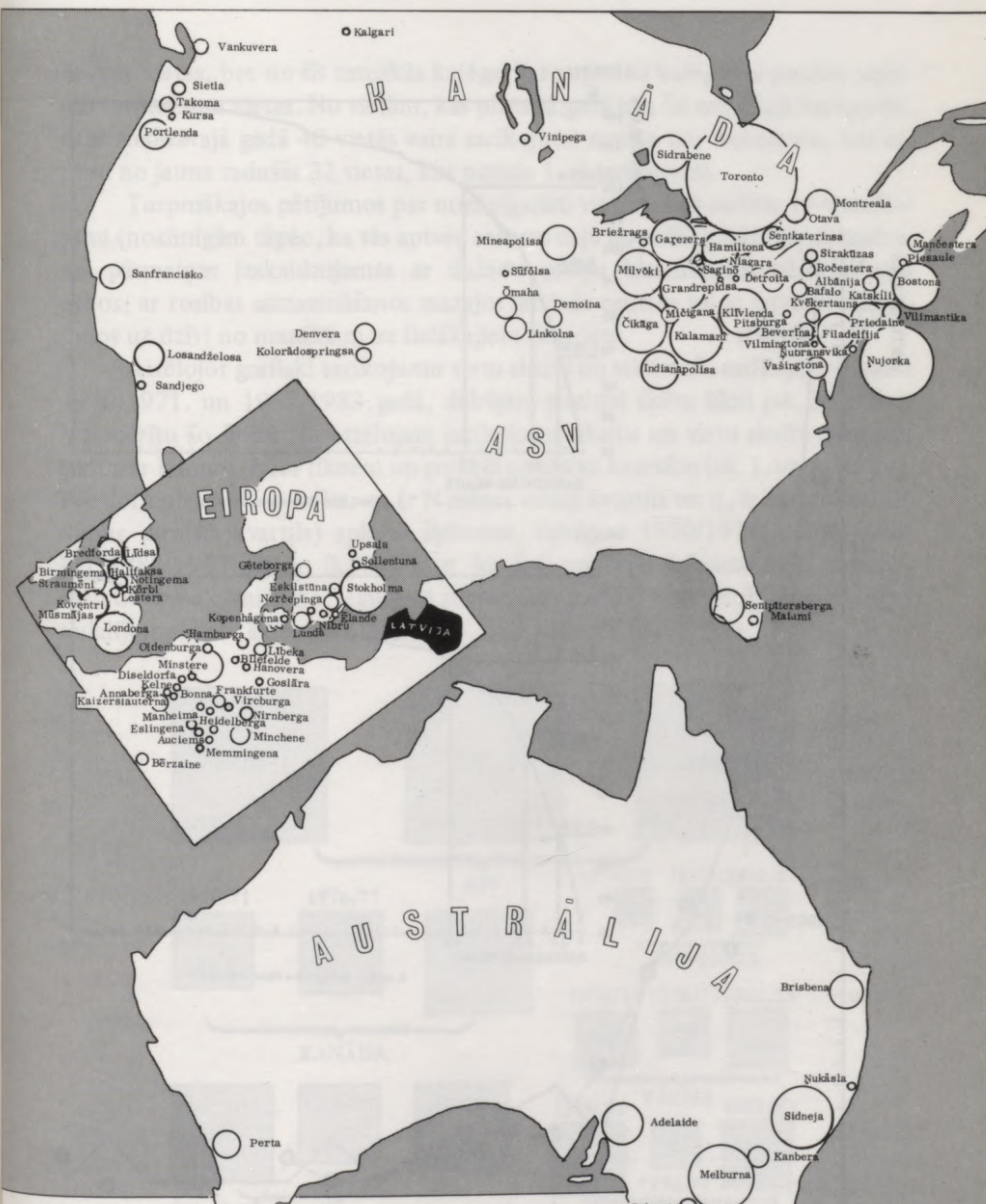
Kuņos latviešu centros ir visvairāk sarīkojumu? Vislielākā un nepārspējamā rosība kā jau agrāk, tā arī 1982/1983. gadā ir bijusi Torontō (279 sarīkojumi jeb 15 % no visiem, bet ja Toronto pieskaitītu Sidrabenes un Bērzaines sarīkojumus, skaits palielinātos uz 308 jeb 16 % no visiem sarīkojumiem). Seko Ņujorka (126), Melburna (100), Sidneja (89) un Čikāga (56).

Vietu grupējums pēc sarīkojumu skaita

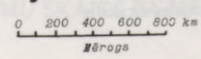
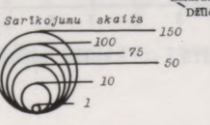
Grupējot vietas pēc sarīkojumu skaita, dabūjam šādu ainu: 1970/1971. gadā bija 92 vietas, kur bija noticis viens līdz četri sarīkojumi, 29 vietas ar 5–9 sarīkojumiem un 36 vietas ar desmit un vairāk sarīkojumiem. Kopā sarīkojumi bija 157 vietās. 1982/1983. gadā 80 vietās notika viens līdz četri sarīkojumi, 30 vietās 5–9 sarīkojumi un 38 vietās desmit un vairāk sarīkojumu. Kopā sarīkojumi notika 148 vietās.

Izsakot procentos no kopējā sarīkojumu vietu skaita, 1970/1971. gadā 1–4 sarīkojumi bija 58,6 % vietu, bet 1982/1983. gadā 54,0 %. 5–9 sarīkojumi bija 18,5 % un 20,3 % vietu, bet 10 un vairāk sarīkojumu 22,9 % un 25,7 % vietu. Tātad vērojama tendence sarīkojumu vietu skaitam samazināties (no 157 uz 148 jeb no 100 % uz 94,3 %). Turklāt ievērojami samazinājies arī vietu skaits, kur notiek 1–4 sarīkojumi, bet nedaudz palielinājies vietu skaits ar pieciem un vairāk sarīkojumiem.

Analizējot pirmo grupu (ar 1–4 sarīkojumiem), redzam, ka 1982/83. gadā šai pašā grupā palikušas 36 vietas (22,9 % no visām vietām 1970/1971. gadā un 24,3 % no visām vietām 1982/1983. gadā). Laikā no 1970/71. līdz 1982/1983. gadam šai zemākajā kategorijā no augstākām kategorijām noslīdēja

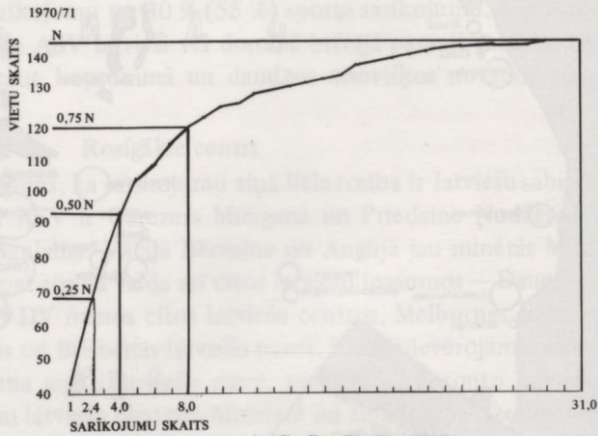
Latviešu sarīkojumi 1982-83

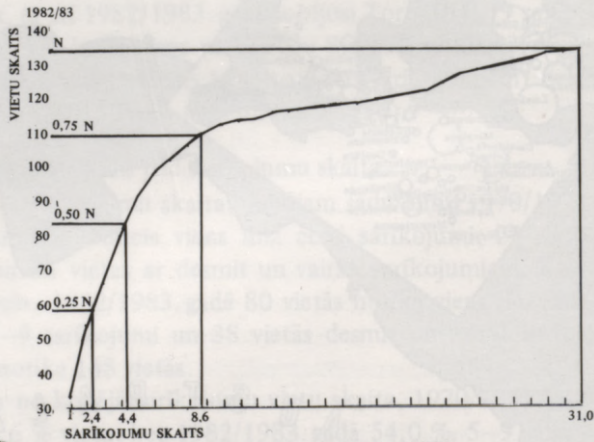
VIETU SKAITS

43
40
35
30
25
20
15
10
5
1
0

SARĪKOJUMU SKAITS

1. attēls: Kumulācija līkne 1970/71

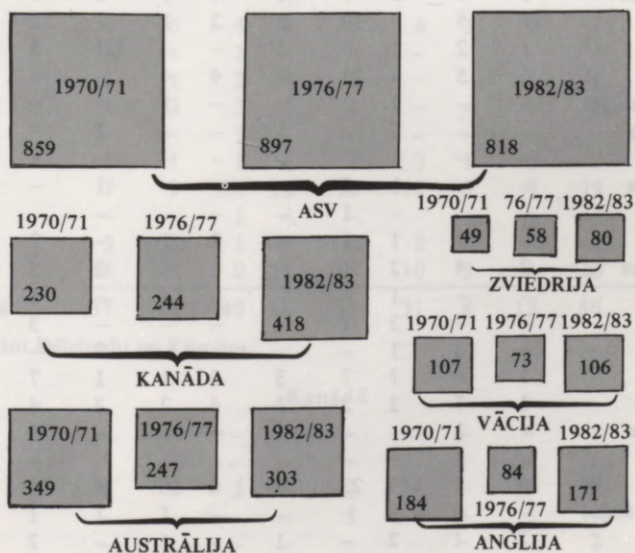
2. attēls: Kumulācija līkne 1982/83

SARĪKOJUMU SKAITS 3. attēls: Sarīkojumu vietas un skaits

desmit vietas, bet no šīs zemākās katēgorijas augstākā katēgorijā pacēlās septiņas sarīkojumu vietas. No vietām, kas pirmajā gadā bija šai zemākajā katēgorijā, otrā analizētajā gadā 40 vietās vairs sarīkojumi nemaz nav konstatēti, bet toties no jauna radušās 32 vietas, kur noticis 1–4 sarīkojumi.

Turpmākajos pētījumos par nozīmīgajām vietām, kur notiek 1–4 sarīkojumi (nozīmīgām tāpēc, ka tās aptver ceturto daļu no visām), būtu jānoskaidro, vai pārmaiņas izskaidrojamas ar dažādu pieeju klasifikācijā salīdzinātajos gados, ar rosības samazināšanos mazajos latviešu centros vai ar latviešu pārcelšanos uz dzīvi no mazākiem uz lielākajiem centriem.

Attēlojot grafiski sarīkojumu vietu skaitu un atbilstošo sarīkojumu skaitu 1970/1971. un 1982/1983. gadā, dabūjam pozitīvi šķību līkni (sk. 3. attēlu). Lai mērītu šo šķībumu, attēlojam sarīkojumu skaitu un vietu skaitu abos šajos gados ar kumulatīvām līknēm un grafiski nosakām kvartilus (sk. 1. un 2. attēlu). Pēc formulas $\frac{q_2 - q_1}{q_2 + q_1}$ (kur q_2 ir N minus otrais kvartils un q_1 ir otrais kvartils minus pirmais kvartils) aplēšot šķībumu, dabūjam 1970/1971. gadam 0,88, bet 1982/1983. gadam 0,86. Zinot, ka šādi aplēstais šķībuma mērs ir minimāli 0 un maksimāli ± 1 , iegūstam priekšstatu par ļoti izteikti šķību sarīkojumu sadalījumu, kaut šķībums 1982/1983. gadā nedaudz mazinājies.

SARĪKOJUMU SKAITS PA VALSTĪM 1970/1971, 1976/1977, 1982/1983

SARĪKOJUMI 1982/1983. GADĀ ATSEVIŠKĀS ZEMĒS

ASV

	Referāti	Atceres	Gadskārtas	Koncerti	Balles	Teātra izrādes	Izstādes	Kongresi uc.	Dažādi	Sporta sarīkojumi	Kopā
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	
Bafalo	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	5
Beverīna	—	—	—	1	—	—	2	—	1	—	4
Bostona	2	4	3	10	5	5	—	2	19	1	51
Briežrags	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	3
Čikāga	7	5	7	9	2	3	5	6	12	—	56
Deitona	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Demoina	—	1	4	—	—	—	—	—	—	1	6
Denvera	—	2	1	2	—	1	—	1	1	—	8
Detroitā	—	2	2	3	1	—	—	1	2	—	11
Elizabete	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Filadelfija	3	—	4	5	2	5	—	1	7	—	27
Garēzers	2	1	2	11	2	2	6	9	5	3	43
Grandrepidsa	6	4	7	3	3	3	2	—	12	4	44
Indianapolisa	1	7	5	3	1	4	1	1	8	—	31
Kalamazū	9	5	3	10	3	2	1	7	12	—	52
Katskili	1	2	1	3	3	—	—	7	5	1	23
Klīvlenda	6	5	4	13	2	4	4	—	6	—	44
Kolorādospringsa	—	—	2	2	—	—	1	—	—	—	5
Konektikuta	—	—	2	—	1	—	—	1	—	—	4
Kursa	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Kvēkertauna	—	—	1	2	—	—	—	1	—	—	4
Lānsinga	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Linkolna	—	1	1	1	—	2	1	—	2	—	8
Losandželosa	2	4	2	1	—	2	—	3	5	—	19
Majami	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2
Mančestera	—	—	2	2	—	—	—	—	3	1	8
Mičigana	—	2	1	—	—	—	—	2	—	1	6
Milvoki	5	4	7	7	3	5	1	1	7	—	40
Mineapolisa	1	7	2	2	3	4	2	3	4	1	29
Ņubransvika	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	2
Ņudzersija	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Nujorka	14	5	13	23	5	4	16	4	36	6	126
Olbani (Albānija)	—	—	3	—	—	—	1	1	1	—	6
Ōmaha	2	1	2	—	1	—	1	—	2	—	9
Piesauļe	—	—	—	—	2	—	—	1	1	—	4

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	Kopā
Pitsburga	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	3
Pokipsi	1	-	1	3	1	1	-	-	3	-	10
Portlenda	-	-	-	6	2	4	1	3	3	-	19
Priedaine	1	1	4	3	3	6	-	-	5	1	24
Ročēstera	-	-	2	-	-	1	-	-	1	-	4
Santjego	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Sanfrancisko	-	2	1	1	-	2	-	1	2	-	9
Sagino	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Sentpītersberga	6	-	3	5	2	1	1	1	1	3	23
Sietla	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	3
Sirakūzas	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	4
Sūfōlsa	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Takoma	-	1	1	-	1	-	-	-	3	-	6
Tolīdo	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	3
Vandavega	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Vašingtona	-	1	2	1	-	2	3	-	2	2	13
Vilimantika	-	1	-	-	-	1	2	-	1	-	5
Vilmingtona	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kopā	71	72	111	135	48	65	52	60	179	25	818

Austrālijā

Adelaide	6	6	4	6	1	4	1	2	7	-	37
Balarata	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	4
Brisbena	2	1	3	4	2	-	-	-	6	6	24
Džīlonga	1	3	3	1	1	-	-	-	1	-	10
Hobarta	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Kanbera	2	1	1	4	2	3	1	3	5	-	22
Melburna*	7	9	14	12	12	12	3	7	19	5	100
Ņukāsla	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Perta	3	3	1	3	2	2	-	-	1	-	15
Sidneja	16	5	9	13	13	10	3	1	16	3	89
Kopā	37	28	40	43	33	31	8	13	56	14	303

*Ieskaitot Dēlsfordu un Kilmōru.

Kanādā

Bērzaine	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Bremptona	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Hamiltona	5	1	2	3	2	4	-	1	7	4	29
Kalgari	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Kesvika	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	3
Kičenera	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	2

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	Kopā
Londona	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
Mežciems	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	3
Miliona	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Montreala	3	1	3	2	—	4	1	2	5	—	21
Niagara	—	—	—	1	3	1	—	—	—	3	8
Otava	—	1	1	1	—	—	1	—	2	—	6
Purvaine	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Saulaine	—	—	—	—	2	2	—	1	1	—	6
Sentkaterinsa	2	—	1	—	3	1	—	1	1	3	12
Sidrabe	6	—	2	2	2	2	2	4	6	2	28
Selberna	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Tālava	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	2
Toronto	74	19	16	39	20	24	9	14	46	18	279
Vankuvera	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	4
Vinipega	1	1	1	2	1	—	1	—	—	—	7
Kopā	91	25	30	51	37	41	14	24	75	30	418

Apvienotajā karalīstē

Almelija	1	—	2	—	1	—	—	2	1	—	7
Bedforda	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Birmingema	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Bredforda	1	1	2	1	2	2	1	—	3	—	13
Dārbi	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Donkastera	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3
Hadersfīlda	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Halifaksa	1	1	3	—	2	—	—	—	—	—	7
Jorkšīra	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
Kārlaila	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kōrbi	1	—	1	1	—	1	—	—	1	—	5
Koventri	—	—	2	—	1	—	—	—	1	—	4
Lestera	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Līdsa	2	2	1	6	2	5	1	—	5	—	24
Londona	2	8	6	3	1	3	—	3	10	—	36
Mensfīlda	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2
Mūsmājas	—	2	4	2	4	1	—	—	3	1	17
Notingema	2	4	1	—	—	—	—	—	1	1	9
Rofanta	2	1	2	—	—	—	—	—	2	—	7
Straumēni	1	—	2	3	5	1	—	5	4	4	25
Vulverhemptona	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2
Kopā	15	19	33	17	19	15	2	10	33	8	171

Vācijā											
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	Kopā
Altetinga	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Annaberga	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	5
Auciems	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Bērzaine	—	—	2	—	—	—	—	1	—	1	4
Bīlefelde	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Bonna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Dīršeide	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Diseldorfa	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2
Eslingena	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	3
Goslāra	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Frankfurte	1	1	—	—	1	—	1	—	1	—	5
Hamburga	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	4
Heidelberga	—	1	—	—	—	—	—	2	2	—	5
Hanovera	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Ingolštate	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kaizerslauterna	—	1	2	—	1	—	—	—	1	—	5
Kērbeka	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Ķelne	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2
Lībeka	—	2	1	2	—	—	—	—	—	—	5
Ludvigsburga	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Manheima	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	3
Memmingena	—	1	1	—	2	—	—	—	—	—	4
Mēnchengladbacha	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Mīnchene	1	1	1	3	1	—	—	—	2	—	9
Mīnstere	2	2	1	5	2	4	1	2	4	3	26
Nirnberga	1	4	1	—	—	—	—	—	—	—	6
Oldenburga	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Vircburga	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Zalcgitere	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kopā	7	19	18	17	10	4	2	10	14	5	106

Zviedrijā											
Ēlande	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Eskilstūna	1	—	—	—	—	1	—	2	—	—	4
Gēteborga	—	—	1	2	—	—	—	—	2	—	5
Gislaveda	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Lunda	1	2	—	—	—	1	—	—	1	—	5
Nibru	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	3
Norčepinga	—	1	—	—	2	1	—	—	—	—	4
Sollentuna	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Stokholma	7	6	3	4	2	11	2	3	11	—	49

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	Kopā
Svenstorpa*	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Talbi**	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	3
Upsala	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Kopā	10	9	8	6	5	14	2	10	16	-	80

*Starp Sēdertelji un Gnestu.

**18 km no Stokholmas.

Dānijā

Kopenhāgena	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Jaunzēlandē

Kraistčerča	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	3
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Venecuēla

Spriežot pēc *Venecuēlas latviešu ev. lut. draudzes vēstīm*, 1982/1983. gadā Karakasā notikušās 18. novembra svinības, Dienvidamerikas latviešu apvienības 4. kongress, kuŗā lasīti arī referāti, un Austrālijas „Saules jostas” uzvedums „Upmaļu saimniece”. Sarīkots pavasaŗa tirdziņš un Jaņu svinības. Valensijā notikusi V. Saules darbu izstāde un Karakasā vēl otra gleznu izstāde.

BALTIJAS UNIVERSITĀTES LATVIEŠU MĀCĪBSPĒKI

Edgars Dunsdorfs

Trimdas pirmajos gados viena no svarīgākajām parādībām bija latviešu, igauņu un lietuviešu akadēmisko mācībspēku dibinātā Baltijas universitāte. Tā darbojās no 1946. līdz 1949. gadam – sākumā Hamburgā, vēlāk Pinebergā pie Hamburgas.

1947. gada beigās Baltijas universitātes rektorāta uzdevumā Lilija Dunsdorfa sakopoja šīs universitātes visu triju tautību (igauņu, latviešu un lietuviešu) mācībspēku biogrāfijas. Universitāte tās publicēja 1948. gada janvārī ar nosaukumu *Who is who at the Baltic University*. Biogrāfijas publicēja pēc šāda plāna: uzvārds, vārds, dzimšanas datums un vieta, tautība, ģimenes locekļi, valodu prasība, izglītība, agrākā un pašreizējā nodarbošanās un amati un publikācijas.

Šo biogrāfiju sakopojumu universitāte iesniedza Britu imperijas universitāšu biroja (Universities Bureau of the British Empire) delegācijai, kas laikā no 1948. gada 5. līdz 7. janvārim ieradās Pinebergā, lai skaidrotu Baltijas universitātes tālāko pastāvēšanu un eventuālo mācībspēku rekrūtēšanu britu universitātēm. Delegācijā ietilpa Notingemas universitātes kolledžas profesors Pīrss (Robert Peers), Birmingemas universitātes profesors Houguds (J. A. Hougoud), Kingsa kolledžas Londonā profesors Normens (F. Norman), Sentdžonsa kolledžas Kembridžā profesors Džopsons (N. B. Jopson), Oksfordas universitātes kolledžas profesors Bouvens (E. J. Bowen) un biroja ģenerālsēkretārs Fosters (J. F. Foster), kā arī sekretāre Margareta Palstra. Kā novērotājs delegācijā piedalījās ASV Kolumbijas universitātes profesors Komedžs (H. Commage).

Pēc intervijām ar mācībspēkiem komisijas sekretāre sastādīja sarakstu (List of Displaced Persons in British zone of Germany with qualifications for academic work). Tajā par intervētajiem mācībspēkiem bija šādas atzīmes: a) Novērtējums – 1) izturēšanās (Bearing), 2) angļu valodas prasme (English), 3) pielāgošanās spēja (Adaptability). b) Ieteikums (Recommendation – if any). c) Intervētās personas, kuŗas nevar ieteikt (Persons interviewed but not recommended for various reasons). d) Speciāli komentāri (Special comments – if any). – BU mācībspēkiem komisija paskaidroja, ka Britu imperijas mācībspēku vecuma robeža ir 65 gadi un par 50 gadiem vecākiem mācībspēkiem ir maz izredžu.

Intervēto mācībspēku novērtējumam sekretāre lietoja šādus apzīmējumus: lieliski (excellent), ļoti labi (very good), labi (good), apmierinoši (fair), neapmierinoši (poor). Dažiem vēl pierakstīts: „a cultured person”; „doubtful, but probably good in own job”; „recommended strongly for use as teacher. . .”. Vairumam noraidīto pierakstīts: „Advanced age”, bet retos gadījumos „Below English standard”.

Bijušos BU studentus varētu interesēt, kā viņu mācībspēki šos eksāmenus izturēja. Par 31 mācībspēku, kuŗu novērtējuma atzīmes izdevās redzēt, rezultāti bija šādi (jāievēro, ka gandrīz par katru personu bija trīs atzīmes): lieliski – 2, ļoti labi – 12, labi – 38, apmierinoši – 22, neapmierinoši – 18. Kā redzams, Gausa līkne ir nošķiebta uz „neapmierinoši” pusi, bet tas lielā mērā izskaidrojams ar pārbaudīto nepietiekamo angļu valodas prasmi. Ir zīmīgi, ka dažas personas ar samērā sliktu novērtējumu savās vēlākajās gaitās aizjūrā zinātniskā un paidagoģiskā darbā izvirzījās ļoti redzamā vietā. Liekas, ka komisijas spriedumos izpaudās, ko varētu nosaukt par „imperiālistisku snobismu”, jo par dažām pārbaudītajām personām bija atzīme – „Pietiekami labs kolonijām” vai „Derēs Kanādai”.

Relatīvi mazā intervēto skaita dēļ nav nozīmes izdarīt salīdzinājumu par to, kā pārbaudē veicās lietuviešiem un igauņiem.

Publikāciju *Who is who at the Baltic University* samazinātā formātā ar mākslinieka Viļa Krūmiņa zīmētu vāku un fakultāšu emblēmām un Vlada Stankas rakstītu paskaidrojumu par Baltijas universitāti otrā izdevumā universitāte izdeva 1949. gadā. Šai izdevumā ietilpinātas vēl citas mācībspēku biogrāfijas, kas iesniegtas pēc pirmā izdevuma publicēšanas.

Tālākajā pārskatā no abiem izdevumiem izrakstīti dati par latviešu mācībspēkiem, ar šifru BUW II apzīmējot publikācijas otro izdevumu. Tā kā par viņiem *Archīvā* jau publicētas sīkākas ziņas, izrakstīts tikai vārds un uzvārds, dzimšanas dati (papildinot ar miršanas datiem) un viņu amats un speciālitāte Baltijas universitātē (neminot administratīvos amatus). Sīkākas biogrāfiskās ziņas atrodamas norādītā *Archīva* sējuma attiecīgajā lappusē. Personām, par kuŗām agrākajos *Archīva* sējumos nav datu, minētas arī vēl citas īsbiogrāfijas parasti atrodamās ziņās.

ĀBELE, Kārlis – 22.VIII 1896 Bauģos–24.I 1961 Adelaidē, Austrālijā – profesors citoloģijā 1946–1949. A XXI 115.

ĀDAMSONS, Kārlis – 16.II 1889 Mazsalacā–30.IV 1958 Ņujorkā – lektors fizioloģijā 1947–1949. A XXI 116, BUW II 2.

BALTIJAS UNIVERSITĀTES MĀKSLINIEKS VILIS KRŪMIŅŠ (1891–1959)

- APINE (SALA), Emīlija – 5.VI 1901 Katlakalnā – asistente botanikā 1946–1948. A XXI 181.
- APINIS, Arvīds – 15.VI 1907 Katvaros–2.V 1979 Velsā, Apvienotajā karalistē – ārk. profesors augu morfoloģijā 1946–1948. A XXI 116.
- APKALNE, Elza – 8.III 1893 Liepājā – angļu valodas skolotāja.
- ĀTRENS, Jānis – 9.VIII 1903 Tiflisā – ārk. profesors dzelzbetona celtniecībā 1946–1949. A XXI 181.
- AUZIŅA, Irīna – 19.XI 1917 Charkovā, Krievijā – asistente matemātikā 1946–1949. A XXI 182.
- BAKŪZIS, Egolfs – 27.V 1912 Kuldīgā – lektors mežkopībā 1947–1949. A XXI 182.
- BALODIS, Jānis – 10.X 1878 Trikātā–4.V 1978 Kanādā – profesors ģeodēzijā un kartografijā 1946–1949. A XXI 117.
- BĒRZIŅA (FELSBERGA), Lūcija – 8.V 1907 Tartū, Igaunijā – ārk. profesore angļu un amerikāņu literātūrā 1946–1949. A XXI 185.
- BĒRZIŅŠ, Arvīds – 26.VIII 1907 Lubānā – lektors grāmatvedībā 1947–1949. A XVI 210, BUW II 15.
- BICKIS, Ivars – 17.XI 1915 Priekules–12.IX 1972 Vinipegā, Kanādā – asistents un lektors zooloģijā 1946–1949. A XXI 120.
- BIKIS, Jūlijs – 25.XI 1895 Mālpupē–7.XII 1969 ASV – lektors arhitektūras teorijā un perspektīvā no 1946. A XXI 120.
- BIĻKINS, Vilis – 6. VII 1887 Zālītē–14. VII 1974 Bīlefeldē, Vācijā – lektors vīduslaiku vēsturē 1946–1949. A XXI 120.
- BIRNBAUMS, Kārlis – a) 18.VII 1895 Liezērē b) LU 1928 mežkop. inženieris c) BU lektors 1948–1949 d) mežkopība e) publ. f) BUW II 171.
- BRAMMANIS, Leo – 25.II 1896 Kalichā, Polijā–30.XII 1974 Stokholmā, Zviedrijā – lektors lauksaimniecības entomoloģijā 1946–1948. A XXI 121.
- BRUNAVS, Pauls – 25.XII 1910 Viesītē – lektors ģeodēzijā un kultūrtechnikā 1946–1949. A XXI 188.
- BŪCĒNA, Marta – 26.II 1907 Rīgā – lektrise franču valodā 1947–1949.
- CAUNA (PRIEDE), Dzidra – 10.XI 1917 Naukšēnos – asistente klīniskā laboratorijā 1947–1948. A XXI 190.
- CAUNA, Nikolajs – 4.IV 1914 Rīgā – lektors anatomijā 1946–1948. A XXI 190.
- CELMŠ, Teodors – 14.VI 1893 Pedelē – profesors sistēmiskā filozofijā no 1946. A XXI 191, BUW II 30.
- CERBULIS, Jānis – 5.XII 1913 Smiltēnē – asistents dārzkopībā 1947–1949. A XXI 191.
- DANČAUSKIS, Aleksandrs – 21.VIII 1908 Cēsīs – lektors būvkonstrukcijās 1946–1948. A XXI 193.
- DRAVNIEKS, Ernests – 19.II 1892 – ārk. profesors dzelzceļu mācībā 1946–1949. A XXI 194.
- DRAVNIEKS, Fricis – 11.VI 1915 Slokā – asistents fizikā 1946–1949. A XXI 194.
- DREIJMANIS, Pāvils – 17.II 1895 Alojā–21.VIII 1953 Adelaidē, Austrālijā – lektors ēku iekārtā un pilsētu būvniecībā 1946–1948, ārk. profesors 1949. A XXI 125.

DREIMANIS, Aleksis – 13.VIII 1914 Valmierā – ārk.profesors ģeoloģijā un petroloģijā 1946–1948. A XXI 194.

DUNSDORFS, Edgars – 20.XI 1904 Saldū – profesors saimniecības vēsturē un statistikā 1946–1948. A XXI 195, XXII 212.

EGLĪTIS, Jānis – 16.XII 1902 Kārļos – ārk.profesors histoloģijā no 1946. A XXI 196, BUW II 41.

EGLĪTIS, Maksis – 13.IV 1892 Mārsnēnos–1.V 1974 Sietlā, ASV – profesors fitopatoloģijā 1946–1949. A XXI 126.

ENCE, Elmārs – 16.X 1908 Rīgā – lektors analitiskā ķīmijā 1946–1949. A XXI 197.

FREIMANE (JĒGERE), Paulīne (Paula) – 20.XII 1886 Vecmokās–22.VIII 1975 Ņujorkā – skolotāja drāmā. A VIII 225.

GROŠS, Jānis – 18.IX 1906 Tukumā – lektors elektrotehnikā 1948–1949. A XXI 201, BUW II 50.

GROTĀNS, Atis (Oto) – 21.VII 1901 Biržos–8.XII 1968 Čikāgā, ASV – ārk.profesors salīdzināmā anatomijā, vēlāk profesors 1946–1949. A XXI 130.

GULBIS, Fricis – 19.I 1891 Nodegos, Kurzemē–14.I 1956 Hamiltonā, Kanādā – profesors fizikā 1946–1948. A XXI 132.

ĢĒLIŅŠ, Eduards – 20.XI 1883 Ezerē–18.III 1978 Vašingtonā (Kolumbijas apg.), ASV – profesors teorētiskā mehanikā un matemātikā 1946–1949. A XXI 202, XXII 213.

INVEISS, Jānis Hugo – 12.XI 1896 Līgatnē–21.VII 1981 Milvōkī, ASV – profesors termodinamikā un spēkmašīnās 1946–1949. A XXI 203, XXII 213.

JĀKOBSONS, Eduards – 7.VI 1896 Kalētos–31.XII 1969 Kanādā – profesors būvkonstrukcijās un tiltu būvē 1946–1949. A XXI 133.

JĀKOBSONS, Konstantīns – 26.II 1908 Jēkabpilī–1.XII 1978 Grāftonā, Ohaiō, ASV – privātdocents chirurgijā 1946. A XXI 133.

JĒGERE-FREIMANE – sk.: FREIMANE.

KAINAŠS, Jānis – 15.VI 1885 Rīgā–13.I 1958 Sanpaulō, Brazīlijā – lektors ūdensbūvēs 1946–1949. A XXI 134.

KANAVIŅŠ, Edvigs – 21.X 1903 Jaungulbenē – lektors ģeodēzijā un hidrogrāfijā 1946–1948, ārk.profesors 1949. A XXI 210.

KĀRKLIŅŠ, Jānis – 21.IX 1877 Rembatē–22.VI 1955 Olbanī, ASV – profesors tautsaimniecībā un komerczinībās 1946–1949. A XXI 135.

KĀRKLIŅŠ, Kārlis – 9.V 1888 Kauguros–17.XII 1961 Mārsī, Ņujorkas stātā, ASV – profesors latviešu literātūrā 1946–1949. A XXI 135, BUW II 68.

KĻAVIŅŠ, Kārlis – 15.I 1911 Bauskā – lektors jurisprudencē, vēlāk ārk.profesors 1946–1948. A XXI 212.

KROMS, Antons – 22.X 1905 Kalncempjos–9.IV 1977 ASV – lektors siltumtehnikā 1946–1949. A XXI 137.

KRUGĻEVSKA, Ludmilla – 29.V 1895 Tartū, Igaunijā – lektriše krievu valodā 1946–1949. A XXI 214.

KUKAINIS, Roberts – 5.V 1913 Rīgā–20.IV 1971 Cincinatī, Ohaiō, ASV – lektors angļu valodā un korespondencē 1946–1949. A XXI 214, XXII 215, BUW II 80.

KUNDZIŅŠ, Andris – 22. VI 1920 Rīgā – asistents ģeometrijā un celtniecībā 1948–1949. A XIII 198, BUW II 81.

KUNDZIŅŠ, Haralds – 11. XI 1898 Smiltēnē–19. VI 1981 Halifaksā, Kanādā – lektors arhitektūras vēsturē un iekštelpu arhitektūrā 1946–1949. A XXI 216, XXII 215.

KUNDZIŅŠ, Kārlis – 12. IV 1883 Smiltēnē–9. VIII 1967 Sietlā, ASV – profesors reliģijas vēsturē 1948–1949. A XXI 138, BUW II 83.

KUNDZIŅŠ, Pauls – 4. II 1888 Smiltēnē–8. XI 1983 Halifaksā, Kanādā – profesors arhitektūrā 1946–1949. A XXI 216.

LABUTINS, Aleksandrs – 24. VIII 1880 Rīgā–21. VI 1970 Šveicē – profesors būvstatikā 1946–1949. A XXI 139.

LĀCIS, Hugo – a) 1. XI 1891 Drustos–17. IV 1953 Vācijā b) JLA: Dr. agr. c) BU ārk. profesors lauksaimniecībā 1946–1948. A XXI 139.

LAPIŅŠ, Kārlis – 14. VII 1909 Vestienā – lektors dārzkopībā 1946–1949. A XXI 217, XXII 215.

LAUBE, Eižens – 25. V 1880 Rīgā–21. VII 1967 Portlandā, Oregonā, ASV – profesors klasiskā arhitektūrā 1947–1949. A XXI 139.

LAZDIŅŠ, Niklāss – 17. XII 1906 Krustpilī – lektors ģeografijā 1947–1949. A XXI 218.

LEIMANIS, Eižens – 10. IV 1905 Kocēnos – ārk. profesors matēmatikā 1946–1948. A XXI 219.

LIEPIŅŠ, Aleksandrs – 8. XII 1880 Taurupē–21. VII 1971 Pinebergā, Vācijā – profesors organiskā ķīmijā 1946–1949. A XXI 140.

LIEPIŅŠ, Roberts – a) 31. V 1886 Taurupē b) Bāzeles U 1912 Ph.D. c) LU asistents no 1920, priv.-docents 1930–1938; JLA asistents 1938–1940, lektors 1940–1944; BU ārk. profesors 1948–1949 d) mežu tehnoloģija e) publ. f) LUB 273, BUW II 173.

LINDE, Alfrēds – 7. IX 1891 Jēkabpilī – lektors krimināltiesībās 1947–1949 A XXI 221.

LŪSIS, Oskars – 20. I 1916 Krievijā – asistents zoofizioloģijā 1946–1948. A XXI 222.

MAČS, Vilfreds – a) 16. VIII 1898 Balvos b) LU 1930 mag. oec. c) BU asistents grāmatvedībā un uzņēmumu saimniecībā 1947–1949.

MAULICA – sk.: VĪKA.

MEŅĢELIS, Jānis – 17. IX 1898 Rīgā–19. X 1949 Vācijā – lektors neorganiskā ķīmijā 1946–1949. A XXI 142.

METNIEKS, Arvīds – 6. XI 1919 Skaņkalnē – asistents fizikā 1946–1949. A XXI 224.

MITENBERGS, Aleksandrs – 14. VII 1915 Jekaterinburgā, Krievijā–6. VIII 1974 Kolumbusā, ASV – lektors un ārk. profesors tehniskā zīmēšanā un mašīnu projektēšanā 1946–1949. A XXI 143.

MUIŽNIEKS, Jānis – 27. II 1911 Rīgā – ārk. profesors aerodinamikā 1946–1949. A XXI 225.

PAKALNS, Alfrēds – 20. VI 1902 Cirgaļos–13. I 1960 Luisvilā, Kentukī, ASV – lektors mikrobioloģijā 1946–1949. A XXI 144, BUW II 117.

PAVASARS, Helmers – 19. V 1903 Lejasciemā – ārk. profesors mūzikas teorijā un kompozīcijā, mūzikas direktors un universitātes studentu kora diriģents 1946–1949. A XXI 229.

PĀVELS, Richards – 8. V 1877 Talsos–3. X 1958 ASV – profesors sanitārtehnikā 1946–1949. A XXI 144.

PĒTERSONS, Pēteris – a) 3. VI 1900 Naukšēnos b) LU 1938 mežkop. inženieris c) BU lektors 1948–1949 d) mežkopība e) publ. f) BUW II 176.

PILPE, Laimonis – 14. I 1916 Baižkalnā – lektors mehanikā 1946, ārk. profesors 1947–1949. A XXI 230.

PLAUDE (SKRODELE, dz. ĀDMINE), Liene – 26. XII 1898 Mazsalacā – ārk. profesore lopkopībā 1946–1949. A XXI 231.

PRĪMANIS, Jēkabs – 12. III 1892 Ādažos–22. XI 1971 Pitsburgā, ASV – profesors anatomijā 1946–1948. A XXI 145.

PUKŪTE, Aleksandrs – a) 30. XI 1912 Rīgā b) stud. LU dabzinātnes 1933–1943 c) BU asistents augu anatomijā 1947–1949 f) BUW II 125.

PUNKA, Andrejs – 9. IV 1899 Pēterpilī–12. VII 1982 Merilendā, ASV – lektors lauksaimniecības vēsturē 1946–1947. A XXI 232, XXIII 229.

PUTNIŅŠ, Pauls – 14. VII 1903 Rīgā–25. XI 1973 Vašingtonā (Kolumbijas apg.), ASV – ārk. profesors meteoroloģijā 1946–1949. A XXI 146.

RAFAELS, Ringolds – 18. II 1895 Vircavā–8. XI 1970 Īstarendžā, Ņudžersijā, ASV – ārk. profesors termodinamikā 1946–1949. A XXI 146.

RAIMONDA – sk.: SVEDBORGA.

RAISTERS, Augusts – 2. III 1888 Rankā–9. II 1967 Holivudā, Losandželosā, ASV – profesors lauksaimniecības būvniecībā 1947–1949. A XXI 147.

RITERIS, Oļģerts – a) 7. VI 1907 Rīgā b) LU 1934 technol. inženieris c) BU lektors 1948–1949 d) tehnoloģija f) BUW II 174.

ROZENAUTERS, Nikolajs – 8. XII 1890 Svētē–21. III 1970 Kuksvilā, Tenesī, ASV – profesors kinēmatikā 1946–1948. A XXI 148.

ROŽULAPA, Jūlijs – 30. III 1911 Grundzālē–3. VIII 1963 Melburnā, Austrālijā – asistents fizikā 1946–1949. A XXI 148.

RUBENIS, Oļģerts – 10. VI 1905 Skujenē – lektors augsnes zinībā 1946–1949. A XXI 236.

RUTMANIS, Jānis – 5. VIII 1894 Lubānā–27. I 1978 Grandrepidsā, ASV – ārk. profesors dzīvotājumu būvniecībā 1946–1949. A XXI 149.

SIKSNA, Reinhards – 17. X 1901 Liepājā–4. XII 1975 Upsalā, Zviedrijā – ārk. profesors fizikā 1946, profesors 1947. A XXI 149.

SLAUCĪTĀJS, Leonīds – 10. IV 1899 Jaunlaicēnē–12. IX 1971 Sidnejā, Austrālijā – profesors ģeofizikā 1946–1948. A XXI 150.

SLAUCĪTĀJS, Sergejs – 6. XI 1902 Jaunlaicēnē–23. IX 1982 Arģentīnā – ārk. profesors matēmatikā 1946–1948. A XXI 242, XXIII 230.

STUDENTS, Pēteris – a) 17. VII 1896 Valkā b) stud. LU un JLA c) BU lektors mežu izmantošanā 1949 f) BUW II [177].

SVEDBORGA (RAIMONDA, BĒRZIŅA, dz. DZINĒJA), Anna – 1. II 1903 Jaungulbenē–27. XI 1977 Karakasā, Venecuēlā – lektrese zobārstniecībā 1946–1949, docente 1949. A XXI 152, BUW II 130.

ŠPRINGS, Arturs – 15. VIII 1876 Skrundas pagastā–22. XII 1959 Hamburgā, Vācijā – lektors vācu valodā 1946–1949. A XXI 154.

ŠTAUVERS, Jānis – a) 8. I 1910 Rīgā b) b. LU 1936 c) JLA asistents entomoloģijā 1942–1944; BU lektors medicīnā 1948–1949 e) publ. f) BUW II 175.

ŠTRAUCHS, Fēlikss – 13. XI 1881 Ventspīlī–1952 Vācijā – lektors vācu valodā 1946–1949. A XXI 154.

ŠTURMA (HAUZENBERGA), Edite – 24. XI 1901 Svētciemā–28. III 1983 Bonnā, Vācijā – ārk. profesore baltu valodās 1946–1949 A XXI 246, XXIII 230.

ŠTURMS, Eduards – 3. X 1895 Rīgā–21. I 1959 Bonnā, Vācijā – ārk. profesors arhαιoloģijā, vēlāk profesors 1946–1949. A XXI 154.

ŠULCS, Jānis – 22. VIII 1885 Lielstraupē–8. IX 1979 Grāftonā, Ziemeļdakotā, ASV – profesors chirurgijā 1946–1948. A XXI 154.

ŠULCS, Lotārs – 30. XI 1904 Vidrižos – profesors starptautiskajās tiesībās 1946–1949. A XXI 246.

TREIJA, Māra – 21. IX 1916 Orenburgā, Krievijā – asist. zobārstn. 1946–1947.

VĒRZEMNIEKS, Emīls – 31. VII 1911 Palsmanē – lektors tautsaimniecības teorijā 1946–1949. A XXI 251.

VĒTRA, Nikolajs – 1. VII 1897 Tīrzā–17. IX 1955 Čikāgā, ASV – ārk. profesors medicīnā 1946, profesors 1947–1949. A XXI 160, BUW II 160.

VĒVERBRANTS, Arnolds – a) 21. VI 1900 Palsmanē b) LU 1929 ārsts, 1943 Dr. med. c) BU lektors neuroloģijā 1946–1949 e) publ. f) BUW II 161.

VĪGRABS, Juris – 26. IX 1881 Lazdonā–14. VI 1958 Getingenā, Vācijā – lektors vācu valodā 1946–1949. A XXI 160.

VĪKA (atr. MAULICA, dz. BŪCĒNA), Lidija – 3. IV 1898 Novgorodā, Krievijā – lektrese italiešu valodā 1947. A XXI 252.

VĪKSNĪŠ, Nikolajs – 13. VII 1893 Nītaurē–10. VI 1976 Filadelfijā, ASV – lektors krievu valodā 1946–1948. A XXI 160.

VITĒNS, Zigfrīds – 10. II 1908 Rīgā–20. X 1981 Minsterē, Vācijā – ārk. profesors vācu literātūrā 1946–1949. A XXI 253, XXII 222.

VĪTOLS, Jēkabs – 30. VIII 1877 Jaunjelgavā–7. XII 1961 Sidnejā, Austrālijā – profesors tēlotājā ģeometrijā 1946–1948. A XXI 162.

ZĀNS, Verners – 15. VII 1904 Vaidavā–6. IX 1961 Kingstonā, Jamaikā – ārk. profesors ģeoloģijā 1946–1948. A XXI 163.

ZAUBE, Jānis – 9. V 1915 Alsviķī–3. VIII 1980 Čikāgā – lektors latviešu valodas fōnētikā 1946–1949. A XXI 163, BUW II 167.

ZEMGALS (agrāk: BORKOVSKIS), Jānis – 24. VI 1894 Keidasos, Lietuvā – lektors mākslā (arhitektūras fak.) 1946–1947. A XXI 255.

ZIRNIS, Pēteris – 18. VII 1902 Kauguros–10. V 1976 Ņujorkas stātā, ASV – lektors iekšējās slimībās 1946–1949. A XIV 366, XXI 164.

ŽUBECKIS, Edgars – 27. XII 1902 Vircavā – ārk. profesors augļu un dārzeņu tehnoloģijā 1946–1947. A XXI 257.

IN MEMORIAM

PAULA KUNDZIŅA PIEMIŅAI

Edgars Dunsdorfs

Latvijas un Baltijas universitātes arhitektūras fakultātes profesors un dekāns miris 95 gadu vecumā Hamiltonā, Kanādā 1983. gada 8. novembrī. Par viņu sēro ne vien latviešu arhitekti visā pasaulē, bet arī viņa daudzie draugi, kas piemin sirsniņu tautieti.

Pauls Kundziņš bija piedzimis 1888. g. 4. februārī Smiltēnē mūsu ievērojamā kultūras darbinieka mācītāja, vēlāk prāvesta, Dr. Kārļa Kundziņa ģimenē. 1913. gadā viņš beidza Rīgas politehnisko institūtu ar inženiera un arhitekta gradu. Pēc papildināšanās ārzemēs viņš strādāja vēlākā profesora Eižena Laubes arhitektūras birojā līdz Pirmā pasaules kara sākumam. Kara laikā Kundziņš ir arhitekts Taškentas dzelzceļu virsvaldē. Atgriezies Latvijā, viņš 1918. gadā vada Smiltēnē tehniķu kursus un no 1918. līdz 1919. gadam ir Smiltēnes vidusskolas direktors. No 1919. gada 5. septembra viņš ir LU arhitektūras fakultātes docents, piedaloties fakultātes organizēšanā, vada arhitektūras darbnīcu un lasa lekcijas par Latvijas tēlotāju

Dr. Ēriča Beklera (Böckler) fonda medaļu „Mare Balticum” Paulam Kundziņam piešķīra 1982. gadā.

mākslu, Latvijas architektūru un pieminekļu uzturēšanu. 1921. gadā Kundziņš ir vecākais docents, 1933. gadā aizstāv doktora disertāciju par dzīvojamo riju Latvijā, iegūstot architektūras doktora gradu, un fakultāte viņu ievēl par profesoru. 1922–1924. un 1936–1938. g. viņš ir fakultātes dekāns un darbojas universitātē arī citos amatos. Kopš Pieminekļu valdes dibināšanas viņš bija tās loceklis.

Pauls Kundziņš ierosināja Brīvdabas mūzeja dibināšanu un no 1928. līdz 1934. gadam bija tā vadītājs, aktīvi piedaloties mūzeja iekārtošanā. Šis mūzejs pastāv vēl tagad. Viņš bija arī Latvijas arhitektu biedrības dibinātājs un no 1933. līdz 1935. gadam tās priekšnieks. Autoritārajā laikmetā viņš ir Tirdzniecības un rūpniecības kameras loceklis un Profesiju kameras vicepriekšsēdis.

Viņa zinātniskās publikācijas 1933. un 1935. gadā izpelnās Krišjāņa Barona fonda prēmiju un 1935. gadā divas Kultūras fonda prēmijas. Viņš apbalvots arī ar Triju zvaigžņu ordeņa 4. un 3. šķiru. Paula Kundziņa darbība kļūst pazīstama arī ārzemēs. 1935. gadā viņu ievēl par Gustava Ādolfā akadēmijas kārtējo biedru Upsalā, Zviedrijā un 1938. gadā par Igaunu zinātnes biedrības korespondentu.

Viņa veidotā jaunceltne bija baznīca Iksķilē (1932), baznīcu restaurācija un jaunceltneš Cesvainē (1929), Jelgavā Annas baznīca (1930), baznīcas Vangažos un Ventspilī (1935), Talsos un Raunā (1937), Jāņa baznīca Cēsīs un Jēzus baznīca Rīgā (1938) uc. Viņš cēla Tautas namu Jaunpilī (1931), Saldus pagastnamu (1936), Dobeles latviešu biedrības namu (1939) un daudz citu sabiedrisko un privāto celtnu, kas īsumā pieminētas *Archīva* XIII sējuma 198–199. lpp.

1944. gadā Pauls Kundziņš devās trimdā uz Vāciju un no 1946. līdz 1949. gadam bija Baltijas universitātes architektūras un inženierzinātņu fakultātes profesors un dekāns Hamburgā un Pinebergā, 1948. gadā uzņemoties arī Baltijas universitātes viceprezidenta pienākumus. 1949. gadā viņš izceļoja uz Zviedriju, kur strādāja Zviedrijas folkloras institūtā. Viņš piedalās Latviešu akadēmiskās organizācijas dibināšanā un ir tās priekšsēdis, nodibina žurnālu *Architektu* un to rediģē (no 1950. gada), atjauno Latvijas arhitektu biedrību.

1952. gadā Pauls Kundziņš pārceļas uz dzīvi Halifaksā, Kanādā. Tur viņš strādā par arhitektu, un Novoskočas arhitektu apvienība 1968. gadā viņu ievēl par savu godabiedru. Halifaksā rodas viņa monumentālais darbs *Latvju sēta*, kas iznāk Daugavas apgādā 1974. gadā. Šī grāmata ir paliekams pieminekļis latviešu lauku mājām, kas tagad pakļautas iznīcībai. 1978. gadā Paulam Kundziņam piešķir trimdas Tautas balvu. Parādīto atzinību vairs nepiedzīvoja

viņa pašai dziedīgā un gādīgā dzīvesbiedre Milda (dzimusi Siliņa), viņa neaizstājamais palīgs un atbalsts ģimenes (divu meitu un dēla) audzināšanā.

Archīva VII sējumā Pauls Kundziņš publicēja rakstu „Latviešu tautas celtniecība starptautiskā jomā” un XIII sējumā „Latvijas celtniecības darbinieki piecos gadsimtešos”.

Archīva redaktors sajūt par lielu pagodinājumu, ka Pauls Kundziņš viņu uzskatīja par savu draugu. Sī draudzība radās kopējā darbā Baltijas universitātē, un draudzīgā sarakste turpinājās līdz pat pēdējam laikam, kaut atradāmie dažādās pasaules malās.

PROFESORU DR. VIKTORU LĪNI PIEMINOT

Nikolajs Zoldners

Septīto vispārējo ASV latviešu dziesmu svētku laikā Milvōkī 1983. gada 2. jūlijā pēkšņi aizgājis mūžībā emeritprofessors Dr. Viktors Līnis.

Viņš piedzimis 1916. g. 14. septembrī Rostovā pie Donas, Krievijā. Atgriezoties Latvijā no Pirmā pasaules kara bēgļu gaitām, Līņu ģimene apmetās Rīgā. Pēc Rīgas 1. pamatskolas un 1. ģimnazijas pabeigšanas Līnis 1934. gadā iestājās Latvijas universitātes matēmatikas un dabas zinātņu fakultātē, kur beidza 1940. gadā. Studiju laikā viņš iestājās akadēmiskajā vienībā Austrumā.

Pēc pāris gadu darba par vidusskolas skolotāju Līni iesauca Latviešu leģionā. Kara gaitās viņu ievainoja, un kara beigās, veseļodamies Vācijā, viņš nonāca amerikāņu armijas gūstā un pēc brīvīšanas uzturējās DP nometnē Vircburgā. Sazinājies ar savu māsu, Līnis no Vācijas izceļoja pie viņas uz Zviedriju.

1948. gadā viņš izceļoja uz Kanādu, kur kādu laiku strādāja farmā pie radiem Albertas provincē, pēc tam par audzinātāju kādas lauksaimniecības skolas internātā. Lai turpinātu izglītību, Līnis 1950. gadā pārcēlās uz Montreālu, kur Mekgila universitātē no 1951. līdz 1953. gadam ieguva „MSc” un „Ph.D.” gradu. Līdz 1954. gadam viņš bija lektors matēmatikā Saskačevanas universitātē, no kurienes viņu aicināja uz Otavas universitāti. Sākumā viņš tur bija asistents, tad ārkārtas profesors, līdz kamēr 1958. gadā kā profesors pārņēma matēmatikas nodaļas vadību un šai postenī nostrādāja līdz 1972. gadam. Viņa mērķtiecīgajā vadībā nodaļas sastāvs 15 gadu laikā pieauga no trim uz 30 mācībspēkiem, un nodaļā izveidoja modernu augstākās pakāpes studiju programmu.

Profesors Līnis bija izcils zinātnieks un iecienīts audzinātājs. Viņš mācēja ieinteresēt ne tikai matemātikas studentus, bet veltīja arī sevišķu vērību matemātikas mācīšanai dažādu pakāpju skolās. 1973. gadā viņš bija viens no COMA (Karltonas un Otavas matemātikas apvienības) un tās žurnāla *Crux Mathematicorum* dibinātājiem un ilggadīgs līdzstrādnieks. Līnis ir publicējis pāri par 40 darbu – gan matemātikas analizē un ģeometrijā, gan arī matemātikas vēsturē un filozofijā. No 1975. līdz 1977. gadam viņš bija Kanādas matemātikas vēstures un filozofijas biedrības prezidents. Apbalvots 1980. gadā ar OCUFA (Ontario universitāšu mācībspēku apvienību federācijas) godadiplomu par ļoti sekmīgu mācīšanu (Award for Excellence in Teaching) un jaunu talantu izaudzināšanu studējošo vidū.

Līnim aizejot atpūtā, viņu godināja fakultātes vadības un kollēgu sarīkotā atvadu ceremonijā 1982. g. 21. oktobrī, pasniedzot sienasplāksni ar atzinības ierakstu par darbu, ko viņš veicis, izveidojot dabas zinību un inženierzinātņu fakultātes matemātikas nodaļu. Bez tam viņa nopelnu atzīmēšanai fakultātes mācībspēki nodibināja profesora V. Līņa stipendiju fondu Otavas universitātē.

1982. gadā profesoru V. Līni ievēlēja par Latviešu akadēmisko mācībspēku un zinātnieku apvienības (LAMZA) prezidentu. Viņš aktīvi piedalījās Latviešu inženieru apvienības (LIA) darbā gar jauno *Latviešu tehniskās terminoloģijas vārdnīcu*, kārtojot matemātikas terminus, kā arī referējot LIA rīkotajos zinātniskajos kongresos.

Aktīvi piedaloties Otavas latviešu sabiedriskajā dzīvē, profesors Līnis pārstāvēja latviešus kopīgajās baltiešu akcijās, bieži iesūtīja rakstus laikrakstiem un piedalījās polemikās, aizstāvot apspiesto tautu tiesības. Liels atbalsts darbā bija viņa dzīvesbiedre Vilma (dzimusi Krēsliņa) ar agronomes izglītību.

Viktora Līņa aiziešana mūžībā ir liels zaudējums latviešu sabiedrībai, kas sāpīgi jūtams ne tikai Otavā, bet arī citur. Viņam pēdējās atvadas dot 1983. g. 7. jūlijā bēru namā ieradās kupls izvadītāju pulks. No Otavas universitātes ar rektoru Gindonu (R. Guindon) un senāta locekļiem priekšgalā svinīgā gājienā piedalījās ap 50 profesoru krāšņajos talāros. Rektors aizgājējam veltīja ļoti atzinīgus vārdus kā zinātniekam un kā kollēgam. Garākā runā no viņa atvadījās matemātikas nodaļas vadītājs Deruā (Marcel Déruaz). Akadēmiskās vienības Austruma vārdā atvadījās J. Ruskis un Z. Epners, no LAMZA runāja prof. G. Šubiņš, no LNAK un Otavas latviešu sabiedrības – Dr. E. Pārups, no igauņiem – T. Heinmā (Heinmaa), no lietuviešiem – V. Radzus (Radzius) un no bijušajiem karābiedriem – K. Počs.

Papildus vainagiem un ziedu klāstam daudzi ziedu vietā nodeva ziedojumus prof. V. Līņa stipendiju fondam pie Otavas universitātes un Latvijas brīvības fondam pie PBLA, kopā ap \$ 2000 vērtībā. Tas viss norāda uz lielo cieņu un mīlestību, ko netaisīti baudīja darba kollēgu vidū un latviešu sabiedrībā.

OLGERTS ROZĪTIS (1912–1984)

Kārļa Zariņa fonda valdes loceklis Olgerts Rozītis miris 1984. g. 23. martā Melburnā. Viņš piedzimis 1912. g. 2. jūlijā Pēterpilī virsnieka ģimenē. Izglītību Rozītis guva Rīgas pilsētas 2. ģimnazijā. Angļu valodas institūtā viņš ieguva ģimnazijas skolotāja tiesības un Latvijas universitātē tieslietu maģistra gradu par diplomdarbu „Vidzemes 1804. un 1819. gada zemnieku likuma salīdzinājums”. Tieslietas Rozītis pārstudēja Melburnas universitātē, iegūstot „LLB” gradu 1973. gadā.

Ar 1935. gadu viņš iestājās Latvijas ārlietu ministrijas dienestā un no 1938. līdz 1952. gadam bija Latvijas sūtniecības sekretārs Londonā, pārdzīvojot smagos gadus, kad okupanti iznīcināja jeb, kā Rozītis teica, pagaidām apturēja Latvijas neatkarību. Šai grūto pārdzīvojumu laikā viņš 1942. gadā noorganizēja *Londonas avīzi*, bija tās pirmais redaktors un, kad avīzei nodibinājās pārvalde, tās pirmais priekšsēdis. Viņš bija arī 1941. gadā dibinātās Latvju biedrības Lielbritānijā pirmais padomes priekšsēdis.

1952. gadā sūtnis Kārlis Zariņš Olgertu Rozīti pārceļ uz Austrāliju par Latvijas konsulāro pārstāvi. Viņš apmetās Melburnā un darbojās kā Latvijas godakonsula Mekomasa sekretārs. Kad 1959. gadā Melburnā nodibinājās Kārļa Zariņa fonds, sūtnis starp pārējiem šī fonda locekļiem iecēla arī Rozīti. Tūlīt pēc ierašanās Melburnā Rozītis aktīvi piedalās latviešu sabiedriskajā dzīvē, uzņemas Melburnas latviešu biedrības Daugavas skolas vēstures skolotāja pienākumus, rīko referātus un iesaistās par līdzstrādnieku Melburnā izdotajā avīzē *Austrālijas latvietis*. Atšķirīgu raksturu dēļ, diemžēl, rodas nesaprašanās ar avīzes īpašnieku, un Rozīša līdzdalība avīzē izbeidzas — turpmāk viņš sūta regulāru korespondenci savai pašā dibinātajai *Londonas avīzei*.

Nākošā krīze nāk 1974. gadā. Austrālijas ministru prezidents Edvards Gofs Vitlams, būdams ārlietu ministra vietas izpildītājs, nesazinoties ar savu valdību, 1974. g. 3. jūlijā nolēma atzīt *de jure* Baltijas valstu iekļaušanu Padomju savienībā. Austrālijas iedzīvotāji to uzzināja tikai pēc mēneša, 3. augustā, kad presē parādījās Reitera ziņojums no Maskavas. Latvijas godakonsulu

Mekomasu atcēla 15. augustā, kas apliecina valdības juceklīgo rīcību, kad neatzītas valdības konsulāts bija darbojies pusotra mēneša. Latviešos Austrālijā (un visā brīvajā pasaulē) radās liels sašutums, un sākās demonstrācijas, preses kampaņa un opozīcijas pārliecināšanas darbs, prasot solījumus, ka, opozīcijai nākot pie varas, Vitlama lēmumu atcels. Sākumā arī Rozītis piedalījās šai akcijā, piemēram, dodot interviju Sidnejas laikrakstam *Sun-Herald* (1974. g. 18. augustā). Intervijā viņš izteica pārliecību, ka Latvija atgūs brīvību un ka latviešu politiskās nākotnes cerības ir latviešu kultūras spēkā.

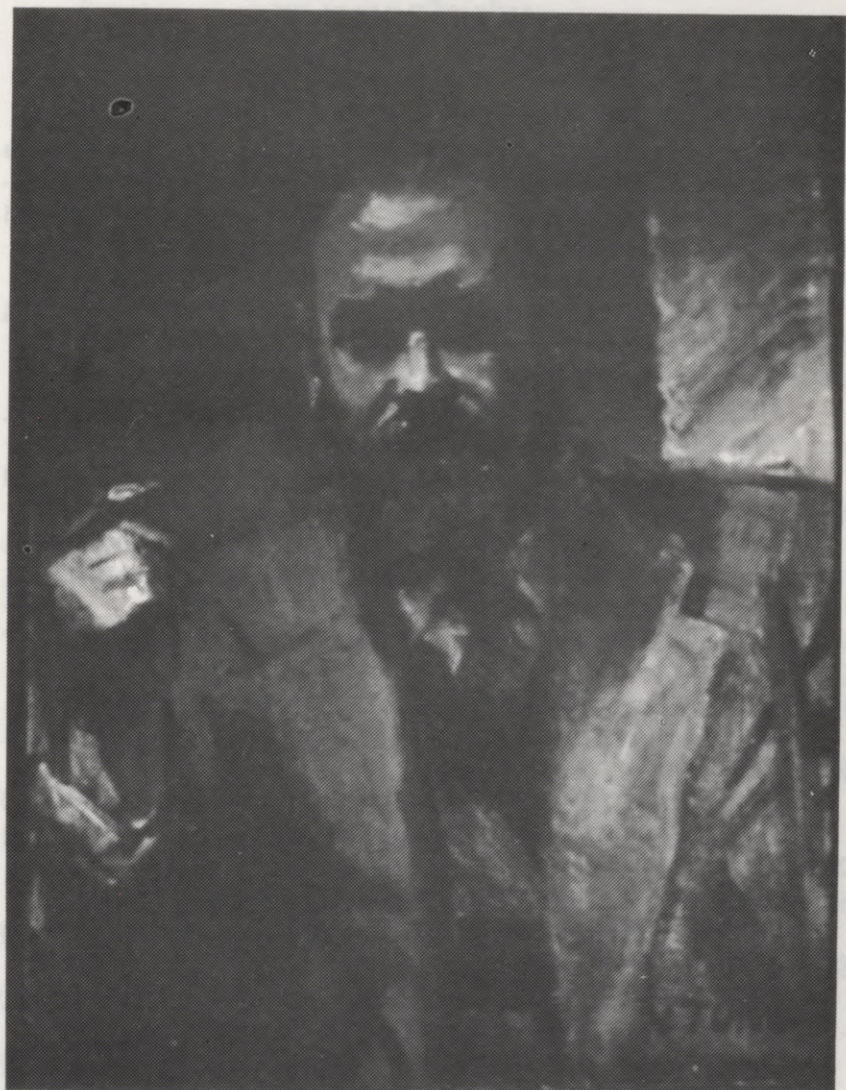
Atceltais Latvijas godakonsuls Mekomass tomēr ieteica Rozītim kā personai, kas nav Austrālijas pavalstnieks, atturēties no līdzdalības Austrālijas iekšējā politikā, tādēļ Roziša politiskā darbība apsika. Tie, kas apstākļus nezināja, un to skaitā bija kā viņa draugi, tā arī nedaudzie pretinieki, šo atturību viņam ņēma ļaunā. Tas Rozīti stipri sarūgtināja, un pēc atteikšanās no skolotāja darba un arī slimības dēļ viņš pilnīgi atrāvās no darbības latviešu sabiedrībā.

Polītiskie notikumi Austrālijā, kas tik lielā mērā skāra arī latviešus ne vien Austrālijā, bet visā pasaulē, ir aprakstīti Edgara Dunsdorfa grāmatā *The Baltic Dilemma* (pirmā daļa Ņujorkā 1975, otrā daļa Melburnā 1982). Kā šai grāmatā ieteikts, liberāļu un nacionālās partijas koalīcijai Malkolma Frēzera vadībā uzvarot vēlēšanās 1975. g. 13. decembrī, jau 19. decembrī valdība iecēla atpakaļ amatā Latvijas ģenerālkonsulu Mekomasu. Ar to bija anulēts iepriekšējā ministru prezidenta akts par Baltijas valstu nelikumīgās okupācijas atzīšanu.

Olģertam Rozītim šī iepriekšējā stāvokļa atjaunošana sagādāja lielu gandarījumu, bet godakonsula Mekomasa nāve 1982. gadā viņu ļoti satrieca. Grūtajos brīžos spēcīgs atbalsts viņam bija dzīvesbiedres Lijas gaišā personība. Blakus rosīgam darbam Melburnas latviešu sabiedrībā viņa izvadīja abus dēlus cauri skolas gaitām un studijām universitātē – vienu tieslietās, otru drāmā.

Olģerts Rozītis ne vien darbojās presē (būdams biedrs arī abās latviešu preses biedrībās), bet bija arī rakstnieks. Bez stāstiem un tēlojumiem periodikā un arī apcerēm *Archīvā* viņš publicējis grāmatas – *Pavedieni* (1966) un *Mežā* (1982). Viņa literārā darbība un karstais patriotisms viņam nodrošina paliekamu piemiņu. Kārļa Zariņa fonds savu valdes locekli piemin ar sērām.

Kārļa Zariņa fonda valdes priekšsēdis

OLGERTS ROZĪTIS LONDONĀ
(Valdemāra Tones glezna)

MĒS SĒROJAM

Kārļa Zariņa fonds un *Archīva* redaktors ar sērām piemin savus mirušos līdzstrādniekus. Viņu līdzdalība mūsu krājumā deva vērtīgu pienesumu rakstiem par latviskajām problēmām. Lasītāji ir pateicīgi par viņu darbu. Norādi uz īsbiografiju vai nekroloģu sk. iekavās aiz miršanas datiem.

Arnolds Aizsilnieks – 21. II 1898 Grostonā–4. VI 1982 Stokholmā (A XXIII 227).

Marta Baumanē (Aspere) – mirusi 14. X 1973 Ņujorkā (A XX 178).

Alfrēds Bērziņš – 21. X 1899 Jeņos–30. XI 1977 Ņujorkā (A VIII 212).

Ivars Bērzkalns – 7. I 1926 Kandavā–3. XII 1979 Brisbenā.

Arturs Bērtiņš – 19. IV 1904 Mazsalacas pag.–2. X 1982 Melburnā (A XV 151).

Ojārs Bisenieks – 6. VIII 1924 Rīgā–23. VI 1982 Melburnā (A V 173).

Jānis Bogens – 31. III 1909 Skujenē–1. I 1983 Adelaidē (A XVI 212).

Tālivaldis Gulbis – 16. XII 1920–29. VI 1981 (A IX 85).

Jānis Hugo Inveiss – 12. XI 1896 Līgatnē–21. VII 1981 Milvōkī, ASV (A XXI 203).

Pauls Jurevičs – 19. XI 1891 Rīgā–6. XI 1981 Melburnā (A XXII 267).

Egils Kalme (Jānis Ozoliņš) – 16. VIII 1909 Sarkanos–13. II 1983 Ņujorkā (A VIII 227).

Leo Kampe – 22. II 1913 Valmierā–28. XII 1975 Pertā (A IX 86).

Ansis Karps – 16. I 1892 Skrundas pag.–24. VI 1970 Milvōkī (A VIII 229).

Spodris Klauverts – 25. II 1920 Rīgā–8. V 1980 Sidnejā (A VIII 229).

Valdemārs Klētnieks – 4. XII 1905 Veismaņos–18. VIII 1968 Gaņezērā (A VIII 230).

Ādolfs Klīve – 31. V 1888 Vecumniekos–8. IV 1974 ASV (A VIII 230).

Voldemārs Korsts – 4. X 1909 Slokā–3. III 1981 Čikāgā (A VIII 231).

Jānis Kronlins – 5. XI 1886 Saldū–27. XII 1978 Ņujorkā (A XVII 186).

Pauls Kundziņš – 4. II 1888 Smiltēnē–8. XI 1983 Halifaksā, Kanādā (A XXIV 233).

Jānis Lazdiņš – 19. IX 1899 Veselavā–13. XII 1983 Melburnā (A XI 261).

- Ēriks Līdums – 2. XII 1919–14. XII 1981 Melburnā.
- Ernests Māršaus – 6. XII 1907 Jaungulbenē–6. VIII 1979 Melburnā (A XVIII 229).
- Valfrīds Osvalds – 23. XII 1916 Dauguļos–20. II 1982 Virdžīnijā, ASV (A XXII 267).
- Teodots Ozoliņš – 20. XI 1899 Mangaļos–29. IX 1981 Londonā, Anglijā (A IV 1973: 37).
- Arvīds Padēls – 25. IX 1899 Jelgavā–24. II 1983 Stokholmā (A XII 92)
- Pēteris Priedītis – 4. IV 1896 Vietalvā–10. VII 1974 Londonā, Anglijā (A VIII 244).
- Kārlis Rabācs – 13. I 1902 Palsmanē–21. VI 1983 Ņujorkā (A VIII 244).
- Jāzeps Rancāns – 25. X 1886 Nautrēnos–2. XII 1969 Grandrepidsā (A IX 90).
- Kārlis Reintāls (Kārlis Kāre) – 21. I 1910 Bilskā–23. V 1980 Melburnā (A XV 213).
- Jānis Riekstiņš – 10. VI 1925 Rīgā–25. III 1983 Vašingtonā, Kolumbijas apg., ASV (A XVI 237).
- Oļģerts Rozītis – 2. VII 1912 Pēterpilī–23. III 1984 Melburnā (A XXIV 237).
- Jānis Rudzītis – 24. III 1909 Bērzaunē–25. V 1970 Stokholmā (A VIII 246).
- Vera Rulliņa (Krauze, dz. Matease) – 21. III 1905 Cēsīs–11. V 1974 Birmingemā, Anglijā (A XII 275).
- Jānis Sarma (Kalniņš) – 21. II 1884 Vecsaulē–24. V 1983 Melburnā (A VIII 248).
- Teodors Silkalns – 26. VIII 1906 Rīgā–1. VI 1980 Melburnā.
- Herberts Sils – 3. I 1912 Rīgā–16. VII 1965 Sidnejā (A V 1976: 242).
- Leonīds Slaucītājs – 10. IV 1899 Jaunlaicēnē–12. IX 1971 Sidnejā (A XXI 150).
- Sergejs Slaucītājs – 6. XI 1902 Jaunlaicēnē–23. IX 1982 Arģentīnā (A XXI 242).
- Arnolds Speke (Spekke) – 14. VI 1887 Vecumniekos–27. VII 1972 Vašingtonā, Kolumbijas apg., ASV (A XXI 151).
- Pēteris Starcs – 29. I 1887 Lubejā–13. X 1968 Ņujorkā (A XXI 151).
- Niklāvs Strunke – 6. X 1894 Polijā–13. X 1966 Romā (A V 1976: 248).
- Nikolajs Vīksniņš – 13. VII 1893 Nītaurē–10. VI 1976 Filadelfijā (A XXIV 232).

Alfrēds Vinčels — 5. VII 1920 Maskavā—10. X 1975 Vācijā (A VIII 259).
Emīlija Ziplāne (Kārkliņa) — 17. VI 1917 Adulienā—30. VI 1983 Torontō (A XX 207).

VIŅU PIEMIŅA NEZUDĪS MIRUŠIE UNIVERSITĀŠU MĀCĪBSPĒKI

Edgars Dunsdorfs

(Saīsinājumus sk. *Archīva* XXI sējuma 115. un 177. lpp.)

BĒRZIŅA (KUKAINE, dz. KARLSONE), Elfrīda — a) mirusi 4. VI 1983 Londonā, Ontariō, Kanādā f) A VII 105, XII 67, XVII 148, XXI 184.

DUMPIS, Arturs — a) 29. VII 1905 Jēkabpils Elkšņos—8. X 1982 Johannesburgā, Dienvidafrikā; b) LU 1941 mech. inž.; LVU 1949 techn. zin. kandidāts c) LU asistents 1936—1939; LVU doc. termodinamikā līdz 1958; pēc patvēruma tiesību iegūšanas Šveicē lektors Vitvatersrandas (Witwatersrand) U Johannesburgā, Dienvidafrikā līdz 1973.

JOHANSONS, Andrejs — a) miris 10. III 1983 Stokholmā b) Stokholmas U 1976 Ph.D. (reliģijas vēsturē) f) A VII 126, VIII 226, 271, XXI 206.

KREISMANIS, Nikolajs — a) miris 4. III 1983 Kalifornijā, ASV f) A XXI 213.

KUČERS, Eduards — a) miris 20. II 1984 Melburnā f) A VII 134, XV 187, XVII 187.

KUNDZIŅŠ, Pauls — a) miris 8. XI 1983 Halifaksā, Kanādā (sk. nekrologu) f) A VII 134, XIII 198, XXI 216.

LĪNIS, Viktors — a) miris 2. VII 1983 Milvōkī, ASV (sk. nekrologu) f) A VII 141, XV 195, XXI 221.

SAMTS, Jānis — a) miris 20. V 1983 Kalifornijā, ASV f) A XXI 239.

SKUJA, Jānis — a) 14. IV 1886 Vecpiebalgā—5. III 1983 Rīgā b) LU 1921 ārsts; papildin. Vīnē, Gracā, Stokholmā; LU 1933 Dr. med. c) LU asist. fizioloģijā no 1921; kopš 1938 *Tautas labklājības ministrijas mēnešraksta* redaktors f) LUB.

SLAŅKIS, Visvaldis — a) miris 4. III 1984 Torontō, Ontariō, Kanādā f) A VII 160 (dati jālabo), VIII 277, XXII 220.

TREIJS (TREUS), Maksis — a) miris 19. VI 1980 Minchenē f) A XXII 222 (jālabo miršanas gads).

PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI

PAPILDINĀJUMI INŽENIERU UN SKOLOTĀJU ĪSBIOGRAFIJĀM

ARCHĪVA XV SĒJUMĀ

167. lpp.: GABRUŠS, Voldemārs – a) 19. XI 1918 Krievijā–1. III 1982 Montrealā, Kanādā.

202. lpp.: NONĀCS, Nikolajs – a) miris 2. I 1983 Torontō, Kanādā.

212. lpp.: RĀVIŅŠ, Alfrēds – a) miris 11. VII 1982 Kanādā.

ARCHĪVA XVII SĒJUMĀ

LEZDKALNA, Ilga – a) 25. VIII 1941 Sanpaulō, Brazīlijā b) b. Sanmiguelas (Sāo Miguel) skolotāju institūtu un konservatoriju.

RODŽERSA (RODGERS, dz. APINĪTE), Dzintra – a) 27. IV 1943 Rīgā b) b. Frankstonas skolotāju kolledžu Viktorijā 1962 c) darbojas Morvelā (Morwell), Viktorijā, Austrālijā.

SAUSIŅŠ, Juris (Georgs) – a) 30. IV 1945 Hesleholmā, Zviedrijā b) Karltonas (Carleton) U Otavā, Kanādā 1973 BA (val.); Borōsas (Borās) bibl. zin. augstskolā 1977 dipl. bibl. zin.; Stokholmas U 1977 fil. kand. (humān. zin.); Melndāles (Möndal) skolot. augstsk. Zviedrijā 1983 paid. dipl. (angļu un vācu valodā).

UPENIECE (SVARA), Maija – Turakas (Toorak) skolot. koll. Melburnā, Austrālijā 1978 Dip. Ed.

PAPILDINĀJUMI MĀCĪBSPĒKU ĪSBIOGRAFIJĀM

ARCHĪVA XXI UN XXII SĒJUMĀ

XXII – 210. lpp.: BĒRZIŅŠ, Valdis – c) Teksasas (Texas) U Ostinā (Austin) mācībspēks 1979, Minesōtas U no 1980.

XXI – 187. lpp.: BONDA (BOND, dz. SĀNA), Dzintra – b) Ohaio U 1967 MSc c) Akronas U māc.-sp. lingvist. vēsturē 1971–1974; Ohaio U māc.-spēks dzirdes problēmās 1975–1978; no 1974 pētniece privātā uzņēmumā.

XXII – 188. lpp.: BRAUNS, Joachims (Joachim BRAUN) – a) 11. VIII 1929 Rīgā b) Rīgas mūzikas šk. 1946 dipl.; Latvijas valsts K 1951 diploms (vijolspēlē un mūzikas vēst.); Čaikovska valsts K Maskavā 1964 doktora grads (priekšnesuma prakses vēst. un teorijā) c) Latvijas valsts K māc.-sp. 1958–1970; Daugavpils paid. inst. māc.-sp. (mūzikas vēst.) 1967–1971; Telavivas (Tel-Aviv) U Izraelā māc.-sp. (mūzikol.) 1973–1978; Barilanas (Bar-Ilan) U

Izraelā ārk. prof. no 1973 d) mūzikas instrumentu vēsture uc. e) 7 grāmatas, ap 300 rakstu periodikā g) Ramat-Gan, Israel.

XXII – 231. lpp.: CAUNE, Egils – a) 5. VIII 1943 Rīgā.

XXII – 213. lpp.: GAILĪTIS, Fricis – a) 24. V 1924 Rīgā b) Adelaides U Austrālijā 1975 BA (polīt. zin., ģ. s.) c) Dienvidaustrālijas technol. inst. vec. doc. no 1964.

XXII – 214. lpp.: JOHANSONA (GŪTBERGA), Ingrīda – c) bijusi māc.-sp. Bostonas U 7 gadus; Masačūsetsas (Massachusetts) technol. institūtā mācībaspēks (mūzikas vēsturē) no 1979.

XXII – 246. lpp.: LUCE (BĪVIŅA), Ruta – c) no 1971 pētn. darbā Kanādas lauks. dep-ta mājlopu slimību pētn. centrā Otavā.

XXII – 215. lpp.: LUCIS, Ojārs – b) Mekgila (McGill) U 1956 MS c) Mekgila U asist. no 1955, pētn. darbā 1962–1965; Dalhauzī (Dalhousie) U Halifaksā (Halifax) palīgprof. (patol.) 1965–1971 e) 85 publ. (līdz 1982).

XXII – 216. lpp.: NĀGELE (BARKĀNE), Edīte – a) 25. XII 1927 Daugavpilī b) Birmingemas (Birmingham) U Anglijā 1957 DDS c) Birmingemas U māc.-sp. (zobārstn.) f) LG 44 g) England.

XXII – 217. lpp.: PAVASARA (BLAUMANE), Lidija – a) 10. XII 1902 Bakū, Krievijā b) stud. LU vēsturi c) Lorensa (Lawrence) U Epltonā (Appleton), ASV māc.-sp. (krievu val.) no 1978.

XXI – 240. lpp.: SINEPS, Jānis a) 18. VI 1930 Dignājā b) Ziemeļdakotas (North Dakota) U (ASV) 1966 Ph.D. (klīn. psihol.) c) Minesōtas (Minnesota) U un Fullera (Fuller) teol. semin. klīn. prof. f) LG 222.

XXII – 221. lpp.: TOMSONS, Gunārs – a) 7. IX 1926 Jelgavā b) Manitobas U Kanādā 1961 BA, 1968 MA (filoz.); Kvīnsa (Queen's) U Kingstonā, Kanādā 1973 Ph.D. (filoz.) c) māc.-sp. Centr. Mičiganas U (ASV), Lēkheadas (Lakehead) U, Vinipegas U, Letbridžas (Lethbridge) U un Ņufauldendas memoriālajā U Sentdžonsā (St. John's), Kanādā; Sēra Vilfreda Grenfela koll. Kornerbrukā (Corner Brook) ārk. prof. no 1982 d) filozofija, mūzika f) person. inform. g) Pasadena, Newfoundland, Canada.

XXI – 248. lpp.: TREIJS, Normunds c) Hofstras U mākslas fak. daiļamatn. nod. mācībaspēks no 1969.

XXI – 252. lpp.: VĒVERIS, Gunārs – a) 10. V 1923 Rīgā b) Raita (Wright) stāta U Deitonā (Dayton), ASV 1980 MA (prakt. psihol.) c) Cincināti (Cincinnati) U (ASV) lekt. (vācu val.) 1954–1965; Tomasa Mōra koll. prof. (vācu val. un liter.) 1966–1977, pēc tam priv. psihiatra praksē g) Dayton, USA.

PANNŌ INTARSIJA TAUTU SAVIENĪBAS PILĪ ŽENEVĀ
 „PRIEKŠ PAR PAVEIKTO DARBU”
 (Anša Cīruļa mets)

LABOJUMI

XIV – 270. lpp.: BANDERE, Lonija nav zobārste, bet filoloģe. Zobārstu sarakstā svītrojama.

XX – 199. lpp. jābūt: FARELA (FARRELL, dz. LEITMANE), Zaiga, nevis SARELA (SARRELL).

XXI – 140. lpp.: LIEPIŅŠ, Aleksandrs – svītrojams „JLA prof. 1939–1944”, tai vietā: „LU prof. 1930–1944”.

XXI – 253. lpp.: VĪTIŅŠ, Verners – Mičiganas U Anarborā (Ann Arbor) ieguvis „MA” gradu bibliotēku zinībās (Master artium in lectoris scriptorum). Dati labojami arī LG 264. lpp.

XXIII – 234. lpp. jābūt: ŠILLAKA, Dzidra, nevis ŠLAKA, Dzidra.

NĀKOŠAIS SĒJUMS

Archīva divdesmit piektais sējums, kā jau jubilejas izdevums, būs veltīts latviešu trimdas sabiedrības izcilākai ļaužu grupai – mūsu kaņavīriem. Šai sējumā būs sevišķi uzsvērtas mūsu kaņavīru organizācijas.

Raksta ilustrēšanai par latviešu kaņavīriem, kas nonāca rietumos gūstā, redakcija aicina iesūtīt bijušo kaņavīru organizācijas zīmējumus.

Sējumā paredzēti arī raksti par dažiem svarīgākiem notikumiem, kas saistās ar latviešu militāro vēsturi.

Archīva īsbiografiju daļā paredzam ievietot to virsnieku īsbiografijas, kas kalpo vai kalpojuši brīvās pasaules bruņotajos spēkos. Par cik tas nav dienesta noslēpums, lūdzam sūtīt šādas ziņas: vārds, uzvārds; dzimšanas vieta un datums; izglītība; kādu dienesta pakāpi, kad un kur sasniedzis; (adrese redakcijas zināšanai, ko nublicēs).

Sarakste adresējama: Archīvs, 3 Dickens Street, Elwood, Vic. 3184, Australia.

SATURS

	Lpp.
Priekšvārdi	5
Trimdas dievnams (Edmunda Zirnīša dzejoli komponējis Valdemārs Ozoliņš)	6
Ko par trimdu saka lielle trimdinieki	9
Lūcija Bērziņa	11
<i>Mūsu problēmas</i>	
Arnolds Lūsis	23
Olģerts Pavlovskis	27
Jānis Frišvalds	31
Andrejs Eglītis	34
Jānis Ritenis	37
<i>Vērojumi</i>	
Vilīs Eglīte	45
Līvija Džonsona (Johnson)	57
Lonija Kukura	71
Eduards Silkalns	93
<i>Valodas studijas</i>	
Velta Rūķa-Draviņa	101
Austris Grasis	106
Ojārs Rozītis (sen.)	107
Trevors Fenels (T.G.Fennell)	108
Vilmārs Kukainis	111
Lalita Muižniece	112
Valdis Kārklis	113
(Redaktors)	114
<i>Pētījumi un apceres</i>	
Indulis Kažociņš	115
Eduards Silkalns	129
Ludvigs Reiters	151
<i>Rosība trimdā</i>	
Edgars Dunsdorfs un Brigita Liepiņa	153
Zenta Dunse	183
Guna Kūlniece	193
Inta Brože	201
Biruta Flada (Flood) un Antra Kūlniece	211
Edgars Dunsdorfs	225
<i>In memoriam</i>	
Edgars Dunsdorfs	233
Nikolajs Zoldners	235
Kārlis Zariņa fonda valdes priekšsēdis – Olģerts Rozītis (1912–1984)	237
Redakcija	240
Edgars Dunsdorfs	242

Papildinājumi un labojumi	243
Nākošais sējums	246
Saturs	247

ATTĒLI

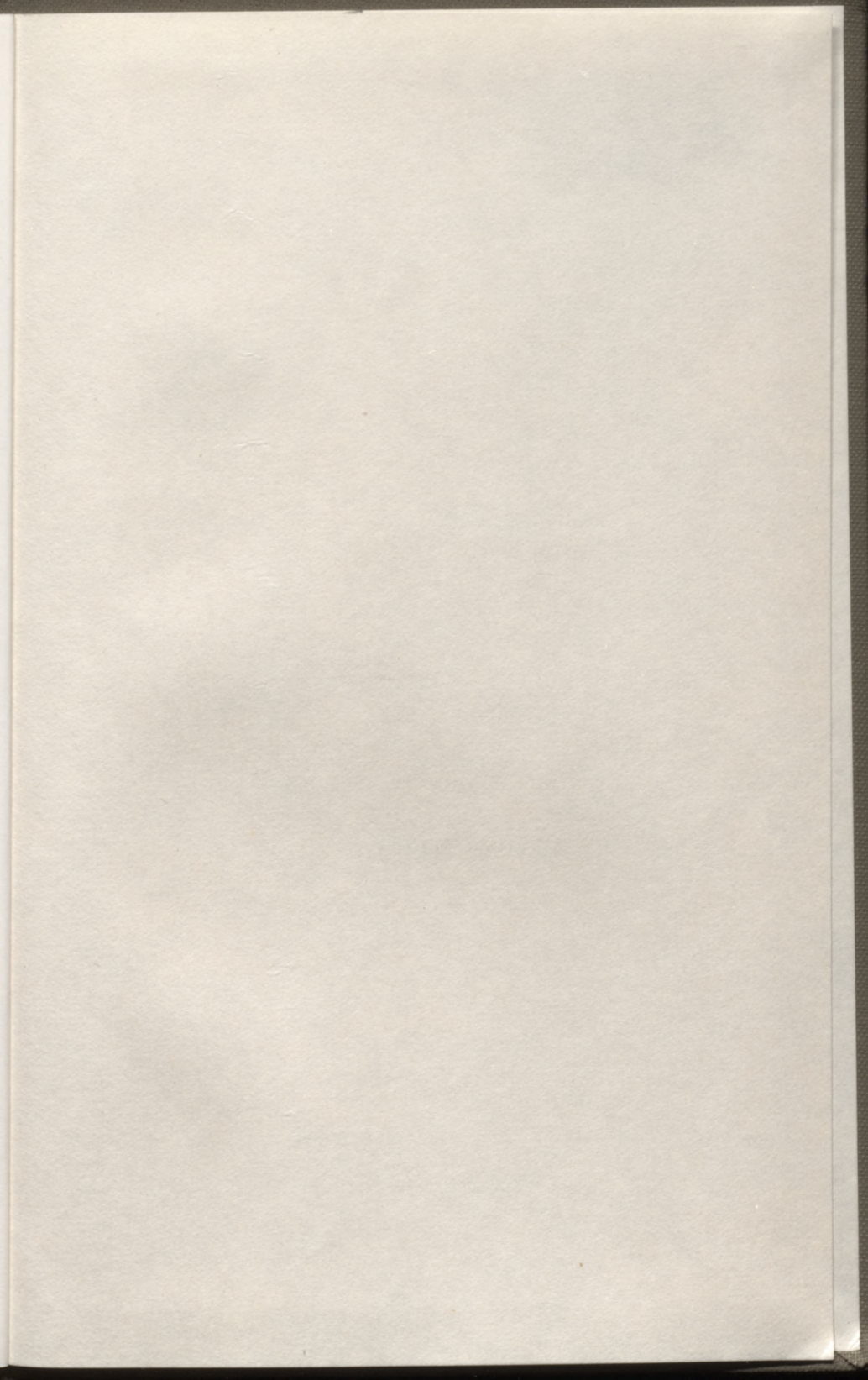
Augusts Annus – Latvieši, tauta pie Baltijas jūras 2. Aleksandrs Junkers – Kokgrebums Virzas *Straumēniem* 17. Elvīra Brūvere (skulptūras): Vienība 19, Sargeņģelis 25, Vējš no jūras 51, Abstrakts veidojums 55, Pazaudētā paradīze: karš 75, bads 79, dzīves grūtības 83, cerība 87; Tēlotāja 197, Plīvura deja 199. Ēriks Žilinskis – Jānis Frišvalds 33. Reinis Zusters – Andrejs Eglītis 35. Kārlis Veinbergs – Jānis Ritenis 39. Andris Pavasars – Bēgļi pēc ēdiena 59, Bēgļi barakā 67. Alfrēds Plīte-Pleita – Plūdi 92. Juris Soikans – Jānis Platais 104, Arturs Cipulis 105. Eduards Keišs skata latviešu namu trimdā 135. Reinis Birzgalis vēro trimdu 137, 143, 147. Joachims Broce – Gūtmaņa ala 191. Ansis Bērziņš – Mežu gali gaviļē 205, Kā sniegi kalnu galotnēs 207, Pūt, vējiņi! 209. Valdemārs Tone – Oļģerts Rozītis Londonā 239. Ansis Cīrulis – Prieks par paveikto darbu 245.

DIAGRAMMAS UN KARTOGRAMMAS

Jaunatnes aptaujas dalībnieku vecums un dzimums – 121. Universitātes un kolledžas beigušie latvieši pa gadiem (semilogaritmisks attēls) – 155. Universitātes un kolledžas beigušie pa gadiem pēc dzimuma – 157. Universitātes un kolledžas beigušie: pirmā kvalifikācijas pakāpe – 158. Universitātes un kolledžas beigušie: dzimums un kvalifikācijas pakāpe – 159. Studiju nozare pirmajai kvalifikācijas pakāpei (līdz 1982. gadam) – 161. Inženierzinātnēs iegūtie grādi pa gadiem – 163. Sieviešu iegūtie grādi humānitarajās zinātnēs pa gadiem – 164. Vīriešu iegūtie grādi humānitarajās zinātnēs pa gadiem – 164. Studiju nozare otrajai kvalifikācijas pakāpei – 165. Studiju nozare trešajai kvalifikācijas pakāpei – 166. Maģistra grada iegūšanas laiks vīriešiem un sievietēm – 168. Doktora grada iegūšanas laiks vīriešiem un sievietēm – 168. Vecums un maģistra grada iegūšanas laiks: sievietes – 170. Vecums un maģistra grada iegūšanas laiks: vīrieši – 171. Vecums un doktora grada iegūšanas laiks: sievietes – 172. Vecums un doktora grada iegūšanas laiks: vīrieši – 173. Latviešu skolas 1975/1976. gadā (kartogramma ar skolēnu skaitu) – 184. Latviešu skolas 1982/1983. gadā (kartogramma ar skolēnu skaitu) – 185. 402 teātrinieku dzimšanas gads – 194. Dziesmu svētki 1946–1983 (kartogramma) – 203. Latviešu sarikojumi 1982/1983 (kartogramma) – 217. Sarikojumu vietas un skaits (diagrammas) – 218. Sarikojumi pa valstīm 1970/1971, 1976/1977, 1982/1983 – 219.

FOTOATTĒLI

Modrs lasītājs – 97. Latviešu cilmes jaunieši bez latviešu valodas – 116–117. Konvokācijas aula Toronto universitātē – 169. Vecā Vilsona zāle Melburnā – 174. Jaunā Vilsona zāle – 175. Latvijas universitātes galvenā ēka Rīgā – 177. Latvijas universitātes ķīmijas fakultātes ēka – 179. Latvijas universitātes medicīnas fakultātes ēka – 179. Katedra Latvijas universitātes aulā – 181. Latvijas universitātes mežkopības farma Lielaucē – 182. Latvijas universitātes lauksaimniecības farma Vecaucē – 182. Penkules pamatskola – 189. Daugavas skola Melburnā – 189. Vilis Krūmiņš – 227. Medaļa Paulam Kundziņam – 233.

1875

1875

1875

1875

1875

25.-

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303018640

